

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**«XIII ТОРАЙҒЫРОВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК
КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«XIII ТОРАЙҒЫРОВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

ТОМ 3

**ПАВЛОДАР
2021**

ӘОЖ 001
КБЖ 72
О-59

Редакция алқасының бас редакторы:

Садыков Е. Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ
Басқарма Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н. Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ
Басқарма Төрағасының ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық
жөніндегі орынбасары

Редакция алқасының мүшелері:

Абыкенова Д. Б., Ахметов К. К., Бегимтаев А. И., Бексеитов Т. К.,
Кислов А. П., Колесников Ю. Ю., Муканов Р. Б.

Жауапты хатшылар:

Бахбаева С. А., Исакова З. С., Кайниденов Н. Н., Калтаев А. Г.,
Каменов А. А., Куанышева Р. С., Мажитова А. Е.

О-59 «XIII Торайғыров оқулары»: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференциясының материалдары. – Павлодар: Торайғыров
университеті, 2021.

ISBN 978-601-345-229-6 (жалпы)

Т. 3. – 2021. – 446 б.

ISBN 978-601-345-227-2

«XIII Торайғыров оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференциясының (29 қазан 2021 жыл) жинағында келесі ғылыми
бағыттар бойынша ұсынылған мақалалар енгізілген: Жаратылыстану
ғылымдары, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар, Экономика және
құқық, Инженерия, Ауыл шаруашылық ғылымдары, Энергетика және
Компьютерлік ғылымдар.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.

Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-345-227-2 (Т. 3)

ISBN 978-601-345-229-6 (жалпы) © С. Торайғыров атындағы ПМУ, 2021

2 Секция. Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар
2 Секция. Гуманитарные и социальные науки

2.6 Қазіргі білім беру процесі

2.6 Современный образовательный процесс

**МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАЗВИТИЯ УЧЕБНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТИЯХ
ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ**

АДИЛЬБАЕВА Д. С.

магистр педагогических наук, Торайғыров университет, г. Павлодар

Урок, практическое занятие во всём его многообразии и во всех разновидностях – сложное педагогическое явление. Для решения целей занятия в зависимости от его типа сегодня применяется немало эффективных методов, среди которых одним из популярных и довольно широко распространенных выступает метод мозгового штурма. Использование стратегий данного метода позволяет решать различные коммуникативные задачи на каждом этапе урока с учетом трех аспектов урока: коммуникативного, социального, эмоционального. Так, его применение на начальном организационном этапе направлено на создание коллаборативной атмосферы для совместной работы, при этом повышаются эмоциональный настрой занятия, уровень самоорганизации и саморегуляции обучающихся, их способность к быстрому переключению мыслей. На занятиях по русскому языку со студентами первого курса неязыковых специальностей нами практикуется применение такого приема, как «Ладощки»: каждый студент на т.н. «ладощке» (листочке) пишет свое имя и свое самое значимое, с его точки зрения, качество (характера, личности); затем «ладощки» переходят к другим членам группы, и они вписывают те положительные качества, которыми обладает, с их точки зрения, данный студент. «Ладощки» возвращаются к авторам, которые после ознакомления со всеми определениями отвечают на вопрос, какие из дописанных определений-качеств их приятно удивили, и обмениваются информацией. Такого рода работа помогает создать условия для активного включения первокурсников в работу при овладении учебным материалом.

Основной этап урока, который связан с выполнением упражнений, закреплением знаний, требует высокой активности обучающихся, и на этом этапе довольно эффективен групповой метод работы. Подгруппы, в которые объединяются студенты группы, получают задание для группового самостоятельного выполнения.

Объединение студентов в подгруппы проходит в зависимости от темы урока и степени сложности заданий. Так, один из примеров объединения студентов в подгруппы с учетом темы занятия, например, по фонетике – это объединение в зависимости от качественных характеристик первого звука имени (гласные – согласные; если только согласные, то по звонкости – глухости первого звука имени) и т.д. Внутри подгруппы сами студенты распределяют роли (спикер, тайм-спикер, докладчик, эксперт). Работая в группах сменного состава, студенты в ходе диалога лучше узнают друг друга, активно вовлекаются в обсуждение, выдвигают максимальное количество идей. Совместная деятельность студентов в процессе работы над учебным материалом, в процессе его объяснения друг другу способствует обмену знаниями, идеями, способами деятельности, и каждый участник подгруппы вносит в решение поставленной задачи свой вклад. Итогом их обсуждения заданного вопроса является выступление (презентация) докладчиков, которое оценивается по заранее оговоренным критериям.

Оценивание работы студентов преподавателем основано на наблюдении, и при необходимости преподаватель приходит на помощь студентам для «проработки» учебного материала.

После презентации докладчиков члены группы задают вопросы студентам других подгрупп для определения того, как и насколько хорошо воспринят, понят ими учебный материал. В качестве средства обратной связи для уточнения того, что оказалось интересным, полезным, мы используем прием «Две звезды и одно пожелание»: студенты отмечают два лучших момента из выступления (презентации) докладчиков, членов подгруппы и выражают одно пожелание, что может включать замечания, указание на недочеты, однако мы представляем его в виде рекомендаций (что и как можно улучшить для последующих работ).

Еще одна стратегия, довольно часто применяемая нами на практических занятиях со студентами неязыковых специальностей, – это «Ромашка Блума». Так, на одном из занятий по теме «Географическое положение города» студенты после прослушивания

аудиозаписи притчи «Золотая рыбка» разыграли коммуникативно-речевую ситуацию «Туристическое агентство», которая позволило студентам вспомнить, успешно «отработать» и применять различные типы вопросов.

При проведении такого рода работ нами активно и с большой эффективностью используется интерактивная доска «Padlet», применение которой при представлении учебного материала сопровождается повышенным интересом и активностью студентов.

Для эффективного, результативного проведения практических занятий рекомендуем учитывать теорию множественного интеллекта Гарднера. Студентам предлагаются задания, связанные с проработкой и переработкой информации. То, как они работают с информацией, как по-разному справляются с одинаковыми задачами, позволяет и преподавателю, и самим обучающимся определить, к какому типу интеллекта они относятся, что в дальнейшем помогает им при выполнении учебных задач целесообразно использовать свои преимущества (к примеру, при групповой работе). Так, одно из предложенных студентам заданий было связано с составлением вопросов по биографии и творчеству поэтов Абая, А. С. Пушкина, И. В. Гете и проведением ими опроса различных категорий респондентов в разных местах: студентов первого курса в университете, библиотекарей вуза, прохожих на улице. У библиотекарей университета студенты получили информацию о «читаемости» произведений этих великих поэтов, о сотрудниках вуза, чьи научные интересы, исследования и публикации связаны с данными выдающимися личностями. К такого рода работе проявили интерес и провели ее студенты вербально-лингвистического типа интеллекта. По результатам проведенных работ провели количественную обработку материала, составили вычисления в виде диаграмм группа студентов логико-математического типа интеллекта. Подобрали определенную музыку к теме занятия, составили музыкальную игру студенты музыкального типа интеллекта. Знание своего типа интеллекта дает обучающимся возможность не только распознавать и интерпретировать собственные чувства, желания, но и развивать способности и потенциальные возможности.

Использование таких форм и методов работы на занятиях по русскому языку со студентами неязыковых специальностей способствует расширению их понятийного и языкового кругозора, их словарного состава, коммуникативной компетенции, что в свою

очередь способствует развитию критического мышления, умения и навыков анализировать обстоятельства и соответствующую информацию, составлять связные высказывания на различные темы в различных речевых ситуациях, в том числе принимать свободное участие в дискуссиях.

В заключительной части урока при проведении рефлексии мы используем т.н. прием «СМС». На этом этапе студенты отвечают на вопросы типа «Что оказалось легкодостижимым?», «Что оказалось труднодостижимым?», «Почему?» и ставят себе формативную оценку, которую необходимо им самим аргументировать.

При подведении итогов занятия мы отмечаем как положительные, результативные моменты (умение анализировать учебные материалы, составлять различные типы вопросов, пополнение словарного запаса и под.), так и недочеты, на которые необходимо обратить внимание для улучшения общего итогового балла.

Таким образом, применение разнообразных методов, форм и видов деятельности на практических занятиях по русскому языку способствует развитию основных учебных компетенций студентов неязыковых специальностей и в целом служит повышению эффективности учебного процесса.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Абасов З. А. Нетрадиционные уроки как педагогическая инновация // Инновации в образовании. 2004. № 3. С. 118–130.
- 2 Лакоценина Т. П. Современный урок. Ч. 5 : Инновационные уроки. Москва : Учитель, 2013. 208 с.
- 3 Коновалова М. В. Интерактивное обучение на уроках русского языка и литературы // Русский язык и литература. Всё для учителя! 2016. № 2. С. 2–12.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА В ШКОЛЕ

АЙТМАГАМБЕТОВА А. С.

магистрант, Торайгыров университет, г.Павлодар

АДИЛОВА В. Х.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г.Павлодар

Актуальность работы с одаренными детьми в школе определяется осознанием их потенциальных возможностей как основной предпосылки и ресурса развития культуры интеллектуального труда школьников. Ускоренный темп динамики трудаодаренных школьников, увеличение информационных и эмоциональных нагрузок, множество не изученных проблем социума требует интеллектуальных усилий и затрат энергии.

Поэтому особое место в работе с одаренными детьми занимает организационно-педагогическое сопровождение процесса развития культуры интеллектуального труда в воспитательной системе школы.

Нынешнее современное общество, развивающееся в уже совершенно особом информационно-интеллектуальном поле, заявляет на новый человеческий ресурс, который будет определять главную роль в процессе трансформации и глобализации высокообразованного общества.

Данный человеческий ресурс должен быть носителем культуры интеллектуального труда: высококвалифицированных знаний и навыков. Речь идет о феномене одаренности личности и ее роли в развитии общества как основного потенциала.

Одаренность включает в себя уровень способностей как проводника к формированию высокого потенциала знаний, умений и навыков. Одаренность есть первый уровень развития способностей и задатков личности. Следующими уровнями способностей являются талант и гениальность.

Уровень одаренности у детей необходимо выявлять на начальном этапе формирования личности, это дает ощутимый результат как в специальном обучении, так и в формировании дальнейших ориентиров к продуктивному развитию и расширению интеллектуального потенциала.

Актуальность данного исследования заключается в многогранности структуры самой личности. Сюда входят

формирование интеллектуального уровня личности, формирование социального опыта, ее эмоционально – психологическая составляющая, а также уровень направленности одаренной личности с уже конкретным сформированным результатом. По сути, речь идет о этапах развития школьника:

- определение одаренности личности;
- сохранение и развитие одаренности;
- продуктивность одаренности.

Все это определяет культуру образованности школьника через постоянный интеллектуальный труд. На сегодняшний момент культура интеллектуального труда школьника предопределяет уровень развития совершенного общества в целом. Под совершенством мы понимаем всю необходимую базу компетентности современной личности на рынке труда.

Сюда входят все жизнеутверждающие составляющие развития современного общества и требуемые компетенции:

- динамика жизни;
- уровень воспитанности;
- умение социально адаптироваться в условиях общества;
- запрашиваемый обществом капитал знаний и опыта:

внутренний интеллект человека и творческий подход к организации деятельности, труда, работы.

Развитие культуры интеллектуального труда в любом прогрессивно развивающемся обществе, ставящее прагматические цели, является постоянно актуальной проблематикой. Отсюда и необходимость построения культуры интеллектуального труда одаренных детей в школе через организационно- педагогическое сопровождение.

Данная модель должна исходить от значимости специальной педагогической работы с одаренными детьми, специфического подхода к уровню и степени одаренности школьника, точного прогнозирования требуемого результата качества и продуктивности труда каждой одаренной личности.

Современная образовательная среда требует и расставляет новые приоритеты оптимального подхода к развитию личности, адаптированной к новейшим условиям жизни: многогранной, многофункциональной, вооруженной всеми необходимыми знаниями к деятельности, с высокой культурой организации труда. Сюда входят знания ИК и цифровых технологий, глубокая

языковая адаптация, умение погружаться в информационную, мультимедийную и виртуальную образовательную среду.

Анализ данного исследования предполагает необходимость разработки точной и четкой схемы саморазвития школьника, имеющей в своей структуре грамотный и актуальный, методический инструментальный педагогического сопровождения, при котором взаимодействие всех субъектов образования должны реализовать одну приоритетную цель – непрерывность организации и воспитания культуры умственного труда.

Данная схема – модель организации культуры умственного труда, должна быть сформулирована в соответствии с целью исследования и определять опорную базу целеполаганий, обуславливающих их достижения:

- выявление уровня умственной культуры школьников.
- построение процесса приобретения и формирования знаний, умений, навыков посредством многогранного, многоуровневого, многозначного погружения.

– закрепление умственных знаний и способностей в реализации собственных идей, гипотез, исследований. Данный этап как заключительный должен включать в себя диагностическое, экспериментальное, практическое значение.

Организация педагогического сопровождения школьников в развитии формировании культуры умственного труда должна обеспечивать условия погружения школьников в образовательную умственную и воспитательную среду:

1 Полиязычная и информационная среда как условие к фактору глобализации, то есть широкой общественно-социальной и профессиональной компетентности.

2 База знаний как мотивация к высокопрофессиональной направленности личности. Данное условие заключается в потребности школьника в высоком потенциале знаний как фактора безопасности на будущую профессиональную деятельность.

3 Формирование высокой культуры умственного труда как результат непрерывной деятельности: в перспективе новых проектов, включение в организацию труда, эффективных результатов и достижений.

Культура умственного труда представляет собой совокупность личностных качеств, позволяющих формировать у обучающегося навыки и уровни высокого продуктивного развития основных

видов деятельности: интеллектуальной, познавательной и исследовательской.

Помимо этого, необходимым условием развития культуры должно быть соответствие содержания образования с мировыми образовательными стандартами, включающими в свое содержание цивилизационные, глобальные принципы, законы и закономерности ценностных установок развития человеческого общества.

Современная школа ставит перед собой актуальные задачи воспитания, образования и развития личности обучаемого, способного, получив знания, самостоятельно реализовывать их на протяжении всей жизни, обогащая, при этом, и создавая свою культуру.

Воспитание и формирование интеллектуального труда школьника – это обоюдный процесс, который предполагает создание альянса содружества «учитель-ученик», через личностную потребность учащегося и построения его собственной системы труда. Данная культура может состоять из многих компонентов деятельности, включая как основные, так и сопутствующие, вспомогательные. Главным же, связующим всей системы деятельности будет, безусловно, индивидуальный компонент: отношение учащегося к процессу собственно формирования и обучения. Это его потребности, направленность, мотив, мировоззрение.

Исходя из этого, можно определить, что культура интеллектуального труда есть постоянный процесс развития, который состоит из многих аспектов формирования личности (схема 1):

Рисунок 1 – Культура интеллектуального труда как постоянный процесс развития личностных качеств обучающихся

Личностный аспект. Основным звеном в данной деятельности должно быть положительная мотивация учащегося к обучению. Здесь большое значение имеет личностный стимул, который, естественно, всегда поддерживается педагогом, но отправное начало должно исходить от учащегося.

В данный аспект входят:

- понимание и принятие обучения как лично значимого процесса;
- осознание необходимости развития интеллектуальных способностей как постоянный доминирующий фактор;
- принятие основ знаний как продуктивно – производительного компонента формирования и устойчивости интеллекта;
- изыскание личностной мотивации к учебно-познавательной деятельности.

Отсюда возникает максимальная потребность учащегося к самообразованию и к самосовершенствованию своих умственных способностей, которые также реализуются при использовании и систематике группы приемов:

- постоянное изыскание новизны и актуальности информационного материала;
- формирование в себе познавательной составляющей;
- со стороны педагогов – приучение школьников к законченности и результату выполнения заданных соответствующих требований, отсюда и создание логичности успеха, и поощрение результата как стимула для учащихся.

Интеллектуальный аспект. Данный вид умственного труда – это оперирование учащимся инструментариями мышления. На основе обучения, получения информации и пополнения знаний учащийся должен уметь осуществлять их продуктивную обработку. Сюда входит умения:

- выделять главное и второстепенное;
- определять логическую и моральную составляющие;
- понимать смысл информации и требование к заданию.

При активном подключении всего мыслительного инструментария: памяти, мышления и воображения, результат будет положительным и, в свою очередь, приведет к запоминанию, четкости мысли, привитию умений и навыков интеллектуального труда.

Интеллектуальный труд – это стержневой компонент среди всех видов умственного труда, так как несет в себе основные функции

познания: наблюдение, анализ, синтез, исследование, эксперимент. Без данных функций познания полноценное раскрытие и понимание любого источника информации и, тем более знания, не может быть возможным.

Психолого-педагогический аспект интеллектуального труда личности состоит в понятии и принятии индивидуальности каждого учащегося. В данной статье мы не будем углубляться в определение этого понятия, так как любой педагог обязан знать, на каких принципах базируется индивидуальная составляющая личности.

С этим понятием можно отождествить понятие «персонализация личности», так как максимальная сформированность культуры умственного труда исходит из уникальности любой персоны: неповторимость, отличие характеров, уровня знаний, уровня притязаний и других характеристик.

Данные индивидуальные особенности личности требуют от педагога постоянного разнообразия организационно-педагогического сопровождения своей деятельности, которые предусматривают специфические, индивидуальные особенности ребенка: склонности, возможности учащегося, а также его ценностные ориентации, интересы, личностный уровень познания и мн. др.

Воспитательная составляющая умственного труда состоит непосредственно как в самом учебном процессе, так и в неурочной форме получения знаний. Проще говоря, это постоянный процесс формирования личности в обществе. Основной задачей воспитания школьника является адаптация личности, обладающей определенным грузом знаний, в социуме. Авангардом вхождения личности в данную среду являются интеллектуальные способности, навыки и уровень умственного труда. Это фактор успешной социализации и направленности личности к качественной, устойчивой жизненной позиции.

Ключевой ролью в данном процессе является роль учителя и воспитателя, определяющих и ставящих перед собой основополагающие принципы формирования умственного воспитания.

В объем обучения и воспитания учащихся должны включаться многогранные и многоуровневые потоки информации и знаний, благодаря которым учащийся может в будущем оперировать ими в полной мере, как в индивидуально-интеллектуальном пространстве, так и как носитель культуры умственного труда в обществе.

Помимо этого, воспитание культуры умственного труда – это процесс, предполагающий постоянную динамику развития личности, в динамичном обществе. Мир не стоит на месте, а целью любого общества, в том числе и школы всегда является воспитание современной личности, интеллект и опыт которой соответствуют ее интеграции в данное общество: с его научно – техническим прогрессом, содержанием мышления, ценностных культурных ориентаций и др.

Любая деятельность, труд, работа предполагают четкую организацию. В данный момент речь идет об организации труда в образовательном процессе, в которую вовлечены личность и коллектив. Основополагающими компонентами деятельности являются: время (режим), труд, гигиена труда (рабочее место), собственно гигиена.

Все перечисленные компоненты исходят из одной цели, подчинены одним задачам, которые должны выдать продуктивную траекторию для формирования, в первую очередь, навыков интеллектуального труда и, как результат, развитие интеллектуальных способностей обучающегося. Данная составляющая сама по себе имеет многогранную и многоуровневую модель, взаимосвязанных и взаимозависимых принципов культуры интеллектуального труда. При четком понимании и реализации этих принципов обучающимися и педагогами, как результат, имеем личность с положительными, сформированными умениями и навыками культуры интеллектуального труда, и обладающей внутренним опытом успешной социализации.

ЛИТЕРАТУРА

1 Андронникова Е.А., Заика Е.В. Методы исследования восприятия, внимания и памяти. Руководство для практических психологов, Харьков, 2011г.

2 Зубра А.С. Культура умственного труда студента: пособие для студентов высших учебных заведений / А.С. Зубра. – Минск: Дикта, 2006. – 228 с.

3 Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. – М.: Педагогика, 1980. 326с.

4 Половникова Н.А. О системе воспитания познавательной самостоятельности школьников // Советская педагогика. – 1970. – № 5. – С. 76-83.

5 Пустовойтов В. Н. Развитие познавательной самостоятельности учащихся старших классов на уроках математики и информатики: Монография. – Брянск: Издательство БГУ, 2002. – 120 с.

6 Черемискина И.И. Методические рекомендации для практических занятий по курсу «Специальный практикум по психологии», методики диагностики свойств мышления, г.Владивосток, 2007.

БАЛАНЫ МЕКТЕПКЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДАЯРЛАУ

АКИШЕВА Н. М.

магистрант, 2 курс, Педагогика және психология мамандығы,
Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған бағдарламасында: «2015 жылы республика өзіне Біріккен Ұлттар Ұйымының 2030 жылға дейінгі тұрақты даму мақсаттарына, оның ішінде бәрін қамтитын және әділ сапалы білім беруді және баршаға арналған өмір бойы оқу мүмкіндігін ынталандыруды қамтамасыз етуді көздейтін 4-мақсатына қол жеткізу бойынша міндеттемелерді қабылдады. Оған қол жеткізу үшін білім беруді дамытудың негізгі бағыттары айқындалды: мектепалды даярлықты қамтамасыз ету, 12 жылдық мектеп білімінің моделі, оқушылардың бойында 21 ғасыр дағдыларын дамыту, арзан және сапалы ТжКБ мен жоғары білімге тең қол жеткізу», – деп, тұрақты даму мақсатына қол жеткізуді мектепалды даярлықты қамтамасыз етуден бастап отыр. Және «1–6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен 85,3 %, 3–6 жас аралығындағы балаларды 100 % қамту» нақты көрсетілген [1].

Осыдан, қазіргі білім және ғылым сапасын жақсарту жөнінде жүргізіліп жатқан түбегейлі шараларға байланысты орта мектеп 12 жылдық болып анықталуда. Балаларды мектепте оқытуға даярлау – білім беру жүйесінде қызмет атқаратын педагогтардың және психологтардың негізгі міндеттерінен саналады. Орта мектеп 12 жылдыққа көшуіне байланысты 5–6 жастағы балалармен жүргізілетін жұмыстың мазмұны тереңдетіліп, бағдарламасына көптеген өзгерістер жасалуда. Осыған байланысты мектепке қабылданатын балалар үшін мектепке даярлық сыныптарында,

балабақшада дайындық топтарында бастауыш сыныптар бағдарламаларын меңгеруге дайындықтан өткізу ұйымдастырылуда. Ол топтардағы балалардың бастауыш мектепте оқытатын білім мазмұнын толық меңгеруге даярлықтан өткізу жұмысы тиімді болуының бір жолы балаларды психодиагностикалық зерттеуден өткізіп, оқытуға даярлығы төмен балалармен арнайы дамыту жұмысын жүргізу. Осы психологиялық проблемаларды тиімді шешу бағытында мектепалды даярлық тобында педагог-психологтың қызметі аса маңызды болып саналады [2]. Демек, қазіргі уақыт талабы бойынша мектеп табалдырығын аттағалы жатқан балалардың ерік-жігерін, жұмысқа қабілеттерін, білімге қызығушылықтарын дамыту олардың физиологиялық жағынан мықты, адамгершілік, мәдениеттілік, еңбексүйгіштік қасиеттерін тәрбиелеуде ескерілуі қажет.

Баланы мектепке психологиялық даярлау мәселесін көтерген белгілі диктат К. Д. Ушинский: «Мектепті оқуға дайын бала – оқығысы келу тілегі мен іскерлігімен, ұзақ уақыт бойы зейінін шоғырландыра алу қабілетімен, дағдыланбаған жағдайда баяу меңгерілетін нәрселерді жылдам игеретіндігімен сипатталады», – деген болатын. Ұлы педагогтің бұл көзқарасы, мектепке баратын баланың психикалық қабілетінің сапасын айқын көрсете алуымен ерекшеленеді. Яғни, бұл ғалым осы күнгі мектепке даярлық мазмұнын құрайтын мотивтік даярлықты «оқығысы келу тілегі», танымдық даярлықты «зейінін шоғырландыру», «материалды игеру» ұғымдары арқылы белгілеген [3].

Баланың ойын әрекетінен оқу әрекетіне ауысу барысы өтпелі кезең, яғни «7 жас дағдарысы» деп аталған. П. С. Выготский мектепке психологиялық даярлықтағы негізгі әрсе білімдер мен ұғымдардың сандық қоры емес, психологиялық әрекеттің жаңа сапасы екендігін, ал мұндай жаңа құрылымдар баланың бүкіл психикалық өміріне өзгеріс әкелетін жинақтай алу жүйесінің пайда болуы екендігіне негіздеді [4]. Кейіннен, осы тұжырым негізінде ғалымдар Л. А. Венгер, Г. Л. Выготский балада жинақтап, топтастыра алу ұғымының қалыптасуын анықтау әдістемелерін жасады.

Мектепке психологиялық даярлық диагностикасының Қазақстанда даму ерекшелігіне тоқталатын болсақ, Республикамызда әр жылдары мектепке даярлау мәселесін зерттеумен айналысқан ғалымдар еңбектерін талдау барысында зерттеушілердің мәселені психологиялық тұрғыдан емес, педагогикалық тұрғыдан шешуді

басшылыққа алғандары айқын көрінеді. Айта кетер болсақ, Б.Баймұратованың «Балаларды мектепке даярлау жөнінде» (1975) еңбегінде мектепке даярлау мектепке дейінгі кезеңнің басты мәселелерінің бірі деген бағытты ұстана отырып, балаларды мектептегі оқуға даярлаудағы негізгі міндетті мектепке дейінгі мекемелер қызметі деп тауып, балабақшадағы оқу-тәрбие үрдісі арқылы шешу жолдарын ұсынады. Олар:

- 1 Баланың тілін дамыту арқылы;
- 2 Сауат ашу жұмыстарын жандандыру арқылы;
- 3 Балаларға оқып беру үшін қосымша мәтіндер жасау арқылы.

Зерттеушінің «Баланы мектепке даярлау – бала 7 жасқа толғанда емес, оның сәби шағынан басталуға тиісті» деген пікірі әлі күнге өзектілігін жойған жоқ [5].

«Баланы мектепке даярлау» деп аталатын Қ. Қойбағаровтың еңбегі мектепке даярлаудың қажеттілігін насихаттай отырып, қоғамдық тәрбие рөлін жақтайды. Қ. Сейсенбаевтың «Отбасы тәрбиесіндегі баланы мектепке даярлауда қазақ халық педагогикасының прогресшіл идеялары мен тәжірибелерін пайдалану проблемасы» еңбегі ұлттық реңкте жазылған диссертация. Этникалық педагогика мен психология ғылымының негіздеріне сүйене отырып, мектепке даярлауды баланың сөздік қорын молайту, есте сақтау, ойлауын дамытуға арналған ауыз әдебиетінің кіші жанрларының үлгілерін және ұлттық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды пайдалану арқылы шешуді көздейді [6].

Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін жетілдіру барысында әрбір баланы мектептегі оқу және әлеуметтік ортаға еркін бейімделе алатындай жағдай жасау – маңызды міндет деп қарастырылған. Баланың мектепке бейімделуіндегі қиындықтың бірі – оқу бағдарламасын меңгеруге қиындық келтіретін танымдық процестердің өз дәрежесінде дамымауы. Сондықтан да мектеп пен мектепке дейінгі мекеменің, отбасының, ата-аналардың басты міндеті – баланы мектептегі оқуға, мектеп өміріне сапалы түрде даярлау болып табылады [7].

Балаларды мектепте оқытуға даярлығын зерттеу негізінде олардың отбасындағы және мектепке дейінгі тәрбие ұйымда алған тәжірибесімен тікелей байланысты екендігін ескере отырып, олардың іс-әрекеттерін ұйымдастыру жолдарын анықтаған. Балалар іс-әрекетінің психологиялық құрылымының дамуы әр жас кезеңінде әр түрлі жолмен жүзеге асырылады, яғни қандай да бір іс-әрекет бірқатар элементтерді қамти алады. Олардың бәрі бірге іс-әрекеттің

құрылымын сипаттайды. Осы іс-әрекет не үшін жасалынып отырғанын білдіретін көрсеткіштер – іс-әрекет мотивтері, іс-әрекетті орындау нәтижесінде алынуға тиісті деп есептелетін мақсаты, осы нәтижеде жетуге қажетті операциялар мен тәсілдері, өзгеруі тиіс нәтижеге әкелетін материал-объектіні құрайды. Мысалы, мектепке даярлық тобындағы балалар балабақшадағы кіші топтағы балаларға сыйлау үшін шырша ойыншықтарын жасайды. Бұл іс-әрекеттің мотиві әр балада әр түрлі болуы мүмкін. Біреулері сәбилерді қуанту үшін жасаса, екіншілері үлкендердің талабын орындау үшін жасайды, ал үшіншілерінде ойыншықтарды жасау процесінің өзі қанағаттану сезімін туғызады. Бұл жерде мақсат – шырша ойыншықтарын жасау, объект – ойыншық жасайтын материал, қажетті өнім алу үшін орындалуға тиісті нақты іс-әрекет – қағазды кесу, бояу, жапсыру т.б.

Баланың іс-әрекетіне мотивтер туғызу жолдарына мыналарды жатқызуға болады, мысалы ойындар арқылы мотив жасау: дыбыстарды ести алуға дағдыландыруға бағытталған ойындар, санауға үйрету ойындары т.б.

Бала дамуының тұтас процесінің үш негізгі жағын бөліп шығаруға болады:

- 1 Оқыту процесінде білім мен іс-әрекет тәсілдерінің дамуы;
- 2 Игерілген тәсілдерді қолданудың психологиялық механизмдерінің дамуы;
- 3 Жеке адамның жалпы қасиеттерінің (бағыттылығы, іс-әрекет, сана және ойлаудың психологиялық құрылымы) дамуы [8].

Дамудың көрсетілген бағыттарының әрқайсысы өзіне тән ерекшеліктерімен сипатталып, ақиқат түрінде барлығы өзара байланыста болады, тек барлығы қосылғанда ғана психикалық даму деп аталынатын жеке адамдық өзгеріс үрдісін құрайды.

Балалар – еліміздің болашағы. Қоғамымыздың өрлеп дамуы, өсіп келе жатқан жеткіншектеріміздің ой-санасына, рухани адамгершілік тәрбие бере білуімізге байланысты.

Мектепке психологиялық дайындық қай қырынан алсақ та, баланың бұған дейінгі бүкіл психикалық дамуының қорытындысы, отбасы мен балабақшадағы тәрбие мен үйретудің бүкіл жүйесінің жемісі екенін оңай көруге болады, нәтижелі оқытуға қажетті сапалар баланың өмірге келген сәтінен бастап біртіндеп қалыптасады. Бұл сапаларды қалыптастыру үшін ойын, сурет салу, құрастыру т.б. сияқты іс-әрекет түрлерінің маңызы болатынын атап көрсеткен жөн болады. Өйткені дәл осы кезде алғаш рет мінез-құлықтың қоғамдық

мотивтері пайда болып, мотив сатылары қаланады, қабылдау мен ойлау әрекеттері қалыптасып, жетіледі, балалар арасындағы өзара қарым-қатынас дамиды. Әрине, ол өздігінен жүзеге аспайды, өскелең ұрпаққа қоғамдық мінез-құлық тәжірибесін беріп, тиісті білімдерді жеткізіп, дағдыларды үйрететін үлкендердің балалар іс-әрекетіне үнемі басшылық жасауы кезінде болады. Оқу әрекеті саласындағы қарапайым іскерлік таным процестеріндегі тиісті дәрежедегі өнімділік сияқты кейбір сапалар мектеп жасына дейінгі баланы сабақ үстінде жүйелі оқыту үрдісінде ғана қалыптасады.

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасының мақсаты мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктері мен жеке мүмкіндіктеріне сәйкес білім, білік, дағдыларын, рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру, «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясына негізделген жалпыадамзаттық құндылықтарға, ұлтжандылыққа және толеранттылыққа тәрбиелеу, сондай-ақ баланың мектепте оқуға әлеуметтік-психологиялық, тұлғалық, ерік-жігерлік, физикалық және зияткерлік даярлығы» болып табылады [9]. Яғни, мектеп жасына дейінгі баланы мектепке педагогикалық және психологиялық даярлау баланың мынадай дағдыларын қалыптастыруды көздейді деп тұжырымдауға болады:

- 1) оқу әрекетіне бейімдеу;
- 2) дыбысты әріппен таңбалап, әріптердің баспа түрін үйрету;
- 3) сөздік қорын байыту;
- 4) коммуникативтік дағдыларын (өз ойын толық жеткізе білу, өзгелерді тыңдау, пікірімен санаса білу, әңгімелесу, сөйлеу әдебін сақтау) қалыптастыру;
- 5) танымдық, шығармашылық қабілетін дамыту;
- 6) ана тіліне, Отанына, туған еліне, оның мәдениеті мен салт-дәстүріне деген сүйіспеншілігін арттыру арқылы рухани-адамгершілік қасиеттерін дамыту;
- 7) жеке тұлғалық қасиеті мен әлеуетін ашу;
- 8) ырықты және тұрақты зейіні мен есте сақтауын, логикалық ойлауы мен білім алуға деген қызығушылығын қалыптастыру;
- 9) физиологиялық ерекшеліктерін ескеру және санитарлық-гигиеналық талаптарды сақтау.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы

2 <https://strategy2050.kz/news/52406>

3 Шадриков В.Д. «Психология деятельности и способности человека готовность детей к обучению» Диссертация. М. 1996. С.95

4 Венгер А.Л., Филиппова Е.В. Готовность 6-7 летних детей к обучению в школе. М. 1980. С.101

5 Баймұратова Б. «Балаларды мектепке даярлау жөнінде», 1975

6 Сейсенбаев Қ. Баланы мектепке психологиялық тұрғыдан даярлау. – Алматы, 2013-45 б.

7 <https://strategy2050.kz/news/52406>

8 Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. - М., 1991.

9 Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы.

СЫНИ ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАЗМҰНЫ, МАҚСАТТАРЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

АЛИНА Д. К.

магистрант, 2 курс, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

САПАБЕКОВ Д. Қ.

кауымд. профессор (доцент), Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қазіргі уақытта сыни ойлаудың көптеген анықтамалары бар. Д. Халперн «Сыни ойлау психологиясы» атты оқулығында: «Сыни ойлау – бұл танымдық әдістерді қолдану және қажетті нәтиже алу мүмкіндігін арттыратын стратегиялар» деп қарастырады.

«Сыни ойлау» ұғымы және оның сипаттамаларына тоқталатын болсақ: «сыни ойлау» ұғымын анықтауға қатысты көптеген пікірлер мен анықтамалар бар: бір жағынан теріс қабылдамаумен байланысты, өйткені ол дау, пікірталас, жанжалды болжайды; екінші жағынан «сыни ойлау», «аналитикалық ойлау», «логикалық ойлау», «шығармашылық ойлау» және т. б. ұғымдарды біріктіреді. «Сыни ойлау» термині Ж. Пиаже, Дж. Брунер, Л. С. Выготский сияқты атақты психологтардың еңбектерінде бұрыннан белгілі, бірақ бұл ұғымды тәжірибелі ұстаздар кәсіби тілде жақында ғана қолдана бастады.

Д. Халперн бойынша, оқушы өзінің сыни ойлауын пайдалана алуы үшін бойында бірқатар қасиеттерін дамыту қажет:

– жоспарлай алу. Ойлар жүйесіз түрде пайда болады, сол ойларды ретке келу тізбегін құра алу өте маңызды болып келеді. Ойдың реттілігі – сенімділіктің белгісі;

– икемділік. Егер білім алушы басқалардың ойларын қабылдай алмаса, ол өзінің ойларын ұсына алмайды. Икемділік асығыс шешім қабылдаудан сақтайды.

Д. Клустер өз мақаласында «Сыни ойлау дегеніміз не?» сыни ойлаудың келесі параметрлерін бөліп көрсеткен:

– сыни тұрғыдан ойлау – бұл тәуелсіз ойлау;

– сыни тұрғыдан ойлау – соңғы нүкте емес бастапқы ақпарат болып табылады;

– сыни тұрғыдан ойлау шешілетін мәселелерді анықтаудан және сұрақтар қоюдан басталады;

– сыни тұрғыдан ойлау сенімді дәлелге ұмтылу;

– сыни ойлау – бұл әлеуметтік ойлау болып табылады.

И. О. Загашев пен С. И. Заир-Бектің анықтамасы бойынша, сыни ойлау дегеніміз «бағалау, рефлексивті ойлау» деп түсініледі, білім түпкілікті емес, бастапқы нүкте және жеке тәжірибеге, дәлелденген фактілерге негізделген логикалық ойлау болып табылады деген.

Сонымен қатар, сыни тұрғыдан ойлау – өзінің ойлау қызметіне қатысты рефлексия дағдыларының болуын, ұғымдармен, пайымдаулармен, қорытындылармен, сұрақтармен жұмыс істей білуді және аналитикалық іс-әрекетке қабілеттерін негіздей алуды қамтиды. Жалпы, сыни ойлауға тәжірибелік бағдар тән болып келеді. Осыған байланысты оны ойлау контекстіне және ойлау субъектісінің жеке ерекшеліктеріне байланысты қарастырылатын тәжірибелік логиканың бір түрі ретінде түсіндіруге болады. Сыни тұрғыдан ойлау – бұл адамның интеллектуалдық іс-әрекетінің бір түрі, ол қабылдау, түсіну, айналасындағы көзқарастың объективтілігі жоғары деңгейімен сипатталатын ақпараттық өріс болып келеді. Бұл ұғым барлық ақыл-ой қызметіне қатысты болуы мүмкін. Сыни тұрғыдан ойлау дағдылары дамытуға бағытталған ілім, белсенді ізденуді ғана емес, сонымен бірге одан да көп нәрсені қамтып келеді: білгендерін өз тәжірибесімен байланыстыру, сонымен қатар білім алушының осы саладағы және басқа саладағы біліммен, зерттеулермен салыстыра алу болып келеді. Жалпы, білім алушылар алынған ақпараттың сенімділігі мен дәлелділігіне күмән келтіруге, дәлелдердің логикасын тексеруге, қорытынды жасауға, оны қолдану үшін жаңа мысалдар жасауға, мәселені шешу мүмкіндіктерін қарастыруға және т. б. құқылы.

Сыни ойлауды дамыту технологиясының мазмұны, мақсаттары мен міндеттері.

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясы жеке тұлғаға бағытталған болып келеді және тұлғаның жеке мүмкіндіктерін шешуге бағытталады: оқыту, тәрбиелеу және дамытушылық міндеттерін атқарады.

Қарқынды өзгеріп жатқан әлем жағдайында әр адамға мәдениетаралық өзара іс-қимылға қосылуға, ашық ақпараттық кеңістіктегі адамның негізгі дағдыларын қалыптастыруға және осы дағдыларды қолдануға үйренуге көмектесу өте маңызды.

Бұл технологияның мақсаты – білім алушылардың тек оқуда ғана емес, қарапайым өмірде де қажетті ойлау дағдыларын дамыту болып келеді (салмақты шешімдер қабылдау, ақпаратпен жұмыс істеу, құбылыстардың әртүрлі жақтарын талдау және т.б.).

Технологияның мәні. Технологияның атауы қиын болып көрінуі мүмкін, бірақ бір сөзді де алып тастауға болмайды. Оқу және жазу – ақпаратты алатын және жеткізетін негізгі үдерістер, сондықтан мектеп оқушылары мен студенттерді тиімді оқып, жазуға үйрету қажет. Бұл мектептің бастапқы буынындағыдай жазу мен оқуды алғашқы оқыту емес, яғни бұл ойластырылған оқу, нәтижелі оқу, оқу барысында маңызды және басты, қажетті ақпарат бойынша реттей алу болып келеді.

Хаттың көмегімен адам оқу барысында алған мәліметтерін бейнелейді және ойластырады, сондықтан осы екі үдеріс өзара тығыз байланысты. Тәжірибелі ұстаздар біледі, егер оқушыларға шығармашылық жұмыс емес ал, тек ақпарат көздерінен қарапайым жазу туралы болса, онда білім алушылар жазуға онша қызығушылық танытпайды.

Сыни ойлау технологиясының міндеттері:

– жаңа ойлау стилін қалыптастыруға ашықтық, икемділік, рефлексивтілік, ішкі сана ұстанымдары мен көзқарас, қабылданатын шешімдердің әртүрлілігі;

– сыни ойлау, рефлексивтілік, қарым-қатынас, шығармашылық, ұтқырлық, тәуелсіздік, толеранттылық, жеке таңдау және өз қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілік сияқты негізгі жеке қасиеттерді дамыту.

Аналитикалық, сыни ойлауды дамыту:

– білім алушыларды себеп-салдар байланысын анықтауға;

– жаңа идеялар мен білімді қолда бар контексте қарастыруға;

– қате және керексіз ақпаратты қабылдамауға;

- ақпараттың әртүрлі бөліктері мен бір-бірімен қалай байланысты екенін түсінуге;
- талдаулардағы қателерді бөліп көрсетуге;
- нақты құндылық бағдары туралы қорытынды жасай білуге, қызығушылықтарды және мәтіндегі идеялық көзқарастарды түсінуге;
- мәлімдемелерді тұрақты нақтылауға аулақ болуға;
- өз ойларына адал болуға;
- қате тұжырымдарға әкелетін жалған таптауырындардан аулақ болуға;
- ауызша немесе ауызша логикалық сәйкессіздікке күмән келтіруге;
- мәтіндегі немесе сөйлеудегі маңызды және маңызды емес ақпаратты ажырата алуға;
- әрқашан болжам мен жеке пікірді ажырата білу үйрету.

Білім алушыларды:

- оқу мәдениетін қалыптастыру, оның ішінде ақпарат көздерін шарлау, оқудың әртүрлі стратегияларын қолдану, оқылғанды дұрыс түсіну, ақпаратты маңыздылығы тұрғысынан сұрыптау, «маңызсыз» ақпаратты алып тастау, жаңа білімді сыни бағалау, қорытынды жасау және жалпылау;
- өзіндік ізденіс шығармашылық қызметін ынталандыру, қолдау. Өздігінен білім алуға және өзін-өзі ұйымдастыру шараларына ат салысу.

Сыни ойлау технологиясы келесі мәселелерді шешуге:

- оқу мотивациясы: оқу үдерісінде қызығушылықты арттыру және оқу материалын белсенді қабылдауға;
- жазу мәдениеті: әр түрлі жанрдағы мәтіндерді жазу дағдыларын қалыптастыруға;
- ақпараттық сауаттылық: кез келген күрделіліктегі ақпаратпен дербес талдамалық және бағалау жұмыс істеу қабілетін дамытуға;
- әлеуметтік құзыреттілік: коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру және білім үшін жауапкершілікке мүмкіндік береді.

Өз бастауын дидактикалық циклден алады, оның негізі дидактикалық заңдылықта жатыр – «шақыру – түсіну – рефлексия». Бұл жалпы үлгі болып табылады, ол адамның ақыл-ой әрекетінің заңдылықтарына негізделген. Бұл технологияны қолдану шекарасын едәуір кеңейтеді.

Тұжырымдаманың ерекшеліктері:

– білім көлемі немесе білім алушының меңгеруге міндеттелген ақпарат мөлшері білім берудің мақсаты емес, ол осы ақпаратты қалай басқара алады сол маңызды толып табылады (іздеу, ең тиімді жолдарды қарастыру, ақпараттың мағынасын түсіну, өмірде қолдану);

– «Дайын» білімді емдену емес, ал оқу үдерісінде туандаған ойды жобалай алу;

– ұстаз бен білім алушы арасында коммуникативтік-әрекеттік үрдісті, сабақтың диалогтік, интерактивтік режимін қарастыратын, мәселелерді шешу үшін бірлескен іздестіру жолдарын ұйымдастыру;

– сыни тұрғыдан ойлау қабілеті – кемшіліктерді іздеу емес, белгілі объектідегі жағымды және жағымсыз жақтарды объективті бағалау болып табылады;

– қарапайым және шамадан тыс жалпылау, топтауырын сөздер, расталмаған болжамдар әрдайым дәл бола бермейді және қате пікір қалыптасуына әкелуі мүмкін.

Білім алушының өзін-өзі тануы және өзін-өзі көрсетуі үшін қолайлы орта құру да өте маңызды болып келеді. Сондықтан, бір жағынан, білім алушының оқу іс-әрекеті барысында таным үдерісі оның барлық кезеңдерінде модельденіледі және есепке алынады. Бұл технологияны адамның (оқушының да, мұғалімнің де) өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тәрбиелеу құралы және әдісі ретінде пайдалануға мүмкіндік береді. Екінші жағынан, барлық оқу іс-әрекеті ұстаз бен білім алушы арасындағы серіктестік қатынастар негізінде құрылады.

Сыни тұрғысынан ойлау технологиясы оқушының әлеуметтік тәрбиесіне, жауапкершілігіне бағытталады. Сондықтан, барлық оқу үдерісі балалардың өмірден ақты кездесетін мәселелерді анықтауға, сол мәселерді шешуге бағытталған тапсырмалар беріліп шешіледі. Шындыққа бағытталған көзқарас – жеке тұлғаның үдерістерін, іс-әрекеттерін, азаматтық көзқарастарын қалыптастыруға негізделеді.

Білім беру нәтижелері:

- әр түрлі білім салаларында өсіп келе жатқан және үнемі жанартылып отыратын ақпараттық ағыммен жұмыс істей білу;
- ақпаратты біріктірудің әртүрлі тәсілдерін қолдану;
- сұрақ қою, болжамды өз бетінше тұжырымдау;
- мәселелерді шешу;
- әр түрлі тәжірибені, ойларды мен түсініктерді түсіну негізінде өз пікірін дамыту;

- өз ойларын (ауызша және жазбаша) басқаларға қатысты анық, сенімді және дұрыс білдіру;
- басқалардың көз-қарастарын ескере отырып өз көз-қарасын дәлелдей алу;
- өз бетінше оқу қабілетін дамыту;
- өзіне жауапкершілік алу;
- бірлескен шешім қабылдауға қатысу;
- басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас құра алу;
- топта жұмыс істей білу және т. б.

Жалпы, сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз ұстаз бен білім алушы арасында тиімді жұмыс іс-әрекетін ұйымдыстыру бірлестігі болып табылады. Әрине бірлескен жұмыс барысында ұстаз тек бағыттаушы рөлді атқарады, ал білім алушы көбінесе жеке дара немесе топта жұмыс істеу барысында белсенділік тынытады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Заир-Бек С.И. Развитие критического мышления через чтение и письмо: стадии и методические приемы // Директор школы. 2005. № 4.
- 2 Клустер Д. Что такое критическое мышление? // Перемена 2001, № 4
- 3 Сорина Г.В. Критическое мышление: история и современный статус // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. № 6. 2003. – С. 97-110.
- 4 Халперн Д. Психология критического мышления. СПб.: Питер, 2000. – 512 с.

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ В ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ОБРАЗОВАНИИ

АЛИНОВА М. Ш.

д.п.н., профессор, Павлодарский педагогический университет,
ОП Искусства и спорта, г. Павлодар.

АРЫНГАЛИНА Э. К.

бакалавр образования, учитель Изобразительного искусства и черчения,
учитель художественного труда, СОШ № 11, г. Павлодар

Вопросы развития активности и самостоятельности учащихся всегда занимали педагогической науке и практике одно из

центральных мест. Актуальность исследования была связана не только с необходимостью общего развития, возникала необходимость развития творческой активности учащихся в учреждениях образования с целью преодоления отставания процесса обучения учащихся от потребностей жизни.

Существующие противоречия между возрастающими требованиями к качеству образования, с одной стороны, и их недостаточной теоретической и практической их разработкой, с другой стороны, обусловила необходимость научно обоснованного разрешения вышеназванного дидактического противоречия.

Таким образом, в настоящее время стала актуальной научная и практическая задача исследования и организация учебно-воспитательного процесса в школах таким образом, чтобы каждый ученик смог проявить активность, самостоятельность в обучении, развить свой собственный стиль творческой деятельности. Поэтому нашей задачей были- поиск такой организации обучения, где учащиеся могут реализовать свои творческие возможности совместной деятельности ученика и учителя.

В современных подходах к образованию отмечается, что преподавание художественных дисциплин должно обеспечить:

- подлинную и непосредственную встречу каждого ребенка с искусством;
- осознание его личностной и общественной значимости;
- создание условий для самоактуализации, самовыражения учащихся в творческой художественной деятельности.

В нашем исследовании, в качестве основы активизации деятельности учителя и ученика на уроках художественного труда в СОШ нами рассматривается педагогическая эргономика. В более общей формулировке – эргономика – научно-практический подход, который изучает трудовые процессы с целью создания оптимальных условий труда, способствующих росту его производительности. Применительно к учебному процессу, мы следующим образом определили сущность исследуемого понятия: эргономика – это научно-практический подход, изучающий педагогические процессы с целью создания оптимальных условий, способствующих росту творчества в его содержании.

Научная новизна проводимых исследований заключается в том, что в нем:

- исследуются дидактические условия, содействующие развитию творческой активности учащихся СОШ;

– выявляются приоритетные направления и организационные формы деятельности учащихся, содействующие повышению уровня их творческой активности;

– исследуется связь между развитием творческой активности и повышением качества образования.

Решение этих задач и стало объектом изучения дидактического процесса средней общеобразовательной школы на уроках художественного труда.

Проблема формирования активности личности в творческой деятельности учащихся, является одной из актуальных, сложных проблем в педагогике и центральным звеном в системе художественного образования.

Данная проблема является предметом изучения многих специалистов по дидактике, психологов, методистов, учителей-практиков. Это связано с постоянно возрастающими потребностями современного общества в активных личностях, способных ставить новые проблемы, находить качественные решения в условиях множественного выбора, постоянного накопления и совершенствования знаний.

С уровнем развития личности и общества, со способностью человека откликаться на красоту и творить по законам красоты, закономерно связывают прогресс человечества во всех сферах жизнедеятельности. Самые результативные проявления творческой энергии и инициативы людей, наглядно представленные в разнообразных достижениях мировой культуры.

Значение развития творческой личности, как важнейшего рычага общественного прогресса, возрастает в переходные эпохи, и требует от человека повышенной творческой активности, напряжения всех его духовных сил.

В истории казахстанской педагогики имели место различные подходы к поиску таких научно-обоснованных путей. Для ознакомления истории вопроса, мы изучили важнейшие методологические документы по образованию, ознакомились с текстом выступлений Президента Республики Казахстан К. Токаева, Елбасы Нурсултана Абишевича Назарбаева, концепциями образования, государственных стандартов, обзора педагогической литературы, изданий по художественному творчеству. В итоге, мы разработали для своего исследования свои теоретические и практические заключения и выводы применительно к современному состоянию общеобразовательной школы.

Например, развитию данного направления в Казахстане дала импульс Программная статья Н. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» [1]. Она стала реальной платформой, соединяющей прошлое, настоящее и будущее казахстанского народа. Повышенный интерес к художественным традициям и духовному наследию предков естественно и логически связан с принципиально новыми педагогическими задачами, вытекающими из требований времени.

Елбасы Нурсултан Назарбаев в программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» отметил: «Мы сохраняем и развиваем многовековые традиции, язык и культуру казахского народа, обеспечивая при этом межнациональное и межкультурное согласие, прогрессивного единого народа Казахстана» [1]. Здесь подчеркнута важная мысль, что «...особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям - это важнейшая черта патриотизма».

В рамках этого проекта в практику образования были введены специальные учебный курс «Краеведение», способствующий изучению истории, природы, культуры родного края [2]. Он дополняет и продолжает темы, предусмотренные в основных учебниках по предметам: История Казахстана, Казахская литература, География, Музыка. На этих уроках краеведения ученики познакомятся с легендами и сказаниями родного края, узнают о живых свидетелях истории родного края, познакомятся с талантами родной земли, флорой и фауной родного края т.д.

Большой импульс образованию дала «Концепция эстетического воспитания и художественного образования учащихся Казахстана», где были сформулированы следующие задачи эстетического воспитания и художественного образования школьников [3]. В этой публикации были сформулированы основные задачи в сфере художественного творчества:

– формировать эстетическое отношение к окружающей действительности посредством овладения образным языком изобразительного и декоративно-прикладного искусства;

– овладевать утилитарными знаниями, умениями, необходимыми для творческого самовыражения учащихся и выражения ими эстетической оценки окружающей действительности.

– развивать потенциальные способности учащихся посредством активизации их творческой деятельности на занятиях по изобразительному и декоративно-прикладному искусству.

Сложившиеся на сегодняшний день в Казахстане новые социальные условия поставили перед образованием новые цели и задачи.

В практику общеобразовательных школ Казахстана введен в 2017 году предмет «Основы предпринимательства и бизнеса» для учеников 10–11 классов уровня общего среднего образования [4]. Учебная программа по основам предпринимательства разработана для школ Республики Казахстан в соответствии с посланием Н. Назарбаева в контексте модернизации Казахстана и является одним из основных приоритетов – кардинальное улучшение и расширение бизнес-среды посредством реализации Программы продуктивной занятости и развития массового предпринимательства.

Содержание учебной программы предназначено для изучения деятельности малого и среднего бизнеса и молодежных стартапов. В ней планируется изучение школьниками основ организации компании, рынков сбыта и современного маркетинга в действии, знание и формирование необходимых для этого личностных качеств и т.д.

Цель курса – дать обучающимся базовые знания по основам предпринимательства и создание практической базы навыков для реализации бизнес-проектов и стартап-проектов.

Задачи курса предусматривают:

- формирование знаний о предпринимательстве в условиях рыночной экономики;
- развитие, необходимых для этого, экономического и правового мышления;
- вооружение слушателей курса методами принятия ответственных бизнес-решений;
- овладение необходимыми для реализации предпринимательской деятельности практическими навыками.

Общая цель современного образования – это формирование всесторонне и гармонически развитой личности, решению которой во многом будет способствовать правильно организованное трудовое обучение через образовательную область «Технология». Такой подход к подготовке кадров для области творческой деятельности в РК, коренным образом изменили цели и задачи всей системы обучения и воспитания подрастающего поколения. Главными становятся интересы и познавательные потребности развивающейся личности.

Ведущая роль в решении этих задач отводится общеобразовательным учреждениям. Они призваны обеспечить для учащейся молодежи жизненное и социально-трудовое становление, адекватное современной экономической ситуации в стране, условием обеспечения занятости населения. Именно здесь происходит воспитание познавательной активности, трудовых качеств личности, активной жизненной позиции, готовность к конкурентной борьбе на рынке труда, потребность включатся в систему новых экономических отношений, в предпринимательскую деятельность.

Общими целями для всех вышеназванных подходов являются:

- развитие творческой активности личности в образовательном процессе;
- формирование национального самосознания личности;
- исследование исторических традиций казахской культуры в духовно-нравственном воспитании современного школьника;
- реализация потенциала одаренных детей.

Во времена глобализации, развитие образования сопровождается увеличением потока информации. Обучающийся должен уметь быстро ориентироваться, неординарно мыслить, иметь мужество принимать смелые решения. Любовь к трудолюбию так же, как любовь к наукам, закладывается в школе на уроках художественного труда. Задача учителей развить интерес к данному учебному предмету, научить разным технологическим навыкам.

Научно-педагогический аспект к новым подходам обуславливает необходимость обеспечения в процессе обучения:

- оптимальное отношение эмоциональных и рациональных начал на школьных уроках;
- разработку адекватную этому соотношению методическую систему, учитывающую психолого-физиологические особенности национальных и возрастных групп школьников.

В содержании уроков художественного труда важнейшая роль в обучении и воспитании личности отводится декоративно-прикладному искусству, рукоделию, как мощному фактору активизации всех творческих потенциалов личности, ее эмоционально-образного восприятия и формирования высоких эстетических потребностей.

Творческая личность формируется в процессе целенаправленной деятельности по практическому освоению художественной

культуры своего народа, народных традиций местных условий. Однако содержание школьной программы и соответствующие методические документации изменяется и дополняется не всегда полно отражают требования того или иного времени в своих дидактических материалах. В частности, изучению технологиям художественного рукоделия отведено недостаточное количество часов, не разработана методика обучения художественным работам в разных техниках, неполно изучаются вопросы материаловедения в школах и т.д. Анализ истории и современного состояния содержания образовательной области по художественному труду и стал, таким образом, объектом и предметом научного исследования в рамках магистерской диссертации.

Наши исследования показывали, что самый верный путь для достижения перелома в сторону улучшения художественного образования – это переход на систему обучения, сущность которой состоит в обучении детей отдельным приемам и операциям обработки материалов в процессе изготовления различных, полезных вещей. Главное место в этой системе отводится объектам труда. Они должны быть подобраны таким образом, чтобы они давали весь багаж политехнических и технологических знаний, умений и навыков, предусмотренных образовательным Госстандартом. Крайне важным требованием к учебным изделиям должна быть их способность изменить общественное мнение к образовательной области «Художественный труд» и наглядно показать необходимость данного предмета для обучения, воспитания и развития подрастающего поколения.

Именно данное обстоятельство чрезвычайно актуализирует проблему формирования необходимых знаний, умений, навыков и компетенций по направлению творческой деятельности. Необходимость и актуальность выбранной темы магистерского исследования и её разработка обусловлены современными тенденциями социально-экономического развития нашей страны, повышением роли человеческого фактора во всех сферах деятельности. Творчество пробуждает нравственные и интеллектуальные стремления в человеке. Известно, например, какую роль играет эстетическая мотивация в творческой деятельности выдающихся представителей самых разных профессий – ученых, инженеров, конструкторов и других.

На развитие и саморазвитие человека накладывает влияние среда, в которой он живет и действует. Обретая в процессе

жизнедеятельности определенный опыт, человек начинает свободно и самостоятельно выбирать цели и средства деятельности, управлять средой, одновременно совершенствуя и развивая свои способности, т.е. заниматься саморазвитием. Это значит, что необходимо обеспечить развитию ребенка такое направление, которое было бы сообразно природе человека, вело бы к его самосовершенствованию, улучшению и развитию его природных данных.

Одухотворенность огромного мира культурных ценностей эстетическим чувством их известных и безымянных создателей неоспорима. Без этого характер и особенности практического взаимодействия человека с миром были бы принципиально иными, был бы иной результат этого взаимодействия. Не случайно, с древнейших времен человеческой истории формируется понимание особой значимости творчества по законам красоты, личности творца и эстетического идеала.

В связи с этим, на первый план образования выходит задача выявления условий, когда учебная деятельность становится эффективной. В нашем предположении – одним из таких условий, является совместная деятельность педагога и учащегося, при руководящей роли педагога

В качестве теоретических основ формирования творческой активности учащихся мы исследуем теоретические и практические пути и средства формирования творческой активности учащихся под руководством учителя,

Педагогическую эргономику рассматриваем как основу активизации деятельности учителя и ученика на уроках художественного труда в СОШ». Задачи практических занятий по эргономике включают в себя стратегию исследования и разработки конкретных объектов материального окружения человека с использованием принципов человекоцентрированного проектирования.

1 Проведение самостоятельного эргономического анализа выбранной для обучения системы или её компонентов – оборудования, рабочих мест, органов управления и средств отображения информации, рабочей среды в школе, где деятельность связана с техническими средствами;

2 Выявление и анализ их наиболее содержательных принципов для использования в проекте;

3 Проведение эргономической модернизации содержания и структуры предмета и составление исследовательских вариантов

с целенаправленными попытками синтеза основных проектных задач – эстетических и функциональных;

4 Оценка влияния различных факторов на деятельностные, эмоциональные (комфорт, удобство, приемлемость) критерии;

5 Знакомство с номенклатурой эргономических показателей.

6 Изучение схемы создания функциональных объектов, соответствующей «структуре человека» (Ле Корбюзье);

В соответствии с данным подходом нами намечены следующие задачи исследования:

- проанализировать существующие в педагогике подходы к формированию творческой личности;

- определить роль и место внеурочной работы по развитию творческих способностей учащихся;

- разработать методические материалы, определяющие последовательность и методы обучения технологии изготовления аппликации из бересты;

- экспериментально проверить возможность развития творческих способностей учащихся в процессе занятий в кружках по декоративно – прикладному искусству.

ЛИТЕРАТУРА

1 Назарбаев Н. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. – Казахстанская правда, 12 апреля 2017 г.

2 Краеведение № Павлодарская область: учебн. Для 5-7 кл. Уровня основного среднего образования по обновленному содержанию / А. Нухулы, М. Ш. Алинова и др. – Астана: издательство «Арман-ПВ» - 2018- 176 с.

3 Узакбаева С., Кожакметова К. Концепция этнокультурного образования студентов высшей школы.- Алматы – Онер – 1998 -45 с.

4 Программа по учебному предмету «Основы предпринимательства и бизнеса» для 10-11 классов уровня общего среднего образования- Астана -2017 г. Чукалин В. Г. и др. Художественный труд для учащихся 8 класса общеобразовательной школы (вариант для мальчиков) – Кокшетау – Келешек-2030, 2018 – 72 с.

5 Кертеева Г. М., Боталова О. Б. Организация психолого-педагогических научных исследований : учебное пособие – второе издание, исправленное и дополненное Павлодар: ТОО НПФ «ЭКО», 2008 – 387 с.

ПУТИ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА

АЛИНОВА М. Ш.

научный руководитель, д.п.н., профессор, Павлодарский педагогический университет, ОП Искусства и спорта, г. Павлодар

ШКОЛЬНИКОВА В. А.

бакалавр образования по специальности учитель Изобразительного искусства и черчения, учитель художественного труда, г. Павлодар

В нашем исследовании мы рассматриваем вопросы развития творческой самостоятельности в аспекте уроков художественного труда. В соответствии с Программой по этому предмету, основными задачами уроков художественного труда являются формирование и развитие у обучающихся: навыков самостоятельного обучения и личностного саморазвития. При этом, обучающиеся должны не только овладеть материалом школьной программы, но и уметь творчески применить его, найти решение любой творческой проблемы. Это возможно только в результате эффективной педагогической деятельности, создающей условия для творческого развития учащихся.

Художественный труд – это область художественной направленности, который ориентирован на развитие у ученика его творческого начала. Художественный труд – это прежде всего творческая деятельность, позволяющая детям воплощать свои интересы и желания. Дети создают своими руками различные сувениры, подделки, скульптуры и т.д. В процессе художественного труда ребята осваивают инструменты, а также учатся обрабатывать разнообразные материалы – текстильные, конструкционные и др. Педагогическая цель занятий- воспитание у школьников эстетической и бытовой культуры, оказание поддержки в формировании личностного роста, отношении к окружающей действительности.

Художественный труд – это труд детей с использованием разнообразных материалов, создание художественных и эстетичных предметов и различных изделий для оформления и декорирования. Данный вид деятельности для школьников является художественно-прикладным процессом, так как дети в процессе создания предметов выделяют его эстетические свойства на базе существующих у него знаний и практического опыта.

Художественно-эстетическое воспитание в труде выступает одним из аспектов комплексного подхода к воспитанию, реализация которого способствует повышению педагогического процесса. В образовательный процесс уроков художественного труда необходимо включать самые разнообразные виды труда, при этом поощрять проявления творческой активности. Художественно – эстетическая деятельность в образовании реализуется в соответствии со следующими направлениями: изобразительного, музыкального, художественно – речевого, хореографического, а также культурно – массового направления. Применение на занятиях различных видов художественной деятельности оказывает благоприятное влияние на развитие интересов, способностей и способствует творческой активности учащихся. Успех художественной деятельности, в первую очередь, зависит от эффективного усвоения обучающимися различных материалов, техник и технологий обработки материалов. Занятия по художественному творчеству помогают приобретать знания в области искусства, а также способствуют формированию у них художественно-творческих способностей.

В основе художественно-эстетического воспитания учеников через уроки художественного труда лежит совместная работа учителя и обучающегося. Она направлена на формирование способностей учеников к восприятию художественных и эстетических ценностей, которые оказывают благоприятное влияние на творческую деятельность обучающегося. К важным вопросам художественного воспитания можно отнести: создание адекватной творческой атмосферы, специальной среды, в которой происходит воспитание ребенка, его приобщение в художественную деятельность с учетом его интересов и наклонностей [1].

Роль визуального искусства занимает немаловажную роль в развитии традиционных видов художественного труда [2]. Она привносит в современный мир оригинальную красоту прошлого периода. Привитие детям любовь к трудовой деятельности, в частности, к народному творчеству формировалось веками [3].

Содержание учебной программы предусматривает развитие знаний, умений и навыков по 5 образовательным линиям: визуальное искусство, декоративно-прикладное искусство, дизайн и технология, культура дома и культура питания [4].

Раздел «Визуальное искусство» позволяет расширить знания о видах и жанрах изобразительного искусства. Учащиеся приобретают навыки рисования, конструктивного построения

объектов, осваивают различные техники и технологии обработки художественных материалов [4].

Одной из эффективных технологий активизации обучения является метод визуализации учебной информации, который прочно занял своё место в образовательном процессе. Применение визуальных форм обучения позволяет изменить характер обучения: ускорить восприятие, осмысление и обобщение, умение анализировать понятия, структурировать информацию.

Содержание учебной программы предусматривает уроки художественного труда, которые могут развивать предоставить условия для реализации творческих способностей, способствовать повышению мотивации и самостоятельности обучающихся. Для этого на занятиях художественного труда необходимо решить ряд педагогических задач:

- выявить суть художественного труда как деятельности;
- концентрировать фокус обучения согласно законам красоты и гармонии;
- раскрыть особенности художественного труда;
- сформировать содержание эстетического воспитания;
- разработать пути и средства развития креативного восприятия и воображения в процессе художественной деятельности;
- предусмотреть овладение разнообразными художественными технологиями, формирование мелкой моторики рук;
- составить план работы над изделием по эскизу или используя технологические карты;
- содействовать постижению необходимых свойств используемого материала, развить желание экспериментировать;
- сформировать эстетическое восприятие и формирование навыки образного выражения запланированных вещей.

Деятельность в области художественного труда – творческий процесс: успех художественной деятельности в первую очередь зависит от эффективности формирования творческой самостоятельности и активности учащихся. В основу формирования необходимых знаний, умений и навыков художественного обучения и воспитания мы взяли совместную работу учителя и обучающегося. Она целенаправленно предусматривает формирование творческих способностей и восприятие художественных и эстетических ценностей.

В качестве главного вопроса по формированию творческих способностей мы рассматриваем:

- создание творческой среды, в которой находится ученик;
- вовлечение всех участников педагогического процесса в художественную деятельность;
- учет индивидуальных интересов и наклонностей каждого ребенка [5].

Творческую деятельность учащихся мы исследовали не только с точки зрения обучения, но и с воспитания: «...необходимо чтобы каждый аспект воспитания охватывал абсолютно все воспитательные задачи (нравственные, эстетические, патриотические и др.), воздействовал на полноценную личность, хотя и особым образом» [5].

Особенность художественного воспитания состоит в том, что оно осуществляется через взаимоотношения, а также эмоционального начала. Именно поэтому его роль настолько важна в развитии у школьников творческих навыков. Оно должно реализовываться не только на занятиях художественного труда, но также и всех других циклах. «Одной из задач эстетического воспитания является развитие творческого потенциала» [6]. Заинтересованность обучающихся в художественно-эстетической деятельности выражается в форме эстетической потребности, что связано, прежде всего, с желаниями школьников создавать что-либо новое, исходя из собственного опыта и его взглядов о прекрасном.

В настоящее время на качество занятий в школе влияет то, как учебно-воспитательный процесс ориентирован на формирование творческих способностей ученика и готовит его к познавательной и трудовой деятельности. В школе необходимо уделять внимание не только лишь содержанию школьных предметов, но также и средствам, и факторам, оказывающим воздействие на развитие эстетических взглядов ребенка.

Уроки художественного труда направлены на выполнения конкретных изделий, определенных вещей. Основная предметная цель художественного труда сконцентрировать внимание учащихся не только к объекту труда, но и также произвести его демонстрацию с указанием технологии его изготовления. Данный аспект у нас оформляется в форме технологической карты, который отражается не только последовательность работ. В ней приводятся наименование операции, технические условия его выполнения, сведения об оборудовании и инструментах и т.д.

При обозначении цели художественного воспитания необходимо отразить необходимость формирования у обучающихся эстетического отношения к выбранному объекту труда, вызвать

мотивацию к созданию предмета, выполненного красиво и технологично.

Для достижения такой цели необходимо начать с демонстрации образца. Как правило, эстетическое восприятие, прежде всего, относится к области конкретно-чувственных взаимоотношений: все что нельзя увидеть или услышать, т.е. недостижимо чувственному восприятию, остается за пределами эстетической оценки. Исходя из этого, нельзя недооценивать демонстрацию модели-образца. Данный процесс ориентирован на повышение мотивации у обучающихся, художественного восприятия красивого и технологично выполненного предмета. В ходе постановки художественной цели необходимо также показать учащимся методику оценки объекта труда.

Уроки художественного труда хорошо гармонируют с общей атмосферой творчества в образовательном процессе, в семье, и его окружении. Именно они, в основном, влияют на формирование художественного вкуса и воспитывают чувство прекрасного через повседневную деятельность. Поэтому, следующим, немаловажным фактором художественно-эстетического формирования личности ребенка, является эстетизация быта. Материальная среда быта и духовность является показателем качеств создавших ее людей. Например, эстетика быта в школе – это атмосфера и обстановка классов, кабинетов, оформление классного уголка, а также стендов. В случае если детей с первого класса будут окружать предметы, которые отличаются не только функциональностью, но и красотой, то и в его жизнедеятельность подсознательно будут входить критерии определяющие вкусы и необходимые потребности любого человека.

Еще одним из факторов эмоционального опыта школьника считаются именно внутрисемейные отношения. К сожалению, в некоторых семьях очень мало уделяют внимание эстетическому развитию ребенка. Довольно редко беседуют о красоте природы, окружающих их предметов и т.д. Поэтому учителю необходимо возместить недостаток такого опыта, заботой в классном коллективе. Необходимо проводить беседы, а также лекции с родителями, о необходимости заботы об эстетическом развитии подрастающего поколения.

Главная проблема среды обитания заключается в нерациональном использовании природных ресурсов. Очень важно чтобы ученики изучили развитие природы, научились видеть ее красоту и форм, разнообразие его проявлений в окружающем

пространстве. К. Ушинский утверждал, что абсолютно любой школьный предмет может эстетически воспитывать, так как в каждом предмете имеется более или менее выраженный эстетический аспект. Для того чтобы увидеть в предмете его эстетическое содержание, учителю необходимо самому необходимо подходить к предмету творчески, активизировать у школьников заинтересованность к тому или иному предмету. Таким образом, можно сказать, что художественно-эстетическое воспитание обладает разнообразными средствами и формами.

Одной из категорий художественного воспитания является эстетический вкус – сложное социально-психологическое образование. В формировании эстетического и художественного вкуса обучающихся важное место на уроках художественного труда занимает использование различных видов учебно-познавательной деятельности. Формирование творческой самостоятельности и активности обучающихся – одна из основных задач процесса обучения, т.к. от правильного развития данных свойств личности зависит уровень подготовки будущего специалиста, его профессиональная самостоятельность.

Немецкий педагог А. Дистервег основными средствами развития личности считал применение эвристического и сократического методов общения. По его мнению, от системы методов преподавания зависело все. Он отстаивал методы преподавания, возбуждающие мысль ученика, что обеспечивало овладение знаниями, выработку способностей самостоятельно наблюдать и действовать. А. Дистервег считал, что только те знания и навыки имеют ценность, которые приобретены самостоятельным путем. Следовательно, учащийся должен многое самостоятельно охватить, усвоить и переработать. Поэтому, очень важным в учении А. Дистервега является акцент на формирование умственной активности и самостоятельности учащихся в процессе обучения [7].

Проблему воспитания активности и самостоятельности в процессе обучения Н.К. Крупская видела в развитии способностей, в формировании личности подрастающего поколения. Она считала, что воспитание должно быть направлено на то, чтобы в каждом ребенке развивать все его способности, поднять активность, сознательность, всесторонне развить личность, индивидуальность [8]. Воспитание активности и самостоятельности играет важную роль в системе образования и способствует развитию мировоззрения, творческих и интеллектуальных способностей обучающихся.

Таким образом, в процессе воспитания и обучении развивается и формируется личность обучающихся.

В настоящее время воспитание призвано выполнять три основных функции:

- передавать культурное наследие и ценности общества;
- формирования возможностей для развития личности обучающегося;
- организация ученика к вступлению в концепцию социальных взаимоотношений.

Целью воспитания прежде должно быть развитие у обучающихся установленных свойств и качеств, используемых в учебных организациях. Главная задача, при этом, выявление предрасположенностей, способностей и талантов, а также формирование личностных качеств обучающихся с учетом их индивидуальных особенностей. Художественное воспитание необходимо для того, чтобы развивать у обучающихся стремление к художественно-творческой деятельности.

Педагогика, как наука о воспитании, о приобретении необходимого опыта подрастающим поколением, появилась давно. Именно с Востока вошли начальные идеи педагогики, они отражены в трудах величайшего мыслителя, ученого – энциклопедиста Абу Насыр Мухаммед ибн Мухаммед Аль – Фараби. Он оставил большое наследие в таких отраслях знаний как философия, психология, история и др. Несмотря на то, что педагогика на тот момент не рассматривалась как отдельная наука, среди них есть трактаты великого мыслителя, которые посвящены проблемам воспитания подрастающего поколения.

В трактатах отражены мысли ученого о сущности и развитии человека, о взаимоотношениях между воспитателем и воспитуемыми, о задачах, а также средствах воспитания и ряде других проблем. Труды Аль Фараби формируют представления о значительном уровне воспитания во времена средневековья. В трудах великого ученого рассмотрены идеи гуманизации общества через образование и воспитания, которые находят отклик в современной обновленной педагогической системе. Учения великого мыслителя о воспитании и предназначении человека, заставляют нас задуматься об взаимном нравственном и эстетическом развитии ученика в процессе освоения новых знаний [9].

Данная тема является актуальной и на сегодняшний день, периоде обновления содержания образования в Республике

Казахстан. Об этом свидетельствует и появление в содержании школьных предметов нового предмета – художественный труд.

Творческая деятельность учеников на уроках художественного труда сконцентрирована на создании оригинальных поделок, обработке различных по фактуре материалов, которые обеспечивают им качество и выразительность художественных средств. Для этого учитель должен организовывать оптимальные условия для творческой деятельности каждого ребенка.

Занимаясь развитием художественного творчества, учитель должен: научить школьников ставить художественные и эстетические цели, новые оригинальные идеи. Для получения хорошего результата своей творческой работы ученик должен владеть основными техническими приемами и навыками работы с необходимыми материалами и инструментами. Учителю на занятиях художественного труда необходимо показывать детям простейшие способы выполнения изделий из различных материалов, технологию их выполнения. Таким образом, учитель решает художественные, а также воспитательно-образовательные задачи.

Деятельность по воспитанию учащихся на уроках художественного труда должна основываться на следующих принципах:

- работа учителя по формированию художественного творчества должна рассматриваться как основная часть педагогической деятельности;
- художественную деятельность необходимо связывать с воспитательно-образовательным процессом, применять соответствующие средства и методы воспитания и обучения;
- на занятиях применять личностный подход, с учетом индивидуальных особенностей детей и находить оптимальные пути формирования творческих способностей каждого отдельного ребенка.

Таким образом, художественная деятельность формирует способности ребенка для проявления индивидуальности: именно поэтому формирование художественных способностей является важным условием осмысления ребенком своего творческого потенциала.

Как правило, результатом творческо-организованной работы на уроках художественного труда, у обучающихся появляется желание приобщиться к различным видам творчества.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Березина В.Г. Детство творческой личности / В.Г. Березина, И.Л. Викентьев, С.Ю. Модестов. – Буковского, 2004. – 60 с.
- 2 Содержание живописи на уроках изобразительного искусства / А.Е. Жусупова, М.Ш. Алинова // Проблемы и перспективы этнокультурного образования в современном мире: матер. междунар. Научно-практ. конф. – Павлодар: ПГПИ, 2016. – Т.1. – С.239-241.
- 3 Пейзаж как творческое воплощение эстетического отношения художника к природе / А.Б. Муса, М.Ш. Алинова // Проблемы и перспективы этнокультурного образования в современном мире: матер. междунар. Научно-практ. конф. – Павлодар: ПГПИ, 2016. – Т.2. – С.134–135.
- 4 Художественный труд. (визуальное искусство и технология). Учебная программа для 5-9 классов уровня основного среднего образования в рамках обновленного содержания среднего образования. – Астана, 2016- 106 с.
- 5 Мелик-Пашаев А.А. Опыт приобщения подростков к художественной культуре на уроках изобразительного искусства С.6-23. // Эстетическое воспитание школьников на уроках эстетического цикла: Сб. науч. тр. / Ред.-сост. Г.В. Арязмова. - М.: Изд. АПН СССР, 1989. – 140 с.
- 6 Лихачев, Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников: учебное пособие по курсу для студентов педагогических институтов /Б.Т. Лихачев. М.: Просвещение, 1985. – 176 с.
- 7 Дистервег А. Избранные сочинения. М., 1956, с. 119,158.
- 8 Крупская Н.К. Избранные педагогические сочинения. Т.3. М., 1959, с.111, 543.
- 9 Бурабаев М.С. Эстетические ценности аль- Фараби и современный арабский Восток: опыт сравнительного анализа. – В кн.: Мир ценностей аль-Фараби и аксиология XXI века. Кн. 2. – Алматы, 2006. – 154 с.

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫҢ МУЗЫКА САБАҚТАРЫНДА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУЫ

АПУШЕВА Д., ЗАИРГЕЛЬДИНОВА Д.

студенттер, 3 курс, «Музыкалық білім беру» бөлімі, Музыкалық колледж-дарынды балаларға арналған музыкалық мектеп-интернат кешені,

Павлодар қ.

АНИШЕВА Г. М.

оқытушы, «Музыкалық білім беру» бөлімі, Музыкалық колледж-дарынды балаларға арналған музыкалық мектеп-интернат кешені, Павлодар қ.

Музыканы емдік және түзету мақсаттарымен қолдану медицинада, психологияда және арнайы педагогикада бөлек бағытта ерекшеленді және «музыкалық терапия» деп аталды.

Осы оқу жылының басынан бастап біздің курстың оқу процесіне факультативтар еңгізілді ол «Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту әдістемесі», және мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту тәжірибесінен өту. «Музыкалық колледж – дарынды балаларға арналған музыкалық мектеп-интернат кешені» ММ «Музыкалық білім беру» бөлімінің 3 курс студенттері болып бөріміз облыстық оңалту орталығына практика бойынша барамыз. Музыкалық колледж басшысы С. К. Сыздықов және колледждің практика жетекшісі Э. Г. Кощук бастаған еріктілер қозғалысы аясында өткізілетін музыкалық сабақтарға арналған «MuzLife + Sen» атты жобасы құрылды, ол біздің бөлімнің студенттері мен оқытушылары осы жобаға белсенді қатысатын инклюзивті қоғамды дамытуға бағытталған жоба. Жобаның идеясы колледждің мүмкіндіктері мен әлеуметін пайдалана отырып, қоғамдағы дамуында проблемалары бар адамдарды біріктіру үшін жағдай жасау болып табылады.

Кәдімгі мектепте тәжірибеден өту оңалту орталығындағы сабақтардан өте ерекшеленеді. Мүгедек балалармен өткізілетін бұл сабақтар бізді әлемге басқаша қарауға мәжбүр етеді. Орталықтың музыка жетекшілері мен музыка мұғалімдерінің сабақтары үлкен маңызға ие.

Музыкалық сабақтар (әсіресе вокал, хормен ән айту сабақтары) сөйлеудің дамуына ықпал етеді, эмоционалды жағдайға сапалы әсер етеді, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, кейде осы қажеттіліктердің пайда болуына жол ашады (мысалы, ән айту, қазғалыс, музыкалық аспаптарда ойнау). Музыка сабақтарының

әсерінің ерекше құндылығы бұл әрдайым жағымды эмоциялар көзі болып табылады, бұл баланың танымдық және шығармашылық белсенділігін ынталандыруға, мұғаліммен өзара әрекеттесуге деген ұмтылысын тудырады [1, 45 б.].

Музыкалық сабақтар баланың психикасын эмоционалды бөлігін тікелей қамтиды, бұл оның жеке дамуы үшін өте маңызды. Осындай ерекше балалардың әрбір ерекшелігі оқыту әдістемесінде белгілі тәсілдерді талап етеді.

Заманауы технологиялық шешімдер бізге осындай балалар үшін ең тиімді оқыту жолдарын табуға көмектесуі керек. Сабақтарда музыкалық жетекшілер компьютерлік технологиясын қолданатынын көрдік. Компьютер – бұл сандық және, атап айтқанда, дыбыстық ақпаратты өндеудің әмбебап құрылысы. Дегенмен, компьютер ақпаратты сақтауға және оны ойнатуға ғана емес, сонымен бірге өндеуге және музыка жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, компьютер ақпаратты қабылдай алады: ол «естігенде» «естиді» және талдай алады, мысалы, негізгі тонды бөлектеу, жазылған тонды дыбыстық үлгімен салыстыру (Musictrainer) есту тренажерлермен қолдану. Бүгінгі компьютер музыканы жазуға да жарамды. Ол үшін тиісті микрофондар мен бағдарламалар қажет аудиоредакторлар мысалы (Audacity). Компьютерден басқа, заманауи музыкалық мәдениет пен білім беруде электронды орындау технологиялары кеңінен қолданылады. Олардың ішінде көп тарағаны – MIDI кодтау жүйесіне сәкес дыбыстық кодтың пернетақтасы (фортепианоға ұқсас) болып табылатын құралдары («синтезаторларды») қолдану. Электрондық музыканы «басқа технологиялары бар» сабақта мұғалімнің студенттермен қарым-қатынасының маңызды формаларының бірі – мұғалімнің әңгімесі: музыка мен музыканттар туралы, жанрлар мен стильдер туралы, музыка тарихы туралы және т.б бұл жағдайда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (проектор, экран, мультимедиа құруға арналған бағдарламалар) мұндай әңгімелерді мүмкіндігінше сапалы, көрнекті, жарқын және бейнелі етеді, бұл мүмкіндігі шектеулі балалар үшін өте қажет, есту және эмоционалды компоненттерін толық қабылдау және қанықтыру етеді [4, 15 б.].

Педагогикалық тәжірибе көрсекендей, қарапайым музыка сонымен қатар балалардың ырғақтық сезімін едәуір белсендіреді, ол таныс әндерді қасықтармен, дабылдармен, маракастармен орындау кезінде, вокалды-хор репертуарына және тыңдауға арналған шығармаларға ырғақты сүйемелдеу кезінде дамиды. Мұғалімнің

катысуынсыз мүмкін болатын және ырғақ сезімін дамытуға бағытталған компьютерлік интерактивті тренажерлармен жұмыс істеу дағдылары дамытуға ықпал етеді және сабақта басталған оқу әрекеттерін қолдайды [2, 9 б.].

Музыкалық аспаптарда ойнауды үйрену ұқсас моториканы, қозғалыстарды үйлестіруді, кеңістік бағдарлауды және кесту қабілетін дамытуда, бұл көптеген басқа пәндер бойынша оқытуда маңызды түзету міндеттері мен пәнаралық құзыреттіліктерді шешуге қызмет етеді. Мұндай бағдарламаларды пайдалану сонымен қатар оқушы өзінің аудио жазбаларын жасау немесе нақты орындау үшін осы құралдардың балығын қолдана алатындығын білдіреді. Қозғалысы қиын және әсіресе ұсақ моторикасы нашар балалар үшін өте қарапайым әуен болса да, өз жазбаларын жасауға болады. Сонымен қатар, бала үшін құралдар мен аранжировка элементтері мүмкін болады. Бұл жерде баланың «Жаратушының» өте маңызды жағдайына қосылатындығын атап өткен жөн, яғни бала белсенді шығармашылық позициясында сәтті бола отырып, өзінің және мұғалімнің және басқалардың көз алдында маңыздылыққа ие болады. Церебральды сал ауруы бар балалар үшін моториканы дамыту үлкен маңызға ие [3, 44 б.].

Қорытындыдай келе, тірек-қимыл апаратты нашар болған балаларға арналған музыка сабақтары ақпаратты-коммуникациялық технологиялары музыка сабағында дәстүрлі мақсаттар мен оқу нәтижелеріне қол жеткізуге, сондай-ақ түзету жұмысында маңызды жаңа дағдыларды дамытуға (сенсорлық интеграция мәселелерін шешу, шығармашылық жетістікке жету үшін жағдай жасалынғанын көрдік), сондай –ақ оқушылардың жаңа жалпы құзыреттіліктері мен идеяларын қалыптастыруға ықпал ете алды деп айтамыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Торопова А.В. Музыкальная психология и психология музыкального образования. М.: Юрайт, 2016.
- 2 Торопова А.В., Львова Т.В. Опыт музыканта в психологической реабилитации детей с психосоматическим профилем личности. М.: ООО «Ритм», 2012.
- 3 Архипова Е.Ф. Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом (доречевой период). М., 1989.
- 4 Медников В.В. Основы компьютерной музыки. – СПб.: Изд. БХВ, 2003.

IT-ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ (LEARNING APPS)

АУБАКИРОВА Р. Ж.
научный руководитель, д.п.н., профессор,
Торайгыров университет, г. Павлодар
МОЛДАКИМОВА Г. А.

магистрант, 2 курс, кафедра «Педагогика и Психология», Торайгыров университет, учитель английского языка, СОШ № 18, г. Павлодар

Сегодня перед каждым педагогом стоит сложная профессиональная задача выбора педагогических средств достижения планируемых результатов. И сегодня, как никогда ранее, учителю необходимы проектировочные умения и навыки, связанные с разработкой содержания и методик преподавания различных учебных предметов, основанных на деятельностном подходе. Учитель должен стать конструктором новых педагогических ситуаций, новых заданий, направленных на формирование навыков обобщенных способов деятельности и создание учащимися собственных продуктов в процессе освоения этих способов. Поэтому актуальным на сегодня является применение различных средств, которые позволяют сделать урок иностранного языка интересным, эффективным и деятельностным.

В настоящее время использование компактных мобильных устройств (смартфоны, планшеты и т.п.) становится более удобным и популярным, чем использование стационарных компьютеров [1, с. 202].

Современные учащиеся не мыслят своей жизни без мобильного телефона: постоянное «хождение» по Интернету, общение в социальных сетях, прослушивание музыки, чтение электронных книг и поиск необходимой информации. Сложившаяся ситуация требует от педагога поиска путей максимального задействования потенциала мобильных устройств целью оптимизации учебного процесса. Зачастую педагоги стараются запретить или даже наказать учеников за пользование мобильными телефонами во время занятия. Однако большое количество учителей и преподавателей уже давно убеждены, что мобильные приложения могут сделать процесс обучения более эффективным. Если мобильные технологии применяются повсюду, почему бы не использовать их в классе? Существует множество мобильных приложений, имеющих уже

готовые задания, но мы остановили свой выбор на «LearningApps» [2, с. 95].

Это приложение подходит для любых мобильных устройств, работает на любых платформах, в том числе Android и IOS. Кроме того, это приложение бесплатное. Для начала, нужно зарегистрироваться на сайте, как учитель и получить возможность создавать классы [3, с. 103].

Конструктор интерактивных заданий «LearningApps» – один из актуальных, интересных и действенных веб-инструментов, которые можно использовать для формативного оценивания учащихся. «LearningApps.org» является приложением Web 2.0 для поддержки обучения и процесса преподавания с помощью интерактивных модулей. «LearningApps.org» позволяет удобно и легко создавать электронные интерактивные упражнения: широта возможностей, удобство навигации, простота в использовании. При желании любой педагог, имеющий самые минимальные навыки работы с IT-технологиями, может создать свой ресурс – небольшое упражнение для объяснения нового материала, для закрепления, тренинга, контроля и др. В связи с этим тема данного исследования является актуальной [4, с. 76].

Также об актуальности работы свидетельствует тот факт, что сегодня одним из направлений модернизации школьного образования является внедрение компьютерных технологий и мультимедиа. Это позволяет активизировать аналитическую деятельность учащихся, раскрыть творческие возможности учащихся, стимулировать, развивать психические процессы, мышление, восприятие, память учащихся.

Появление новой информации, применение компьютерных технологий оказывают огромное влияние на воспитание ребенка и на его восприятие окружающего мира. Поэтому необходимо научить каждого ребенка за небольшой промежуток времени осваивать, преобразовывать и использовать в практической деятельности большой поток информации. Очень важно организовать процесс обучения так, чтобы ребенок активно, с интересом и увлечением работал на уроке, видел свои результаты и мог их оценить.

Современная жизнь ставит перед учеником новые цели: свободное владение английским языком, умение общаться с различными людьми в различных ситуациях, испытывая при этом чувство комфорта, уверенности в себе. В современных условиях совершенствование иноязычной коммуникативной компетенции

является одной из приоритетных задач учителя иностранного языка и требует идти в ногу со временем. IT-приложение «LearningApps.org» предназначено для поддержки процесса обучения, с помощью интерактивных упражнений.

Основная идея интерактивных заданий заключается в том, что учащиеся могут проверить и закрепить свои знания в игровой форме, что способствует: повышению учебных достижений, формированию мотивации у учащихся, их познавательного интереса в обучении английскому языку [5, с. 36].

Проблема исследования вызвана необходимостью внедрения IT-технологий на уроках английского языка для процесса формативного оценивания. Данный предмет считается одним из самых сложных в списке предметов. Учитель должен не просто выдавать учебный материал по предмету, но еще и смотивировать детей на изучение информации на иностранном языке, при этом учитель должен контролировать продвижение каждого ученика в течение учебного процесса для качественного усвоения знаний.

Иностраный язык - это школьный предмет, содержание которого постоянно «движется», язык не стоит на месте, он развивается и поэтому учителя иностранного языка вынуждены идти в ногу со временем. На уроках учащиеся оцениваются не только учителем, но и друг другом при помощи, как стандартных приемов оценивания, так и более современных способов с использованием ИКТ-технологий.

Когда и на каких этапах можно применять LearningApps?

На подготовительном этапе урока можно предложить провести классный опрос (ClassPoll) с тем, чтобы вызвать интерес к проблеме.

На этапе изучения нового лексического и грамматического материала LearningApps является очень удобным инструментом. Наиболее применимы на этом этапе могут выступать задания на классификацию, можно подобрать пару.

На этапе первичной проверки знаний удобнее всего использовать задания на заполнения пропусков, викторина с выбором ответа, хронологическая линейка.

На этапе применения знаний можно создать мини-проект. Например, используя доску объявлений Можно работать с видеофрагментом, по ходу просмотра выполняя задания.

На этапе подведения итога на рефлексивной основе также можно применить «ClassPoll». И, конечно же, домашнее задание

в «LearningApps» – обычно любимый формат домашнего задания учеников. [6, с. 39]

В рамках данной статьи опишем собственный опыт по применению таких современных IT-технологий на роках иностранного языка, как приложение «LearningApps».

Тема практического занятия: «Создание банка лексико-грамматических заданий в приложении «LearningApps» для 8 класса»

Цель: разработать банк лексико-грамматических заданий по УМК «ExcellforKazakhstan (Grade 8) Student's, учебник для 8 класса».

В приложении «LearningApps» для учащихся 8 класса для повышения качества обучения и контроля.

Задачи:

1) Изучить электронное приложение «LearningApps» и его возможности для создания дифференцированных лексико-грамматических заданий для работы в классе и дома.

2) Разработать банк интерактивных лексико-грамматических заданий, направленных на развитие лексико-грамматических знаний и умений, личностной мотивации, аналитического мышления и учебно-познавательного интереса учащихся 8-х классов с использованием электронного приложения «LearningApps», расположенного в сети Интернет и способствующему эффективному повышению уровня образовательного процесса согласно требованиям ГОСО РК.

3) Апробировать разработанные лексико-грамматических задания с учащимися 8 класса с использованием электронного приложения «LearningApps» и проверить его эффективность как средства повышения качества обучения и контроля в образовательном процессе.

Этапы работы по теме:

1) Изучила электронное приложение «LearningApps» и его возможности для создания дифференцированных лексико-грамматических заданий для работы в классе и дома.

2) Создавала банк интерактивных лексико-грамматических заданий, направленных на развитие лексико-грамматических знаний и умений, личностной мотивации, аналитического мышления и учебно-познавательного интереса учащихся 8-х классов с использованием электронного приложения «LearningApps», расположенного в сети Интернет и способствующему эффективному

повышению уровня образовательного процесса согласно требованиям ГОСО РК.

3) Апробировала разработанные лексико-грамматических задания с учащимися 8 с использованием электронного приложения «LearningApps» и проверила его эффективность как средства повышения качества обучения и контроля в образовательном процессе.

Содержание: Электронное приложение «LearningApps» представляет собой интерактивную информационнокоммуникативную технологию с возможностями создания учебных лексико-грамматических заданий, которую можно использовать для эффективной организации образовательного процесса. Оно позволяет работать с текстовыми учебными материалами, встроенными видео файлами и аудио файлами, встроенные шаблоны для создания интерактивных дифференцированных лексикограмматических задания для работы в классе и дома. Оно также позволяет организовывать эффективный учительский контроль и ученический самоконтроль результатов выполнения заданий в сети Интернет.

Задания, выполняемые с помощью приложения «LearningApps», включают в себя разные задания по грамматике и лексике: заполнение пропусков (gap-filling), множественный выбор (multiple choice), фразовые глаголы (phrasal verbs), словообразование (word formation), словами, которые легко перепутать (word soften confused), словосочетания (collocations), викторины (quizzes) и другие.

Для создания заданий по лексике и грамматике в 8 классе по УМК «ExcellforKazakhstan (Grade 8) Student's, учебник для 8 класса» часто используются следующие типы заданий (инструменты):

- найти пару;
- классификация;
- простой порядок;
- ввод текста;
- сортировка картинок;
- викторина с выбором правильного ответа, заполнить пропуски;
- заполнить пропуски;
- кроссворд;
- голосование [7, с. 96].

Дифференцированный подход в обучении учащихся 8 классов с использованием приложения «LearningApps» заключается в том,

что учащимся предлагаются интерактивные дифференцированные по содержанию и сложности лексико-грамматические задания, возможность выполнения заданий столько раз, сколько им нужно для закрепления лексико-грамматического материала, возможность отработки навыков выполнения лексико-грамматических заданий в формате ГИА в комфортной для учащихся компьютерной среде, в получении результатов в момент окончания выполнения задания [8, с. 39].

Таким образом, процесс обучения и контроля со стороны учителя и ученика становится более эффективным и качественным. Разработанные задания в приложении «LearningApps» используются также как индивидуальные домашние задания для учащихся 8-х классов.

Результат: Тема самообразования дала возможность изучить возможности электронного приложения «LearningApps» и разработать банк лексико-грамматических заданий для учащихся 8 классов по УМК «ExcellforKazakhstan (Grade 8) Student's, учебник для 8 класса», что способствовало повышению качества обучения и контроля в 8 классе.

Вывод: Электронное приложение «LearningApps» – простая интерактивная среда, которую можно использовать для повышения качества образовательных результатов и формирования личностных, метапредметных и предметных результатов образования. Поэтому, я продолжу с ней работать и дальше и буду разрабатывать задания для учащихся других классов в соответствии с требованиями ГОСО Республики Казахстан. Результаты моей работы могут быть использованы моими коллегами.

Итак, отразим некоторые положительные результаты использования приложения «LearningApps» на уроках иностранного языка:

1) Учитель получает возможность создать упражнение, исходя из конкретных учебных задач конкретного урока;

2) Можно существенно расширить иллюстративный материал учебника;

3) Learningapps – удобный инструмент для дифференцированного подхода. Если учитель предполагает, что отдельным ученикам будет трудно исправить ошибки самостоятельно, он может создать подсказку в виде правила или алгоритма действий. Исправив ошибку, ребёнок снова выполняет проверку и мгновенно получает рекомендацию учителя;

4) Можно сократить время на проверку заданий, что положительно влияет на эффективность урока;

5) За работу в LearningApps, ученик не может получить плохую оценку, если задание выполнено неправильно, можно сделать еще раз;

6) Учитель получает возможность получить статистику по каждому классу, где видно, кто выполнил задание, а кто не приступал к выполнению, кто справился, а кто нет;

7) Ученики могут сами создавать задания;

8) Ученики могут работать дистанционно, например, во время болезни [9, с. 96].

Итак, электронное приложение «LearningApps» – это не просто учёба, но и удобный, мобильный, современный инструмент формативного оценивания, который позволяет развивать у детей навыки самооценивания. Выполняя задания учителя, ученики начинают понимать, что это не игра, а ежедневная учебная работа, которая происходит не только в классе, но и дома, в транспорте по дороге от школы до дома, которая позволяет им двигаться вперёд. У учителя же появляется дополнительная возможность работать систематично, подвижно и эффективно. Немаловажным является тот факт, что такие приложения дают широкие возможности не только для самостоятельного обучения, но и для обучения в рамках учебного сообщества, не ограничиваясь временем и пространством

ЛИТЕРАТУРА

1 Крючкова О.Н. Использование ИКТ как средство повышения качества обучения иностранным языкам // Актуальные вопросы германской филологии и лингводидактики: материалы XX Междунар. науч.-практ. конф. Брест: Альтернатива. - 2020. - № 11. - С. 202-204.

2 Алькозина Е.А. Использование электронных образовательных ресурсов в процессе обучения: достоинства и недостатки // Психолого-педагогический журнал «Гаудеамус». - 2019. - №2. - С. 95- 97.

3 Есенина Н.Е. Обзор электронных образовательных и информационных ресурсов для обучения иностранному языку // Информатика и образование. - 2018. - № 12. - С. 103-105.

4 Сурунтович Н. В. Использование интернет - ресурса «LearningApps» в преподавании практической фонетики английского языка // Вестник МГЛУ. Сер. 2, Педагогика, психология, методика

преподавания иностранных языков. – Минск: МГЛУ. - 2020. – № 1 (35). – С. 76-83

5 Колкер Я.М., Устинова Е.С., Еналиева Т.М. Практическая методика обучения иностранному языку: Учебное пособие для студентов филологических специальностей высших педагогических учебных заведений. Изд 2-е. - М.: Академия ИЦ, 2017. - 259 с.

6 Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб.заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2020. – 296 с.

7 Амренова А.В. Компьютеризация образования: современные проблемы и перспективы развития // Образование и наука. - 2016. - №2. - С. 39 - 45

8 Волобуева Ю. В. Использование сетевого сервера LearningApps.org в организации самостоятельной работы обучающихся неязыковых специальностей по английскому языку // Вестник Сургутского государственного педагогического университета. Сургут. - 2019. – №5 (50). – С. 39-47.

9 Титова. С. В. Мобильные устройства и технологии в преподавании иностранных языков: учеб.пособие/С. В. Титова, А. П. Авраменко. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 2017.-224 с.

СУЩНОСТЬ И ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

АУКЕНОВА А. Е.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

АХМЕТБЕКОВА А. М.

PhD, асоц. профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

В современном обновленном содержании образования очень много говорится о критическом мышлении: о его новизне, необходимости применения в различных сферах человеческой деятельности, в том числе при обучении иностранным языкам. В зарубежных образовательных учебных заведениях практикуется отдельная дисциплина по развитию критического мышления обучающихся. В Казахстане педагогическое сообщество также ориентируется на воспитание человека думающего, анализирующего, критически мыслящего, умеющего разрешать проблему. Воспитание такой личности, требует развития ее мышления. Для создания наиболее успешной модели по развитию критического мышления

у учащихся на уроках иностранного языка, необходимо изучить и проанализировать сущность и основные понятия критического мышления.

Мышление является высшей формой отражения мозгом окружающего мира, наиболее сложный познавательный психический процесс, свойственный только человеку, а также мышление определяют, как «состояние нерешительности, колебания, сомнения» [1, с. 41]. Мышление является активным процессом и начинается с «презентации», то есть объект презентуется сознанию; мышление протекает на уровне осознанного [2, с. 210]. Следовательно, мышление начинается с проблемной ситуации, обновляется аналитико-синтетической деятельностью.

В педагогике самыми ценными считаются следующие виды мышления: логическое, творческое и критическое. Они отражают высший уровень интеллектуальных способностей личности [3, с. 7]. Именно развитие данных видов мышления является одной из главных задач педагогики. Под логическим видом мышления понимается мышление, совершаемое согласно правилам мыслительных операций (синтез, анализ, обобщение, сравнение). Творческое мышление характеризуется наличием внезапной догадки, интуиции, инсайта, результатом которой является новый продукт (изобретение, мысль). И критическое мышление определяется как способность человека:

1) замечать несоответствие поведения или высказываний другого человека общепринятому мнению или же нормам поведения, собственному представлению о них;

2) осознавать истинность или ложность положения, теории, нелогичность высказывания, умение реагировать на них;

3) уметь отделять неверное или ложное от верного, правильного, а также анализировать, доказывать, опровергать, оценивать задачи и предметы, показывать образец поведения или высказывания и т.д. [4, с. 119].

Критическое мышление – неотъемлемый компонент логического и творческого мышления, оно не может существовать без связи с ними. Согласно Д. Халперн, критическое мышление – это направленное мышление, характеризующееся логичностью, целенаправленностью и взвешенностью, использованием когнитивных стратегий и навыков, увеличивающих шанс получения желанного результата [5, с. 44].

Д. Кластер выделяет следующие признаки критического мышления:

1) критическое мышление – самостоятельное мышление, основанное на таких принципах как:

– каждый формулирует свои идеи, убеждения и оценки независимо от остальных;

– мышление является критическим только в том случае, когда носит индивидуальный характер;

– критическое мышление не обязано быть совершенно оригинальным: мы вправе принять идею или убеждение другого человека как свои собственные;

2) информация является отправной, а не конечным пунктом критического мышления, так как знание порождает мотивировку, без которой невозможно критическое мышление человека, благодаря которому традиционный процесс познания становится осмысленным, продуктивным, непрерывным и обретает индивидуальность;

3) критическое мышление стремится к убедительной аргументации, что приводит критически мыслящего человека к способности находить собственные решения проблемы и подкреплять эти решения разумными и обоснованными доводами;

4) критическое мышление – социальное мышление, способствующее выработке качеств, которые требуются для продуктивного обмена мыслями и мнениями с окружающими, а именно: умение слушать, терпимость, ответственность за свою точку зрения [6].

Выделенные признаки критического мышления обычно проявляются в разных видах учебной деятельности. Однако, наиболее приемлемым, по мнению педагогов, является письмо. В процессе письменной деятельности мыслительный процесс обучающихся становится видимым и доступным. Обучающиеся постоянно активны, мыслят самостоятельно и используют имеющийся у них багаж знаний.

Для того, чтобы обучающиеся могли воспользоваться своим критическим мышлением, им важно развивать в себе ряд качеств, среди которых выделяются:

– гибкость: даёт возможность повременить с вынесением суждения, пока обучающийся не будет обладать всей необходимой информацией;

– готовность к планированию: последовательность изложения мыслей, так как упорядоченность мыслей является признаком уверенности человека;

– настойчивость: вырабатывая настойчивость в напряжении ума, обучающийся обязательно добивается гораздо лучших результатов в обучении;

– готовность исправлять собственные ошибки: человек, умеющий критически мыслить, не станет оправдывать свои неверные решения, наоборот, сделает правильные выводы и использует допущенную ошибку в своём дальнейшем обучении;

– осознание: предполагает умение человека наблюдать за собой в процессе мыслительной деятельности, отслеживать ход рассуждений;

– поиск компромиссных решений: принятые решения должны восприниматься окружающими, иначе они так и останутся на уровне высказываний [7, с. 136].

Проблемам формирования и развития критического мышления посвящаются труды отечественных ученых. Так, исследуя сущность и основные понятия критического мышления, М. И. Карагозина отмечает, что «критическое мышление – дисциплинарный подход к осмыслению, оценке, анализу и синтезу информации, полученной в результате наблюдения, опыта, размышления или рассуждения, что может в дальнейшем послужить основанием к действиям» [8, с. 69].

Т. Ю. Лифанова определяет критическое мышление как «интеллектуально организованный процесс, направленный на активную деятельность по осмыслению, применению, анализу, обобщению или оценке информации, полученной или создаваемой путем наблюдения, опыта, рефлексии, рассуждений или коммуникаций как руководство к действию или формированию убеждения» [9, с. 7].

Д. У. Кусаинов считает, что одной из задач преподавателей высших учебных заведений является развитие у вчерашних школьников общеметодологической культуры и научного мировоззрения необходимого для обучения в высшей школе. Отбор содержания учебного материала, выбор форм и методов организации учебно-познавательной деятельности обучающихся послужат эффективным способом решения проблемы формирования критического мышления. Мыслить критически отражает умение анализировать информацию с позиций логики, умение выносить обоснованные суждения, решения и применять полученные

результаты к стандартным, так и нестандартным ситуациям, вопросам и проблемам [10, с. 238].

Отсюда следует, что критическое мышление понимается, как способность человека последовательно рассуждать, обоснованно доказывать или опровергать, устанавливать закономерные связи между объектами и явлениями окружающего мира, основываясь на непротиворечивости мышления, на целостности образа и точности словесного выражения мысли. Критическое мышление означает не негативность суждений или критику, а разумное рассмотрение разнообразия подходов с тем, чтобы выносить обоснованные суждения и решения. Ориентация на критическое мышление предполагает, что ничто не принимается как догма. Каждый ученик вырабатывает своё мнение в контексте учебной программы. Критическое мышление – это способность анализировать информацию с позиций логики и личностно ориентированного подхода с тем, чтобы применять полученные результаты, как к стандартным, так и нестандартным ситуациям, вопросам и проблемам.

Критическое мышление включает в себя использование операций логического мышления. К основным операциям логического мышления относятся анализ, синтез, сравнение, обобщение, абстрагирование, конкретизация. Анализ – процесс разделения предмета на составные части и изучение его отдельных частей, рассмотрение объекта с различных сторон. Синтез – процесс соединения различных элементов, сторон в единое целое с целью изучения их связей и получения новых знаний о предмете, например, об английском языке. Сравнение – выявление сходства и различий между предметами, например, различия лексических единиц между казахским и английским языками. Сравнение позволяет выявлять общие свойства предметов и определять существенные связи и отношения. Обобщение – объединение предметов по какому-либо признаку. Обобщение по существенным признакам лежит в основе формирования понятий. Абстрагирование – вычленение какого-либо признака в объекте и отвлечение от остальных, несущественных. Конкретизация – применение общего признака к конкретному объекту, обнаружение свойств общего в конкретных вещах. Кроме того, заставляя обучающихся осуществлять данные операции, появляется возможность повысить степень развития критического мышления [11, с. 277].

В рамках нашего дальнейшего исследования, перечисленные выше операции необходимы для формирования иноязычной коммуникативной компетенции и развития критического мышления,

поскольку применение этих операций на уроках иностранного языка позволит достичь поставленных целей, развить всестороннюю личность, которая в дальнейшем будет способна решать сложные жизненные ситуации.

Таким образом, исследуя сущность и понятия критического мышления, следует отметить, что критическое мышление раскрепощает систему образования и предоставляет большие возможности для личной и общественной жизни. Обучающиеся лучше познают себя, стремятся выработать стиль поведения и самостоятельность, развивают рациональное мышление и находятся в процессе поиска эффективных решений. У студентов формируются умения адаптироваться в системе социальных и трудовых отношений, а также быстро и адекватно реагировать на происходящие изменения в обществе, что закладывает основы их конкурентоспособности. Занятия, направленные на развитие критического мышления, содействуют развитию целостного восприятия предметов и явлений, учету их связи между собой, стимулируют формирование системы суждений, помогающих анализировать и формулировать выводы.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Гальперин П. Я. Лекции по психологии: учебное пособие для студентов вузов. – М. : КДУ, 2011. – 400 с.
- 2 Казанцева Д. Б., Христова Н. Ц. Развитие творческого потенциала личности и общества. Материалы международной научно-практической конференции. – Пенза : Решт : Научно-издательский центр «Социосфера», 2013. – 256 с.
- 3 Гурвич П. Б. К вопросу о специфике методики преподавания иностранных языков как науки. – 2013. – № 4. – С. 3-10.
- 4 Бровина Л. Б., Сергеева Т. А. Общая психология : хрестоматия : учебное пособие. – 2-е издание, исправленное. – М : Флинта, 2008. – 240 с.
- 5 Халперн Д. Психология критического мышления. 4-е международное издание. – СПб. : Питер, 2000. – 503 с.
- 6 Фестиваль педагогических идей «Открытый урок». 21 февраля 2007. [Электронный ресурс]. – URL: <https://urok.1sept.ru/articles/415219>
- 7 Гурова Л. Л. Психология мышления. – М. : ПЕР СЭ, 2014. – 136 с.

- 8 Карагозина М. И. По страничкам «исследование в действии». Білімдегі жаңалықтар. №2 (46), 2014. – С.68-76.
- 9 Лифанова Т. Ю. Критическое мышление. – Алматы : Қазақ университеті, 2015.–178 с.
- 10 Кусаинов Д. У. Некоторые вопросы совершенствования критического мышления преподавателя современной высшей школы. – Алматы, 2013. – С. 236-241.
- 11 Дубровина И. В., Данилова Е. Е., Прихожан А. М. Психология. 2-е изд., стер. –М. : Академия, 2003 – 464 с.

ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУДА ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

БАЛГАБАЕВА А. Е.

ағылшын тілі мұғалімі, магистрант, 2 курс, Астана Халықаралық университеті, Нұр-Сұлтан қ.

Қай қоғам болсын, ең алдымен білім беру саласына терең мән беріп, ұлтының көзі ашық, көрегенді болып қалыптасуына бар жағдай жасауға тырысады. Ел өркендеуінің негізі, қарыштап алға басуының алғышарты – білімді тұрғындардың арқасында екені айдан анық. Өз кезегінде Қазақстан да қашан да сапалы білім беруді күнтізбенің басты тақырыбына қояды. Жас буынның қанаты қатайғанша тегін білім алуына жағдай жасап, кейін үлгілі оқушы атанып, біліктілігін дамытуға қадам басқанда да қолдау көрсетуге дайын. Ал, оларды тәрбиелеп, білім нәрімен сусындататын мұғалімдердің біліктілігін арттыру да назардан тыс қалмақ емес. Жұмыс сапасын арттыру мақсатында түрлі курстар, танымдық конференциялар, тәжірибе алмасу үздіксіз жүргізіліп, мәртебелі мамандық иелері жыл артқан сайын өз саласынан бөлек, қосымша ізденіс жұмыстарын да басшылыққа алып қызмет атқаруда. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру барысында педагогтар, үнемі заман ағымына сай, түрлі әдіс-тәсілі арқылы жүзеге асырып, тиімді тұстарын басшылыққа алады. Әсіресе бұл қашықтан білім беру барысында айқын көрініс тауып, өз нәтижесін бергені анық.

Жалпы, өзіндік жұмыстың қандай артықшылығы бар?

- Оқушылар мұғалімге толық сенім артып қана қоймай, өздігінен білім алуға талпынады;
- Ізденушілік, ақпарат игеру қасиеттері қалыптасады;
- Зерттеушілікке бейімделеді;

- Жоспар құруға дағдыланып, оны жүзеге асыруға талпынады;
- Тақырыпты терең зерттей отыра, тың мәліметтермен танысып, ой-санасы жетіледі;
- Қорытынды шығаруға қалыптасып, өзіндік ойы пайда болады;
- Қашықтан оқыту барысында «Өзіндік жұмыс» әсіресе ең жиі ұйымдастырылған тәсіл болғаны жасырын емес. Себебі, мұғалім тек бағыт беріп, тапсырма жүктеп отырса, оқушылар соны өз бетімен іздеуге талпынды.

Профессор Р. Г. Лембергтің пікірінше, оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мына шарттарға байланысты: оқушылардың істейтін жұмысының мақсатына айқын түсінуі; жұмыстың жемісті аяқталуына, оның алдағы нәтижесіне қызығуы; жұмысты оқушылардың өз еркімен орындауын көздеу керек.

Оқушылардың қашықтан білім алу барысында оқудағы танымдық іздемпаздығы мен белсенділігін қалыптастыру проблемаларын іс-жүзінде шешудің әртүрлі жолдары бар:

- танымдық іс-әрекеттің дербестігін қалыптастыратын өзіндік жұмысты ұйымдастыру мен оқу міндеттерін іріктеп шешу;
- танымдық іс-әрекеттің тәсілдерін қалыптастыру;
- іс-әрекеттің бағдарланушылық негізін құрайтын жалпылама білімдер енгізу;
- оқытуға әдістемелік білімдер енгізу;
- оқу іс-әрекетін өздігінше бақылауды дамыту [1].

Жалпы, өзіндік жұмыс түрлері мұғалімнің жүргізетін әдіс-тәсілене орай жүзеге асырылады. Оның түрі сан алуан. Ол пәннің ерекшелігі, тақырып өзектілігі және оқушылардың санына қарай ұйымдастырылып, жас ерекшелігін ескеруді қажет етеді. Ең бастысы ол оқушылардың өз бетімен орындауға бағытталған тапсырмалар негізінде көрініс табуы қажет. Жалпы, жаңа сабақты игерту барысында мұғалім оны жан-жақты түсіндіріп, әрі қарай белгілі бір тапсырмалар көмегімен оқушылардың өз бетімен мәліметтерді ізденуіне ықпал ете алады. Мұғалімнің ауызша айтқан ақпаратын, жазбаша түрде жазуға дағдыландыру да, өзіндік жұмыс түріне жатады. Ал, сабақты бекіту барысында шағын шығарма не эссе жаздыру арқылы әр баланың танымдық деңгейін бақылап, сабақты игеру барысын анықтауға болады. Қайталау барысында түрлі тапсырмалар ұсынып, өз беттерімен жұмысты жасауға итермелеген абзал.

Негізінде қашықтан оқыту кезінде өзіндік жұмысты ұйымдастыру барысында ең алдымен оқушылардың танымдық деңгейі есепке алынуы шарт. Оған қоса, берілген тапсырманы

жүйелі түрде орындау үшін уақытты ұтымды пайдалану қажет. Өзінді жұмысты орындауға оқушыларға уақыт жеткілікті болғаны дұрыс. Орындайтын тапсырма түсінікті, тақырыпқа сай, оқушының жас ерекшелігіне ескеріліп жасалуы керек. Және ол міндетті түрде тексерілуі тиіс. Және орындалғанына байланысты оқушылар тиісті деңгейде бағалануы қажет.

«Өзіндік жұмыс» термині психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде әр-түрлі түсіндіріліп келеді. Ең жиі кездесетіні, В. Н. Орлов берген «өз бетімен жұмыс» ұғымын оқушының іс-әрекетінің сипаттамасы ретінде түсіндірген. «Өз бетімен жұмыс жасау» арқылы сыртқы көмексіз, тұлға өз бетімен ізденіп, іс-әрекет мақсатына жету үшін көрініс табатын қасиет [2].

Айта кетейік, қашықтан оқыту барысында өзіндік жұмысты ұйымдастыру оңай емес. Сабақ бөлігінің ең күрделі кезеңі деп айтсақ та болады. Олай дейтін себебіміз, оқушылардың білім деңгейі әртүрлі, берілген тапсырма бір оқушы үшін оңай болып көрінгенімен, екіншісіне түсініксіз болып, қиындық тудыруы мүмкін. Бүгінгі таңда оқушылардың өзіндік жұмысын жетілдіру өзекті мәселелердің бірі. Сол себепті, заманауи, технологиялық әдіс-тәсілдерге сүйену артық етпейді. Оқушылардың жеке бас қасиеттерін ескере отыра, жекелей, саралап оқыту тәсілі де өз жемісін беретіні анық. Бұл барлығына қызықты, әрі білім жетілдіруге таптырмас құрал болып табылады. Мұғалім бағыт береді, ал оқушы сол бағытты бойлай отыра, тапсырманы орындауға талпынады. Мұның бәрі негізгі пәнді терең игеруге арналған бағдарламалар негізінде, негізгі пән бойынша жүзеге асырылады.

Ал, сыныптан тыс орындалатын өзіндік жұмыстардың көлемі сан алуан. Оған шығарма, эссе, конференция, ғылыми жоба, мақала, реферат жазу және т.б. жатады.

Шығарма, эссе, мақала жазу барысында оқушылардың сөйлеу дағдысы қалыптасып, тіл байлығы артады. Олар тек тақырыпты терең зерттеп қана қоймай, сөйлемді дұрыс құрау, тыныс белгісіне мән беру, қосымша мәліметтерді игеру тәрізді ең маңызды ережелерді есте сақтайды. Шығармашылықпен айналысу қай салада болсын өте қажет. Ол болашақ ұрпақ бойында жастайынан қалыптасуы шарт. Себебі, кез-келген салаға түсінік беру, оның ара-жігін анықтау, қатерге бой алдырмау тәрізді мәселелер өз өзектілігін ешқашан жоймақ емес. Сол себепті, жазу машығы әр баланың бойында қалыптасуы керек.

Ғылыми жоба – ол әр білім ордасының жүйелі түрде жүргізілуге тиіс тапсырмаларының бірі. Ол бастауыштан бастап, жоғары сынып оқушыларының барлығын қамтуы тиіс. Себебі, ол баланың танымдық деңгейінің артуына өз септігін тигізеді. Әр адамның өзіне тән қызығушылығы болады. Ол жас кезден көрініс табатыны анық. Сол сала бойынша терең зерттеу жүргізу арқылы, болашақтың негізін қалауға да болады. Осы ретте ұстаздар қауымы, тақырып таңдау барысында шәкірттерінің қызығушылығына мән беріп, өзіндік жұмыс жасауына жол ашқаны абзал.

Ғылыми жоба арқылы оқушылар өздерін жас ғалымдарша сезінеді. Әрине, жүктелген жауапкершілік пен таңдалған тақырыпты зерттеу аясында аз тер төкпейтіні мәлім. Қосымша мәліметтерді қарастыру арқылы, қаншама қызықты деректерге тап болып, білімге деген құштарлықтары одан әрі арта түседі. Бұл сайыс түрінде өтсе тіпті жақсы. Намысқа тырысатын балалар, өз жұмысын өзгелерден үздік орындауға талпынып, межелі мерзімде аяқтауға дағдыланады. Ол бірнеше кезеңдерден өтіп, өзіне жеңіс сыйласа, өзіндік жұмысты дамытуға ынтасы одан әрі арта түседі. Оған қоса, бұл әділеттілік пен алдағы уақытта өзге балаларға үлгі болып, жұмысты тиянақты орындауға негіз болады.

Түрлі конференциялардың ұйымдастырылуы бүгінгі таңда оқушылар үшін де педагогтарға да тәжірибе алмасу үшін ұтымды әдіс-тәсіл болып отыр. Арнайы белгіленген ережеге сай жүргізілетін жарыс, оқушылардың шығармашылық шыңдалуына негіз болып, ғылыми түрде баяндауына септігін тигізеді. Әрине, бұл түрлі тақырыпта қысқаша түрде зерттеу жүргізуге арналғандықтан, уақыт жағынан болсын, көлемі мен жазылуы барысында да аса қиындық тудыра қоймайтыны анық. Сондықтан, конференцияға арналған материалды сынып оқушыларының басым бөлігіне жаздыру еш артық етпейді.

Реферат орындау өзіндік ізденістің бір түрі. Бұл белгілі бір тақырып аясында терең мәлемет теру арқылы жүргізілетіндіктен, оқушылардың өз бетімен ақпарат айдынына шолу жасауына түрткі болып, қажетті және қажетті емес мәліметтерді ажырата білуге баулиды. Сонымен қатар, тапсырманы орындау барысында, тақырыпты терең зерттей отыра, оны санасында сақтайды.

Жалпы, «Өзіндік жұмыстың» өзіне тән ерекшелігі мен артықшылығы жетіп артылады. Көрнекті педагог В.А.Сухомлинский: «Сабақ жас өспірімдердің интеллектуалды өмірінде құр ғана сабақ болып қоймас үшін, ол қызықты болуы керек. Осыған қол жеткенде

ғана мектеп жасмәспірімдер үшін рухани өмірдің тілегін ошағына, мұғалім осы ошақтың құрметті иесі мен сақтаушысына, кітап-мәдениеттің баға жетпес қазынасына айналады», – деп айтқан екен [3].

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н. Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы «Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бөрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді», – деген болатын. Олай болса, өзіндік ойы қалыптасқан, көзқарасы айқын, өзіне сенімді білімді ұлт ұландарын қалыптастыру қоғамның басты мақсаты. Ел іргесін ілгері дамытатын, көшбасшылық қасиеті қалыптасқан, көзі ашық, көкірегі ояу жастар қатары көп болсын!

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Абдурахитова Озатгүл. «Оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру».,// Қазақстан мектебі. № 11-12. 2005 ж. 29-30 бет.

2 Орлов В.Н. Активность и самостоятельность учащихся – М., 1998. С. 47.

3 Оралбаева Н. Жақсылықова Қ. Орыс тіліндегі мектептерде қазақ тілін оқыту әдістемесі, А: 1996 жыл.

ОСОБЕННОСТИ КОММУНИКАЦИИ ДЕТЕЙ С ЗПР

БАРАНОВСКАЯ В. А.

учитель-логопед, Специальный детский сад №13, г. Экибастуз

Процесс коммуникации отличается сложностью и многоплановостью, означает установление контактов между людьми и их развитие. его называют межличностным или межгрупповым в зависимости от количества его участников. Она позволяет ребенку выражать свое мнение, чувства, идеи, понимать значение сказанного ему или сделанного для него.

Человек не рождается готовыми речевыми навыками. Все коммуникативные компоненты формируются в течение жизни, а наиболее синтетивным для этого является период дошкольного детства. Формирование навыка общения неразрывно связано со становлением психического развития и формирования личности дошкольника в ведущей деятельности на этом возрастном этапе

– игровой. Исходя из деятельностного подхода к рассмотрению речевых нарушений, система коррекционной работы включает следующие направления: развитие средств языка, развитие языковых способностей а так же развитие коммуникативных функций речи.

Коррекционное воздействие основывается на максимальном использовании способностей ребёнка с особыми возможностями и постепенной активизации нарушенных функций.

С самого рождения ребёнок исследует тот мир, который его окружает, но самостоятельно ребёнок не может найти ответ на все интересующие его вопросы – ему помогают окружающие его люди в процессе предметной деятельности и ситуативно-делового общения. Необходимость в помощи взрослого вынуждает ребенка активно использовать жесты, вокализацию, слова. Усложнение предметной деятельности способствует интенсивному развитию речи, которая выступает орудием в усвоении предметных действий. Слово в практической деятельности дошкольника приобретает предметное значение, дифференцируется и благодаря переносу в другие ситуации отрывается от конкретного значения предмета и обобщается [1, с. 36].

В детском саду дошкольники, усваивая родной язык, овладевают важнейшей формой речевого общения – устной речью. Речевое общение в его полном виде – понимание речи и активная речь развивается постепенно. Речевому общению со взрослым предшествует эмоциональное общение на первом году жизни малыша, однако речь, слово всегда обозначает определённое действие, конкретный предмет, действие предмета, и т.д. Без такого точного обозначения предметов, действий, качества предметов и их свойств, взрослый не может руководить поведением ребёнка, действиями и движениями, поощряя или запрещая их.

В дошкольном возрасте общение ребёнка со взрослым не утрачивает эмоциональный характер, но цель общения изменяется, становится общением по поводу предметов [2, с. 5].

Коммуникативная функция речи – функция общения, характеризуется наличием в речи сообщения и побуждения к действию.

Общение со взрослым и с другими детьми способствует тому, что дети учатся более сложным формам общения: соотносят свои действия с действиями других детей, привлекают их внимание к чему-либо интересному, необычному, договариваются о совместной

деятельности... , речь, в определённой степени начинает выполнять функцию саморегуляции положительного поведения, способствует установлению между детьми положительных взаимоотношений [2, с. 47].

Коммуникативная компетентность является сложным, многокомпонентным образованием, которое начинает свое развитие в дошкольном возрасте. Все аспекты структуры родного языка (фонетика, лексика, грамматика) рассматриваются как необходимое условие для овладения основной функцией языка - коммуникативной.

Воспитание и обучение детей с особенностями в развитии отличается своеобразием, которое проявляется в коррекционной направленности, в неразрывной связи коррекционного воздействия с формированием практических навыков и умений. Особенности воспитания конкретного ребёнка зависят от характера имеющегося у него дефекта, от степени выраженности нарушений отдельных психических процессов и функций, от возрастных и компенсаторных возможностей ребёнка, от характера медико-педагогического воздействия, условий жизни и ряда других факторов [3, с. 17].

Соблюдается принцип единства взаимодействий, который предполагает, что начальное и конечное звенья целей и задач коррекционного процесса неизменны, а методы, приёмы осуществления задач должны быть пластичными, специалист может менять их форму. Физиологические, личностные, социально – психологические характеристики детей разные, и представляют собой неповторимый комплекс, поэтому способы осуществления задач, методов и приёмов, не могут быть едиными по отношению ко всем детям.

В настоящее время наблюдение за детьми показывает наличие определенных нарушений в общении – уход от контактов со сверстниками, конфликты, драки, нежелание считаться с мнением или желанием другого, жалобы педагогу. Это происходит не потому, что дети не знают правил поведения, а потому, что даже старшему дошкольнику трудно «влезть в шкуру» обидчика и почувствовать, что испытывает другой. Цель компетентности, направленности на сверстника, расширение и обогащение опыта совместной деятельности и форм общения со сверстниками. развития коммуникативных навыков – это развитие коммуникативной функции речи.

Контекстной речью дошкольник овладевает в процессе обучения, у него вырабатывается потребность в новых речевых средствах, в новых формах построения высказывания, от содержания

речи и характере общения. ... результат обучения связной речи и зависит от многих причин, в первую очередь от социальной среды. С того момента, когда речь ребёнка становится внеситуативной и внеконтекстной, считается, что он овладел минимумом речевых умений [4, с. 25].

В дальнейшем ребёнок осознаёт собственную речь, возникает произвольность. Диалогическая речь плавно переходит в различные формы монологической речи, которая характеризуется развитием умения выбирать для её содержания адекватную форму, и стоит на её основе высказывание. Это организованный вид речи, ребёнок учится программировать не только каждое отдельное высказывание, но и всю свою речь, весь монолог как целое.

При организации обучения детей с задержкой психического развития в дошкольной организации необходимо осуществлять работу по формированию словаря детей через знакомство детей со свойствами и качествами объектов, предметов и материалов и выполнения обследовательских действий; развивать умение выражать эмоционально-положительное отношение к собеседнику с помощью средств речевого этикета; развивать навыки ситуативно-делового общения; развивать связную диалогическую и монологическую речь; формировать адекватные способы поведения в конфликтных ситуациях. А так же необходимо обучать детей совместному поиску взаимовыгодных решений в сложных ситуациях; развивать навыки саморегуляции эмоциональных состояний; развивать сочувствие, эмпатию, адекватную самооценку.

Связные развёрнутые смысловые высказывания детей с особенностями развития отличаются отсутствием чёткости, последовательности изложения, отрывочностью, акцентом на внешние, поверхностные впечатления, а не на причинно-следственные взаимоотношения действующих лиц, заметно отставание от нормально говорящих сверстников [5, с. 5].

Коммуникативную компетентность в дошкольном возрасте можно рассматривать как совокупность умений, определяющих желание ребёнка вступать в контакт с окружающими; умение организовывать общение, включающее умение слушать собеседника, умение эмоционально сопереживать, проявлять эмпатию, умение решать конфликтные ситуации; умение пользоваться речью. А так же знание детьми норм и правил, которым необходимо следовать при общении с окружающими.

Условиями развития коммуникативной компетентности дошкольников являются: социальная ситуация развития ребенка; формирующаяся потребность в общении со взрослыми и сверстниками; совместная деятельность (ведущая игровая деятельность) и обучение (на основе игровой деятельности), которые создают зону ближайшего развития ребенка.

Дети с задержкой психического развития в силу своих особенностей требуют значительного участия взрослых в игровой деятельности, чем нормально развивающиеся сверстники. Они неуступчивы, интрес к игре неустойчив. В процессе игры учитель – дефектолог, учитель логопед и воспитатели много разговаривают, в результате чего у неговорящих детей, возникает потребность в речевом общении. Педагоги всячески побуждают детей обращаться с вопросами по поводу той, или иной игровой ситуации. В игровой ситуации активно развивается речевая активность. Действующие лица в игре появляются путем ролевого перевоплощения в тот или иной образ самого ребёнка, игрушки или окружающих детей взрослых.

Первоначально игровая деятельность детей с задержкой психического развития речи носит индивидуальный характер, так как они не умеют согласовывать свои действия с действиями других окружающих. Принимая во внимание характер игровой деятельности и особенности детей с ЗПР, детям дается такое количество игрушек, которое могло бы удовлетворить их индивидуальные запросы, так как первоначально коллективное использование игрушек таким недоступно... Обучение детей практическим действиям проводится учителем-дефектологом в форме занятия, а дальнейшее развитие игры и её обогащение осуществляется воспитателем. Развитие игры логопеду рекомендуется использовать для актуализации имеющихся у детей речевых средств [6, с. 84].

Особое место в педагогическом процессе занимают дидактические игры, которые имеют большое познавательное значение, (так как расширяют кругозор детей), внимание, наблюдательность, память, сообразительность. В ходе дидактической игры развивается речевая активность детей, они переносят новые навыки, приобретённые в игре в ролевую игру.

Среди многообразия средств и методов развития коммуникативных навыков дошкольников можно выделить режиссерскую игру. Это разновидность самостоятельных сюжетных игр. В отличие от ролевых игр, в которых ребенок примеривает роли на себя, в режиссерской, персонажами являются исключительно

игрушки. Ребенок сам управляет и руководит действиями игрушек-артистов, однако не участвует в игре в качестве действующего лица. Такие игры не только очень занимательны, но и полезны. «Озвучивая» героев и комментируя сюжет, дошкольник использует разные средства вербальной и невербальной выразительности – интонация и мимика. Пантомима ограничена, поскольку ребенок действует с неподвижной фигурой или игрушкой. Виды режиссерских игр определяются в соответствии с разнообразием театров, используемых в детском саду: настольный, плоскостной и объемный, кукольный (бибабо, пальчиковый, марионеток) и т.д.

Успешное преодоление речевого недоразвития детей с задержкой психического развития возможно при условии тесной взаимосвязи и преемственности в работе всего коллектива и единства требований, предъявляемых детям.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 П.А. Сулейменова, А.К. Ерсарина, А.Б. Алпысова, М.В. Шамардина. Диагностика психического развития в раннем детстве. Методическое пособие.- Алматы, 2000. 36 с.
- 2 В.А. Сохин. Развитие речи детей дошкольного возраста. Пособие для воспитателя.-М., Просвещение, 1979 г. 5 с., 47 с.
- 3 Б.П. Пузанова. Коррекционная педагогика. Учебное пособие.- Москва. АCADEMIA, 1999.17 с.
- 4 О.С. Ушакова. Развитие речи дошкольников. М., Издательство института психотерапии. - Москва, 2001. 25 с.
- 5 Т.А. Ткаченко. Учим говорить правильно. Пособие для воспитателей, логопедов и родителей. -Москва. Издательство ГНОМ и Д. 2005. 5 с.
- 6 С. А. Миронова. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях. Книга для логопеда.-Москва, Просвещение, 1991. 84 с.

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ENGLISH LESSON

BOYAROVA R. Y.

student, B. Akhmetov Higher Pedagogical College, Pavlodar

MUKANOVA B. T.

scientific adviser, Master of Humanitarian Sciences, teacher of English

Modern computer technologies have been used in all spheres of our life, including education. Information and communication technologies affect the effectiveness of classes and the activity of students on their imagination, creative process. Modern technologies are teachers' assistants, because times go by and everything changes, and teachers should be among the first to keep up with the times. The use of distance learning, the introduction of ICT in the educational process is one of the most effective mechanisms that allow an individual to realize himself.

The computer is used by the teacher for various purposes:

- presentation of information in various configurations;
- development of special and general skills, knowledge on the subject of English;
- monitoring, evaluation and correction of learning outcomes;
- individual and group training and its organization;
- activities with Internet resources and remote monitoring of tasks.

Students enjoy working with a computer and their interest leads to a high motivation of the learning process. Compared to traditional teaching methods, computer training programs have a huge advantage over traditional methods, as they help students train speech activity, create communicative situations, automate language and speech skills, develop imagination and creativity.

It is possible to present the use of information and communication technologies in English lessons in various forms. By making the learning process more interesting and exciting for the teacher, it is possible to integrate a regular lesson with the use of a computer, which will allow the teacher to shift part of his work to the computer and attract the children. Activities with a computer help to increase interest and desire to study and regulate the degree of difficulties that need to be encouraged with the right solution. The computer also helps to eliminate the main reason for the negative attitude to learning-failure caused by misunderstanding of the material or difficulty in knowledge. This approach is taken into account by the creators of many computer training programs. Students have the opportunity to use various reference manuals, dictionaries, which

can be opened with a single click of a computer mouse. When working on a computer, the student, relying on the necessary help, can bring the solution of the problem to the end.

The main component of the content of teaching a foreign language is teaching various types of speech activity speaking, listening, reading, writing. When teaching listening, each student can listen to foreign language speech. When teaching speaking, each student can pronounce phrases in English, for example, into a microphone. When studying grammatical phenomena, each student will master the skill of performing grammatical exercises and has the opportunity to solve crosswords, search for words. The computer will be effectively used to familiarize with the latest language material. At the stage of training the acquired knowledge and at the stage of applying the formed knowledge, skills and abilities, the computer is used in various communicative tasks, taking into account personal characteristics. It creates optimal conditions for the successful development of the program material: at the same time, a feasible load of exercises is provided for all students in the class. As a means of exercising control and self-control, it is difficult to overestimate the role of the computer. In difficulties, the computer helps students to obtain the necessary background data of a reference nature in a short time, to show him certain «answer keys» for the successful completion of the task [1, p.18].

In the educational process of teaching English, an important feature is that you can have a dialogue with students. The listed features of the computer recreate it as an excellent tool for the development of speech activity and listening skills. At the moment, English is being introduced in all schools of our country from an early age. Often the teacher cannot interest and involve students in oral speech. If you use a computer, the phenomenon of disinterest will be excluded, because they see visual pictures, videos interest children, and they begin to memorize everything with joy, and the teacher needs to create colorful presentations and purchase electronic textbooks. Now there is a large selection of multimedia programs where you can find a huge number of exercises to perform. For example, «Bridge to English-Doki English», «Move Talk», «English in action. The royal family». When working with multimedia programs, students can perceive correct speech and correct intonation by ear, while the correct phonetics patterns will be imprinted in their memory, forming: logic, comparison, phonemic hearing.

Information and communication technologies are used in teaching writing. For example, correspondence with a native speaker on social

networks. There are three areas where students can demonstrate their knowledge: communication, information, publication. From a didactic point of view, ICT over traditional means of learning is defined in accessibility and facilitating, accelerating interethnic communication. Students can start studying newspapers and articles, they will help children to keep abreast of all world events, you can involve the whole class in combination with the differentiation of tasks to explore articles: strong students explore pipe articles, and weaker students can be given a task – a report on weather conditions. Thanks to this work, students will necessarily replenish their vocabulary [2, p. 301].

The possibilities to use the Internet are wide. The Internet allows us to get any necessary information: search for new vocabulary, video explanation, etc. Students can take part in online Olympiads, contests, quizzes using the Internet. Students from Kazakhstan get the opportunity to work with foreign peers from one or more countries [3, p. 23].

Children using the Internet can solve a number of didactic tasks of the lesson:

- develop monologue and dialogic speech on the basis of problem-based learning;
- replenish vocabulary;
- face the civilization of other states.

ICTs help:

- conduct lessons with the help of visibility;
- teach children to work independently;
- provide fast feedback;
- increase the cognitive activity of students;
- evaluate students' actions fairly;
- implement a personality-oriented and differentiable approach to learning;
- increase the levels of development of memory, imagination, attention and other levels of psychological mechanisms.

The following services are popular among students: YouTube, Flickr, Bookmarks.

For teachers, the Internet opens up a huge scope for self-development activities, where colleagues share their experiences [4, p.112].

Website <http://quizlet.com/>, the page contains a large amount of vocabulary for learning.

Website <http://www.bbc.co.uk/worldservice> it gives you the opportunity to listen to news in many languages and you can choose a certain level of spoken language for yourself.

Summing up, it should be noted that the main role in the use of ICT is the transition to methods of creative and search activity of teachers and students. This is what helps to produce an effect on the skills of listening, speaking, reading, improving writing, educating a creative personality. Children can use multimedia elements in their homework by sending them over the Internet. At the end of the section in the textbook, the teacher can invite the children to create a presentation on the topics studied and send it to the teacher by e-mail for verification and receive comments with an assessment.

In my teaching practice, I used the Kazakh website «BilimLand». In this website, teachers and students are provided with interactive lessons in all school subjects that are developed in accordance with the curriculum of the updated content. As for English, the «BilimLand» website has 1242 lessons on various topics with explanations and assignments. The lessons allow you to master not only the basics of the language, but also to become an active user of it, up to thinking in English. The course of the website for learning English has a focus on international standards.

The exercises are designed in such a way that all these necessary skills have to be learned simultaneously. There is also an option to develop pronunciation, but how well the program will recognize speech depends on the microphone. This option is configurable: pronunciation tasks can be excluded if there is no microphone or it does not work well. As you study new topics, the complexity of phrases for translation increases very consistently. The lessons are designed so that everything incomprehensible becomes clear smoothly, so that you can feel how the knowledge of the language grows and develops evenly. Among the proposals offered for study there are funny, sad, vital, and unexpected ones. There are also quotes from poems and films. The fact is that the content of the courses is compiled by people who are clearly not deprived of a creative approach to their work.

The conclusion is that the use of ICT in foreign language lessons contributes to:

- improving the quality of learning English;
- development of creative opportunities;
- awakening motivation;
- formation of circumstances for the purpose of self-education;
- improving visibility in the classroom;
- establishment of interdisciplinary connections;
- gaining experience in communicating with people from different countries;

– enriching students' knowledge about the history and culture of the countries studied.

REFERENCES

- 1 Ефременко, В.А. Применение информационных технологий на уроках иностранного языка / В.А. Ефременко // Иностранные языки в школе, 2007.
- 2 Педагогика, Книга 1., Подласый И.П., 1999.
- 3 Подопригорова, Л.А. Использование интернета в обучении иностранному языку/ Л.А. Подопригорова// Иностранные языки в школе, 2003.
- 4 Селевко, Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств/ Г.К.Селевко. - М.: НИИ школьных технологий, 2005.

EXPERIENCE ON MULTILINGUALISM IMPLEMENTATION AT CHEMISTRY LESSONS IN 7 GRADES OF SECONDARY SCHOOLS

ГЕРАСИМОВА И. В.

к.п.н., доцент, кафедра «Химии и методики преподавания химии», Омский государственный педагогический университет, г. Омск, РФ

ЛЫСЕНКО С. А.

магистрант, 3 курс, группа ЕНО-333, Омский государственный педагогический университет, г. Омск, РФ

At the present time, a formation of bilingualism and multilingualism is quite significant for normal functioning of any multinational state. In Kazakhstan N. Nazarbayev had sounded an idea of triunity of languages in 2004 for the first time. In October 2006, on the XII Session of the Assembly of the People of Kazakhstan the President had noted that knowledge of three languages at the least is important for future of our children. In 2007 N. Nazarbayev had offered to start a step-by-step implementation of cultural project «Triunity of Languages» at Message to the people of Kazakhstan «New Kazakhstan in a new world». According to this project, it is necessary to improve a significance of three languages: Kazakh language as state language, Russian language as cross-national language and English language as language of successful integration to global economics: Kazakhstan should be deemed by others as highly educated country, people of which can speak three languages [1].

In the Republic of Kazakhstan a gradual transition to English in the education system – in high school and universities is carried out within the framework of the National Plan «100 concrete steps» initiated by the Ex-President of the Republic of Kazakhstan N. A. Nazarbayev [2].

In the 2017-2018 academic year, out of 800 schools wishing to move on to the teaching of NMC in the English language, 153 schools were selected for the Pilot project, where teachers of English language are working with level B1, B2. Another 357 schools have started to introduce some elements of teaching in English.

In 2019, the study of physics, chemistry, biology, computer science is being introduced in high schools by decision of teachers' councils and parent committees if the schools are ready for this. From 2020-2021 school year all complete schools of district centers, single-industry towns and large villages will join with the readiness of teachers, students and educational resources, with the consent of parents one or more of the four subjects will be studied in English. From 2021-2022 school year, rural and small-sized schools will start to learn some subjects in English as soon as they are ready [3].

We as teachers also started to implement the elements of multilingualism at the chemistry's lessons. It is important to implement the elements of multilingualism from the early age: in kindergarten, primary and primary school with the purpose of improvement of multilingual skills.

In our work we are based on methods and techniques of bilingual education. In 7 grades we use a duplicate model of bilingual education, which used on primary stage of education. This model provides a definition of one word on native and foreign languages (Classification of M. N. Pevzner and A. G. Shirin.)

Exercises, used in works, are developed by Lyssenko Snezhana Alexeyevna, a teacher of chemistry and biology and used in collected volume «Chemistry is easy!» (reviewer is professor of Department of Chemistry and Geography of PSPU Siromakha L. I.) Collected volume includes long-term planning sections, glossary and exercises on three languages divided by topics of section.

Let us consider a few techniques, used at chemistry's lessons in 7 grades.

1. Technique of sequential translation is translation of individual sentences or semantic parts of the sentence immediately after the speaker during special pauses. This technique is used at learning of glossary items. In the beginning of year glossary item is used in two languages.

After information is provided in only one language, especially English and translate into Russian. In the beginning, a teacher is represented as a translator or interpreter, but from the beginning of the 2nd half-year pupils play this role. For example:

<p><u>Последовательный перевод:</u> Химическое явление – это явление, при котором образуется одно или несколько новых веществ.</p> <p><u>Физическое явление – это явление, при котором вещество переходит из одного физического состояния в другое без образования новых веществ.</u></p>	<p><u>Определение:</u> Chemical change is a change in which one or more new substances are formed.</p> <p>Physical change is a change in which a substance changes from one physical state to another but no new substances are formed.</p>
---	---

Also, it is possible to use this technique in the beginning of lesson during topics introduction.

During learning of chemical symbols, the sequential translation of their names is carried out from native language to foreign or alternately. For example:

- H – водород – сутек – hydrogen |'haɪdrədʒən|
- C – углерод – көміртеқ – carbon |'kɑ:rbən|
- N – азот – азот - nitrogen |'naɪtrədʒən|
- O – кислород – оттеқ – oxygen |'ɑ:ksɪdʒən|
- S – сера – күкірт – sulphur |'sʌlfə|

2. The glossary on lesson's topic is the main element which we implement on extra curriculars as well as chemistry's lessons. For example, topic «Cooling process» from collected volume «Chemistry is easy!» (by Lyssenko S. A.): Exercise:

Table 1 – Topic «Cooling process»

RU	KZ	EN	транскрипция
процесс	процесс	process	['prəʊses]
нагревание	жылытау	heating	['hi:tn]
плавление	балқу	melting	['meltɪŋ]
затвердевание	катаю	consolidation	[kən,sɒlɪ'deɪʃ(ə)n]
охлаждение	салқындату	cooling	['ku:lɪŋ]

Besides, presentation's slides reflected sound accompaniment of English glossary items.

3. Technique of visual support expects the writing of foreign name on natural object or its images. For example, during introduction with laboratory equipment, it is possible to get a label with its name on three languages on chemical glassware.

Technique of visual support can be used during learning of glossary items. For example, during learning of atom structure, pupils receive flashcard with image of atom structure and definition on native and foreign languages. For example, from collected volume «Chemistry is easy!» (by Lyssenko S. A.): Exercise:

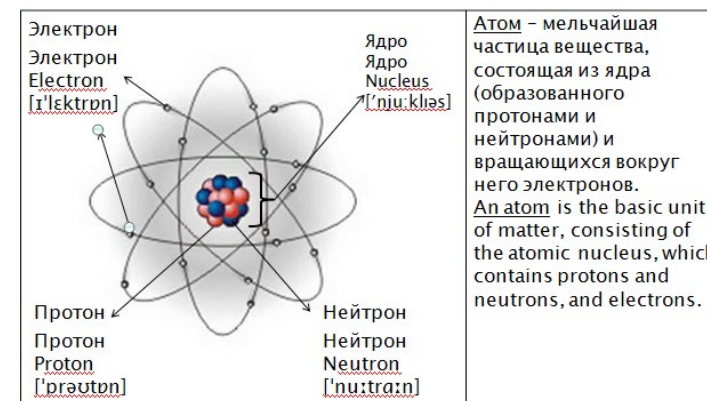

Figure 1 – Task «The structure of the atom»

In this case pupils study not only atom structure but learn names of individual parts of atom in native and foreign languages, so it allows to understand meaning and describe its definition in native language as well as foreign.

Besides, this technique can combine with exercises of formative evaluation. For example, from collected volume «Chemistry is easy!» (by Lyssenko S. A.), exercise:

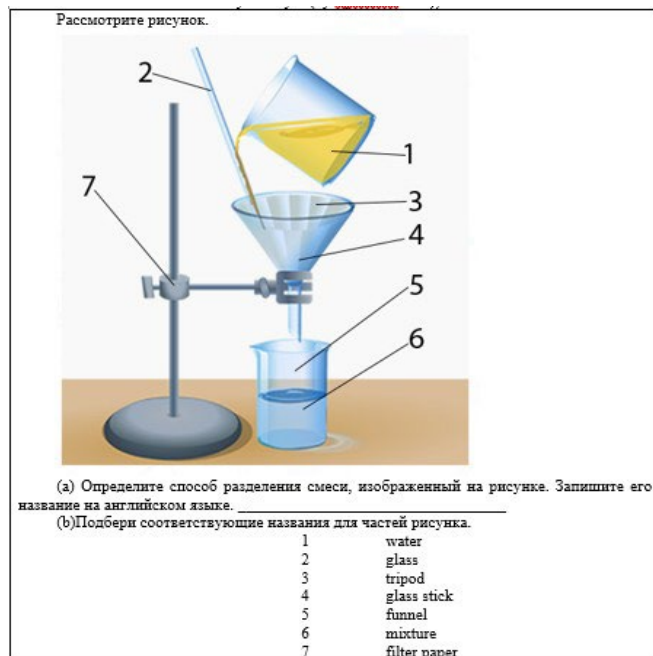

Figure 2 – Task «Methods of separation of the mixture»

4. Technique of code switching expects situation when text of one language includes words or phrases of another language. It is possible to use code switching during learning of code switching. Determination of glossary item, description is provided in native languages, but the glossary item is provided only in foreign language. For example,

Photosynthesis – процесс, при котором происходит поглощение электромагнитной энергии солнца хлорофиллом и вспомогательными пигментами и превращение её в химическую энергию, поглощение углекислого газа из атмосферы, восстановление его в органические соединения и возвращение кислорода в атмосферу.

Химическое уравнение процесса photosynthesis в общем можно представить в следующем виде:

The methodical technique of code switching can be used in the formation and development of knowledge about chemical nomenclature.

The methodical technique of code switching can be used in didactic games.

For example, a question and task can be given in a foreign language, and the answer can be given in a native language, or vice versa.

During these didactic games, pupils learn to quickly switch from one language to another and also work with the chemical language simultaneously in two language systems: native and foreign.

5. Technique of contextual replacement expects the transition from the name of a chemical element, substance, term or equipment in one language to its name in another language according to the context. For example, from collected volume «Chemistry is easy!» (by Lyssenko S.A.), exercise:

Замените русские и английские названия химических элементов на их символы.

1 Hydrogen is the chemical element with atomic number 1. Лавуазье дал водороду название hydrogène (от др.-греч. ύδωρ – «вода» и γεννάω – «рождаю») – «рождающий воду». Русское наименование «водород» предложил химик М. Ф. Соловьев в 1824 году.

2 Carbon is the chemical element with atomic number 6. Углерод в виде древесного угля применялся в глубокой древности для выплавки металлов.

3 Сера является шестнадцатым по химической распространенности элементом в земной коре. Sulfur means «yellow».

4 Кислород – самый распространенный на Земле элемент. Oxygen means «I bring forth acid», as it was believed to be an essential component of acids.

5 Хлор – химический элемент с порядковым номером 17. Chlorine (from Greek chlorós) means «yellowish green» or «greenish yellow», because of the color of the gas.

Replace the Russian and English names of chemical elements with their symbols.

During performance of this task, pupils develop the ability to make mutual transitions between names (native and foreign) and symbols.

Contextual replacement can be used in the study of chemical formulas, equations, terminology and nomenclature. So, it is possible to offer students the following task at the lesson of generalization and systematization of knowledge on the topic «Changes that occur with substances»:

Составьте уравнения реакций, замените химический знак элемента на его название (русс. либо англ.), заполните пропуски:

- ▶ $Mg + O_2 \rightarrow$ оксид магния
- ▶ $C + O_2 \rightarrow$ carbon oxide
- ▶ Sulphur + ... \rightarrow ...
- ▶ Al + ... \rightarrow ...
- ▶ ... + $O_2 \rightarrow$ оксид водорода

Make up the reaction equations, replace the chemical sign of the element with its name (Russian or English), fill in the blanks.

This task contributes to the development of the ability to make mutual transitions between the names of substances and their formulas, as well as between the names of substances and equations, the ability to arrange coefficients and make up reaction equations.

Thus, the introduction of elements of multilingualism will diversify the educational process, but also prepare students of 7 grades for a conscious transition to multilingual education.

We believe that all three of these languages - Kazakh, Russian and English - have an important role to play in the future of Kazakhstan; therefore, fluency in three languages is a central aim of the school. Our students will need high-level language abilities to succeed in higher education and beyond.

REFERENCES

- 1 Law «On education» dated July 27, 2007 No. 319 – III/ Kazakhstanskaya Pravda. – 2007 - No. 127 – August 15
- 2 The national plan- the 100 concrete steps to implement five institutional reforms. Program of the President of the Republic of Kazakhstan (May 20, 2015)
- 3 Roadmap for the development of trilingual education for 2015-2020.

РАЗВИТИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ГУМАНИТАРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

ДОСЫМХАНОВ А. А.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

АДИЛОВА В. Х.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

В процессе подготовки будущих специалистов гуманитарно-педагогического колледжанаблюдаются трудности, связанные с развитием целого ряда компетенций интеллектуального труда. Это умения отбирать, перерабатывать, преобразовывать информацию на основе логических процедур, умений осуществлять целеполагание, планирование, оценку и рефлексию в ходе профессиональной подготовки. В связи с этим в последние годы резко повысилась роль компетенций интеллектуального труда как культурных норм организации процессов мышления. Развитие логики мышления относят к социально устойчивым технологиям или формам мышления, которые интериорируются посредством преобразования их в «орудия» или средства индивидуального мышления. Если рассматривать современного человека как личность обучаемого в формате развития компетенций интеллектуального труда, то можно выделить индивидуально-типологические характерные особенности, которые наблюдаются в их деятельности, так как реализация данного подхода приводит к успешным действиям и может претендовать на высокие объективные показатели в профессиональной подготовке [1].

Поиски путей повышения компетенций интеллектуального труда в процессе обучения находятся в поле зрения психолого-педагогической науки. Вместе с тем, необходимость дальнейшего совершенствования профессиональной подготовки требует решения данной проблемы на новом уровне. Во все периоды жизнеустройства общества необходимо обновлять, дополнять и последовательно развивать логику мышления, постепенно расширять трехуровневые средства, связанные с умением получать, перерабатывать, активно усваивать и применять качественно новую информацию, повышая уровень собственной культуры мышления и совершенствуя профессиональную подготовку будущего учителя.

Развитие компетенций интеллектуального труда обогащает личность новыми достижениями, в результате чего полученное образование на любом возрастном этапе относится к базе, которая требует постоянного личностно-профессионального самосовершенствования. Компетенции интеллектуального труда будущего учителя является важным аспектом его профессионализма, поскольку, с одной стороны, она позволяет координировать продуктивность профессиональной деятельности, а, с другой, инициирует развитие логической процедуры и культуры обучаемых. Поэтому особое значение приобретает проблема актуализации развития компетенций интеллектуального труда обучающегося как одной из составляющих профессиональной компетентности, получающей свое специфическое наполнение в условиях обучения, воспитания и развития. Поэтому ведущим направлением модернизации системы образования выступает создание условий в образовательной среде для осознанного, непрерывного и поступательного внутреннего опыта, и личностного роста обучающихся [2].

Проблема необходимости развития компетенций интеллектуального труда обучающихся гуманитарно-педагогического колледжа возникла как выражение настоятельной социальной потребности. Исследования по проблемам психолого-педагогической науки последних лет, посвященные анализу личности учителя как профессионала, указывают на то, что профессионально-личностные характеристики оказываются сформированными и закреплёнными в рамках компетентностного подхода, выстроенного в субъект-объект-субъектной парадигме. В современном колледже необходимы более оптимальные психолого-педагогические условия развития у будущего педагога компетенций интеллектуального труда, которые дадут возможность в будущем выпускать из стен колледжа обучающихся с высокой познавательной мотивацией, умеющих логически мыслить, рационально и последовательно объяснять действия посредством определения целей и мотивов действующего субъекта как основы его профессиональной деятельности [1].

Таким образом, актуальность данной темы обуславливается тем, что оно, с одной стороны, отвечает насущным потребностям практики в высоких показателях компетенций интеллектуального труда обучающихся, а с другой, служит определению ее содержания и структурированию научно-теоретической базы.

Выявление степени изученности проблемы развития компетенций интеллектуального труда будущего специалиста потребовало изучения философской, социологической, психологической и педагогической литературы. Необходимо отметить, что отдельные аспекты проблемы развития компетенций интеллектуального труда будущих учителей освещались в науке, однако предметом специального изучения эта тема не являлась.

Процессы развития и саморазвития осуществляются на протяжении всей жизни человека, однако использование технологии развития компетенций интеллектуального труда активизируют деятельности придают жизнеустойчивость личностным качествам, к отдельным аспектам которого относят стойкие, уравновешенные и стабильные свойства, позволяющие противостоять трудным ситуациям, неблагоприятным давлению обстоятельств, сохранять способность работать в разнообразных испытаниях. Исследования казахстанских и зарубежных ученых дали основание считать, что обучающиеся, конструктивно проектирующие путь собственного развития, имеют благоприятные предпосылки для осознанного развития компетенций интеллектуального труда в ее профессионально-педагогическом аспекте.

В разработке проблемы развития компетенций интеллектуального труда будущего учителя помогли научные труды, посвященные общим методологическим вопросам педагогики, особенностям педагогического процесса, его противоречиям и движущим силам, вопросам совершенствования обучения, теории и практики педагогического стимулирования, готовности обучающихся к дальнейшему самообразованию [3].

Многие исследователи, изучающие развитие личности будущего специалиста, подчеркивают важность его перехода в позицию активного профессионального самовоспитания. В ее решении выделено несколько направлений:

- обогащение личностных качеств и свойств путем развития логики мышления;
- разработку механизмов самоорганизации и самореализации обучаемого;
- формирование внутренней готовности к саморазвитию и самореализации посредством самонаблюдения;
- модернизация учебно-воспитательного пространства для самоорганизации, самовоспитания, саморазвития внутреннего опыта;

– перестроение учебно-методического аппарата для более свободной гуманный ориентирования личности на индивидуальные интеллектуальные усилия, уважающих себя и способных уважать других, независимо от суждений и открытий для иных мнений и неожиданных мыслей.

Благодаря реализации данных направлений можно получить возможность осмыслить процесс развития компетенций интеллектуального труда как внутренне детерминируемый процесс, а особенности воспитания, обучения и развития рассматривать как внешние условия, которые могут направлять, стимулировать либо негативно влиять на данный процесс.

Обращение к работам ученых, посвященных общепедагогической подготовке будущего специалиста, помогло осознать компетенции интеллектуального труда как неотъемлемой части общей культуры личности обучаемого. Выявление факторов, предпосылок, условий и критериев успешности развития компетенций интеллектуального труда будущего специалиста также основано на анализе исследований, посвященных технологии организации самостоятельной работы в колледже.

Определение набора компетенций интеллектуального труда, характеризуя эффективность процедурных действий обучаемого в профессиональной подготовке, позволяет прогнозировать построение компетентностной модели профессиональной деятельности, ее качественное наполнение, а также влиять на подбор соответствующих технологий. Для разработки модели компетенций интеллектуального труда выделяются следующие этапы:

Базовые цели и задачи профессиональной подготовки будущего специалиста. К ним необходимо отнести:

- ключевые компетентности обучаемых;
- условия для построения учебно-воспитательного пространства, способствующего самореализации и социализации личности;
- совершенствование методов обучения;
- активизация интереса к изучаемым дисциплинам;
- рационализация психолого-педагогического опыта, определяющего процедурные компоненты, структуризацию средств, организационно-методический инструментарий педагогического процесса, самостоятельной технологии обучения.

II. Функциональные, структурные и объектные декомпозиции модулей общепрофессиональных и специальных компетенций;

III. Краткий перечень компетенций интеллектуального труда, характеризующий каждый модуль, на основе использования экспертного метода и отбора основных средств, инструментов, обеспечивающих качество результата. Проведение интервью с целью изучения поведенческих образцов и исследование отличительных характеристик компетенций как лучших стандартов профессиональной подготовки.

IV. Проведение экспертизы модели компетенций интеллектуального труда с участием заинтересованных субъектов образовательного процесса [3].

Рисунок 1 – Схема компетенций

Если придерживаться принципов последовательности, научности, достоверности, системности, объективности, то можно выделить компетенции интеллектуального труда, составляющие базу для общепрофессиональных, включающих психолого-педагогические, нормативно-правовые и рефлексивно-стратегические компетенции и для специальных, включающих процессуально-операционные, научно-методические и организационно-развивающие компетенции. Этапы взаимосвязаны и образуют сложно структурированную модель компетенций интеллектуального труда и составляют основу профессиональной готовности будущего специалиста к предстоящей деятельности (схема 1).

Модель компетенций интеллектуального труда может служить базой наглядного формирования у будущих специалистов проектирования будущей профессиональной деятельности и эффективного конструирования технологий профессиональной подготовки к такой деятельности [4].

В экспериментальной части исследования респондентам предполагается произвести ранжирование набора компетенций интеллектуального труда, типичных для профессиональной подготовки. Планируется разработать степень значимости, которая будет зависеть от определения содержательной сущности идеальной и реальной моделей, их качественных характеристик. Оценка значимости компетенций будет зависеть от составляющих компонентов профессиональной подготовки.

Разнообразные суждения могут вызвать факты, которые связаны с саморазвитием и самореализацией, которые относятся к предметным и методическим компетенциям, хотя им отводится высокий ранг в модели, однако на практике они показывают низкий показатель. Противоречивые отношения между стандартными образцами компетенций и реальными, встречающимися в образовательной практике отражают общий порядок между должным и сущим состоянием обучения, воспитания и развития.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Башун О.В. Развитие культуры интеллектуального труда будущего учителя: автореф. дис.... на соиск. уч. степ. канд. экон. наук. – Ярославль, 2008. – 26 с.
- 2 Башун О. В. Развитие культуры интеллектуального труда будущего учителя как проблема современной педагогики // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Т. 13. – С. 66–68.
- 3 Кириллова А.В. Диагностика самоорганизации будущих педагогов // Среднее профессиональное образование, 2012. – № 2. – С. 32–33.
- 4 Федорова Е. Е. Комплекс педагогических условий адаптации студентов к учебно-профессиональной деятельности в вузе // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова, 2007. – Т. 13. – С. 62–66.

ОСОБЕННОСТИ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ДЕТЕЙ С РАССТРОЙСТВОМ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

ДУТБАЕВА Н. К.

педагог-психолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

ШЕЙЕРМАН Т. В.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

Несмотря на то, что педиатры и психологи постоянно ведут работу над тем, чтобы иметь возможность на ранней стадии выявлять проблемы в развитии детей и успешно их лечить, если в семье родился особый ребенок, ее жизнь меняется кардинально и навсегда. Вылечить заболевание невозможно, но можно во многом облегчить симптомы, адаптировать ребенка к жизни в обществе и сделать его существование менее сложным.

Дети с расстройством аутистического спектра в игре довольно сильно отличаются от своих сверстников – они, как правило, не так подвижны, часто останавливают свое внимание на какой-либо одной игрушке или предмете. Но развивать навыки игровой деятельности необходимо, так как такой ребенок, как и обычный малыш, должен познавать мир именно через игру, развиваться настолько активно, насколько он сможет [3, с. 27].

Особые дети особенно любят манипулировать игрушками, правда, они тратят немного больше времени на изучение мира предметов. Спровоцировать на действие кризисного ребенка могут яркие цвета игрушек, гладкая сверкающая поверхность, необычный звук, который совершает неваляшка, соприкасаясь с полом [1, с. 234].

Среди таких детей есть такие, у которых расстройства проявляются в крайне тяжелой форме: они с трудом сосредотачиваются, не способны даже к минимальной целенаправленной деятельности, чаще всего лишены речи. Сформировать сюжетную игру у таких детей практически невозможно. Могут случиться проявления агрессии, негативизма, крик.

Дети с аутистическими чертами ни на одном возрастном этапе не играют со сверстниками в сюжетные игры, не принимают социальных ролей и не воспроизводят в играх ситуации, отражающие реальные жизненные отношения: профессиональные, семейные и др. Интерес и склонность к воспроизведению такого рода взаимоотношений у них отсутствует.

Недостаточная социальная направленность, порождаемая с аутистическими симптомами, у этих детей проявляется в отсутствии

интереса не только к ролевым играм, но и к просмотру кинофильмов и телепередач, отражающих межличностные отношения.

Так как связи с миром у особого ребенка нарушены, ему не удастся естественное усвоение закономерностей социальной жизни. Развитие сюжетно-ролевой игры, требующей принятия на себя определенной роли и действия в соответствии с ней, затруднено, а часто невозможно без специальной коррекционной работы.

Такой ребенок не умеет договориться с другим человеком. Такие трудности мешают развитию сюжетно-ролевой игры: ребенок оказывается совершенно беспомощен в ситуации, когда необходимо обсудить правила игры, распределить роли и договориться о совместных действиях. Мало того: если дети приняли ребенка с симптомами аутизма в игру, он начинает действовать в соответствии с собственными представлениями, нарушая ход игры. Негативная реакция на это других детей, которая, скорее всего, последует незамедлительно, травматична для кризисного ребенка [2, с. 58].

Для таких деток не важен социальный фактор в игре, им интересен именно тактильный способ познания мира. Бывает так, что получается научить ребенка работать с предметами согласно их назначению, например собирать пирамидку, но эти действия ему не интересны и не приносят радости. Для большинства деток с расстройством аутистического спектра характерно непрерывное повторение одного и того же действия. Например, они одевают и раздевают кукол, строят и рушат домики из кубиков [1, с. 126].

Также затруднено использование в сюжетно-ролевых играх предметов-заместителей. С одной стороны, у ребенка за многими предметами, которые не имеют фиксированного назначения (палочки, коробочки, шарики) может быть закреплена определенная функция, и он не согласен использовать предмет по-другому [2, с. 247].

Важной задачей психокоррекционной работы является развитие у ребенка доступных ему способов аффективной адаптации к своему окружению, используя комплексный подход к организации его аффективной жизни и нормализуя его взаимодействие прежде всего, с близкими для него людьми. Вся коррекционная работа проводится поэтапно, при этом первостепенной задачей является установление эмоционального контакта с ребенком, развитие его эмоционального взаимодействия с внешним миром. При установлении контакта с ребенком особенно важно избегать всякого, даже минимального давления на него, а в ряде случаев и просто прямого обращения к нему. Контакт, прежде всего, устанавливается и поддерживается в

рамках интереса и активности самого ребенка, этот контакт должен вызывать у него положительные эмоции, важно, чтобы ребенок почувствовал, что с партнером ему лучше и интереснее, чем одному.

Коррекционная работа с любым ребенком, а с особым – тем более, будет более успешной, если ее проводить комплексно, группой специалистов: психиатром, невропатологом, психологом, логопедом, дефектологом, музыкальным работником и родителями. Но только при одном условии: работа специалистов и родителей должна проходить по одной программе.

Педагоги и психологи вместе они вырабатывают индивидуальную программу развития ребенка. Педагог ставит конкретные образовательные задачи, а психолог, опираясь на общие закономерности развития детей с синдромом аутистического спектра, помогает решать возникающие проблемы.

На начальных этапах обучения главной задачей является общая организация поведения: формирование установки на выполнение задания, усидчивости, концентрации внимания. При этом важно, с одной стороны, подкреплять желаемое поведение ребенка, а с другой использовать его интересы для удерживания его внимания.

Следует подбирать доступные ребенку задания, создавая ситуацию успеха. Сложность увеличивается постепенно, после того как у ребенка появилась установка на выполнение задания, причем взрослый на первых порах действует за ребенка, управляя его руками.

Важно быть последовательным в своих требованиях и реакциях на поведение ребенка. Необходимо предъявлять разумные требования, ограничивая его поведение лишь в тех ситуациях, когда это действительно необходимо.

На первых этапах отрабатывается важнейшая реакция оживления и слежения, формируется зрительно-моторный комплекс. В последующем, в процессе манипуляций с предметами развивают тактильное, зрительно-тактильное, кинестетическое, мышечное восприятие. Вырабатываются связи между определенными частями тела и их словесными обозначениями, видами движений, а также их словесными определениями. У ребенка формируется представление о собственном теле, его частях, членах, сторонах. Затем проводится работа по воспитанию навыков самообслуживания, участия в направленной деятельности.

На следующем этапе задача усложняется переходом от манипулятивной игры к сюжетной. Важной стороной работы

остаётся побуждение к деятельности, многократное повторение игры, формирование игровых штампов, с постоянным использованием зрительно-моторного комплекса, лишь постепенно вводя от более простых более сложные формы игр и самой моторной деятельности, а также конкретно, последовательно, многократно излагать порядок всех игровых действий. Словесные комментарии необходимо давать в краткой, чёткой форме.

Еще одним способом коррекции является создание ритмической организации аффективных контактов и постепенное введение в эти контакты различной сенсорной стимуляции. Это могут быть музыкальные игрушки, игры с водой. На определенную песню, и на ее ритмический рисунок накладывается эмоциональный контакт. Одним и тем же словам должны соответствовать одни и те же действия. Площадь комнаты тоже разделяется ритмически: определяется несколько мест и соответствующий им тип контакта. Переход от одного места к другому происходит в определенной последовательности, по мере пресыщения ребенка предыдущим видом контакта; педагог переходит в другую зону прежде, чем пресытится ребенок. Постепенно в таких контактах начинают просматриваться элементы игры. Педагог сознательно создает ситуации, в которых ребенку приходится проявлять аффективные действия. Эти моменты надо многократно закреплять. Очень важно не пресытить ребенка ими, иначе можно потерять наработанные формы контакта. Работа должна вестись дозированно и индивидуально. Развитием этой аффективной игры может быть введение в нее простейших элементов сюжета. Они заключаются в комментировании взрослым действий ребенка и постепенном введении в игру музыкальных игрушек и инструментов, предметов быта. Действия с этими предметами производит то ребенок, то взрослый. Уместной здесь будет игра ребенка и двух взрослых, один из которых помогает ребенку и играет его руками. Постепенно эта помощь должна уменьшаться и подталкивать ребенка к самостоятельным действиям [5, с. 10].

Особые дети с трудом переходят от одного вида движений к другому, не подражают, не воспроизводят последовательной цепи действий, в особенности моторных, сочетанных с речевыми ответами. Им трудно воспроизведение недавно усвоенных знаний, в особенности знаний из долговременной памяти по требованию. У них обнаруживается декодирование слов. Этап от этапа должна решаться задача усложнения деятельности, должен

увеличиваться предлагаемый объем навыков и знаний. Наконец, следует обратить внимание на тот факт, что любые задания должны предлагаться в наглядной форме, объяснения должны быть простыми, повторяющимися по несколько раз, с одной и той же последовательностью, одними и теми же выражениями. Речевые задания должны предъявляться голосом разной громкости, с обращением внимания на тональность. Только после усвоения одних и тех же программ, предлагаемых разными специалистами, примитивная, однообразная деятельность ребенка начинает разнообразиться, и становится направленной. Именно тогда дети переходят от пассивного к осознанному овладению режимных моментов, навыков [4, с. 133].

Учитель-логопед должен начинать работу с определения речевой патологии, свойственной кризисным детям. Соответствующая коррекция направлена на развитие слухового внимания, фонематического, речевого слуха. Осуществляется постановка звуков, их автоматизация, вводятся дыхательные, голосовые упражнения. Важной остается задача расширения словарного запаса, развитие способности к составлению предложений по картинкам, их сериям, как и работа над связным текстом, состоящим из бесед, пересказа, «проигрывания», драматизации разных тем, воспроизведение стихотворной речи и ряд других задач.

Речь, как наиболее молодая функция центральной нервной системы, страдает в болезни в первую очередь и восстанавливается постепенно, поэтапно, в обратном порядке.

Основной задачей является вовлечение детей с расстройством аутистического спектра в разные виды индивидуальной и совместной деятельности, формирование произвольной, волевой регуляции поведения. Адекватными оказываются игры с жесткой последовательностью событий и действий, их многократное проигрывание. Освоение системы игровых штампов такими детьми, способствует формированию у них памяти, внимания, восприятия. В процессе занятий создается в последующем возможность переноса усвоенного, т.е. творческая регуляция поведения и повышение предметно-практической ориентировки в окружающем.

Таким образом, в игре наиболее полно реализуются эмоциональные состояния детей, однако это не аутистические, а социализированные эмоции, социальные по своему происхождению, сформированные в общении в совместной жизни со взрослыми [1, с. 23].

Важное значение имеет психологическая коррекция, основы которой разработаны К. С. Лебединской, О. Н. Никольской, В. В. Лебединским и др. Психологическая коррекция направлена на преодоление негативизма и установление контакта с ребенком, преодоление сенсорного и эмоционального дискомфорта, тревоги, беспокойства, страхов, а также отрицательных аффективных форм поведения: влечений, агрессии.

Дети отличаются крайне низкой произвольной психической активностью, что затрудняет проведение с ними педагогических коррекционных занятий. Поэтому необходимо применение ряда психолого-педагогических коррекционных приемов, направленных на стимуляцию произвольной психической активности ребенка (К. С. Лебединская, О. Н. Никольская и др.).

Помогая ребенку, очень важно научиться видеть не только его достижения и большие победы, но и маленькие успехи – ростки будущих достижений. Они нуждаются в умелой и бережной поддержке, стимулирующем поощрении в направленном развитии. Мерой улучшения удачнее считать не то, насколько состояние ребенка приблизилось к «норме», а то, насколько удалось преодолеть существующие нарушения. Возможно, ребенок так никогда и не нагонит здоровых сверстников – это совсем не основание для прекращения движения. В конечном итоге, помогать себе и ребенку мы можем только тогда, когда, ясно понимаем и знаем – в чем именно нужна помощь, и умеем закрепить достигнутый результат, сделать его новой реальностью, от которой мы и будем двигаться дальше [6, с. 15].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Эльконин Д.Б. Психология игры. М., «Педагогика», 1978 с.-23;126; с.- с.-234.
- 2 Янушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установление контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. - Изд.2-е. - М.; Теревинф, 2007. (Особый ребенок).с.-58; с.-247.
- 3 Манаенкова А. Игры с ребенком-аутистом. с.-27.
- 4 Мамайчук И. И. Помощь психолога детям с аутизмом. - СПб.: Речь 2007. с -133.
- 5 Настольная книга педагога-дефектолога Т. Б. Елифанцева и др. Ростов н/Д: Феникс, 2007. с.-10.
- 6 Каган В.Е. Неконтактный ребенок в семье. с.-15.

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

ДЬЯКОВА Е. А.

учитель русского языка и литературы высшей категории, педагог-исследователь СОШ №41, г. Семей, Восточно-Казахстанская обл.

Вопросы обновления методов и приемов работы учителя актуальны и рассматриваются с разных позиций, в зависимости от целей исследования. Сегодня перед учителями стоит проблема: выбор методов обучения и их совершенствование в контексте повышения качества образования. Перед учителями русского языка и литературы в общеобразовательной школе открыты широкие возможности: большой выбор стратегий, методов и приемов, которые должным образом реализовывают поставленные на уроке цели, соответствующие четырем разделам содержания учебного предмета: слушание и говорение, чтение, письмо, соблюдение речевых норм. В данное время активные методы обучения – методы, побуждающие учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом, – в педагогической копилке каждого учителя. Активное обучение предполагает использование такой системы методов, которая направлена на самостоятельное овладение учащимися знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности [3, с. 28]. Главное, это правильный выбор методов и приемов учителем.

Уроки, проведенные с использованием активных методов обучения, способствуют повышению качества образования, это бесспорно. Но как выбрать нужные формы работы с классом из всего многообразия имеющихся – вот основной вопрос сегодня, встающий перед учителем, готовящимся к уроку. На первый план верно поставлена цель обучения – формирование умений правильно понимать тексты различных стилей и жанров и уметь самому производить понятные тексты на современном литературном языке. Современные уроки позволяют критически оценивать и отбирать нужную информацию, работать с текстами разных стилей, формулировать собственную точку зрения [4, с. 26]. В своей работе для достижения результата, повышения качества знаний учащихся я использую различные методы обучения, отдавая предпочтение активным методам обучения, методам,

стимулирующим познавательную деятельность обучающихся, развивающим коммуникативные навыки учащихся. Возможности различных методов обучения в смысле активизации учебной и учебно-производственной деятельности различны, они зависят от природы и содержания соответствующего метода, способа их использования, мастерства педагога. Каждый метод активным делает тот, кто его применяет. Выбор методов и приемов определяется целью обучения, но в то же время он зависит от уровня подготовленности и темперамента классного коллектива. В своей работе использую дифференцированный подход в обучении при выборе методов и приемов работы учителя. Также использую активные методы обучения на уроках русской литературы на каждом этапе урока и при оценивании. Так, на уроке русского языка в 11 классе общественно-гуманитарного направления при изучении раздела «Медицина XXI века», темы «Достижения современной медицины» использовались методы активного обучения: «Видеотьютор по русскому языку», дифференцированные разноуровневые задания ПАС, просмотр видеофрагмента, кластер, синквейн. Также использовалась стратегия «Совместный поиск». Была проведена рефлексия «Слова-пожелания», учащиеся пожелали друг другу здоровья, а медицине – дальнейшего развития и совершенствования. Также использовалось прослушивание аудиозаписей, разминок развития. Пройдя курсы повышения педагогической квалификации в этом году, я пополнила свою «Копилку учителя» следующими техниками формативного оценивания: «ОХОТА», «ПлюсМин», «Чемодан», «Меню» и другими. Поделилась с коллегами методикой организации работы со стратегией «Диамант». Диамант – стихотворная форма из семи строк, первая и последняя из которых – понятия с синонимичными или противоположными значениями: 1, 7 строчки – существительные синонимы, антонимы; 2 – два прилагательных к первому существительному; 3 – три глагола к первому существительному; 4 – общая фраза из 4 слов; 5 – три глагола ко второму существительному; 6 – два прилагательных ко второму существительному. Например, «Диамант» по произведению М. Горький «Старуха Изергиль» и по роману М. Ю. Лермонтова «Герой нашего времени»:

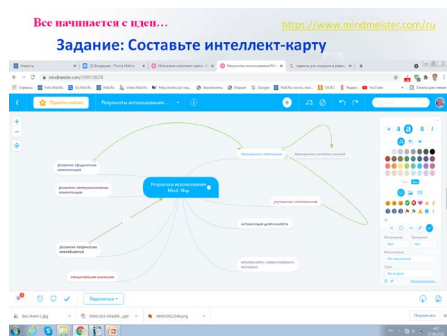

Рисунок 1

В своей работе применяю информационно-коммуникационные технологии. Наибольший интерес у учащихся вызывает стратегия «MIND MAP». Майндмэппинг (также майнд-менеджмент, карта мыслей, mind map, интеллект-карта или ментальная карта) – это одна из эффективных техник запоминания, являющаяся собой графическое представление информации, которое излагается в виде древовидной схемы. Технику майндмэппинга разработал в 1970-ые года Тони Бьюзен - британский психолог, который пришел к выводу, что ассоциации и рисунки крайне важны при анализе и передаче мыслей. Ментальная карта (карта ума, интеллект-карта) является одним из эффективных приемов критического мышления. Ментальные карты (Mind Mapping) – это способ систематизации знаний с помощью схем; это технология изображения информации в особом графическом виде [3, с. 42].

Способы применения ментальных карт:

1. Запоминание материала;
2. Систематизация информации;
3. Планирование деятельности;
4. Подготовка к выступлениям;
5. Поиск решений в сложной ситуации;
6. Рассмотрение различных вариантов решения задач.

Результаты использования MIND MAP: повышение мотивации, качества знаний учащихся; улучшение запоминания; развитие предметных, коммуникативных компетенций, творческих способностей; активизация деятельности; концентрация внимания на важных моментах; возможность корректировать материал. Я буду продолжать работу по совершенствованию форм и методов работы для повышения качества знаний учащихся, развитию умений и навыков, необходимых при реализации образовательной Программы по предмету. Методы активного обучения развивают коммуникативные навыки учащихся, повышают мотивацию к обучению и, как следствие этого, повышается процент качества знаний каждого ученика и класса в целом.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Журбенко З.М., Колесникова Ю.Б. Система оценивания: «Тенденции и пути совершенствования»// Электронный ресурс: <https://festival.1september.ru/authors/101-776-383>.
- 2 Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М., 2012.
- 3 Концепция внедрения системы критериального оценивания учебных достижений учащихся Автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы». – Астана: Автономная организация образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012.
- 4 Павленко М.А. Методы формативного оценивания как средство достижения эффективности урока//Электронный ресурс: <http://infourok.ru/material.html?mid=69002>.
- 5 Плигин А.А. Развитие познавательных процессов в различных образовательных технологиях. – М., 2014.
- 6 «Современный урок и ИКТ». Фестиваль открытый урок. <http://festival.1september.ru>

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ МАСТЕРСТВО ПЕДАГОГА КАК ОСНОВА ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНО-РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ЖЕНГУЛОВА Д. А.
магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
АДИЛОВА В. Х.
к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Построение современного урока на основе развития речи и логики мышления позволяет раскрыть способности обучающихся и воспитывать личностные качества. Поэтому основная цель интеллектуального мастерства направлена на развитие внешнего и внутреннего опыта для достижения необходимого уровня коммуникативной компетенции и умений проявлять активность в межкультурной коммуникации, совершенствовать язык на основе овладения инструментами профессионально- речевой деятельности.

Важной составляющей основой интеллектуального мастерства, отражающей профессионально-речевую деятельность педагога, является техника говорения как форма, в ходе реализации которого можно проявлять свои положительные намерения и обогащать внутренний опыт.

Опору говорения как вида профессионально-речевой деятельности педагога представляет язык, обеспечивающий коммуникационную связь, так как его понимание позволяет передавать знания и кодировать их в значении той группы слов, которые отобраны для развития техники говорения. Декодирование информации, понимание их и проговаривание изменяет на основе этих знаний действия и поведение обучающихся.

Техника говорения зиждется на комплексе коммуникативных компетенций, которые необходимы для качественного применения в реальной практике отобранных техник психолого - педагогического воздействия на обучающихся.

Техника говорения представляет собой единство профессионально-речевых умений, гармонизирующих внутренние содержательные компоненты интеллектуального мастерства педагога и внешнее их проявление через разработку процедурной части. Исходя из этого, техника говорения раскрывает различные особенности методики преподавания.

Техника говорения включает комплекс умений, направленных на глубокое и яркое выражение своих отличительных особенностей

в профессионально-речевой деятельности и раскрытие во взаимодействии с обучающимися наиболее значимых личностных качеств. Совершенная техника говорения усиливает проявление интеллектуального мастерства, что проявляется в отборе инструментов для правильного и удачного интонирования слов, фраз, выражений. Овладение техникой говорения позволяет в быстром и точном темпе подобрать интонации, жесты, сохраняя при этом способность логично мыслить, анализировать острые и неожиданные ситуации, что может придать профессионально-речевой деятельности успех.

Техника говорения носит выраженный индивидуально-личностный характер, ее формирование зависит от индивидуального психофизиологического своеобразия человека. Индивидуальность техники говорения характеризуется возрастными, темпераментными, чувственными свойствами, анатомо-физиологическими особенностями. Например, отработка выразительности, чистоты, темпа, тембра голоса, грамотности влияет на дисциплину мыслительных процессов, а владение техниками регуляции психической деятельностью эмоционально уравнивает черты и свойства характера, позволяет рассуждать, сохранять постоянство, внутреннее спокойствие. Усвоение эффектов и умеренности в голосе отражают мысли, чувства и действия, что сказывается на взглядах, оценке и переменах в действиях и поведении.

Техника говорения относится к важнейшему инструменту педагога, которая отражает его профессионально-речевую деятельность. Процесс овладения техникой говорения сопровождается раскрытием нравственных и этических позиций педагога, отражающих показатели общего и профессионального уровня культуры, потенциальные возможности личности.

Методы развития техники говорения представляют собой комплекс:

- тренировочных упражнений, которые формируют определенные умения и навыки на психофизиологическом уровне;
- правил и требований к профессионально-речевой деятельности;
- ролевых тренинговых программ, включающих в ситуации и моделирующих профессионально-речевую готовность к деятельности;
- профессионально отработанных качеств и особенностей, которые помогут обеспечивать качество техники мастерства.

Состояние проблемы развития интеллектуального мастерства как основы профессионально-речевой деятельности освещается в исследованиях отечественных и зарубежных методологов. Для понимания данной проблемы ученые выделяют понятие лексические умения и объясняют их как овладение признаками слов, которые необходимы для правильного оформления речевых высказываний. Знание семантики слов и понимание их функциональных признаков должно соответствовать тем речевым задачам, которые необходимы для качественной отработки лексических умений и выделения принципов построения интеллектуального мастерства.

Интеллектуальное мастерство как основа профессионально-речевой деятельности педагога обосновывается научными подходами, принципами, методами и средствами осуществления образовательного процесса. Реализация интеллектуального мастерства педагогом по развитию лексических умений включает ознакомительный этап, тренировочный и этап применения.

На ознакомительном этапе интеллектуальное мастерство педагога проявляется при выполнении задачи, направленной на семантизацию группы лексических единиц. Семантизация группы слов зависит от компетенций педагога отбирать ее способы, зависящие от особенностей слов.

Тренировочный этап относится к продолжительному процессу и содержит систему упражнений и заданий, построенных на фундаментальных положениях, отражающих систему общих требований к организации речевой деятельности обучающихся. Принципы интеллектуального мастерства педагог реализует в ходе анализа материала, определении в них важной идеи, достоверности научного знания, факта и приведенного примера, научных образцов и моделей.

На этапе применения новых знаний к целесообразному варианту их усвоения относят систему коммуникативных упражнений, таких как:

- проведение дискуссий;
- выполнение проблемных заданий;
- организацию ролевых игр.

Особенности психолого-педагогических закономерностей развития обучающихся необходимо соотносить с комплексом подобранных заданий и упражнений, чтобы обучающиеся имели возможность выбора тех путей, соответствующих их темпо-ритму по реализации собственного речевого опыта.

Скорость исполняемых действий влияет на медленный, умеренный, быстрый темп деятельности, что требует различных энергетических затрат и готовности внутреннего состояния. Так, логически непоследовательный и стратегически неверный подход к управлению процессом может понизить тон деятельности, заставить проговаривать и действовать в быстром темпе, а такой внешне механический ускоренный темп не может регулировать внутреннюю активность и высказать собственное суждение по представленной проблеме.

Высказывания личных позиций относительно решения задач или разрешения ситуаций является мотивирующей составляющей при усвоении лексических единиц, а это неотъемлемое условие качественного развития лексических умений обучающихся. Основные этапы развития лексических умений определяют необходимые составляющие, которые легли в основу интеллектуального мастерства, подходящей для реализации профессионально-речевой деятельности.

Совершенствовать интеллектуальное мастерство педагога как основу его профессионально-речевой деятельности необходимо на основе использования аутентичной, ограниченной, разъяснительной программы Scrivener.

Ограниченный этап программы Scrivener. позволит использовать языковой материал, доступный обучающимся в ограниченном составе, так как у обучаемых требуется тренировать состав языковых элементов с целью их правильного применения в простых и сложных высказываниях и выражениях. Система подобранных упражнений, отобранных для реализации данного этапа, может быть механическим, смысловым и текстовым.

Аутентичный этап позволит применить языковой материал в свободной и естественной форме. Система заданий коммуникативного характера на данном этапе развивает беглое применение лексики.

Разъяснительный этап развивает лингвистические компетенции обучаемых и понимание языковых элементов. Система заданий и упражнений направлена на умение самостоятельно формулировать определенные правила и обсуждать пути их применения. Приемы структурирования правил зависят от цели занятий, потребностей обучающихся и возможностей педагога или условий учебно-воспитательного процесса.

Презентация информационного материала об отдельных языковых элементах педагогом влияют на организацию устных

и письменных практических заданий, а затем дают возможность использовать их в заданиях коммуникативного характера.

Надо отметить группу условно-речевых техник, в которых усвоение форм и функций происходит параллельно. Однако необходимо помнить, что первый план сознания включает речевую задачу, а речевое высказывание оформляется и протекает на втором плане. Протекание такого процесса можно охарактеризовать тем, что усвоение формы происходит в тесной связи с ее функциями, поэтому мастерство педагога основано на правомерном принципе: параллельное усвоение формы и функции лексических единиц. Развитие умений происходит на техниках, которые выделяются при выполнении упражнений, поэтому профессионально-речевая деятельность педагога требует классификации условно-речевых техник по определенным критериям.

Применение подстановочных техник происходит способом подстановки или иной лексической единицы в структуру грамматической формы.

Трансформационные техники говорения необходимы для реализации речевых задач, трансформирующих реплики, что может выражаться в установленном порядке слов в выражениях. Трансформационные техники применяются педагогом при передаче содержания небольших текстов.

Применение техник говорения репродуктивного характера помогает воспроизвести в репликах обучающихся те формы и лексические единицы, которые были ранее усвоены через систему заданий и упражнений.

Если на тренировочном этапе репродуктивное опирается полностью на образцы через имитативные техники или на аналогичные формы через подстановочные техники, а также на похожие формы посредством трансформационных техник, то при применении техник репродукция может носить самостоятельный характер.

Основные этапы развития лексических умений позволяют представить интеллектуальную цепочку для овладения техниками говорения, а знание ее компонентов обеспечат успех профессионально-речевой деятельности. Обобщение и систематизация знаний позволит выделить структуру техники интеллектуального мастерства:

– «умение управлять перцептивными способностями и эмоциями – умение управлять действиями и поведением при организации деятельности в ходе урока – умение находить творческие пути сотрудничества».

Овладение техниками относится к комплексу умений, которые позволяют видеть, понимать, слышать и чувствовать других, а также состоит их умений управлять и находить приемы взаимодействия в процессе решения профессионально-речевых задач. Основу техник составляют профессионально-речевые компетенции, гармонизирующие единство содержания деятельности педагога и ее внешнее выражение.

Интеллектуальное мастерство проявляется через синтез морально-нравственной культуры и целесообразного внешнего выражения, что представляет сложный процесс в условиях проживания в современном обществе. Фундамент развития мастерства представляют глубоко поверенные знания, обращенные, с одной стороны, к образовательной среде, а с другой – к постановке правильного взаимодействия.

К важной особенности профессионального становления относят комплексность и интеграцию освоенных техник (схема 1).

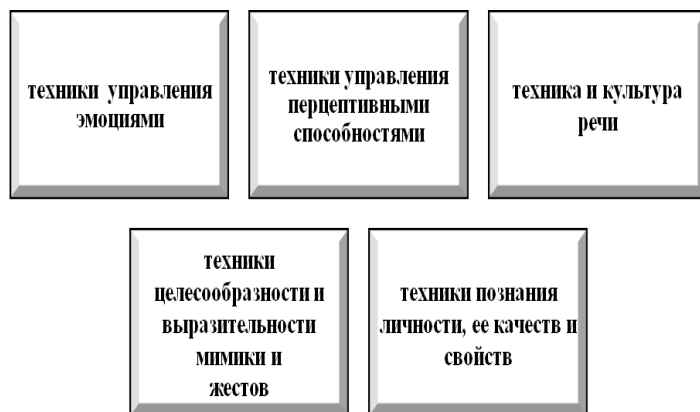

Рисунок 1 – Комплексность и интеграция освоенных техник

Стержнем такого синтеза выступает решение профессионально-речевых задач, анализ психолого-педагогических обстоятельств, которые необходимы для понимания сущности явлений и выбора путей и подходов на основе законов, закономерностей и принципов развития личностных качеств. Решение таких задач должно актуализировать систему их решения на уровне управления процессом обучения, воспитания и развития, проявляющиеся как единое целое. Комплексность, обобщенность. знания должны

характеризоваться важными особенностями индивидуального стиля, на основании которых развивается сознание -принципы и правила, определяющие действия и поступки.

Эмоциональный окрас стереотипного восприятия образа преподавателя в сознании окружения относят к массовому сознанию, при котором реальные качества личности переплетают с теми, которые сознательно приписывают ему другие. Поэтому имидж поддерживается руководителями и связан с пониманием авторитета как средством воздействия на обучающегося. Авторитетная организация будет поддерживать личность педагога, авансируя успех и иррадиацию его профессиональной деятельности. Авторитет как сложно устроенный феномен качественно характеризует систему отношений руководителей организации к педагогу. От уровня авторитета педагога зависит важность развития науки, основы которых он преподает, тогда справедливость его требований и техник, весомость каждого его слова возрастает, что и придает устойчивость связям, существующих между элементами процесса, объединяющих и закрепляющих структуру системы, взаимосвязь и взаимообусловленность различных элементов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Леонтьев, А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: Избранные психологические труды. -М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. - 536 с.
2. Улитина, С. Г. Формирование структурно-композиционных навыков иноязычного профессионально-ориентированного чтения переводчиков в условиях деловой коммуникации (деловой английский язык): Автореферат дисс.... канд. пед. наук. Екатеринбург, 1999. - 20с.
3. Исаев, И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы / И. Ф. Исаев. - М. - Белгород, 1993, 217 с
4. Салосина, И. В. Формирование текстовой компетентности будущих учителей как основа профессиональной педагогической подготовки [Текст] / И. В. Салосина // Текст и языковая личность: материалы V Всероссийской конференции с международным участием, Томск, 26-27 октября 2007 г. / под ред. Н. С. Болотновой. - Томск: Изд-во ЦНТИ, 2007-С. 346-354.

5. Десяева Н.Д. Культура речи педагога : [учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по пед. специальностям] / Н. Д. Десяева, Т. А. Лебедева, Л. В. Ассуирова. - 2-е изд., стер. – М. :Academia, 2006.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТРАНСТВЕННОЙ РАЗВИВАЮЩЕЙ СРЕДЫ В СПЕЦИАЛЬНОМ ДОШКОЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ ПО КРИТЕРИЯМ КОМПЛЕКСНОЙ ОЦЕНКИ ШКАЛЫ ECERS-R

ЗЕМАН Н. С.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад №13, г. Экибастуз

КАСЕНОВА З. З.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад №13, г. Экибастуз

Дошкольное образование, за последнее время, претерпело огромные изменения. Изменения коснулись не только подходов к вариативности примерных образовательных программ и инновационным преобразованиям, но и к организации всего образовательного процесса. Образовалось разнообразие детских центров, дошкольных организаций различных видов: детские сады комбинированного вида, детские сады компенсирующего вида, детские сады общеобразовательного вида, но с приоритетными направлениями (физического, художественно-эстетического, познавательного). При изобилии образовательных программ, важно не забывать о ребенке, ведь его личность является ключевой фигурой всего образовательного процесса. В соответствии с Государственным общеобразовательным стандартом, программа и соответственно предметно-пространственная развивающая среда (ППРС), должны строиться с учетом принципа интеграции образовательных областей («Здоровье», «Коммуникация», «Познание», «Творчество», «Социум») в соответствии с возрастными возможностями и особенностями воспитанников. Изменились программы, формы организации образовательной деятельности, существенно изменилась социокультурная среда, в которой растут современные дети [5, с. 10].

Для повышения качества образовательных услуг, построения эффективного педагогического процесса, в специальном детском саду, принципиально важным является понимание возможностей предметно-пространственной среды, знание нормативных

требований и подходов к ее проектированию. Для специального дошкольного учреждения, наиболее приемлемая предметно-пространственная развивающая среда, должна проектироваться на основе реализуемой в детском саду образовательной программы дошкольного образования, требований нормативных документов, материальных и архитектурно-пространственных условий, предпочтений, интересов и уровня развития детей с особыми образовательными потребностями, общих принципов построения предметно-пространственной среды [4, с. 32].

Материалы и оборудование для одной образовательной области могут использоваться и в ходе реализации других образовательных областей, режимных моментов. Создавая предметно-пространственную развивающую среду любой возрастной группы в специальном детском саду, необходимо учитывать психологические основы конструктивного взаимодействия всех участников воспитательно-образовательного процесса, дизайн и эргономику современной среды дошкольного учреждения и психологические особенности возрастной группы, на которую нацелена данная среда. Необходимо создать такую комфортную обстановку, при которой каждый ребенок может свободно проявлять свои желания и интересы, знакомиться с явлениями, событиями и с предметами, что приводит к появлению в сознании ребенка целостной системы представлений; формирование избирательных интересов, развитие и коррекция познавательных психических процессов. Немаловажное влияние на рост психической познавательной активности ребенка, с особыми образовательными потребностями, оказывает разнообразие и доступность предметов, которые наполняют предметно-пространственную развивающую среду [3, с. 16].

Согласно требованиям Государственного общеобразовательного стандарта, предметно-пространственная развивающая среда (ППРС), в группах специального детского сада, должна быть: трансформируемой, вариативной, полифункциональной, доступной, безопасной и отвечать следующим психолого-педагогическим требованиям: сообразность педагогической ценности; соответствие реализации образовательных областей; гендерная принадлежность; соответствие развивающей функции; качественные характеристики дидактических пособий, игр и игрушек; учёт основной формы работы с детьми; продуктивная деятельность; познавательно - исследовательская направленность; стимулирование двигательной

активности; региональность; оптимальность; сертифицированность; интегративность [2, с. 423].

Предметное содержание, развивающей среды, не должно провоцировать ребенка на агрессивные действия; вызывать у него проявление жестокости по отношению к персонажам игры, в роли которых могут выступать играющие партнеры (сверстники, взрослые); провоцировать игровые сюжеты, связанные с безнравственностью и насилием; вызывать у ребенка нездоровый интерес к сексуальным проблемам, выходящим за рамки его возрастной компетенции; провоцировать ребенка на пренебрежительное или негативное отношение к расовым особенностям и физическим недостаткам других людей.

Как отмечает Л. А. Боденко, в последнее десятилетие образовательная среда анализировалась рядом отечественных и зарубежных исследователей. Под «средой человека» понимаются как природные (физические, химические, биологические) факторы, так и социальные, которые могут влиять прямо или косвенно, мгновенно или долговременно на жизнь и деятельность людей.

Так например М. Черноушек и Б. Краус выделяют семейную среду (не только физическую и жилищную организацию пространства, но также отношения между людьми, среди которых растёт ребёнок; основные сферы семейной среды: социально-культурную: образовательный уровень родителей и их участие в воспитательно-образовательном процессе детей); технико-гигиеническую среду (она отдалённо связана с физическими параметрами среды, сформированными человеком) [3, с. 54].

Названные авторы выделяют социально-экономическую и демографическую среду; школьную среду («от яслей и садика до окончания средней школы и дальше»); эмоциональную среду («эмоциональная атмосфера, в которой развивается ребёнок»); окружающую среду, в которой находится ребёнок и в которой он становится взрослым»; среду воспитательных и школьных учреждений; локальную среду (микрорайон, посёлок). В трудах Ж. Ж. Руссо отмечалось, что «... все, что мы не имеем при рождении и в чем нуждаемся, став взрослыми, даётся нам воспитанием. Это воспитание мы получаем от природы, от людей, от вещей. Нужно, чтобы у ребёнка не было другого учителя, кроме самой природы, и других образцов, кроме самих предметов» [4, с. 32].

В «Концепции дошкольного воспитания» изложены 8 принципов построения предметно-пространственной развивающей

среды в дошкольных учреждениях, эти принципы относятся и к специальным дошкольным учреждениям: принцип дистанции, позиции при взаимодействии, ориентирующий на организацию пространства для общения взрослого с ребенком «глаза в глаза», которое способствует установлению оптимального контакта с детьми с особыми образовательными потребностями; принцип активности, возможности ее проявления и формирования у детей и взрослых путем их участия в создании своего предметного окружения; принцип стабильности -динамичности, предусматривающий создание условий для созидания и изменения окружающей среды в соответствии со вкусами, настроениями, меняющимися возможностями детей; принцип комплексирования и гибкого зонирования, реализующий возможность построения непересекающихся сфер активности и позволяющий детям заниматься одновременно разными видами деятельности, не мешая друг другу; принцип индивидуальной комфортности и эмоционального благополучия каждого ребенка, осуществляемый при оптимальном отборе стимулов по количеству и качеству; принцип эстетической организации среды, сочетания привычных и неординарных элементов; принцип открытости - закрытости, то есть готовности среды к изменению, корректировке, развитию; принцип «половых и возрастных различий» возможность для девочек и мальчиков проявлять свои склонности в соответствии с принятыми в нашем обществе эталонами мужественности и женственности.

Для проведения комплексной оценки качества предметно-пространственной развивающей среды в специальном дошкольном учреждении могут послужить шкалы ECERS (Early Childhood Environment Rating Scales). В 1997г они были пересмотрены и дополнены компонентами, позволяющими оценить включенность в группы детей с ограниченными возможностями, а так же для специальных детских садов. Шкалы ECERS-R. Представляют собой шкалы наблюдений, которые позволяют оценивать образовательные области в каждой группе конкретного дошкольного учреждения. В основе процедуры оценивания, лежит наблюдение, и занесение результатов этого наблюдения в оценочные листы с пояснениями, почему дана та или иная оценка по каждому индикатору [1, с. 20].

Используя критерии оценки качества шкалы ECERS можно провести анализ на соответствие предметно-пространственной развивающей среды общеобразовательной программе специального дошкольного учреждения: соответствие материально-техническим

и медико-социальным условиям пребывания детей, соответствие возрастным возможностям детей; трансформируемость в зависимости от образовательной ситуации, интересов и возможностей детей; возможность использования различных игрушек, оборудования и прочих материалов в разных видах детской активности; вариативное использование различных пространств (помещений) и материалов (игрушек, оборудования и пр.) для стимулирования развития детей; наличие свободного доступа детей (в том числе с ограниченными возможностями физического здоровья и детей-инвалидов) непосредственно в организованном пространстве к игрушкам, материалам, пособиям и техническим средствам среды; соответствие всех компонентов ППРС требованиям безопасности и надежности при использовании согласно Государственному общеобразовательному стандарту и действующему СанПиНу, выявляются сильные и слабые стороны предметно-пространственной развивающей среды [5, с. 12].

Проводя комплексную оценку качества предметно-пространственной развивающей среды в специальном дошкольном учреждении с помощью шкал ECERS-R, примеры и пояснения, приведенные в показателях, помогают выделить условия обеспечения и наполняемость ППРС, с помощью которых каждый ребенок может получить максимум возможностей для своего развития. В какой степени реализуется организация предметно-пространственной развивающей среды, насколько специалисты (учитель-логопед, учитель-дефектолог, педагог психолог) обеспечивают условия для физического развития, для охраны и укрепления здоровья, коррекции недостатков развития детей, оборудованы ли уголки уединения и уютные зоны отдыха; организованы ли выставки с поделками детей (аппликация, лепка, рисование, конструирование).

По оценочным критериям, шкалы ECERS, учитываются изменения структуры зонирования ППРС для образовательных задач: организация детской импровизированной самостоятельной игры, проведение различных тематических занятий, должна быть обязательная смена игрушек, и прочих материалов, оборудования, для достижения максимального результата в коррекции познавательных психических процессов детей с особыми образовательными потребностями.

Если пособия, игры, игровые материалы находятся в группе длительное время, интерес ребенка к ним постепенно угасает. При обеспечении предметно-пространственной развивающей среды

следует опираться на методическую-наличии и использовании конкретных учебно-методических материалов для организации и обеспечения ППРС, использования в образовательном процессе и повышения квалификации, техническую- для оценки и обеспечения функционирования игрушек, аппаратного оборудования и других материалов оснащения ППРС и информационную поддержку – родителям оказывается помощь в выборе игровой и развивающей продукции в соответствии с поло-возрастными и психолого-возрастными особенностями ребенка, для соблюдения единства требований к подбору ППРС как в детском саду, так и в условиях семьи.

Результаты наблюдений и анализа по оценочным критериям шкал ECERS, позволяют разработать план-проект целенаправленной предметно-пространственной развивающей среды в специальной дошкольной организации, с учётом специально организованного пространства (помещениями, участком и т.п.), материалами, оборудованием и инвентарем для развития детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями в соответствии с особенностями каждого возрастного этапа, охраны и укрепления их здоровья, учета особенностей и коррекции недостатков в их развитии [1, с. 33].

ЛИТЕРАТУРА

1. Аникеич, С. А. Использование шкал ECERS-R при оценке качества образовательной среды.-с.-33, с. -20
2. Кларина,Л. М. Общие требования к проектированию моделей образовательной среды, способствующей познавательному развитию дошкольников СПб. -1999. -с.-423.
3. Киселева,Т.В. Особенности организации предметно-развивающей среды в дошкольном образовательном учреждении –с.-54, с.16
4. Макарова А.В. Модель построения предметно-пространственной среды с учетом требований ФГОС дошкольного образования. Образовательная среда сегодня: стратегии развития. с-24 с-32.
5. Полякова М. Н. Особенности организации развивающей среды в возрастных группах детского сада «Дошкольная педагогика» 2001. №1 с.-10, с.-12

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІ

ИСКАКОВА А. Е.

қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі, № 61 орта мектебі, Нұр-Сұлтан қ.

«Тәуелсіздік-халқымыздың бостандығы мен дербес даму жолындағы сан ғасырлық күрестарихының нәтижесі.»

Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев

«Білім инемен құдық қазғандай». Білім саласы қазіргі таңда қарыштап даму үстінде. Ол дегеніміз Тәуелсіздік алғаннан соң шарықтады. Тәуелсіздік алғаннан бастап білім беру жүйесіндегі өзгерістер ауыз толытыр айтарлық көп. Тәуелсіздігіміздің тұғыры биік, халқымыздың еңсесі жоғары, егемендігіміз бәрімізге баянды болсын қазағым. Білім саласы қазіргі заманда даму үстінде келеді. Алпауыт елдермен қарым-қатынаста жүріп, оқу бағдарламалары арқылы білім алмасу үстіндеміз. Соның айғағы 2016 жылғы Жанартылған білім беру бағдарламасының енуі. Қашықтықтан оқу заман талабына сәйкес қазіргі таңда оқушылардың білім сапасын көтеру мақсатында түрлі порталдар іске қосылып оқушыларға білім нәрін төгуде. Тұңғыш Президенті, Елбасымыз Н. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында Тәуелсіздіктің үшінші онжылдығына қадам басып отырған кезеңдегі ел дамуының негізгі басымдықтарын айқындап көрсетті. Міне сондықтан болар қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып бағдарламалар енгізді. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс-тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде жаңа жанарту бағдарламалары енуде. Заманауи білім порталдары арқылы оқушылардың білімдерін жетілдіру мақсатында жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан-жақты, білімі қажет болып отыр. Біз мұғалімдер ізденіп, жаңалықтармен күнделікті сабақты порталдар арқылы оқушыларға таныстырып, отыруымыз керек. Күнделік, Білім ленд, онлайн мектепке оқушылар өздігінен ізденіп, кіріп сабақтарды еркін орындайтын жағдайға жетті. Ата-ана тарапынан да қызығушылық күннен күнге артуда. Оқушы жан-жақты ізденімпаз мұғалімге ғана өздігінен білім алуға бара алады. Сондықтан мұғалімге жүктелетін жүк ауыр, мысалы қазіргі мұғалім:

Өзгеріске іліге алатын:

Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын:

Мектептің педагогикалық өзгерістеріне тез төселетін:

Оқушы жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын:

Оқушылармен ортақ тіл табыса алатын, оқушы үнін түсінетін:

Білімді, білікті, іскер, шебер болу керек:

Осы айтылған жетістіктерді бойына жинай алса білім беру жүйесіндегі инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану арқылы оқу материалдарын оқытуды бір жүйелікпен үздіксіз жүргізу, оқу-тәрбие үрдісінде оқытуда пәнаралық байланыстарын бағындырады. Педагог жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану барысында өзін-өзі дамытады және қалыптастырады. Цифрлық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, ал қазіргі оқушы – өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек. Оқушыға артылған жүкке қарайтын болсақ,

Қазіргі оқушы:

Дүниетаным қабілеті жоғары:

Дарынды, өнерпаз, ізденімпаз:

Өз алдына мақсат қоя алатын:

Осындай тұлғаны дамыту үшін оқытудың жаңа технологияны жетік меңгерген ұстаз ғана қазақ тілі сабағында оқушыны заман талабына сай дайындай алады. Оқыту үрдісінде осындай әдістерді пайдалану мұғалімнің өзінің шеберлігі қарай жүзеге асады. Жаңаша әдіс-тәсілдерді сабақта қолдану барысында көрсеткен нәтиже: балалардың оқуға қызығушылығы артады, іскерлік дағдысы, ойлау белсенділігі, тапқырлығы, өзіне деген сенімі қалыптасады, пікір таластыра білуді, ойын жүйелі түрде жеткізуді, зерделеу қабілетін дамытуды, салыстыру, байқағыштық қасиеттерін үйренеді. Мұндай жаңа технологияларды пайдаланып оқыту барысында оқытушыға қойылатын негізгі талап баланың берген жауабын түзету, берілген тапсырманы орындау жолдарын көрсету, балаға өз ойын рет-ретімен толық жеткізуді үйрету болып табылады. Өз ойын қысылмастан айтуға мүмкіндік беру, оған пікір еркіндігін сездіру баланың сол сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар сабақ барысында интерактивті тақта, мультимедия, электронды оқулық, көрнекіліктерге жүгіну оқытушыға уақытты үнемдеуге, аз уақыттың ішінде бірнеше баланың білімін бағалауға, бағдарламадағы материалды қай дәрежеде меңгергенін айқындауға мүмкіндік береді,

яғни бұл арқылы біз баланың білім деңгейін қадағалаудың ең тиімді тәсілі. Цифрлық білім беру міндеті:

Оқытушының сабаққа дайындығына көмек:

Оқытушының сабақ өткізу үрдісінде көмек:

Оқушының үй тапсырмасын орындауда көмек:

Цифрлық білім беру түрлері:

Демонстрациялық – оқушы тек бақылаушы ролінде болады.

Интербелсенді (ақпараттық-іс-әрекеттік) – оқушы тек бақылап ғана қоймай, сабақ барысында ресурс сұрақтарына жауап іздеу, ресурс көмегімен практикалық және лабораториялық тапсырмаларды орындау, электронды анықтамалардан керегін іздеу, интербелсенді оқыту ойындарын ойнау, топтық жұмыс (мини-жобалар) орындау, ресурстың бағалау мүмкіндігіне ие болады. Елімізде ақпараттық технологиялар мемлекеттік басқару саласында ширек ғасырдан бері табыспен қолданылып келеді. Қазіргі таңда мемлекет ұсынатын қызметтердің көпшілігі электрондық тәсілмен көрсетіледі. Қазіргі кезде Республикалық білім беруді ақпараттандыру ғылыми әдістемелік орталығы (РБАО) негізінен білім жүйесінің барлық сатылары үшін электрондық оқулықтар жасаумен шұғылданып келеді. Мұғалім үшін электрондық оқулық бұл күнбе күн дамытылып отыратын ашық түрдегі әдістемелік жүйе, оны әрбір оқытушы өз педагогикалық тәжірибесіндегі материалдармен толықтыра отырып, әрі қарай жетілдіре алады. Электрондық оқулықтарды құрастыру технологиясы бір-бірімен тығыз байланысты 4 бөліктен екен олар:

1. Оқушыларға білім, мақсаттық компоненті – модульдерді құрастырудан тұрады. Модуль – жергілікті, жүйелік және функционалдық білім жиындары болып саналады. Ол оқушының өз танымдық әрекетін ұйымдастыратын «түйіні» болып келеді;

2. Бұл мазмұндық компоненті – гипермәтін арқылы жүзеге асады. Гипермәтін – терминдерден, ұғымдардан, кестелерден, графиктерден және диаграммалардан тұратын мәліметтер базасы ретінде берілетін ақпараттық оқу ортасы болып саналады. Бұл мәтіндерді қазақ, орыс тілінде дыбыстар арқылы айтуға болады. Гипермәтін бейне материалдарымен, медиаобъектілермен толықтырылған;

3. Негізгі операциялық компоненті – интерактивті формада берілген тапсырмаларды орындау арқылы іске асырылады;

4. Қол жеткізу, нәтижелік бақылау компоненті – тест алу жолымен немесе бақылау жұмысымен жүргізіледі. Электрондық

оқулықта тесттің екі түрі берілген: бір дұрыс жауабы немесе бірнеше дұрыс жауабы бар.

Тест соңында оқушы өзі қателескен сұрақтарды тексеріп көре алады және бағасын да көреді. Білім беруде «Электрондық оқулықтарды» пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Электрондық оқулықтарда теориялық тақырыптар кеңінен беріліп түсіндіріледі. Теориялық материалдарды графикалық иллюстрация түріндегі әр түрлі суреттер, сызба нұсқалары арқылы береді. Оқулықтың ерекшелігі әрбір тақырып қажетті суреттермен көркем безендірілген. Оқушылар білімі автоматты түрде бағаланады. Әр модуль қысқаша теориялық кіріспеден, суреттермен анимациялық материалдардан, есеп шығару үлгілері мен өз бетінше шығаруға арналған есептерден және бақылау жұмысынан тұрады. Оқушылар үшін - электрондық оқулықтар мектепте оқыған жылдардың барлығында да өздері толықтырып отыра алатын және нәтижелік емтиханға дайындалуға көмектесетін мәліметтер базасы болып табылады. Оқулық – дисплей экранында көрінетін жай ғана мәтін емес, ол оқушыға өз жолымен керекті материалдарды жеке меңгеруге арналған күрделі, көпсатылы жүйе. Бұл оқулықтың қажетті бөлімдерін қайталап, игеру тәсілі мен логикасын да өзіне тән етіп таңдап алып, осы сәтте ең керек деген материалды қарап шығуға мүмкіндік береді. Ал өзіне қажетті мәліметті компьютер жадының керекті ұсынан іздеп таба білу де әрбір оқушының бүгін талап етілетін стратегиялық ойлау қабілетін қалыптастырады.

Компьютерді пайдалануда мынадай дидактикалық мүмкіндіктерді көруге болады:

Оқушылардың өз бетімен шығармашылық бағытта жұмыс істеуіне, әсіресе құбылыстарды зерттеуге, басқаруға мүмкіндік береді;

Басқа пәндерден алған білімін бекітуге көмектеседі;

Жалпы танымдық қабілетінің дамуына әсер етеді;

Материалды тез меңгеруге, онымен бірге уақыт үнемдеуге;

Табиғи жағдайда көзге көрінбейтін кейбір құбылыстарды экранда көруге мүмкіндік береді. Электрондық құралдар көп жағдайда оқытудың көнекілігін арттырып, оқушыларды сабаққа қызықтырады. Оқушылардың жұмысына жүйелі бақылау жасау процесін жеделдетуге мүмкіндік беріп, мұғалімді көптеген қосымша жұмыстардан босатады. Осыған орай оқытудың қазіргі кезеңінде

оқу - тәрбие процесінің электрондық көрнекілігін арттырудың бірқатар проблемалары бар. Ол – сабақта оқытудың электрондық құралдарының ролі мен орны, оларды ұтымды пайдалану және т. б. Көптеген тәжірибелерге сүйене келіп, психологтар есту каналы бойынша хабардың - 10 пайызы, ал көру каналы бойынша 25 пайызы игерілетінін анықтаған. Егер екі каналмен бір мезгілде берілсе, онда хабардың 65 пайызы игеріледі екен. Білім жетілдіру порталдары арқылы электрондық құралды пайдаланып өткізген сабақтар нәтижесі мұғалімнің кәсіптік даярлығына байланысты болатын көрсетеді. Электрондық құралды пайдаланудың келесі сатысы – оны көрсетудің дәл уақытын белгілеу. Электрондық құралды сабақтың бас кезінде қолдану оқушылардың назарын бірден өзіне аударады да, олардың шаршауын 5-10 минутқа тездетеді. Ал оны сабақтың орта шенінде қолдану оқушылардың ынтасын арттырып, олар тез шаршамайтын болады. Сабақ соңында қолдану сабақтың мазмұндылығын арттырады. Электрондық құралмен жаңа материалды түсіндіру жан-жақты ізденуді қажет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Н.Амирғалина. «Білім берудің инновациялық технологияларының бірі- тірек конспектілері». // Білім. Алматы, № 4, 2009ж., (17-19б.).
- 2 Г. Амандыкова. «Шет тілін оқыту әдістемесі». Алматы, 2007ж., (103-105 б.).
- 3 Ж.Садуова «Инновациялқ технологияларды білім беруде қолдану»// Білім. Алматы, № 5, 2006ж., (22-24).
- 4 Г. Такишева. «Модулдік оқыту технологиясын пайдаланудың тиімділігі», // Білім. Алматы, № 4, 2009ж., (14-17б.).

ОҚУШЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІ, ЗЕРТТЕУ ТӘРТІБІ, ЗЕРТТЕУ ӘДЕБІ – КҮРДЕЛІ КІРІКТІРІЛГЕН БІЛІМ

ИСЫПҚАЛИ А. С.

магистрант, 2 курс, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
Талдықорған қ.

Оқу әрекеті – оқушыларды танымдық қабілеттері мен дербестігін арттыру құралы болса, танымдық әрекет – шәкірттің білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті.

Оқушылардың танымдық зерттеу іс-әрекет ерекшеліктеріне мынаны жатқызуға болады: өзіндік мақсаты мен нәтижесінің болуы, оқу нысанының ерекше сипаты [1, 15 б.].

Оқушылардың әрекеті зерттеушілік әрекет болу үшін педагог нақты мақсаттар қоя білуі керек. Оқушыларға ғылыми зерттеудің әдістерін, формаларын, принциптерін үйретуі тиіс. Жеке бір ғылыми тақырып төңірегінде оқушы сұрақтарға жауап бере отырып, өзін-өзі тани білуі және де зерттеу жұмысын қандай әдіспен жүргізу керектігін, қандай нәтижеге жететіндігін елестете білуі керек.

Оқушының зерттеушілік ойлау әрекеттері арқылы айналадағы құбылыстарды танып білуінің маңыздылығын швейцар ғалымы И. Г. Песталлоци да атап өткен. Оның айтуынша, оқудың негізгі міндеті – ойлау қабілетін дамыту. Адамның ақыл-ойы әрекет барысында дамиды, өйткені, тәжірибеде қателіктер мен олқылықтар оңай байқалады. Оқыту үдерісі, оның ойынша, таным үдерісіне сай жүргізілуі керек. И. Г. Песталлоци білімнің негізін құрайтын өзіндік зерттеулердің қажеттілігін баса көрсетеді [2, 61 б.].

Зерттеушілік әрекеттің оқушының жас және жеке ерекшеліктеріне қарай өзіндік ізденіс деңгейі мен көлемін, білім беру барысында өзіндік – рефлексиялық зерттеу, топтық танымдық зерттеу, ұжымдық-жобалық зерттеу әрекеттерін ажыратамыз.

Зерттеушілік әрекет танымдық әрекетті қарқынды, ал өзіндік таным мен шығармашылық ойлауды дамытуға қолайлы тәсіл деп тұжырымдаймыз. Себебі бүгінгі қоғамға қажетті белсенділік пен дербестікке ие тұлғаны қалыптастыруда зерттеушілік тәсіл оқушыларды толық, саналы қабылданған, жедел және қажетті жағдайда бетбұрыс жасауға бейім біліммен қамтамасыз ететін құрал. Ол ғылыми танымдық әдістерді меңгерудің білімді іздеу мен шығармашылық әрекеттің түйінді құзіреттіліктерді қалыптастыруға қызмет етуін қамтуына ықпал етеді. Осы орайда зерттеушілік әрекет – жана білімді сыни тұрғыдан қабылдауға, оған шығармашылықпен

қарап, өз ойларын сол шынайы ортаның жетілдіруіне жұмсай білуіне баулу, ұжымда, топта және жеке берілген тапсырмалармен жұмыс барысында өзіндік жұмыс жасай отырып, сол жұмыстан өзіндік қорытындысын шығара білу деп қарастырамыз.

Н.И.Пирогов: «Рекомендую учителям будить мысль учеников, развивать их умственные способности, прививать навыки самостоятельной работы» [3, 16 б.] дей келе мектеп үдерісінде ғылымның өз орны бар екенін айта келіп, оның білім мен тәрбие берудегі маңыздылығын: «Ғылымда өз мәнділігін еш жоғалтпайтын адамгершілік тәрбие элементтері бар. Ғылым үйренушінің ақылы мен ұстанымына әсер ете отырып өз дегеніне жетпек» деп нақтылай түседі. Мұнан кейін ол тек ғылымды тәрбиеленушілердің жүрегіне жеткізе білген тәлімгер ғана бала жанының қабілеттерін дамыту әрекетін жүзеге асыра алатынын бірнеше рет атап көрсетеді. Оқушының өзіндік дамуына мән бере отырып, отандық ғалымдар: «Өз бетімен еңбектену ешкімнің қолынан бірден келе қоймайды, бұған біздің мектептерде оқытып-үйретеді» дейді. Ғалымдардың бұл пікірлері қазіргі мектеп үшін де өз өзектілігін жоғалтқан емес.

Ғылыми зерттеу – ғылыми әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, белгілі бір нысан жөнінде жаңа білім қалыптастырумен аяқталатын жүйелі және арнайы мақсатқа көзделген объектілермен танысу. Оның негізінде адам әрекетінің ең қиын түрі – ғылымның таным қызметі. Жоғарыда айтып кеткендей, танымдық әрекет оқушы үшін еске түсіру (репродуктивті) мен өзгерту (шығармашылық) бағытында болады. Интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті жоғары балалардың өз бетімен білім алу мүмкіндігі болуы тиіс, себебі мұндай оқытуды бала өзі анықтайды, өзі басқарады, өзі жүзеге асырады.

Соңғы жылдары зерттеу қызметі мәселесіне «зерттеу тәртібі» деген жаңа термин енді. Бұл термин ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде бұрыннан қолданылады (мінез-құлық мәдениеті, адамгершілік мінез, оқушының жүріс-тұрысы, тәртібі, т.б.) [4, 32 б.].

Зерттеу тәртібі негізінде баланың ізденушілік белсенділігі, қоршаған ортаны танып-білуге деген құштарлығы жатыр. Шығармашылық – зерттеу тәртібінің маңызды сипаттамасы.

Зерттеу тәртібі мен зерттеу әрекетінің әдіснамалық негізі әрекетте жатыр. Сондықтан оқушының зерттеу әрекеті, зерттеу тәртібі күрделі кіріктірілген білім болып табылады.

Дарындылық туралы жазылған әдебиеттерді теориялық жағынан саралағанда күрделі дарынды тұлғаның дамуы да әр

алуан. Дегенмен дарындылықтың әр алуан жолдары мен тәсілдері арасындағы ең нәтижелісі – дарынды тұлғаның жеке зерттеу тәжірибесі болып табылады.

Зерттеушілік білік пен дағды бүгін ғылыми жұмыспен байланысты адамдарға ғана қажет емес, әрбір адамға оның қызмет аясында да қажет. Шығармашылық зерттеу ізденісі бүгінде кез келген мамандықтың ажырамас бөлігіне айналууда. Ғылыми әдебиеттерде оқушының зерттеушілік қызметіне байланысты түрлі терминдер кездеседі: ғылыми-зерттеу жұмысы, зерттеулік оқыту, тәртіп.

Дарынды баланың зерттеушілік белсенділігін жүзеге асырмағанда нәтижеге жетпеу синдромы пайда болады да, дарынды бала өз мүмкіндігінен төмен үлгереді. Демек, зерттеушілік қызмет пен тәртіп оқушының күрделі кіріккен білімі болып табылады да, ол барлық жеке тұлғалық қасиеттерді біріктіреді (танымды-мақсаттық мазмұнды, кәсіби, бағалау күзiреттiлiктерi).

Зерттеу – дарынды балаларды оқытудың негізі, себебі бұл әдіссіз олардың қабілеттерін ашу мүмкін емес. Дарынды балаларды зерттеушілік қызметтерін әр түрлі формалар мен әдістер, арнайы бағдарламалар арқылы жүзеге асыруға болады. Қазіргі кезде барлық оқушылар үшін, дарынды балалар үшін ғалымдар мен шебер ұстаздардың ізденістері екі мәселеге негізделеді: оқытудың мазмұны мен оқушылардың оқу-танымдық қызметтерін ұйымдастыру. Дарынды балаларды оқытуды ұйымдастыру стратегиясы, педагогикалық технологиясы әр алуан, бірақ олардың барлығы саралау, проблемалық зерттеу аясында жүзеге асады.

Қазақстан Республикасы дарынды балаларды оқыту бұл процестің дамуының әлемдік тенденциялары аясында, сонымен бірге дарынды балалармен жұмыс істеуші мұғалімдердің жеке идеялары көмегімен жүзеге асуда.

Зерттеуші-білім алушы өзінің табиғатынан зерттеуге бейім болып келеді. Білуге құмарлық, бақылау жасауға талпыныс, өзінше эксперимент жүргізу баланың балалығымен бірге жүретін процесс. Зерттеу, іздеу белсенділігі – баланың жаратылысына тән табиғи құбылыс.

Оқушының өз бетінше зерттеу жүргізуі оның жеке талабын қанағаттандыру мен көкейінде жүрген сұрақтарға жауап табуға үлкен ықпал етеді. Одан басқа, өз бетінше зерттеу жүргізу интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті мен ойлау, зерттеу білігінің дамуына мүмкіндік туғызады. Оқушы өз бетінше зерттеу

жүргізу арқылы қоршаған ортасын тани алады, жаңа білімді дайын күйінде қабылдамай, өз зерттеуі арқылы алады.

Соңғы жылдары «зерттеушілік әрекеті» мәселесіне жаңа термин ретінде – зерттеушілік әдеби орыс тіліндегі аудармасы «исследовательское поведение» термині енгізілді. «Поведение» (мұнда «мінез-құлық») термині ғылыми-педагогикалық әдебиетте және практикада (мінез-құлық мәдениеті, адамгершілік мінез-құлық, оқушының мінез-құлқы) жиі қолданылады. Ал біздің қолдануымызда «поведение» («әдеп») сөзінің этимологиясы «біреудің өмір сүру әдебі, әрекеттері мен іс-қимылдарының жиынтығы» деген ұғымды білдіреді. Педагогикалық энциклопедияда «поведение» (мұнда «мінез-құлық») «адамның, жануардың қоршаған ортасымен қарым-қатынасын білдіретін реакциясы мен іс-әрекеті» ретінде қарастырылады [5, 43 б.]. Адамның мінез-құлқы тұлғаның әлеуметтік ортасына қатынасында байқалатын саналы әрекеттерінің жүйесін білдіреді. Адам тұлғасының мінез-құлқында оның мінезі, темпераменті, талабы, көзқарасы, талғамы байқалады. Мінез-құлықта немесе әдепте эмоция мен сезім маңызды рөл атқарады. Ал зерттеушілік әдебіндегі басты ерекшелік – өзін-өзі үйрету, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту арқылы қалыптасатын ізденушілік белсенділігі.

Оқушының іс-әрекет процесіндегі әдебі оның тұлғалық қасиеттеріне айналады. Тұлғаның қасиеттері, оның әдеби жалпы алғанда қоғамдық қатынастар, жалпыадамзаттық құндылықтар ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, әр адам өзін қоршаған ортасымен қарым-қатынасы түрліше болуына байланысты оның әдебі де түрлі формада байқалады. Адам әдебінің формалары әлеуметтік қатынастармен және тәрбиеге сәйкес жинақталады. Зерттеушілік әдебін А. И. Савенков күрделі психикалық құбылыс екенін атап көрсете отырып, өз еңбектерінің бірінде былайша түсіндіреді: зерттеушілік әдебі ақпараттар іздестіру, белгісізден белгіліге қарай бағытталған әрекет ретінде қарастырылады. Автор «зерттеушілік әдебін ізденушілік әдеби негізінде құрылған оқыту түрі» деп түсіндіреді [6, 4 б.].

Зерттеушілік әдебі негізінде ізденушілік белсенділігі, білім алушының қоршаған ортасын зерттеуге деген талабы жатыр. Зерттеушілік әдебінің басында оның ішкі биологиялық психикалық табиғи талабы тұрады. Бұл талаптың негізінде И. П. Павлов анықтаған бағдарлы зерттеушілік рефлекс жатыр. Рефлекс адамға да, жануарға да тән қоршаған ортасына психикалық реакциясын

сипаттайтын талап. Зерттеушілік әдебі «кез келген тіршілік иесінің өмір сүру белсенділігінің байқалуы ретінде» қарастырылады. Ол дамыту қызметін атқарады.

Адамның зерттеушілік әдебі шығармашылықта байқалады. Шығармашылық зерттеушілік әдебінің басты сипатын білдіреді. Зерттеушілік шығармашылық ізденіс адамға екі жақты көзқараста: біріншісі – қандай да бір жаңа өнім алу жағынан, екіншісі – ізденіс процесінің мәні жағынан маңызды. Адам тек шығармашылығының нәтижесінен ғана емес, сонымен қатар шығармашылық, зерттеушілік процестің өзінен ләззат алуға қабілетті. Психологтар зерттеушілік әдебін тұлғаның өзін-өзі дамытуда маңызды деп көрсетеді. Ізденушілік белсенділігінің тежелуі тұлғаның кез келген жағдаятта қауқарсыздығына әкеліп соғады. Сонынмен бірге оқушының жүзеге асырмаған зерттеушілік белсенділігі оның өзіне деген сенімін төмендетеді, ақырында өзінің мүмкіндігін қолдана алмайтын жағдайға душар етеді.

Оқушының зерттеушілік әрекеті, зерттеушілік әдебі тұлғаны толық қамтитын күрделі кіріктірілген білімі болып табылады.

Осы екеуінен қазірге кезде дәстүрлі тәжірибеде зерттеушілік оқыту (exploratory education) ұғымы мен «зерттеушілік оқыту әдісі» (немесе өнімді) пайда болды [7, 64 б.].

Зерттеушілікке оқыту – баланың қоршаған ортасын өз бетінше танып білуге деген табиғи ынтасы құрылған оқытудың негізгі тәсілі. Зерттеушілікке оқытудың негізгі мақсаты – оқушының адамзаттық мәдениеттің қай саласында болмасын өз бетімен шығармашылық жаңа іс-әрекет тәсілдерін игеруге дайындығы мен қабілетін қалыптастыру.

Оқытудың зерттеушілік тәсіліне қадам жасау: біріншіден, мектептегі оқушының білім-білік, дағдыларына оқыту үдерісіндегі, жаңа заман талабынан туындайтын; екіншіден, оқытуды мазмұны мен әдіс-тәсілдері мен уақытпен ілесе дамыған ғылым деңгейіндегі алшақтықтарды жою сұранысына байланысты туындайды. «Мектеп пен ғылым арасындағы алшақтық, - деп жазады И. С. Ладенко – міндетті түрде жойылуы қажет. Әр пән ғылымның даму кезеңімен үндес, деңгейлес болуы қажет» [8, 12 б.]. Мұны жою үшін оқыту әдістерін ғылыми әдістерге жақындату ұсынылады.

Зерттеу алдын ала жоспарланған нысанды құруды көздемейді. Ол – белгісізді іздеу, жаңа білімді іздеу процесі. Бұл – адамның танымдық әрекеттерінің бірі.

Зерттеушілік еркін, белгілі бір сыртқы жағдайлармен шектеусіз жүргізілуі тиіс.

Зерттеудің нәтижесі туралы сөз болғанда ескеретін жағдай, зерттеу жұмысының барлық кезеңдеріндегі негізгі күтілетін нәтиже – баланың жаңадан алған білімін шығармашылықпен игеру қабілетін, алынған материалды өңдеу және зерттеушілік әдебинің дағдыларын дамыту. Оның кішкентай ғана зерттеу нәтижесін басқалармен шатастыруға болмайды.

Мұғалім үшін негізгі нәтиже – баланың қолдан жасаған макеті немесе суреті емес, оның өз бетінше алған ең құнды шығармашылық зерттеу жұмысы, жаңа білімі мен білігі, жай орындаушы ғана емес, анық шығармашыл психикалық жаңа көзқарасы.

Әрбір өз бетінше шешілген мәселелер шығармашылық қызметті ұштай түседі. Ал шығармашылық қызмет нәтижесі болып табылатын, рухани байлыққа жататын объективті өмір туралы білім және оны танып білу әдістері, бүкіл шығармашылық қызметтен оның бір бөлігін – зерттеушілік қызметті алуға мүмкіндік береді. Психологиялық, дидактикалық және әдістемелік еңбектерде зерттеушілік қызмет дегеніміз – жаңа білім алуға бағытталған шығармашылық қызмет екені айтылған. Мұнда ғылыми зерттеушілік қызметті сипаттайтын объективті (принципті) жаңа білім мен оқу – зерттеушілік қызметті сипаттайтын субъективті жаңа білімнің арасында айырмашылық бар екенін ескеруіміз қажет [9, 8 б.].

Сабақта оқушыларды зерттеушілікке үйретуге мұғалімнің өзі дайын болуы, ұстазда зерттеушілік қызмет қалыптасуы шарт. Ол үшін мұғалім зерттеушілік дегеніміз не, зерттеушілік тапсырмалар, оларды пайдалану әдістемесі, оқушылардың зерттеушілік қызметі туралы толық түсінігі болуы керек [10, 142 б.].

Мұғалімдер оқушыларды зерттеушілікке тартатын сабақтар бірқатар белгілермен сипатталатынын ескергені жөн. Олар: проблемалық жағдайлар жасау, оқушылардың ғылыми-зерттеу әдістерін (теориялық талдау, эксперимент) қолдануы, жаңа білім алуда немесе өтілген материалды қайталауда оқушының өзі жұмыс істеуі. Алайда қарастырылып отырған мәселенің сипаттамалық ерекшеліктеріне қарай сабақ құрылымында елеулі өзгешеліктер де пайда болады. Әдетте, теориялық сұрақтарды зерттеу бірнеше сабақта қарастырылуы мүмкін, ал кейбірі бір сабақтың өзінде-ақ аяқталады.

Оқушылардың өз бетінше зерттеушілігін ұйымдастыру және басқару үшін, мұғалім өтуге тиісті оқу материалына алдын ала териялық-логикалық талдау жасау қажет. Соның негізінде зерттеу жүргізу арқылы шешімі табылатын проблемалық ахуалдарды белгілейді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Б.Т.Базарғалиева. 12 жылдық білім беру жағдайында оқушының зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру. Бастауыш мектеп. – 2007. – №5-6. – 15-17 б.

2 С.М.Бахишева. Педагогикалық жобалау: теориясы мен технологиясы: Оқулық. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011. – 61 б.

3 Е.Б.Биянова. Педагогические условия организации исследовательской деятельности учащихся основной школы. – Ижевск. – 2011. – 16 б.

4 Ү.К.Мұқанова. Жобалау арқылы оқыту – оқушылардың шығармашылық деңгейін дамытудың негізі ретінде. Павлодар облысының білім беру басқармасының «Ертіс дарыны» Хабаршысы. – 2003. – №2. – 32-33 б.

5 Г.Б.Ниязова. Білім алушылардың зерттеушілік әрекеттерін ұйымдастыру. Білім берудегі менеджмент. – 2008. – №1 (48). – 43-48 б.

6 Г.Ақмағанбетова. Оқушыларды жобалау-зерттеу қызметіне үйрету жолдары. Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2013. – №9. – 3-9 б.

7 М.С.Мамбетова. Оқушыларды шығармашылыққа баули отырып, іздену, зерттеу жұмыстарына баулу жолдары. «Международное партнерство: исследования, инновации и образование»: Сб. докл. междунар. научного конгресса (25-26 сентября 2015). – Усть-Каменогорск, 2015. – В 3-х частях. – Ч. 2. – 61-121с.

8 С.С.Измуханбетова. Оқушылардың зерттеушілік әрекеттері арқылы коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыру. – Атырау. – 2010. – 12 б.

9 М.Мұсабекова. Оқушыларды зерттеушілік қызметке баулу. Бастауыш мектеп. – 2003. – №27 – 7-8 б.

10 Ш.Т.Мұқанбетова. Білім алушылардың зерттеушілік құзіреттілігін қалыптастыру факторлары. М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан Мемлекеттік университетінің Хабаршысы. – 2011. – №2 (421). – 142-145 б.

АНАЛИЗ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ ВУЗОВ ДИСТАНЦИОННЫМ ФОРМАТОМ ОБУЧЕНИЯ И РАЗРАБОТКА РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ

КАЕРБЕКОВА А. М.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

КУКУШЕВА А. Н.

PhD, асоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

Цифровизация затронула не только мировую систему образования, но и систему образования Республики Казахстан. Она вносит свои структурные изменения во всю жизнь общества в целом, но в большей мере в систему образования, что проявляется в виде внедрения дистанционной формы обучения [1, с. 185]. Поскольку данная форма образования является относительно новой, необходимо четко понимать эффективность и уметь оценивать удовлетворенность процессом подготовки студентов при применении дистанционных технологий. Это особенно важно для технических и естественнонаучных специальностей, в частности, биологических, поскольку данный профиль требует обязательного наличия практических занятий, реализовывать которые в условиях дистанционного обучения практически не представляется возможным [21, с. 111–115].

В связи с этим, оценка эффективности и удовлетворенности процессом подготовки студентов биологических специальностей при применении дистанционных технологий на сегодняшний день является актуальным вопросом. Методика исследования представляла собой проведение анкетирования в электронном формате путем составления опросника в Google Формам. Такой формат позволил охватить большой контингент студентов (более 230). Большая часть респондентов были студентами НАО «Торайгыров университета», однако наряду с ними в анкетировании приняли участие студенты Инновационного Евразийского университета, Павлодарского государственного педагогического университета и студенты колледжей города Павлодар.

Удельный вес среди участников составили студенты первого и второго курсов обучения – 34,6 % и 37,2 % соответственно. На втором месте студенты четвертого и третьего курсов (19,5 % и 7,8 %, соответственно). Из них 80,1 % получают степень бакалавра, 16,5 %

– магистранты и 3,5 % – докторанты. Было выяснено, что более 70 % всех респондентов обучаются по биологическим специальностям.

В связи с тем, что переход на дистанционную форму обучения был весьма неожиданным и спонтанным, у учащихся практически не было времени чтобы приспособиться к такой форме, поэтому процесс адаптации проходил по-разному. Полученные в ходе проведения анкетирования данные, свидетельствуют о том, что больше половины (53,7 %) опрошенных смогли практически сразу переключиться на дистанционную форму обучения, а у 3,1 % опрашиваемых наблюдались очевидные проблемы с адаптацией.

Также, необходимо отметить, что 44,6 % учащихся оценили удобство дистанционного обучения в «5 баллов», 24,2 % респондентов выбрали «4 балла», в «3 балла» оценили 19,9 % учащихся, «2 балла» отметили 6,5 % опрашиваемых. Не особо удобным дистанционное обучение посчитали 4,7 % тестируемых, где 1,7 % оценили его удобство на 1 балл, 3 % вовсе же посчитали, что дистанционное образование для них неудобный формат.

Помимо этого, выяснилось, что более трети обучающихся (41,1 %) полностью удовлетворены дистанционным форматом обучения, а 3,9 % тестируемых данная система не устраивает вовсе (рисунок 1). Оценку удовлетворенности проводили по шкале от 0 до 5 баллов.

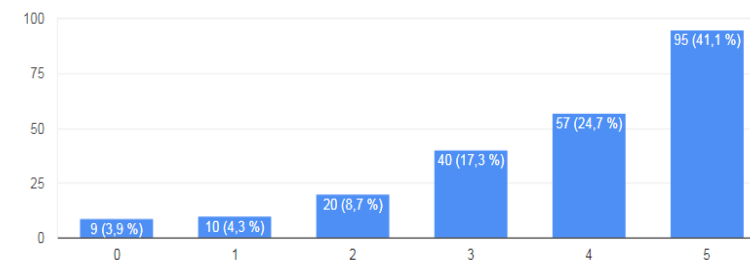

Рисунок 1 – Удовлетворенность обучающихся дистанционным обучением (2020 г.)

При этом у 10 % всех опрошенных уровень мотивации не изменился в связи с переходом к дистанционной форме обучения, тогда как у 24,2 % отмечается снижение уровня мотивации к обучению, что вызвано рядом причин, из которых часто назывались такие как: технические неполадки при работе, незнание принципов

работы ДОТ на начальном этапе введения дистанционной формы обучения, отсутствие прямой связи с преподавателем (рисунок 2). Это свидетельствует о возможных недоработках дистанционного формата обучения, что с свою очередь снижает уровень мотивации и заинтересованность обучающихся.

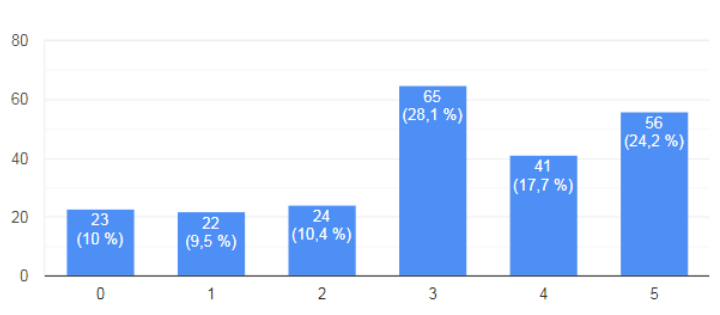

Рисунок 2 – Изменение уровня мотивации с введением дистанционной формы обучения (2020 г.)

Возможно, такие низкие показатели обусловлены сложившейся эпидемиологической ситуацией. Однако, результаты исследования показали, что почти 82,7 % занятий у студентов, магистрантов и докторантов проводится в режиме онлайн, то есть с проведением видеоконференций. Поскольку больше 80 % занятий проводилось в онлайн режиме, то это является признаком того, что данная система и формат обучения в целом достаточно продуктивны и перспективны.

Самыми широко используемыми платформами для обучения в условиях дистанционного образования у опрошенных учащихся являются «Zoom» (62,8 %) и платформа НАО «Торайгыров университета» «Dot» (29,9 %). На остальные платформы приходилось меньше всего процентов в совокупности:

- Platonus – 0,9 %;
- Google Classrom – 0,9 %;
- Microsoft Teams – 0,9 %;
- Moodle – 1,3 %;
- Cisco WebEx – 0,8 %;
- Mirapolis – 0,4 %.

Была оценена также работа платформы НАО «Торайгыров университета» «Dot»: у 25,1 % ответивших полностью

отсутствовали технические неполадки при работе с дистанционными образовательными технологиями. Почти у такого же количества (24,7 %) учащихся довольно часто возникали проблемы при работе с ДОТ, а у 6,1 % практически всегда. Это может говорить не только о несовершенстве данной системы дистанционного обучения, но и о неисправности электронно-вычислительных машин, работа с которыми осуществляется, а также о неполадках с интернет соединением. Следовательно, возникает вопрос о желании возвращения традиционной формы обучения, на который 43,7 % опрошенных ответили «нет», 56,3 % – «да» (рисунок 3). Учитывая тот факт, что среди опрошенных больше учащихся в рамках очной формы, то ответ на данный вопрос становится очевидным.

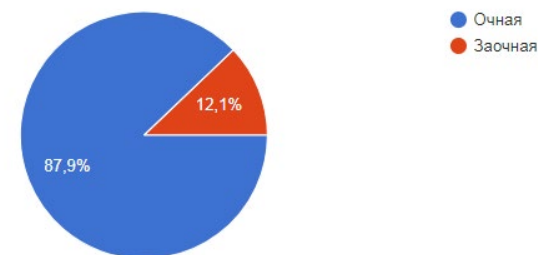

Рисунок 3 – Распределение голосов респондентов относительно необходимости возвращения традиционной формы образования, в рамках форм обучения (2020 г.)

Любой формат обучения имеет свойственную ему уникальную методику. Чаще всего структура методики преподавания различается не только от ВУЗа к ВУЗу, но и зависит от дисциплин, а также преподавателей.

Дистанционное образование в Торайгыров университете осуществляется на базе трех форматов:

- онлайн;
- оффлайн;
- MOOK.

Конечно, современная система дистанционного образования несовершенна и имеет много недочетов, но она очень удобна, мобильна и современна. Как бы то ни было, основной задачей перед системой образования является модернизация и усовершенствование

дистанционной формы обучения, так как дальше количество обучающихся в данном формате будет только расти.

Изучив литературные источники, можно выделить несколько способов и методов по усовершенствованию методики преподавания биологических дисциплин при дистанционном обучении:

- подкасты с сайтов «Радио маяк» и «Biologyschool»;
- виртуальные лаборатории STAR (MIT) [3] и PhET [4];
- сайты учителей биологии (сайт преподавателя биологии из

Киева – Козленко Александра Григорьевича);

- образовательные платформы Google Classroom и Moodle.

В качестве вариантов усовершенствования системы дистанционного образования студентами были предложены следующие решения: более трети опрошенных – 34,6 %, считают, что в процессе дистанционного обучения одновременно следует использовать несколько образовательных платформ; четверть учащихся (25,1 %) за то, чтобы привлекать иностранных преподавателей к проведению занятий в своих ВУЗах; при этом больше половины (66,2 %) считают, что им не хватает доступа к связи с преподавателем напрямую, а не только через форум в ДОТ, и им бы хотелось иметь возможность связаться с преподавателем другими способами тоже.

Таким образом, можно сделать вывод, что, совершенствование методики преподавания в условиях дистанционного обучения, как для одного из самых перспективных направлений в системе образования, является актуальным и требует современных решений по устранению всех недоработок с учетом выше представленных предложений.

ЛИТЕРАТУРА

1 Каербекова А. М., Кукушева А. Н. Актуальность и проблемы дистанционной формы обучения // Материалы международной научной конференции молодых ученых, магистрантов, студентов и школьников «XXI Сатпаевские чтения». – Павлодар, 2021. – Т. 18. – С. 184–188.

2 Вахабова Г. И. Перспективы развития дистанционного обучения в Казахстане // Инновационные процессы образования. – №4 (30). – 2020. – С. 111–115.

3 Software Tools for Academics and Researchers [Электронный ресурс]. – URL: <http://star.mit.edu/> [дата обращения 30.08.2021].

4 PhET Interactive Simulations [Электронный ресурс]. – URL: <https://phet.colorado.edu/> [дата обращения 30.08.2021].

TRILINGUALISM IN KAZAKHSTAN: PROS AND CONS

KAIRBAI O. T.

undergraduate student, Toraighyrov University, Pavlodar

SAKHARIYEVA A. ZH.

senior lecturer, Master of Philology, Toraighyrov University, Pavlodar

Trilingualism should become the norm in Kazakhstan. This proposal of the government caused a mixed reaction from society. Some thought it was a great idea, while others were wary of the initiative. There remains a debatable question of what trilingualism will become for Kazakhstanis – a pass to the big world or a threat to national identity.

Trilingualism: what is it, pros and cons

In the modern world, there is no country in which all citizens speak only one language. Anyone who knows several languages well, feels comfortable in a globalized world, a colossal information flow is available to him. This expands opportunities for study and work. That is why multilingualism in Kazakhstan was initially viewed as a communicative adaptation of citizens.

Trilingual education in Kazakhstan is the imperative of the times. The idea of its implementation is related to the expansion of knowledge and skills, as well as the development of mutual understanding between people, which cannot be achieved without knowledge of languages.

The project was first discussed in 2006, and until the end of last year its implementation was carried out in accordance with the «Roadmap for the development of trilingual education for 2015–2020». Like any new idea, trilingualism in Kazakhstan immediately acquired supporters and opponents, who identified its advantages and disadvantages.

What are the advantages of trilingual education for Kazakhstan?

Part of the population regarded the proposed language policy as a good idea that opens up prospects for young people:

1) Kazakhs who will be fluent in their native language, in English and Russian, will increase their competitiveness in the world labor market;

2) At the same time, the centuries-old cultural tradition of the people associated with the development of the Kazakh language will be preserved and strengthened [2].

In addition, the study of foreign languages in general has a positive effect on the development of intelligence and mental abilities of a person. For example, the authors O. M. Kochkina and M. V. Voronova report a change in the structure of abilities during intensive teaching of foreign languages.

What are the disadvantages of trilingualism in schools for Kazakhstan?

Other Kazakhs associated trilingualism with a threat to the country's cultural integrity. People expressed fears that teaching in a foreign language will result in a decrease in the importance of native speech. All this, in their opinion, can lead to the loss of national identity.

In addition, a number of doubts were expressed regarding the organization and results of such training, namely:

- 1) Perhaps a student who simultaneously learns several languages will not be able to clearly express his thoughts in any of them;
- 2) Even if children cope with the increased educational volume, there are fears that, having studied the subject in English, they will not be able to correctly explain it in Kazakh;
- 3) It can be difficult for teachers to cope with the workload, especially given the acute problem of qualified personnel. The question arose whether teachers would be able to explain difficult topics to children in English.

Trilingualism: language policy

Language is not only a means of communication, but also the soul of the people, the keeper of traditions and culture. Language policy in Kazakhstan has always been aimed at preserving the diversity and peaceful coexistence of different languages and their speakers in the country.

What is the language policy of trilingualism in Kazakhstan? This topic was discussed for a long time, as a result of which it was proposed to introduce an education system in three languages in schools according to the following principles:

- 1) To teach part of the disciplines in the state language, part in Russian and part in English.
- 2) Provide a purposeful study of the Kazakh language with a large number of teaching hours.

The goal of this language policy was to integrate the Republic into the world community. Its introduction was justified by the possibilities for the rise of science, economy and socio-cultural component in the country [3, p. 25].

The new trilingual education is still considered as an effective tool for increasing the competitiveness of Kazakhstan in the world arena. This reform was included in the program «Kazakhstan-2030», according to which it is planned that 20 % of the population will be able to use English fluently. Why is it necessary to learn English? The answers are as follows:

- 1) It is widely used throughout the progressive world;
 - 2) It is the language of science and technology;
 - 3) Most of the research projects in economics and business are conducted on it;
 - 4) Proficiency in English opens up great prospects for a person
- The Russian language also remained a priority, as many Kazakhs speak and understand it. There is an opinion that the policy of Kazakhstan in relation to languages infringes upon the native language. However, it is not:

- 1) The concept of trilingualism in the Republic of Kazakhstan provides for the creation of conditions for the study of the Kazakh language by other peoples who live in the country.
- 2) For this, it is planned to provide pedagogical and methodological assistance. Qualified teachers who are fluent in their native language will be involved.
- 3) Technologies are being developed that will allow students to learn the basics of Kazakh in the shortest possible time.

The improvement of the education system will begin with the management of the educational process. Learning should be creative, active and communicative. The emphasis will be on a systematic approach to teaching.

Receiving a trilingual education, the student should take a more active part in the process, and the teacher will become a mentor for him. This form of cooperation will increase the degree of responsibility of the student, develop his ability to self-study. The teacher is required to have a high degree of qualifications and good knowledge of the English language.

Trilingualism is a promising idea, but in order not to be disappointed in it, you need to competently think over an implementation plan. There are professionals in the country who can handle this task.

When conducting sociolinguistic research, the theoretical concept of «Language Shifts» was applied, developed by the American sociologist and linguist Joshua Fishman. According to Fishman's definition, a language shift is an extreme situation of language contact, characterized

by certain functional, social and structural changes. Coercion and choice are two major factors that can cause a language shift [1, p. 55].

Following the concept of «Language Shifts», the choice of language depends on factors such as group, situation, topic. For example, a bilingual Kazakh at work can speak exclusively in Kazakh, in a store use both Kazakh and Russian, and speak Russian at home. Another example that influences language choice is the topic of conversation, for example, technical and medical topics in Kazakhstan are mostly discussed by professionals in Russian, since no specific terminology has been developed in Kazakh.

As Fishman argues, «In the vast majority of cases, the reversal of the linguistic shift suggests a road to a multilingual and multicultural existence.» The language policy in the Republic of Kazakhstan is developing along this path. Fishman's research provides a convenient reference point for studying the tendency to turn the language shift in the case of the Kazakh language and its further coexistence with Russian.

In Fishman's concept, there are strong and weak order languages. During the Soviet period, Russian was a strong language throughout the USSR. On the territory of the Kazakh SSR during the Soviet period, the Kazakh language was almost completely ousted from the sphere of management, production, and cultural spheres, as a result, in fact, Russian became the dominant language. Kazakhs at that time were embarrassed to speak the Kazakh language, many practically did not speak it. Consequently, the use of the Kazakh language was reduced to a minimum, the status of a weak language was assigned to the language of the titular nation at that time. In independent Kazakhstan, the position of a strong language is gradually shifting to Kazakh, the Russian language in many areas began to give up its dominant positions. In pursuing a balanced language policy, strong languages should not replace weak ones; a balance must be found for the coexistence of several languages.

«Roadmap for Trilingual Education»

During the implementation of the «Roadmap for Trilingual Education» in accordance with Order No. 223 dated 01.09. In 2016, the Department of Education «On the pilot project» Roadmap for the development of trilingual education «identified 27 pilot schools, on the basis of which the introduction of elements of trilingual education in Akmola region began.

Since 2016, 1,151 teachers of the Akmola region, within the framework of the implementation of the «State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

for 2016–2019» and updating the content of the secondary education system, as well as the development of trilingual education in accordance with the plan approved by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, studied at the language courses of subjects «Physics», «Informatics», «Chemistry» and «Biology». According to the results of the online testing «Cambridge English Placement Test» (CEPT) to determine the level of knowledge of the English language, 40 teachers of the region received the level of C2 – 11, C1 – 403, B2 – 189, B1 – 161, A2 – 347, A1 [4].

Since 2016, 1,151 teachers of the Akmola region, within the framework of the implementation of the «State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019» and updating the content of the secondary education system, as well as the development of trilingual education in accordance with the plan approved by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, studied at the language courses of subjects «Physics», «Informatics», «Chemistry» and «Biology». According to the results of the online testing «Cambridge English Placement Test» (CEPT) to determine the level of knowledge of the English language, 40 teachers of the region received the level of C2 – 11, C1 – 403, B2 – 189, B1 – 161, A2 – 347, A1 [4].

Also 102 teachers of the region teach physics, computer science, chemistry and biology lessons in English on the invariant part of the Model Curriculum, and 454 – on the optional part (electives, circles).

No one will doubt the folk wisdom: «How many languages you know - so many times you are a person.» Knowledge of several languages will enrich and expand the boundaries of our lives. This is one of the important building blocks of the foundation on which our whole life is built.

REFERENCES

1 Вахтин Н. Б. (ред.) Социоллингвистика и социология языка. Хрестоматия. СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге. 2012. - 588 с.

2 «Дорожная карта трехязычного образования на 2015-2020 гг.». [Электронный ресурс]. URL: <http://bilim-pavlodar.gov.kz/soch16> [дата обращения 15.10.2021].

3 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 гг. – Астана: Акорда, 7.12.2010. – 72 с.

4 Информация о реализации Комплексного плана по развитию трехязычия в 2016 году, задачи на 2017 год [Электронный ресурс]. URL: <http://www.akimvko.gov.kz/ru/obrazovanie/vnedrenie-trexyazychiya-v-vko.html> [дата обращения 15.10.2021].

СОВРЕМЕННЫЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС

КАИРОВА А. К.

учитель истории и географии, СОШ № 24, г. Павлодар

«Нужно, чтобы дети, по возможности, учились самостоятельно, а учитель руководил этим самостоятельным процессом и давал для него материал.»

К. Д. Ушинский

В современном казахстанском педагогической науке одной из главных задач является создание обобщенной теории инновационных процессов в образовании. Одним из преимущественных принципов современного образования является гуманизация и личностная ориентация, что в свою очередь говорит об изменившихся ценностях педагогической практики в плане развития содержания и технологий образования в соответствии с меняющейся социокультурной средой. Из этого следует, что творчески работающий преподаватель нуждается в осмыслении новых общечеловеческих, культурных, нравственных целей образования в их синтезе, в осознании перспективных теоретических представлений и инновационных идей, которые в свою очередь стимулируют практику современной казахстанской школы.

В настоящее время для того, чтобы считать себя настоящим педагогом, недостаточно иметь способности к культурному саморазвитию и творческому сотрудничеству с детьми, но и важно ориентироваться в тех инновационных процессах, которые могут послужить основой для создания своей собственной концепции, своего взгляда на профессиональную деятельность педагога. Нынешний современный педагог – это не только отличный преподаватель, но и исследователь, который способен оригинально формулировать и решать стоящие перед ним педагогические задачи. Современный педагог должен быть не только эрудированным,

но и еще он должен владеть современными методами научного исследования. Не маловажную роль в этом играют такие факторы, как аттестация педагогических работников, появление экспериментальных площадок, многообразие образовательных технологий, научные проекты и многое другое.

В настоящее время в образовании большую роль играет интернет ресурсы. Появление в интернете социальных медиа программ позволяют расширить рамки традиционного образовательного процесса в планах дополнительных возможностей для формального и неформального сотрудничества между учащимися и педагогом. В связи с этим межличностные коммуникации в интернете рассматриваются в качестве контекста, которые способствуют в свою очередь формированию общих и профессиональных компетенций.

Традиционная ориентация системы образования Казахстана на формирования всестороннего развитой личности в последние годы сменяются более прочным целеполаганиям, которое направлена на формирование профессиональных компетенций, что в свою очередь позволяет творчески и критически мыслить, быстро адаптироваться к новым социальным условиям, самообразовываться и саморазвиваться. Формируется модель совмещения субъект-централизованного подхода и новой информационной среды, воплощаемый средствами сети интернета.

В развитие современного общества большую популярность приобретает перенос индивидуальной активности в интернет. Профессиональная деятельность, дистанционные технологии, развитие социальных сетей-сообществ, персональных данных, блогов, твиттеров, просмотр новостей и др. В настоящее время в интернете появились многочисленные предложения услуг неформального (дистанционного) образования, как виртуальных образовательных учреждений. Если формальное образование преимущественно осуществляется в реальном пространстве аудиторий учебного заведения, то неформальное носит характер открытого информационного обмена субъекта образования с обучающимися в виртуальном интернет пространстве. При этом формальное образование обогащается за счет дистанционных образовательных технологий. Таким образом образуется реальная и виртуальная среда, в которой происходит процесс современного образования. В образовательной среде развивается процесс индивидуализации образования за счет мобильности учащихся.

Интернет можно считать воспроизводимым информационным ресурсом, где имеем с его индивидуальным считыванием, с возможными ошибками. В результате, которого вырабатывается информация, актуальная для данного времени для деятельности потребителя.

В настоящее время все больше печатные и аудиовизуальные источники информации переводятся в цифровую форму, в последствии размещаются во всей всемирной сети. Процесс обучения нельзя сводить к выборочному копированию информации с интернета, так как при осознанном преобразовании происходит упорядочение содержания информации, ее структурирование, концентрации.

Появление в интернете сервисов социальных медиа, средств коммуникаций, которые позволяют пользователям участвовать в создании информационного контента, что приводит в свою очередь к поиску адекватных средств и технологий процесса образования. Таким механизмом должна стать персональная образовательная сфера. Таким образом, персональной образовательной сферой педагога является часть информационного образовательного пространства, которую субъект деятельности использует для создания в ней возможностей с целью обеспечения двойственного характера собственной жизнедеятельности, для реализации личности педагога и его непрерывного самообразования в течении всей своей жизни.

Образовательные сети (Bilim media Group, Daryn Online, Платформа, Orip, Learningapps.org, Miro и многие другие) можно рассматривать как внешние структуры, которые индивид постоянно создает и развивает в информационно насыщенной среде, для того, что идти в ногу со временем, постоянно приобретать опыт, получать и создавать новые знания. Способность расширять свою персональную образовательную сферу, в наше время становится важнее сохранения ресурса ранее накопленных знаний.

Умение создания своего блога или сайта как организационного центра персонально образовательной сферы превращает учителя в неповторимое действующее лицо в общей информационной среде. Применение в обучении систем управления обучением, в особенности инструментов проведения сетевых семинаров, лекций, уроков, практических работ, позволяет преподавателю реализовывать функции поставщика как формальных, так не формальных образовательных услуг. Совместная сетевая учебная

деятельность между учителем и учащимися имеет не только учебный, но и воспитательный эффект в обучении. Участие в сетевом сообществе реализует функцию социализации, которая нацелена на обмен мнениями с единомышленниками. Все это позволяют выработать гражданскую позицию не только по профессиональным проблемам, но и по вопросам более широкого общественного контекста.

В настоящее время мы наблюдаем, что роль социальных сетей в будущем будет только возрастать, поэтому они должны реализовывать не только обучающую, но и культурологическую, воспитывающую функции в обучении.

Исходя из выше сказанного следует отметить, что в рамках современного процесса образования интернет ресурсы играют роль открытой среды, в которой в качестве индивидуальных средств обучения во взаимодействии со многими другими используются персональные образовательные сферы.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Современный образовательный процесс: основные понятия и термины / Авторы-составители М.Ю. Олешков и В.М. Уваров
- 2 Стародубцев В.А., Киселева А.А. Неформальное образование в жизнедеятельности педагога // Инновации в образовании.2010. № 9. Стр. 74-83
- 3 Стародубцев В.А. Персональные образовательные сферы в информационном обществе: взаимосвязь с компетенциями // Сибирский педагогический журнал.2010 год. № 10. Стр.49-57

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКАМ

КАЛЫКОВА Т. Ж.
педагог-мастер, Школа-гимназия № 14, г. Нур-Султан

*Статья выполнена в рамках НТП ОР 11465474
«Научные основы модернизации системы образования и
науки» (НАО имени И. Алтынсарина)*

В области преподавания английского языка существуют аргументы и контраргументы о роли и важности различных методов,

подходов и приемов в изучении языка. На протяжении нескольких сотен лет методы и подходы менялись, от традиционных методов, где учащимся предлагались правила грамматики с последующим выполнением заданий, до предметно-языковой интегрированной методики CLIL. Технологический прогресс также привел к появлению множества инновационных методов обучения языкам, таких как усовершенствованное изучение языков с помощью технологий (TELL), компьютерное изучение языков (CALL), расширенное изучение языков с помощью Интернета (WELL) и изучение языков с помощью мобильных приложений (MALL). Актуальной на сегодняшний день проблемой является то, насколько эффективно учитель применяет методы в классе? На самом ли деле учителя добиваются успеха в улучшении способности учащихся к общению на иностранном языке?

На сегодняшний день одной из основных задач обучения языкам является формирование у учащихся способности мыслить на иностранном языке, развивать более глубокое чувство изучаемого языка. Обучение языкам предполагает дальнейшее развитие навыков речевого поведения в различных ситуациях общения с учетом культурных особенностей стран изучаемого языка.

До первого десятилетия 21 века в Республике Казахстан обучение иностранному языку ограничивалось развитием у учащихся знаний грамматики и лексики. Однако язык не существует отдельно от культуры и в определенной степени является ключом к культурному прошлому общества, гидом общественной действительности. Язык неотделимым от национальных культур. В условиях геополитических изменений, отражающихся в активном перемещении народов, расширении международного сотрудничества и увеличению контактов между людьми, а также глобализации, возникает необходимость интенсивного развития межкультурного обмена.

В данных условиях многообразие языков и культур может привести не только к позитивному сотрудничеству, но и к возникновению межкультурного непонимания. В связи с этим перед современным образованием ставится задача введения личности в мир общечеловеческой культуры и воспитания ее готовности к сотрудничеству, толерантности и уважению к другим национальным культурам. И в этой связи задачей учителя должно являться не только обучение грамматике, а передача социокультурных знаний языка, его культуры.

С ростом международных контактов, глобализацией, развитием технологий, связь культуры и языка становится наиболее заметна. Соответственно изменяются цели и задачи обучения иностранным языкам, где, как отмечалось выше, для успешного общения на иностранном языке учащимся необходимо не просто хорошо знать грамматику и лексику, но и понимать стили устной и письменной речи, вербальные и невербальные сигналы коммуникации, наиболее широко распространенные в странах изучаемого языка, а также модели общения и негласные правила речевого общения для поддержания разговора.

«Лингвокультурологический подход к обучению отражает произошедший в последнее время в области теории обучения иностранному языку сдвиг акцентов, заключающийся в переключении внимания с формирования знаний, навыков и умений на овладение иностранным языком как приобщение к иной культуре, овладение новым социокультурным содержанием. Таким образом, современная трактовка практического владения иностранным языком связана, прежде всего, с наличием реального выхода на иную культуру и её представителей» [1].

Современная методика преподавания иностранного языка справедливо признает, что наиболее значимые лингвокультурологические сведения, несомненно, должны приниматься во внимание в преподавании иностранного языка в рамках образовательной программы общеобразовательной школы [2]. Использование лингвокультурологического подхода является своеобразным «велемием времени», «социальным заказом» в преподавании иностранных языков. Теоретический анализ литературы позволил обозначить лингвокультурологический подход как один из наиболее эффективных подходов, направленных на формирование и совершенствование навыков межкультурного общения через изучение иностранного языка как феномена культуры.

Все вышеуказанное предопределило актуальность проведенного исследования, в ходе которого была изучена и проанализирована учебная программа по предмету «Английский язык» в 5 классах; проведен анализ учебно-методического комплекса «EnglishPlusforKazakhstan 5», широко используемого в общеобразовательных школах страны и подготовлены рекомендации для учителей английского языка для совершенствования методики преподавания языка с учётом культурного компонента.

Проведенный нами анализ учебной программы, УМК и краткосрочных планов показал, что лингвокультурологическая компетенция у учащихся 5 классов формируется не в полном объеме.

Основываясь на рассмотренных планах учебных занятий, мы можем наблюдать, что учителя английского языка понимают необходимость введения социокультурного компонента, однако, возможно, ввиду недостаточности опыта и знаний, могут представить элементы культуры на уроке только поверхностно.

Одна из проблем, с которой сталкивается учитель, заключается в том, какой подход выбрать. Многие учителя английского языка как иностранного не проходили формальное обучение тому, как включать культурные элементы, равно как не существует общепринятого набора критериев, которые учителя могли бы использовать в качестве руководства [3].

В качестве рекомендации для учителей английского языка мы предлагаем использовать модель обучения культуре Майкла Пэйджа [4], в соответствии с которой культурное обучение сгруппировано по следующим категориям:

- «я» как культурная личность;
 - элементы культуры;
 - межкультурное явление;
 - определенные культуры;
- стратегии культурного обучения.

Придерживаясь данной модели, учитель может помочь учащимся узнать целевую культуру, понимать культурные различия, и улучшить межкультурные коммуникативные компетенции.

«Я» как культурная личность

Все люди, как правило, являются членами как минимум одной культуры. Независимо от того, осознает человек это или нет, культура, к которой он принадлежит, так или иначе влияет на то, как он думает, взаимодействует, общается, и передает знания из поколения в поколение. Умение задавать вопросы и отвечать на них, основываясь на своей культуре, позволяет наладить связи между культурами. Учителя английского языка могут помочь учащимся активировать свои «культурные антенны», позволяя им осознать важность элементов собственной культуры и как их культура влияет на них. С. Kramsch называет такой процесс обучения созданием «сферы межкультурности».

Чаще всего под культурой понимают такие артефакты, как еда, одежда, музыка, искусство, литература. В отдельных случаях культура может ассоциироваться с такими нормами, как социальное взаимодействие, ценности, идеи и взгляды. Существует множество определений культуры, и учителям необходимо определить, что такое культура до того, как учащиеся начнут взаимодействовать в межкультурных дискуссиях. Антрополог Джон Бодли дает простое определение культуры – это «то, о чем люди думают, что создают и чем занимаются». Учителя могут использовать данную концепцию с учащимися, чтобы они подумали «о чем люди думают, что создают и чем занимаются» в их культуре, задавая следующие вопросы:

- Какие нормы поведения отражают нашу культуру, и как мы о них узнаем и передаем?
- Какие важные факторы (социальные, религиозные, экономические) влияют на нашу культуру?
- Какие есть важные традиции, уникальные для нашей страны?
- Какие идеалы и ценности связывают нашу культуру воедино?
- Как культура в нашей стране влияет на то, чтобы люди могли жить вместе в мире?
- Какие символы преобладают в нашей культуре?

Подобные дискуссии на уроках могут способствовать развитию у учащихся понимания собственной культуры и умения создавать связи между культурами в процессе изучения английского языка. Для создания «сферы межкультурности» на уроках учителя могут попросить учащихся сформулировать свое определение культуры и привести примеры, а не просто давать им готовую информацию.

Элементы культуры

Под элементами культуры понимаются такие вещи, как ценности, вера, традиции, продукты и стили общения определенной культуры или общества. Все это известно как модель «Трех П».

- **Перспективы** (мысли, чувства и ценности культуры);
- **Практика** (общение и взаимодействие между членами культуры);
- **Продукты** (техника, музыка, искусство, еда, литература; то, что люди создают и передают из поколения в поколение).

В то время как узнать продукты культуры не составит большого труда, поскольку они являются элементами «формальной культуры», перспективы и практику определить сложнее. Brooks N. называет перспективы и практику элементами «глубокой культуры». Ученикам, изучающим английский язык, в этом может помочь

аналогия Эдварда Холла (Edward Hall) под названием «культурный айсберг». Hall разработал данную аналогию для того, чтобы показать разницу между тем, что можно сразу увидеть, войдя в новую культуру (вершина айсберга), и внутренними аспектами культуры, которые не видны невооруженным взглядом (погруженная часть айсберга). Продукты культуры на вершине айсберга можно увидеть сразу, в то время как культурные практики и социальные перспективы – элементы глубокой культуры – подчеркивающие поведение определенной культуры, увидеть трудно.

Итак, на уроке учитель может раздать учащимся изображение айсберга и попросить заполнить, какие элементы заданной культуры можно увидеть на разных уровнях айсберга. Такое задание поможет учащимся научиться понимать особенности каждой культуры, проводить аналогии с культурой своей страны. Например, учитель может объяснить, что, в то время как в Америке важен зрительный контакт, это не означает, что они смотрят в глаза на протяжении всей беседы. Либо если гость из Европы не снял обувь, войдя в дом, это необязательно будет означать, что он грубый, просто он не знает негласного правила в нашем обществе.

Межкультурное явление

Межкультурное явление включает культурный шок, культурную адаптацию, приспособление к культуре и тот факт, что люди из разных культур могут интерпретировать одну и ту же ситуацию по-своему. Обучая иностранному языку, частью работы учителя должна быть подготовка учащихся к вызовам, которые возникнут во время путешествия в англоязычные страны. Необходимо подготовить учащихся к тому, что в процессе адаптации в другой стране они пройдут 4 фазы аккультурации: 1) радостное волнение (от поездки в новую страну); 2) культурный шок (чувство волнения и неприязни); 3) восстановление (приспособление к новой культуре); и 4) адаптация (принятие новой культуры).

Стратегии культурного обучения

Учителя английского языка могут использовать на уроках, например, такие стратегии как:

1 Культурные коллекции. Одним из способов развития интереса к культуре англоязычной страны является создание «коллекции» с информацией о культуре в разных формах. Это могут быть фильмы, музыка, литература, сайты, марки, деньги, игрушки, музыкальные инструменты, журналы и т.п. – в зависимости от потребностей учащихся и целей образовательной программы.

Используя данную стратегию, учитель предлагает учащимся «соприкоснуться» с реальными вещами из разных культур.

2 Ролевые игры. На основе информации об особенностях разных культур (например, высоко-контекстных и низко-контекстных), учащиеся могут создавать и обыгрывать ситуации из реальной жизни. Это позволит им понять важность культурного аспекта в общении и будет способствовать развитию у них межкультурных компетенций, которые пригодятся им в дальнейшем.

3 Культурные наблюдения. При просмотре фильмов или видеоклипов, учащиеся могут делать наблюдения, отвечая на следующие вопросы:

- Как и где живут люди?
- Как они проводят время?
- Что и как они едят?
- По какой стороне дороги едут?
- Какие жесты используют? и т.п.

Подобные задания помогут учащимся самим узнать о культуре других стран, провести параллели с культурой своей страны.

Подводя итог, хотелось бы отметить, что урок английского языка по праву может считаться перекрестком нескольких культур, поскольку английский язык является языком международного общения и взаимодействия. За каждым словом на английском языке стоит представление о мире, которое обусловлено национальным сознанием. Поэтому учитель английского языка должен не только обучить языку как системе языковых единиц, но и подготовить учащихся к межкультурному общению, развивать социальные и коммуникативные компетентности, а также личностные качества учащихся.

Для того, чтобы специалисты из различных областей науки, техники и культуры, могли использовать английский язык как средство реального общения с коллегами из других стран, им необходимо овладеть английским языком функционально.

Перед учителями стоит непростая задача – научить людей общаться, создавать и понимать иностранную речь, учитывая, что процесс общения – это не только вербальный процесс. Эффективность общения, помимо знания языка, зависит от ряда других факторов: условий и культуры общения, правил этикета, знания невербальных форм общения, наличия фоновых знаний и многого другого.

Для обеспечения эффективного общения недостаточно преодолеть языковой барьер. Вместе с этим требуется преодоление и культурного барьера. Культурные ошибки воспринимаются гораздо более болезненно, чем языковые.

Нельзя считать иностранный язык освоенным, до тех пор, пока учащиеся не будут понимать культурные контексты, в которых употребляется изучаемый ими язык [7]. В то время как идея обучения культуре на уроках по английскому языку может и не является новой, но зачастую ограничивается лишь презентацией праздников, песен или еды. Обучение культуре должно стать пятым навыком. Стратегии, представленные в данной статье, помогут учителям английского языка и могут стать «отправной» точкой. Вне зависимости от того, будет ли у учащихся возможность поехать в другую страну, учителя английского языка должны помочь учащимся осознать, что «культурные антенны» необходимо активировать, чтобы понять не только чужую культуру, но прежде всего свою. Понимание своей культуры поможет им стать полноправными участниками глобального сообщества, частью которого является их страна.

ЛИТЕРАТУРА

1 Суворова М.А. Лингвокультурологический подход в обучении иностранным языкам студентов старших курсов языкового вуза: Дис. канд.пед. наук. Улан-Удэ. 2000.

2 Подчалимова Н.А. Лингвокультурология как одно из направлений обучения иностранным языкам. Номер: 1-4 Год: 2016 Страницы: 60-63. Журнал: Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук Издательство Научное издательство «Институт стратегических исследований» ISSN (печатный вариант): 2073-0071

3 Cohen, A. D., R. M. Paige, B. Kappler, M. Demmessie, S. J. Weaver, J. C. Chi, and J. P. Lassegard. 2003. Maximizing study abroad: A language instructor's guide to strategies for language and culture learning and use. Minneapolis: Center for Advanced Research in Language Acquisition, University of Minnesota.

4 Франк Дж. Развитие культуры на уроках английского языка. // TeachingEnglishForum – 2013 – С.2-11.

5 Bodley, J. H. Cultural anthropology: Tribes, states, and the global system. – 1994. – Palo Alto, CA: Mayfield.

6 Hall E. T. Beyond culture. – 1976. – New York: Anchor Press. –256 с.

7 Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам (Текст): пособие для учителя / Н.Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2003.-192с.

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІ

ҚАСЫМЖАНОВА Г. Б.

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Қ. И. Сәтбаев атындағы № 61 орта мектебі, Нұр-Сұлтан қ.

Елбасы Н. Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», – деп атап көрсетті.

Тәуелсіз ел тірегі білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе білім беру, ғылымды дамыту.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар: оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді. Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісі технологияландыру мәселесін қойып отыр. Заман талабына сай білім оқу орындарында білім мазмұнын, оның құрылымдық жүйесін жақсарту білім реформасының жүзеге асуының басты шарты. Осы заманғы білім берудің стратегиялық мақсатын өз жауапкершілігін сезіне алатын, өздігінен әрекет етуге және әрекетінің шешімін таба білуге қабілетті, барлық істе сауатты тұлғаны оқыту мен тәрбиелеуді қамтамасыз ету болып табылады. Жоғарыдағы мақсаттарға жоғары оқу орындарында білім берудің Отандық және әлемдік тәрбиелерінде қалыптасып, өз қызметін оң атқарып келе жатқан білім мазмұнының негізгі құрылымын жобасын жүзеге асыруды қолданылатын жаңа педагогикалық технология арқылы жету көзделеді.

Қазіргі таңда еліміздегі орта мектептер 2015 жылы енгізілген білім мазмұнын жаңарту бағдарламасына кезең-кезеңімен өтіп 2020 жылы барлық сыныптар осы бағдарламаға өтуді аяқтады

Бағдарлама бізге не береді? Бұрынғы бағдарламадан айырмашылығы қандай? деген сан сауалдар мұғалімдерді мазалағаны өтірік емес. Жаңа бағдарламаға бірден бой ұсынып кету оңай болған жоқ. 45 минут мұғалім түсіндіру, 2-5 аралығында бағалайтын бағалайтын бағалау жүйесі түбегейлі өзгеріске ұшырап, оның орнына оқу мақсаттары, бағалау критерийлері, дискриптор, бөлім бойынша, тоқсан бойынша жиынтық бағалау секілді жаңа терминдер енген кезде мұғалімдердің абдырап қалғаны рас., Оның сыртында сабақ мақсатына сай тапсырма құрасытырып оның дискрипторын шығарып, сабақ соңында кері байланыс беруге келгенде сабақтары бекітілмей қалып та жатқан кездер болды.

Енді осы бағдарламаның басты ерекшелігіне тоқталсақ:

Жаңартылған білім беру бағдарламасының басты ерекшелігі – спиральді қағидатпен берілгендігіне оқу мақсаттарының жүйесін талқылау барысында көз жеткіздік. Критериялды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты бағдары бойынша өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Критериялды бағалау, кері байланыс тәсілі XXI ғасырдағы қарқынды дамып келе жатқан зияткерлік және техникалық ортада табысты болу үшін қажетті дағдыларды меңгертуге бағытталған. Олар оқушыларды сын тұрғысынан ойлау, бірлесіп жұмыс істеу, ақпаратты өңдеу, проблемаларды шешу сияқты анағұрлым жоғары деңгейдегі көптеген дағдыларды өз бетінше меңгеруге және зерделеуге дайындайды және ынталандырады.

Жаңартылған білім берудің тағы да бір ерекшелігі – оқушылардың үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білуі. Тақырыпты мұғалім меңгертіп түсіндіргеннен гөрі, бірігіп топпен оқу тиімді болып табылады. Белсенді оқыту оқушылардың белсенді қызметпен айналысуы арқылы мұғалім берген ақпараттың мәнін ұғынып, алған білімдерін есте сақтап, оны қолдана алуын қамтамасыз етуді көздейді.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі

оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл үрдістің жалпы білім беретін мектептерге де енгізіле бастауы көңілді қуантады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының мәні, оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін шынайы өмірлік қажеттіліктерге асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына XXI ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын күдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін негізге ала отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелейміз.

Орыс педагогі К. Д. Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз. Сондықтан да сабақта инновациялық технологияларды қолдану нәтижеге жетуге септігін тигізеді. Алдымен «Инновация» дегеніміз не? Инновация мен әдіс тәсілдің айырмашылығы қандай? Қандай инновациялық технологиялар тиімді? деген сұраққа жауап іздесең

Инновациялық технологияларды қолдану – білім берудің ерекше түрі. «Инновация» (латынша *inb-novus* – жанашылдық) көптеген ғалымдар мен педагогтердің пікірінше «жаналық енгізу» болып табылады. Жанашылдық – бұл бұрыннан бар нәрсеге жақсартулар, өзгерістер енгізетін нағыз құрал, ал инновация – осы құралды меңгеру үрдісі. Сауатты түрде тандап алынған жанашылдық табысқа жетуге кепіл болуы тиіс.

«Инновация» термині ғылымға XIX ғасырда енді. XX ғасырдың екінші жартысында әлеуметтік өзгерістердің жалпы үрдістерінің

сатысы ретінде қаралып, кеңінен тарала бастады. «Инновация» ұғымына ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Э.Раджерстің түсіндіруінше «Инновация – нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея». Майлс «Инновация – арнайы жаңа өзгеріс. Біз одан жүйелі міндеттеріміздің жүзеге асуын, шешімдерін күтеміз», – дейді. Әдетте, инновация бірнеше өзекті мәселелердің түйіскен жерінде пайда болады да, берік түрде жаңа мақсатты шешуге бағытталады, педагогикалық құбылысты үздіксіз жаңғыртуға жетелейді». Масырова Р., Линчевская Т. «Жаңару» дегеніміз белгілі бір адам үшін әділ түрде жаңа ма, әлде ескі ме оған байланысты емес, ашылған уақытынан бірінші қолданған уақытымен анықталатын жаңа идея деп тұжырымдайды.

Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады. Н.Нұрахметов «Инновация» білімнің мазмұнында, әдістемеді, технологияда, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда, мектеп жүйесін басқаруда көрініс табады деп қарастырып, өзінің жіктелуінде инновацияны, қайта жаңарту кеңістігін бірнеше түрге бөледі: жеке түрі (жеке дара, бір-бірімен байланыспаған); модульдік түрі (жеке дара кешені, бір-бірімен байланысқан); жүйелі түрі (мектепті толық қамтитын).

Әрбір білім беру ордаларында бүгінгі таңда белең алып отырған кемшіліктері баршылық, яғни: білім сапасының төмендігі; білім саласына мемлекет тарапынан реформалар жүргізілгенімен оқудың нәтижесінің болмауы; құжаттар көптеп шығарылғанымен мардымсыздығы; білім алушылардың өздігінен білім алу дағдысының болмауы; білім алушылар мен оқытушылардың бірлескен шығармашылық еңбектерінің болмауы. Бұл тығырықтан шығудың бірден-бір жолы оқу-тәрбие процесінде инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу, әрбір білім алушылардың білімге деген қызығушылықтарын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол ашу. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне, білім алушының шығармашылықпен жұмыс жасауына жағдай туғызады.

Қазіргі таңда оқытушылар оқытудың инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып, сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.

Сабақта инновациялық технологияны қолдану арқылы білім алушылардың шығармашылығын дамыту үшін әрбір педагог ең алдымен инновация туралы білімін жетілдіруі; оны жан-жақты меңгеруі; инновациялық іс-әрекет диагностикасын меңгеруі; инновацияны тәжірибеге ендіру жұмыстарын білуі; инновацияны практикада дұрыс қолдана алуы шарт.

Оқыту технологиясы мен әдістеме ғылымы бір-бірімен тығыз байланысты. Әдістеме ғылымы «Нені оқыту керек?», «Не үшін оқыту керек?», «Қалай оқыту керек?» деген сұрақтарға жауап іздесе, оқыту технологиясы «Қалай нәтижелі оқытуға болады?» деген мәселенің шешімін іздейді. Олардың мақсаты бір, яғни оқытудың тиімді жолдарын қарастыру. Оқытудың тиімді жолдары оқытудың әр түрлі әдістері арқылы анықталады. Бүгінгі таңда оқу үдерісінде оқытудың қалыптасқан негізгі әдістерімен қатар оқытудың жаңа әдістері, яғни инновациялық әдістері де жиі қолданылады.

Әр мұғалім қазіргі жаһандану саясатына сәйкес жаңа технологияны өз ыңғайына, пәніне лайықтап пайдалануға тиіс. Сабақты тартымды өткізу және білім алушылардың оқуға деген қызығуын арттыру үшін әр сабақты түрлендіріп отыруы шарт. Ол үшін тек бір технологиямен шектеліп қалмай, әр түрлі технологияның сан қилы элементтерін пайдалану артық етпесі анық. Қазіргі кезде оқу үрдісінде 50-ден астам педагогикалық технологиялардың қолданылып жүргені анық. Бұл технологиялардың бәрін бір сабақта қамту мүмкін емес. Сондықтан, әрбір пәнді оқытуда инновациялық технологияның бірін таңдап, іріктеу және оны іс-әрекеттік тұрғыда жетілдіру арқылы білім алушының білім жетістіктерін арттыруға болады. Мұнда білім алушының әрекетіне, технологияны қабылдауына, ынтасына, күштарлығына көңіл бөлінуі тиіс. Жаңа технология білім алушының өзіндік жұмыс атқаруына, білім жетістіктерін жақсартуға ықпал етеді.

Сонымен, жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды сабақта қолдану арқылы оқытушы мынадай нәтижелерге қол жеткізеді.

- білім алушылардың білім, білік сапасын арттырудағы жаңа инновациялық технологияның сан алуан түрлерінен тиімдісін таңдап, қолдана білу;
- әрбір білім алушының іздену, оқу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;
- өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, шығармашылығын дамыту;

– сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамыту;

Педагогикалық қызметке ынтасы жоғары, білім беру саласындағы үнемі жаңарып отыратын өзгерістерге икемді, жаңа технологияларды оқу-тәрбие үрдісінде қолдана алатын мұғалім ғана қоғамдағы өзгерістерге бейім білім алушының жеке тұлғасын қалыптастыруда әр түрлі әдіс-тәсілдерді, жаңа технологияларды қолдана отырып, пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім алушылардың шығармашылығын дамытып және білім сапасын жақсарта алады. Жаңа инновациялық технологияларды сабақта жүйелі әрі мақсатты түрде пайдаланғанда ғана жетістікке жетуге болады.

Қорыта айтқанда, бағдарламаның мәні – баланың функционалды сауаттылығын дамыту. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттеліп отыр. Оқушылардың бойына қажетті дағдыларды дарыту үшін мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын күдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер елімізде көбейе берсін!

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Елбасының Қазақстан халқына жолдауы. // Егемен Қазақстан газеті. 23 қараша 2013 жыл
- 2 Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. — //Қазақстан мектебі, №4, 2006.
- 3 Қабдықайыров Қ. Инновациялық технологияларды диагностикалау. – А., 2004
- 4 Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалыбілім. — // Қазақстан мектебі, №4, 2008
- 5 Нағымжанова Қ. Инновациялық технологияның құрылымы. – А.: Өркен, 2007
- 6 Көшімбетова С. Инновациялық технологияның білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008
- 7 Бөрібекова Ф., Жанатбекова, Кусаинова А.А. Оқытудың инновациялық технологияларын пайдалану ерекшеліктері. И. Жансүгіратындағы Жетісу мемлекеттік университеті. Вестник КазНМУ, 2012

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

КЛИМЕНКО А. А.

преподаватель специальных дисциплин, Павлодарский колледж сферы обслуживания, г. Павлодар

«Без стремления к научной работе педагог неизбежно попадает во власть трех педагогических демонов: рутинности, банальности, механичности.»

Кардинальное обновление технического и технологического парка промышленности РК в соответствии с инновационным курсом развития экономики Республики требует совершенствования системы подготовки технических и профессиональных кадров. В этом отношении важное место в настоящее время уделяется системе дуального образования [3].

Благодаря увеличению роли практической подготовки будущие специалисты осваивают производственные навыки уже на стадии обучения за счет увеличения практической составляющей учебного процесса и проведения занятий непосредственно на рабочем месте. Мощным толчком для развития дуального обучения в нашей стране стал послы Елбасы Н. Назарбаева. В своей статье «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда» он отмечает необходимость развития дуального профессионального образования, создания современных центров прикладных квалификаций, которые позволят преодолеть дефицит кадров массовых профессий [1].

Целью внедрения дуальной системы образования является развитие технического и профессионального образования путем создания высокоэффективной конкурентоспособной системы подготовки и переподготовки кадров рабочих и технических специалистов, внедрение в учебный процесс новых технологий обучения, дальнейшее развитие системы непрерывного профессионального образования, стимулирование разработки, переработки и совершенствования профессиональных стандартов рабочих и технических специальностей [3].

Дуальная система отвечает интересам всех заинтересованных сторон: предприятий, работников, государства. Для молодых людей дуальное обучение – это отличный шанс рано приобрести

самостоятельность и безболезненно адаптироваться к взрослой жизни.

Для предприятия дуальное образование – это возможность подготовки квалифицированных «под заказ», обеспечив их максимальное соответствие всем своим требованиям, экономя на расходах по поиску и подбору работников, их переучиванию и адаптации. К тому же есть возможность отобрать самых лучших учеников, за время прохождения профессиональной практики сильные и слабые стороны обучающихся становятся очевидными. В свою очередь, такой подход мотивирует учащихся учиться.

Устойчивое развитие Казахстана, основанное на диверсификации и модернизации национальной экономики, требует мобильности системы образования в целях соответствия к реалиям сегодняшнего рынка труда [2].

Дуальное обучение – это сочетание профессионального и производственного обучения. Особенность этого состоит в том, что не только профессиональные колледжи, но также работодатели и промышленные предприятия будут отвечать за подготовку молодых специалистов, необходимых на рынке труда.

Сегодняшняя реальность системы технического и профессионального образования требует подготовки квалифицированных специалистов, конкурентоспособных на рынке труда, способных эффективно работать по своей профессии, готовых к устойчивому профессиональному росту. В этой связи необходимо объединить усилия государственных структур, мобилизовать работодателей и образовательные учреждения для обеспечения предприятий и производств региона квалифицированными специалистами.

Инновационной площадкой для внедрения элементов дуальной системы обучения стала одна из специальностей по которым ведется обучение в колледже – «Парикмахерское искусство и декоративная косметика».

По квалификации «парикмахер-модельер» студенты в основном осваивают систему парикмахерского искусства в стрижках, прическах, окрашивании. На предприятии у них есть возможность освоить систему работы при массовом выполнении всех видов парикмахерских услуг.

До внедрения дуальной системы студенты осваивали учебный процесс на протяжении определенного времени в учебно-производственных мастерских и на профессиональную практику

направлялись лишь в последние месяцы обучения в колледже. В связи с этим возникла необходимость пересмотреть рабочий учебный план и направить студентов на профессиональную практику в конце первого курса обучения т.е. на втором семестре.

Социальное партнёрство парикмахерских и учебного заведения приводит к поиску новых методов обучения. В рамках внедрения дуальной системы обучения между КГКП «Павлодарский колледж сферы обслуживания» и парикмахерскими салонами г. Павлодара подписываются трехсторонние договора о социальном партнерстве (колледж – студент – предприятие).

Салоны предоставляют парикмахерские и маникюрные услуги, специализируются на внешнем преображении посетителей. Салоны красоты с большим опытом работы создают необходимые условия и предлагают учебно-производственную базу для проведения профессионального обучения студентов на производстве. Совместно с салонами была составлена рабочая карта квалификации, рабочий учебный план, рабочие программы специальных дисциплин и практики.

За каждым обучающимся на основании трехсторонних договоров на предприятии закреплены наставники с целью передачи опыта и знаний. При наличии положительной рекомендации наставника данные обучаемого заносятся в кадровый резерв предприятия.

За время практики на предприятии обучающиеся осваивают алгоритм выполнения работ и знакомятся со смежными профессиями предприятия: колорист, барбер, мастер ногтевого сервиса и т.д. Обучаемый имеет возможность не только получить практический опыт, закрепить теоретические знания, но и шанс дальнейшего трудоустройства.

Предприятие помимо предоставления возможности получить опыт работы на предприятии, дает возможность студентам обеспечить себе дополнительный доход, при добросовестном труде и выполнении практических работ, тем самым стимулируя студентов и активизируя их трудовую деятельность.

Значимость работы преподавателей специальных дисциплин и мастеров производственного обучения на предприятии вместе с обучающимися дает широкие возможности по повышению собственной квалификации, прохождению стажировки, выполнению задач вместе с обучающимися и в погружении в производственную среду. Реализация методов, применяемых при обучении во время

производственного процесса требует от преподавателей, мастеров производственного обучения профессиональной мобильности и развития собственного потенциала. Результативность педагогической деятельности на основе собственной деятельности в новом формате заставляет педагога всегда быть в поиске нужной и правильной информации, необходимой и интересной для студента. В итоге раскрываются концептуальные основы построения дуальной системы непрерывного профессионального образования для педагога.

Таким образом сотрудничество учебного заведения и парикмахерских салонов позволит спроектировать педагогическую модель подготовки специалистов с учетом требований работодателя, получая доступ к оперативной информации о текущем состоянии производственных процессов, что позволяет внести коррективы в учебные программы и актуализировать определенные дисциплины.

Обучение в рамках системы дуального обучения способствует формированию различных навыков и профессиональных компетенций, которые в будущем позволят успешно осуществлять профессиональную деятельность. Обучающиеся приобретают на ранних стадиях обучения определенные навыки не только по профессии, но и личностные качества, такие как умение работать в команде, ответственность, осмысление будущей специальности и развитие своего потенциала [4].

Таким образом, результатом технологии дуального образования, показывают высокий процент трудоустройства молодых специалистов, соответствующих полностью требованиям работодателей, адаптированных к производственной жизни, формирование и удовлетворение спроса на профессиональное обучение в стране.

ЛИТЕРАТУРА

1 Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда // Казахстанская правда, 10 июля 2012 года.

2 Трудовой кодекс Республики Казахстан от 15 мая 2007 года // <http://online.zakon.kz/Document/>

3 Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года // <http://online.zakon.kz/Document/>

4 Материалы 15-й (юбилейной) международной конференции «Образование через всю жизнь: Непрерывное образование в интересах устойчивого развития». г. Астана, 2 - 4 июня 2017 года.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН БЕЙМАТЕРИАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

КУДАЙБЕРГЕНОВА Н. Е.

магистрант, Гуманитарлық факультеті, Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар қ.

НЫГМЕТОВА Б. Д.

ғылыми жетекші

Ағылшын тілін меңгеру әлемдік қоғамдастыққа кірігудің маңызды шарттарының бірі, оң әлеуметтік өзгерістердің, экономикалық әл-ауқаттың және жаңа технологиялардың міндетті элементі болып саналады. Сондықтан қазіргі мұғалімдердің басты міндеті-оқушыларды қызықтыру және әртүрлі технологияларды қолдана отырып, шет тілін меңгерудің маңыздылығын көрсету [1, б. 272].

Мен өз жұмысымда ақпараттық-компьютерлік технологияларды белсенді қолдана бастадым. Оның негізгі дидактикалық артықшылықтарына компьютерді қолдануға, қабылдауды автоматтандыруға, оқытудың өзгергіштігіне, оқу материалын игерудегі тәуелсіздікке байланысты интерактивті әдістер жатады. Шет тілдерінің әдістемесі теориялық және эксперименталды түрде шешілетін мәселелердің ішінде коммуникативті құзіреттілік және оған жету жолдары ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұл мәселе көптеген жылдар бойы зерттеліп келіп, оқытушыдан арнайы оқыту әдістемесі мен шеберлігін талап етеді, бірақ оны тілдік ортадан тыс игеру қиындық тудырады. Сондықтан мұғалімнің маңызды міндеті - шет тілі сабағында әр түрлі жұмыс әдіс-тәсілдерін (рөлдік ойындар, пікірталастар, шығармашылық жобалар және т.б.) қолдана отырып, нақты және қиялды қарым-қатынас жағдайларын құру. Бұл мәселені шешуде техникалық оқыту құралдары үлкен рөл атқарады, бұл оқушыларға зерттелетін тақырып бойынша толық және дәл ақпарат беруге, оқытудың көрнекілігін арттыруға және тіл мәдениетін одан әрі жетілдіруге деген ұмтылысты тудырады.

Шет тілін оқытудың негізгі құралы тілдік орта болып табылады, ал қалған барлық құралдар көмекші болып табылады, олардың мақсаты білім алушыларды табиғи ортаға таныстырудың аз айқын елесін жасау болып табылады. Сабақты толығымен шет тілінде өткізу шет тілдік ортаның прототипін жасайды, оқу процесін осы тілдегі шынайы қарым-қатынас жағдайларына жақындатады. Практикалық тәжірибе көрсеткендей, бейнематериалдарды

пайдалану білім алушылардың сөйлеу-ойлау әрекетін дамытудың тиімді құралы болып табылады, бұл бір уақытта бірнеше мәселелерді шешуге мүмкіндік беріп, оқытудың кешенді тәсілінің принципіне сәйкес келеді. Оқушылар ағылшын тілді елдердің өмірі, дәстүрлері, тілдік болмысы туралы көрнекі түсінік алады. Бейнежазбаларды пайдалану оқытуды дараландыруға және оқушылардың сөйлеу әрекетін ынталандыруға ықпал етеді. Бейнефильмнің әсері мен эмоционалды әсерінің өзгеруіне байланысты оқушылардың көрген нәрселеріне жеке көзқарасы қалыптасады. Сабақта бейнелер әсіресе пайдалы болуы мүмкін бірқатар жағдайлар бар: егер біз толық тілдік контексті ұсынғымыз келсе; мимика мен ым-ишараны үйрену арқылы тілдің коммуникативті жағын көрсету; тыңдау дағдыларын табиғи контексте қолдану; сыныпта ойнау үшін жағдайларды ұсыну (мысалы, рөлдік ойын); сипаттау және қайталау дағдыларын қолдану; сөздік қорын байыту; қарым-қатынасты немесе пікірталасты ынталандыру.

Бейне сабақтарын өткізгенде, оларды жүргізудің негізгі тәсілдері мен принциптерін, бейне сабағына материалдар таңдау критерийлерін сақтау қажет:

1 Түсірілімге қойылатын талаптар: сурет пен дыбыс анық және сапалы болуы; сөйлеушінің көрсетілімімен үлкен жоспарлардың болуы және олардың жалпы жоспарлармен жағдайларды көрсетумен үйлесуі; кейіпкерлердің бет-әлпеті айқын көрінуі; әр түрлі жағдайларда қимылдарды, тыңдаушылардың реакцияларын қолдана отырып көріністердің болуы қажет.

2 Сюжетке қойылатын талап: сюжет пен сахнадағы диалогтардың мазмұны арасында нақты байланыс.

3 Кейіпкерлердің сөйлеуіне қойылатын талаптар: бейнемен жұмыс істеудің бастапқы кезеңінде сөйлеуді сыртқы және фондық шуылсыз анық тыңдау; сөйлеу жеткілікті айқын және тез болмау; спикердің екпіні немесе диалектісі оқушыларға түсінікті болғаны жөн.

4 Тілге қойылатын талап: тіл қазіргі заманғы, әдеби тілдің талаптары мен нормаларына сәйкес болуы, оқушылар жиі кездесетін салалардан (алайда, көптеген жағдайларда бұл таңдау сабақтың тапсырмасымен анықталады); мәлімдемелер арасында табиғи үзілістердің болуы; жаргон өрнектері мен леп белгілері жеткілікті қысқа және түсіну қиын болмауы; мәтінді жаңа сөздермен, өрнектермен және таныс емес қимылдармен толтыруға болмайды.

5 Сюжеттердің ұзақтығына қойылатын талаптар: сюжеттер 10–15 минуттан аспауы керек немесе сабақ кезеңінде бірнеше рет қайталануы мүмкін семантикалық сегменттерге бөлінуі мен барлық сегменттерде толық сюжет болуы керек.

6 Мазмұнға қойылатын талаптар: жағдайлар оқушылардың практикада кездесетін типтік болуы керек; сабақ үшін оқу, көркем, жарнамалық фильмдер, жаңалықтар бағдарламалары және басқа да сюжеттер тандалуы мүмкін [2, б. 31–32].

Бейнелерді қолдана отырып сабақ өткізудің көптеген жолдары бар. Бұл жолдарды таңдау мақсаты, мәтін түрі, оқушылардың тілді меңгеру деңгейі және т.б. сияқты факторларға байланысты.

1 Бейнені көрер алдындағы кезең. Бұл кезеңнің басты мақсаты оқушылардың қызығушылығын ояту және жағдайға келтіру.

Қарауға кіріспес бұрын, оқушылар не көретіндерін ойластырып, талқылауы үшін жағдай жасап, нақты заттар мен суреттер сияқты көрнекілікті қолданыңыз. Бейне тақырыбына қатысты оқушылардың өмірлік тәжірибесі туралы сұрақтар қойыңыз немесе сөйлесіңіз. Оқушылардың тақырып бойынша білімін белсендіріп, оларға мәтіннің мазмұны туралы нұсқаларын жасауға көмектесіңіз. Бұл кезеңде оқушылар жіберетін қателіктерге назар аудармау керек. Себебі бұл кезеңнің мақсаты сөйлеудің дәлдігі емес, бейнені көруге деген ынтаны арттыруға ықпал ететін қызығушылықты қалыптастыру болып табылады.

2 Бейнені көргенге дейін кілт сөздерді немесе сөз тіркестерін үйрету.

Бейнежазбаны көрер алдында оқушыларға кілт сөздер мен сөз тіркестерін үйрету керек, өйткені онсыз мәтінді түсіну қиын болады. Қалай болғанда да, мұғалім оқушылардың көруі мүмкін қиындықтарды анықтап, олармен қалай әрекет етудің стратегиясын құруы тиіс. Мәтін ең көп дегенде бес таныс емес сөзден тұруы керек. Тақтада тиісті есімдер жазылып, оқушыларға олардың қалай айтылатындығын көрсету керек.

3 Бейне сюжетін бірінші рет көру. Бұл кезеңнің мақсаты-көргендерін жалпы түсіну. Көрер алдында оқушыларға 2-3 сұрақ қойып, немесе оқу тапсырмасын беріңіз.

Мысалы:

These pictures tell a story. Watch and put them in the correct order. Оқушыларға мәтіннің егжей-тегжейін түсіну маңызды емес. Көру үзіліссіз өтуі керек, оқушыларға мазмұнның жалпы көрінісіне назар аударуға мүмкіндік беру үшін мәтін толығымен тыңдалады.

Оқушыларға бүкіл топ көргендерін талқыламас бұрын түсінгендерін шағын топтарда талқылауға мүмкіндік беріңіз. Бейнені екінші рет көрмей тұрып, оқушылардан бөлшектерді немесе толық түсіну үшін бейнені қалай көргісі келетінін сұраңыз.

4 Бейнесюжетін екінші рет қарау. Бұл кезеңнің мақсаты – мәтінді толық түсіну. Оқушыларға қорытынды жасауға бағытталған сұрақтар қойып, мониторинг жүргізіп, оқушылардың тапсырмаларды қалай орындайтынын бағалаңыз. Оқушылар шағын топтарда жұмыс істейді, әр топ бүкіл топқа өз нұсқасын ұсынбас бұрын көргендерін талқылайды [3, б. 356].

Әрбір оқушының пікірін анықтау үшін сұрақтар қойыңыз, мысалы What did you think of what the woman did? Would you have done that? Осылайша, есту арқылы түсінуді дамыту тәжірибесі ауызша сөйлеу практикасына ауысады. Соңында, егер сіз мәтіндегі тілдік бірліктерді үйренгіңіз келсе, оқушыларға мәтінді бір уақытта оқып, көруге, яғни субтитрлерді қосуға мүмкіндік берген пайдалы болып табылады.

Айта кету керек, бейнефильмді сабақта қолдану басқа акпарат көзін пайдалану ғана емес, оқушылардың психикалық белсенділігінің әртүрлі аспектілерін, ең алдымен назар мен есте сақтауды дамыту үшін жағдайлар жасалады.

Топта қарау кезінде бірлескен танымдық белсенділік атмосферасы пайда болып, фильмнің мазмұнын түсіну үшін оқушылар белгілі бір күш салуы керек. Сондықтан еріксіз назар ерікті болып табылады. Зейіннің қарқындылығы есте сақтау процесіне әсер етеді.

Осылайша, бейнефильмдердің оқушыларға әсер етуінің психологиялық ерекшеліктері оқу процесінің қарқындылығына ықпал етеді және оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру үшін қолайлы жағдай жасайды. Бұл міндетке сәтті жету тек бейнелермен әдістемелік ұйымдастырылған демонстрацияларды жүйелі түрде көрсету арқылы мүмкін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Соловова, Е. Н. Методика обучения иностранным языкам. Продвинутый курс: пособие для студентов пед.вузов и учителей / Е. Н. Соловова. – 2-е изд. – М. : Астрель, 2010. – б. 272

2 Мятова М. И. Использование видеофильмов при обучении иностранному языку в средней общеобразовательной школе // Иностранные языки в школе. 2006. № 4. б.31-32.

3 Castells M. The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society. – Oxford: Oxford University Press. – 2001. – б.356.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

КУЛЬЖАНОВА К. Д.

зам. директора по учебной работе, Школа-лицей № 8 для одаренных детей,
г. Павлодар

В условиях коронавирусной инфекции, переход учащихся начальных классов на дистанционный формат обучения стал серьезным шагом в организации полноценного учебного процесса. В ситуации вынужденной самоизоляции дистанционное обучение является одной из основных форм обучения, помогающей контролировать процесс обучения и не прерывать ее.

Дистанционное обучение – это форма организации образовательного процесса, основанная на использовании современных информационных и телекоммуникационных технологий, позволяющих осуществлять обучение на расстоянии, без непосредственного контакта между преподавателем и учащимися.

В школе была проведена работа по организации учебно-воспитательного процесса в дистанционном формате: мониторинг обеспечения оборудования и оказание технической поддержки учащимся начальных классов, выдача школой необходимого оборудования - компьютеров, ноутбуков, подключение интернет; определение платформы, на которой осуществлена связь с учащимися – Kundelik, Bilimland; работа социально-психологической службы; составление гибкого расписания уроков с соблюдением санитарных норм относительно длительности непрерывной работы за компьютерным оборудованием; оказание методической помощи учителям; обеспечение кибербезопасности – контроль создания и использования чатов, форумов обучающихся и их родителей в системах электронных журналов и дневников; информационно-разъяснительная работа с родителями. Функциональные обязанности администрации школы и педагогов при дистанционном режиме обучения: директор – организует дистанционное обучение, принимает локальные акты, техническое обеспечение, обеспечивает

педагогов и обучающихся возможностью подключения к интернет платформам, соответствующим учебно-методическим требованиям, осуществляет контроль за обеспеченностью обучающихся школы компьютерным оборудованием и подключением к интернету, осуществляет постоянный мониторинг и контроль за организацией учебного процесса, в том числе в дистанционном формате; зам. директора – корректировка рабочих учебных планов, гибкое расписание, организуют процесс обучения в синхронном и в асинхронном формате, НОБД; классный руководитель - проводит мониторинг технических возможностей и готовности обучающихся к дистанционному обучению (наличие компьютера, интернета, доступа к электронным журналам и другим интернет платформам); информирует обучающихся и их родителей, разъясняет правила поведения, обучающихся во время урока в режиме стриминга.

Такой вид обучения вызвал много вопросов у всех участников образовательного процесса. Без какой-либо практики педагоги приступили к новой форме проведения уроков, много времени потрачено на подготовку, подбор материала, изучение методических приемов и способов подачи материала, необходимо было пройти обучение на различных курсах, на обучающих семинарах, взаимобмен опытом работы с ИКТ технологиями. Все это существенно увеличило время подготовки к урокам. Наиболее широкое распространение в начальной школе получили следующие средства, которые могут быть использованы для организации взаимодействия ученика и преподавателя:

Кунделик, онлайн Мектеп, электронная почта, Яндекс. Учебник, WhatsApp Преимущество заключается в том, что ученик может выполнять задание в удобное для него время, используя все необходимые ресурсы. Недостаток же в том, что учитель не может в реальном времени «сопровождать» и «направлять» учащегося.

Использование программы ZOOM - преподаватель может давать необходимую консультацию непосредственно в процессе выполнения работы, обсуждать с учеником ход её выполнения, полученные результаты, вносить необходимые поправки. Сложности возникают с визуализацией работы учащегося, так как это происходит либо через веб-камеру, а качество сигнала не всегда позволяет это сделать, либо через электронную почту, что опять же приводит к «растянутости» во времени.

Гугл-документы. Данный ресурс можно использовать и при работе с документами, и с презентациями, и с таблицами. При

этом доступ к ним может быть одновременным, т.е. преподаватель «видит», как учащийся выполняет задание, может корректировать его работу.

В ходе ДО учителя начальных классов столкнулись и с некоторыми трудностями:

1 Младший школьник, обучающийся на ДО, должен обладать высокой степенью самоорганизации, так как большую часть учебного материала ребёнку приходится осваивать самостоятельно. Но в силу возрастных особенностей это качество еще не сформировано в полной мере. Особенно когда нет контроля.

2 Необходим постоянный доступ к источникам получения образовательных материалов (электронных учебников, видеоматериалов и т.д.). Для этого нужна хорошая техническая оснащённость дома. Низкая скорость интернета, большая загруженность учебных платформ, плохая камера смартфона, маленькая оперативная память устройства, – все это препятствует хорошей организации ДО.

3 Обучение ведётся преимущественно в письменном виде, а учащиеся необходимо учить излагать свои мысли и в устной форме. Для этого использовали онлайн – выходы на связь с детьми, голосовые – видео сообщения с ответами детей, но не все ученики принимали такую форму работы, многие стеснялись камеры, аудиозаписей.

4 Недостаток общения у детей. Отсутствует личное взаимодействие ребёнка с учителем и сверстниками.

5 Работа с электронными носителями плохо сказывается на физическом здоровье, как детей, так и педагогов.

6 Учителя вынуждены тратить больше времени на обратную связь: правка в графических редакторах, выписывание ошибок и сообщение всем родителям о конкретных недоработках, а кроме того еще и обязательные комментарии к работам для дальнейшей мотивации учащихся.

Дистанционное обучение в начальном звене имеет ряд неоспоримых преимуществ:

1 Возможность использовать неограниченное количество источников получения информации:

- планы уроков для самостоятельного изучения (эл.почта, Watsapp, Кінделік);
- электронные учебные пособия (Opіq);
- компьютерные системы тестирования и контроля знаний;

– учебные аудио и видеоматериалы (различные эл.ссылки на You Tube, Білімленд).

Перечисленные средства, безусловно, способны повысить качество обучения и ускорить усвоение учебного материала в условиях ДО.

2 Подбор видеоматериала по теме урока способствует удержанию внимания младшего школьника, повышает заинтересованность и развивает воображение.

3 Дистанционное обучение носит более индивидуальный характер. Оно более гибкое. Ученик сам определяет темп обучения, может возвращаться по несколько раз к отдельным моментам урокам, регламентирует время выполнения задания и т.д. Сначала учитель и родители помогают ребенку выбрать оптимальный темп работы и объем изучаемого материала, а потом сам ребенок устанавливает эти рамки. ДО приучает младшего школьника получать навыки самообразования и самоорганизации. Обучаясь дома, у младших школьников снижается эмоциональное напряжение, что позволяет ребенку, находясь в привычной для себя обстановке, лучше осваивать учебный материал.

4 В условиях ДО активными участниками учебного процесса наряду с детьми педагогами являются и родители, которые успешно сотрудничают и помогают в усвоении материала.

5 Дистанционное обучение расширяет и обновляет роль преподавателя, который должен постоянно совершенствовать преподаваемые им предметы, повышать творческую активность и квалификацию в соответствии с нововведениями и инновациями.

6 Информационно-образовательная среда открывает принципиально новые возможности для учебной деятельности, для младшего школьника это может быть поиск информации в сети, создание собственных цифровых объектов, взаимодействие в рамках виртуальных классов и сетевых проектов, что позволяет успешно формировать метапредметные компетенции.

Положительным аспектом дистанционного обучения можно считать формирование у младших школьников навыков работы с информационными технологиями, развитие умения работать самостоятельно. Важно, что общество осознало значимость школы, сложность и ценность учительского труда, родители увидели, как много сил педагоги вкладывают в обучение и воспитание детей. Однако, дистанционное обучение не может заменить очное. Человек – это социальная личность, которой

необходимо быть в обществе людей, единомышленников, общаться с ними. Школьную жизнь нельзя заменить ничем, её надо прожить, прожить не дистанционно, а очно. Дистанционные формы должны продолжать дополнять традиционный вариант обучения. Накопленный за это время опыт пригодится в будущем, позволит формировать у учащихся способность самостоятельно адаптироваться к меняющимся социальным условиям.

РАЗВИТИЕ АССОЦИАТИВНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАНИЯ ДИРИЖЁРА

ЛАПИНА М. Н.

преподаватель хоровых дисциплин, Музыкальный колледж – музыкальная школа-интернат для одарённых детей, г. Павлодар

Одним из главных профессиональных средств дирижера является умение раскрывать эмоциональное и смысловое содержание произведения в процессе постоянного обмена информацией или иными музыкальными идеями и импульсами. Многие дирижеры рассматривают дирижирование как средство передачи индивидуальной творческой информации (Ф. Лист, Р. Вагнер, Г. Рождественский, Т. М. Андреева, Л. А. Безбородова, Г. Л. Ержемский и др.). В то же время отмечается, что «основным каналом, по которому идет эмоциональный поток информации», являются ассоциации (С. Н. Морозова). Ассоциации, обусловленные индивидуальностью и уникальностью жизненного опыта каждого человека, становятся определяющим фактором в формировании индивидуальности художественной интерпретации музыкального произведения. Профессиональной необходимостью для дирижера является умение передать в жесте дирижера индивидуальную личностно значимую информацию, которая формируется на основе его субъективного сложного комплекса ассоциаций. Такая позиция по отношению к жесту дирижера ставит задачу обновления подходов к преподаванию в музыкальной педагогике.

Во многих научных работах, посвященных подготовке дирижеров, рассматриваются теоретические и методические аспекты овладения техникой дирижирования (хронометраж, построение дирижерских жестов и др.). Обращение к ассоциациям (на уровне естественных связей в виде ощущений, представлений, чувств, эмоций, движений) активно осуществляется в педагогической

практике подготовки будущего дирижера. И так, К. А. Ольхов отмечает, что «выразительность жеста дирижера основана на его ассоциативной связи с выразительностью исполняемой музыки, с одной стороны, и с жизненными движениями – с другой». В то же время подчеркивается, что «дирижирование – это психофизический процесс, в котором психологический принцип играет ведущую роль». Г. Л. Ержемский указывает, что «движения являются внешним выражением психической деятельности человека, выступая в качестве заключительного звена каждого психофизического акта, направленного на достижение определенной цели». Таким образом, подчеркивая важность рефлекторного механизма для любого проявления человеческой деятельности, в том числе дирижерской, И. С. Букреев определяет спонтанные ассоциации как необходимый компонент творческого поиска начинающего дирижера. Живов В. Л. рассказывает о возможности ассоциативно «видеть» музыку. С. Н. Морозова подчеркивает: «именно ассоциации являются каналом, по которому идет эмоциональный поток информации». Однако следует отметить, что «сравнения и аналогии проводятся на уровне интуиции и литературно- исторической информации об эпохе, в то время как методология сравнения и нахождения параллелей между музыкой и культурой в целом, музыковедением и музыкальной педагогией еще предстоит создать». Сегодня, несмотря на столь частые обращения к ассоциациям, на практике ассоциативный подход к обучению дирижированию теоретически и методически недостаточно развит.

Специфика дирижерской подготовки, обусловленная содержанием художественного образа, проявляется в процессе установления связей (ассоциаций) между внутренними представлениями хорового звучания в сознании дирижера и жеста, отражающими (передающими) эти представления. Именно эти представления составляют основное содержание индивидуальной личностно-значимой информации.

Во-первых, давайте разберемся, что такое понятие «ассоциация».

Группу людей попросили назвать свои ассоциации со словом «Роза». Каждый написал эти слова на листе бумаги, и не было двух одинаковых ответов. Оказалось, что ассоциативно-образное мышление каждого человека настолько же различно, насколько каждый человек уникален. Кто-то сказал «колючий», «красивый», «аромат и красота», а кто-то назвал глобальные ассоциации с Пространством и Вечностью.

А в ассоциативной теории мышления психологи этого направления рассматривают образно-ассоциативное мышление как закон притяжения идей. Не случайно, что самое яркое ассоциативное мышление свойственно творческим людям. Они создают уникальные произведения искусства, используя этот простой феномен сознания.

Это не просто набор ассоциаций, которые следуют друг за другом, но даже иногда целое полотно, когда явление или объект вызывают в воображении трехмерные картины. Здесь есть не только визуальные образы, но даже то, что чувствовал человек, когда наблюдал за этими картинами. Таким образом, видение некоторых случайных образов порождает целую цепочку ассоциаций и ощущений, как в калейдоскопе.

Мышление в ассоциативной психологии рассматривалось учеными всех времен и породило многочисленные споры и возражения со стороны приверженцев различных теорий. Еще в 18 веке ученый Д. Хартли ввел понятия рефлекса и ассоциации в своей книге «Наблюдения за человеком». Смысл этого явления в том, что внешние воздействия «записываются» в нас в виде ассоциаций, и в случае повторного воздействия аналогичных компонентов начинает работать «ассоциативная память».

Развитие ассоциативного мышления – зачем и кому это нужно?

«Творческому» образному мышлению можно научиться. Ассоциативное мышление лежит вне логики, просто определенные ассоциации «приходят» сами собой в ответ на определенный образ, картину воображения. Но именно развитие ассоциативного мышления способствует:

- * понимание сути логики и взаимосвязи вещей
- * развитие воображения
- * понимание семантических связей
- * укрепление памяти

Можно использовать следующие упражнения для развития ассоциативного мышления:

* Придумайте сказку или историю. Например, о дереве – как о живом существе. Опишите, как он живет, растет, о чем думает. Как солнце падает на его ствол и рождает тень. Что вы чувствуете, когда прикасаетесь к его листьям? Любая история, но прочувствуйте ее целостно – не только образы, но и все чувства, мысли в этот момент. Как вы стоите, что вы видите, каковы эмоции.

* Играйте со словами. Придумайте такие цепочки ассоциаций, где объект должен вызывать ассоциации не объектов, а качества. Например. Дождь – мокрый, радость, свежесть.

* Теперь, используя то же слово, придумайте «трехмерную картинку». Дождь: улица – лужи – ветер – дом – камин – тусклый свет – уют – звук дождя за окном.

* Установите связь между объектами и явлениями, между которыми, на первый взгляд, нет никакой связи.

* Придумайте свои собственные ассоциативные игры с разными словами.

На начальном этапе обучения дирижера важно использовать ассоциативные представления для развития тактильных ощущений в руках. Например, такие упражнения, как «погладить котенка», «обжечься о утюг» и т.д. В дальнейшем при проведении работ можно использовать упражнения для развития ассоциативного мышления. В хоровой литературе существует множество произведений, использующих аллегории. Например: «Моя звезда» Б. Сметаны, «Осинка – грустинка» А. Флярковского, обр. Н. Можайского «Камышинка» и др. Здесь авторы уже используют ассоциативные представления для раскрытия образа: камышинка - одинокая девушка, оплакивающая потерю.

Средствами, активизирующими ассоциативные процессы, являются: характеристика художественного образа музыкального произведения; выделение выразительных средств, создающих художественный образ; построение ассоциативного ряда (относительно художественного образа или отдельного его элемента, или какого-либо средства выражения и т.д.); моделирование двигательной активности рук в связи с различными поведенческими ситуациями; сравнение художественного образа и аналогичной поведенческой ситуации; создание и характеристика индивидуальной концепции исполнения произведения; характеристики исполнительских средств реализации своей индивидуальной исполнительской концепции; создание характеристик идеального дирижерского жеста, выражающего этот художественный образ; характеристики дирижерского жеста выдающихся мастеров хорового искусства; составление характеристик дирижирования для сокурсников; составление характеристик собственного жеста на основе внутренних ощущений, а также при просмотре видеозаписи.

Для обеспечения педагогического процесса формирования дирижерского жеста как информационной модели хорового звучания данная методика предусматривает следующие методы и формы воспитательной работы:

* способ построения ассоциативного ряда (вербального, графического, моторного), включающий подбор слов, обозначающих объекты и/или явления с определенными качественными характеристиками, перевод внутренних представлений на язык визуально воспринимаемых образов, подбор моторных эквивалентов, соответствующих определенной эмоциональной окраске или качественной характеристике;

* метод самовоспоминания, предполагающий воспроизведение учащимся некоторых двигательных элементов его собственного социального и повседневного поведения;

* метод пластических «мини-этюдов» (самоимитации), предполагающий исполнение фрагментов пантомимических этюдов, в центре которых находится образ или ситуация из предыдущего опыта студента;

* метод актерского «мини-этюда», который предполагает моделирование поведенческого образа, с которым студент не сталкивался в своем предыдущем опыте;

* метод «визуального сообщения» – это дидактически преобразованная игра «Пойми меня», в ходе которой ученик должен сделать какое-то сообщение любыми жестами;

* метод «видеодирижера», который дает студенту возможность петь в качестве хориста самостоятельно при просмотре видеозаписи.

Таким образом, использование ассоциативных представлений позволяет установить ассоциативную связь между зрительными и звуковыми образами, перенести эти ассоциации на рассматриваемые музыкальные произведения, что является важным фактором развития творческих способностей дирижеров.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Айсмонтас Б. Б. «Общая психология» М., 2004
- 2 Андреева Г. М. «Социальная психология» М., 2001
- 3 Лук А. Н. «Психология творчества» / М., Наука 1978г.
- 4 Мусин И. А. «Язык дирижерского жеста» М., Музыка 2007

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ОТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

МАКУЛОВА А. Д.

бастауыш сынып мұғалімі, № 13 ЖОББМ, Семей қ.

Білім беру жүйесіндегі Отан тарихын оқытудың негізгі мақсаты – қазақ тарихы, яғни төл тарихымызды, әдет–ғұрып, салт–дәстүрлерімізді, ұлттық мәдениетімізді өскелең ұрпаққа мектеп табалдырығынан бастап тарихи танымдарын дамыту, ұлттық рухта тәрбиелеу болып отыр.

«Қазақ хандығының құрылуы Қазақстан тарихы үшін белесті кезең... Бұл оқиғаның саяси һәм қоғамдық мән-маңызы Қазақ хандығының Орталық Азиядағы тұңғыш ұлттық мемлекет болғандығында жатыр», – деп елбасымыз Н. Ә. Назарбаев айтқан [1].

Әрбір мемлекет өзінің дамуы барысында ең алдымен мемлекеттің тарихына ерекше көңіл бөледі. Елімізде де тарих ғылымы қоғамдық-саяси өмірдің алдыңғы қатарына көтерілді. Өйткені отан тарихы ұлттық сананың іргетасы болып табылады. Мемлекеттің келешегі үшін елімізде де тарих ғылымын жетілдіру ісі Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың тікелей бастамасымен жүзеге асырылып келеді. 1995 жылы «Қазақстан Республикасында тарихи сананы қалыптастыру тұжырымдамасы» қабылданса, 1998 жыл «Халық бірлігі мен ұлттық тарих», – деп жарияланды, ал «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы рухани және білім беруді дамыту салаларындағы стратегиялық ұлттық жоба болып табылады [2].

«Тарихқа XIV–XV ғасырдан «қазақ» деген атпен еңсек те, түркі, қыпшақ мәдениетінің төл мұрагерлерінің біріміз. Сондықтан халқымыздың дүниетанымы мен ойлау мәдениетінің де мың жылдан аса тарихы бар деуге әбден болады» – деген еді Ә. Нысанбаев [5].

Ұлттық тарихымызды білу үшін, ең алдымен, туған өлкеміздің тарихын терең әрі жан-жақты меңгеруіміз қажет. Сондықтан да мектеп табалдырығында жүргеннен бастап, Отанымыздың тарихын оқушы бойына дарыта білуіміз керек. Дәл осы тұрғыда ең басты тарихымызға көңіл бөле отырып, өскелең ұрпаққа мектеп табалдырығын аттағаннан бастап, ой-санасын, ұлттық дүниетанымын тарихымызбен сусындатып өсіруді басты назарға алған дұрыс деп ойлаймын.

Бұл ұсынылып отырған жобаны дамыту барысында, бірде бір жері сызылмаған ақ қағаз секілді бастауыш сынып

оқушыларынан бастап, халқы үшін аянбай еңбек ететін болашақ жас мамандарымызға дейін, қара қылды қақ жарған билерді, жүрек жұтқан батырларымыз бен кемеңгер хандарымыздың кім болғанын, олардың әрқайсысының қоғамдағы, тарихтағы атқарған, тындырған істері мен орны туралы, халықтың жан айқайың, тұрмыс-тіршілігін бейнелеп біздерге өлең-шығармалар түрінде жеткізген ақын-жазушыларымызды, сонымен қатар, күміс көмей әншілеріміз бен мың бұрала би билеген ұл-қыздарымыздың өнерлерін бүгінгі жас ұрпаққа ұғындырып, насихаттау барысында тарихын түбі терең тамырынан бастап, дәл осы күнге дейін толық білетін, ұлттық рухани бағытта тәрбиеленген нағыз қазақ азаматы болып қалыптастыру бағыты негіз болып отыр.

Ғасырлар бойы ел жадында сақталған, тот баспаған ұлттық тарихымыз – халық мұрасы, ұлтымыздың рухы. Жетімін жылатпай, жесірін қорлатпай, құдасын құдайдай сыйлап, қариясын дана деп, анасын алтын қазық деп құрметтеген қазақ халқының тарихына тереңірек үңіле отырып, насихаттауымыз қажет.

«Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында Елбасы Н. Ә. Назарбаев: «Біз ұлттың тарихи санасын қалыптастыру жұмысын қалыптастыру жұмысын жалғастыруымыз керек» – деп айтқан болатын [2].

Осыған негіздей отырып, «Сөздің ең ұлысы – тарих», – деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай Отан тарихын оқытудың өзекті мәселелерінің бірі ұлт тарихын, дүниетанымын, салт- дәстүрін, ұрпақтан ұрпаққа өтіп, бізге жеткен мол мұрасын бүгінгі мен болашақ ұрпаққа насихаттау барысында ұлттық танымдарын кеңейту [4]. Қазіргі білім беру жүйесіндегі тарих пәнінен, яғни бастауыш 2-сыныптан бастап сағаттар саны бөлініп, салт- дәстүрімізді, рухани құндылықтарымызды оқушылардың бойына сіңіру. Соған байланысты әртүрлі бейнефильмдер және де көрнекіліктермен қоса, кішігірім болса да ұлттық салт- дәстүріміз жайында қызықты кітаптар басып шығарылып, әрбір оқушы санасына тағлымы терең тарихымызды жеткізе отырып, түсіндіру болмақ.

Зерттеу жұмыстарын іске асыру барысында, бастауыш сыныптан, яғни 2-сыныптан төл тарихымызды толық түрде насихаттау, ол білім беру жүйесіндегі нақты қойылған талаптардың орнын ауыстырып, өзгертулер енгізу емес, керісінше, қосымша «тарих» пәнін білім жүйесіне енгізу негізінде басты ұлттық мұраларымызды оқушы бойына қалыптастыру. Бұл жобаны төменде

көрсетілген кесте бойынша топтастырылып, оқулықтардың атауы мен негізгі мақсаты ашып көрсетілген.

Кесте 1 – Бастауыш сынын оқушыларына арналған кесте

Сынып	Оқулық атауы	Негізгі мақсаты
2 сынып	Салт- дәстүр рухани мұра	Оқушыларға қазақ халқының салт- дәстүрі мен әдет-ғұрпының тәрбиелік мәнін ұғындыру, оқушылардың бойына адамгершілік, имандылық қасиеттерін қалыптастыру, халық өнегесін үйрету. Сонымен қатар, халқымыздың әдет-ғұрпын, дәстүрін, тарихын білу, оны қастерлеу – әрқайсысымыздың борышымыз болғандықтан, қазақ халқының ертеден келе жатқан салт- дәстүрлерінің мән – мағынасын, ұлттық құндылықтарын, оқушы бойына дарыту.
3 сынып	Батырлар жыры ұлттық таным	Қазақ хандығы құрылуының тарихи оқиғалар тізбегін еске түсіріп отырып, жүрек жұтқан батырларымыз бен кемеңгер хандарымыздың кім болғандығы туралы танымдарын арттыру. Тарихи ұлы тұлғалардың ерліктерін насихаттай отырып, отансүйгіштікке тәрбиелеу.
4 сынып	Мәдениет және өнер	Қазақ халқының дәстүрлі қолданбалы өнері- халықтың рухани байлығының жемісі, заттық(тұрмыстық) мәдениеттің айқын айғағы ретінде зерттеу негізгі мақсат.Осынау халық мұрасындағы көркем мәдениетті жіктейтін болсақ, ол тас дәуіріндегі геометриялық өрнектер мен сақ дәуіріндегі «жануарлық таңбадан» басталып, қазіргі ұлттық жаңару төл өнерімізде дәстүрлі (қазақ қолданбалы өнерінің зергерлік, тас қашау, мүсіндеу, киіз үй жасау т.б. түрлерінде) көрініс алады. Халқымыздың сарқылмас бай қазынасы, рухани мұрасы болып табылатын қазақ қолданбалы өнері мен мәдениетінің алғашқы негізін, ұлттық мәдени құндылықтарға баулу ісін дамыту.

Қорыта келе, жоғарыдағы көрсетілген тақырыптар мектепте орта білім беру барысында оқытылады, дегенмен, жобаның мақсаты әрбір оқу жасындағы балаларға 45 минут уақытында бір тақырыпты толыққанды оқып меңгеру мүмкін емес. Сол себептен тарихты үздіксіз сабақ кестесіне енгізіп, сағат санын көбейтіп, тұрақты түрде беріліп отырса. Қазақтың намысын ту ретінде көтерген батыр бабамыз Бауыржан Момышұлы айтқандай: «Біріншіден, бесік жырын айтатын келіндер азайып бара жатқанынан қорқамын, екіншіден, немерелеріне ертегі айтып бере алмайтын әжелердің көбейіп бара жатқанынан қорқамын, үшіншіден, дәстүрді сыйламайтын балалардың өсіп келе жатқанынан қорқамын. Өйткені бесік жырын естіп, ертегі тыңдап, дәстүрді бойына сіңіріп өспеген баланың көкірек көзі көр болар ма деп қорқамын...», әр бір қазақ азаматтары мен азаматшалары төл тарихымыздан сусындап өсуі, бойында патриоттық сезімнің жоғары дәрежеде болуы, намысты ер – жігіттер мен қыздарымызды тәрбиелеу бүгінгі жаһандану заманындағы рөлі жоғары болмақ [3]. Осынау тамыры терең тарихымызды ес

білгеннен бастап ұғындыра білсек, біз өз мәдениетіміз бен ұлттық дүниетанымымызды, өзіміздің ұлттылығымызды жоғалтпай жоғары дәрежеде бағалайтындай ел болуын армандаған бабаларымыздың арманы амалға асар еді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Аяған Б.Ф., Әбжанов Х.М., Исин А.И. «Қазақ хандығы тарихи: құрылуы, өрлеуі,құлдырауы» - Алматы – 2011 ж.
- 2 Ақылдың кені. Ұлағатты сөздер – «Ана тілі»- Алматы 2018 ж.
- 3 Ана тілі.Ұлт газеті. 2008 – 2015. Ақпараттық көзі: <http://anatili.kz/>
- 4 «Егемен Қазақтан». Ақпараттық көзі:egemenkz@mail.online.kz
- 5 Ғабитов Т.Х. «Қазақ философиясы» - Алматы. «Паритет» – 2011 ж.

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТИҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ӘЛЕУЕТІН ДАМУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

МАУСУМБАЕВ Р. С.

аға оқытушы, Торайғыров университет, Павлодар қ.

ТОЛЕУБЕКОВА Р. К.

п.ғ.д., профессор, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан қ.

Біздің зерттеу нысанымыз еліміздегі білім беру және тәрбиелеу мекемелерінде, әлеуметтік мәселелермен айналысатын ұйымдарда халықпен жұмыс істейтін әлеуметтік педагогтардың зерттеушілік әлеуеті мәселелері болып табылады. Зерттеудің мақсаты әлеуметтік педагогтардың «зерттеушілік әлеуеті» ұғымына анықтама беру, әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамытудың мүмкіндіктерін айқындау. Зерттеудің міндеті әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамыту мүмкіндіктерінің ерекшеліктерін, оларды пайдаланудың жолдарын көрсету.

Зертту мәселесі бойынша педагогика, психология теориясы жөніндегі ғылыми еңбектерге талдау жасалып, салыстыру, қорытындылау әдістері қолданылды.

Әлеуметтік педагогтардың зерттеушілік әлеуетін дамыту – заман талабы болып табылады. Әлеуметтік педагогтың қызметінің негізгі объектісі – бала. Ал баланың қажеттіліктері мен талаптары, көзқарасы, көңіл-күйі қазіргі цифрлық технологиялардың дамыған

кезеңінде оны қоршаған микроортаға ғана емес, әлеуметтік желілердің, жалпы әлемнің түпкір түпкіріндегі кез келген жаңашылдықтардың әсерінен өзгеріп отырады. Әлеуметтік педагог жауапкершілігінің, қоғамдағы өзгерістердің әлеуметтік педагогтың жұмыс істейтін ортасына әсерінің артуы әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамытудың қажеттілігін тудырады.

Әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуеті оның алдына мақсат қоюды нәтижелі де, тиімді жүзеге асыруды, зерттеу проблемасын қалыптастыруды, гипотеза құру мен ізденушілік әрекет барысында ақпаратты жинауды және өңдеуді, тәрбиеленушінің жаңа білім алудағы нәтижелерге қол жеткізуіне бағытталған логикалық қорытынды жасау үшін алынған ақпаратты талдау мен жинақтауды қамтамасыз ететін жаңартылатын ресурстарының жиынтығын танытатын сипаттамасы Әлеуеттік педагогтың цифрлық сауаттылығын арттыру оның зерттеушілік әлеуетін дамытудың мүмкіндіктерінің бірі болуы мүмкін. Цифрлық технология құралдары үнемі өзгеріп, жаңарып, мүмкіндіктері артып отырады. Осы жағдайда әлеуметтік педагог өзінің кәсіби біліктілігін, зерттеушілік әлеуетін көтеруі үшін цифрлық сауатты болуы заманауи педагогика талаптарының бірі. Кез келген педагог ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) бойынша өзінің сауаттылығын білікті мамандардың жетекшілігін пайдалана отырып, қашықтықтан немесе курстарға барып көтере алады.

Бұл курстарда педагогтар АКТ-мен жете танысады. АКТ – ақпаратты өңдеудің әртүрлі құрылғыларын, тетіктерін, тәсілдерін, алгоритмдерін сипаттайтын жалпылама ұғым [1]. АКТ-ның желілік құралдары арқылы оқу-әдістемелік, ғылыми ақпаратқа қол жеткізуге, жедел консультациялық көмекті ұйымдастыруға, ғылыми-зерттеу қызметін модельдеуге, виртуалды оқу-тәрбие жұмыстарын жүргізуге болады. Әлеуметтік педагогтардың ақпараттық технологияларды пайдалануының өзектілігі білім беру мен тәрбиелеу процесінің ағыны мен нәтижелері туралы ақпарат көлемінің үнемі артуына, әлеуметтік педагогтың қызметінің практикалық бағытын іске асыру үшін жедел деректерді алудың қажеттілігімен байланысты.

Әлеуметтік педагогтың басты міндеті – ғылымдағыдай жаңа нәтиже алу емес, қалыптасқан жағдайда тәрбиеленушіге моральдық көмек беру, бағыт беру, әлеуметтік көмектер жиынтығын алуға жәрдемдесу. Осы міндетке қол жеткізу үшін әлеуметтік педагогқа қойылатын талаптардың бірі әлеуметтік саладағы заңнаманы білу

болып табылады. Әлеуметтік педагог әдетте жоғары кәсіби білімі бар, әдістемелік жұмыста тәжірибе жинақтаған, әлеуметтік салаға қатысты заңнаманы білетін, әртүрлі іс-шараларды ұйымдастыра алатын және оларды өткізудің ерекшеліктерін білетін маман болады. Жалпы әлеуметтік педагогика – тәрбиелеу процесін қоғамға тән әлеуметтік құбылыстар призмасы арқылы қарайтын сала деуге болады. Әрбір жеке тұлға белгілі бір дәстүрі, моральдық қағидалары, стереотиптері, басымдықтары бар ортада дамиды. Адам социумнан тыс өмір сүре алмайды. Әлеуметтік педагог өз қызметінің барысында құқық қорғау органдарымен, соттармен өзара жұмыс істейді. Әлеуметтік педагогтың практикалық жұмысында берілетін анықтамалар, жасалатын есептер, мінездемелер де қолданыстағы заң актілеріне сүйеніп, солардың негізінде жасалады.

Осылай әлеуметтік педагог АКТ курстарына бару арқылы АКТ құралдарымен жете танысады, заң актілерімен, әртүрлі құжаттармен жұмыс істеу үшін АКТ құралдарын қолданудағы жаңашылдықтарды игереді, осының негізінде өзінің зерттеушілік әлеуетін дамытады.

Цифрлық технология жағдайында әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамыту мүмкіндігінің келесісі – педагогтардың біліктілігін жетілдіру курстары болып табылады.

Г. С. Гукасова әлеуметтік педагогтардың кәсібилігін көтерудің негізгі бағыттары ретінде: кәсібилік пен біліктілікті тұрақты түрде жетілдіруді, әлеуметтік-педагогикалық қызметті жетілдіруді атайды [2, 277 б.]. Ресей Федерациясының федералдық мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес әлеуметтік педагогтар біліктілікті арттыру курстарынан кемінде үш жылда бір рет өтеді [3]. Бұл біліктілікті арттыру курстарының әлеуметтік педагог жұмысының маңыздылығын танытатын көрсеткіш.

Білім беру және тәрбиенің мазмұны үнемі өзгерісте болып, білім беру мен тәрбиелеу, әлеуметтік жұмыс жүргізу ұйымдары жұмысын бағалаудың өлшемшарттары да үнемі өзгеріп отырады. Елімізде әлеуметтік педагогтардың біліктіліктерін арттыруға арналған курстарға жасалған шолу олардың әлеуметтік педагогтар мен әлеуметтік психологтарға бірге өткізілетінін көрсетті. Курстарда әлеуметтік психология мен әлеуметтік педагогиканы байланыстыратын қосымша білім беріледі. Курстарда педагог балалар мен әлеуметтік ортаның өзара байланысын мониторингілеуге, білім беру және тәрбиелеу стандарттарына сәйкес өзінің тәрбиеленушілерін ұжымға бейімдеуді игерумен байланысты зерттеу қызметтерін жүргізуге үйренеді. Педагогтардың

біліктіліктерін арттыру жүйесінің бір ерекшелігі – арнайы психологиялық-педагогикалық курстардың, әлеуметтік педагог қызметін жүзеге асыру барысында оның кәсіби өсуде кездесетін кедергілердің алдын алуға жәрдемдесетін және кәсіби тұрғыдан өзін-өзі тануға мүмкіндік беретін іс-шаралардың, тренингтердің болуында. Осылайша, цифрлық технология жағдайында әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамытудың мүмкіндіктерінің бірі – әлеуметтік педагогтың біліктілікті арттыру курстарында білімін жетілдіруі.

Әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамытудың ендігі бір мүмкіндігі ретінде олардың ғылыми-практикалық, ғылыми-теориялық конференцияларға қатысу дей аламыз. Конференциялар туралы ақпаратты да интернет желісі арқылы арнайы сайттардан кездестіруге болады. Әлеуметтік педагогтың тәжірибесіндегі өзекті проблемаларды, шешуін таппай жүрген мәселелерді, әлеуметтік жұмыста кездесетін жағдайларға ортақ белгілерді жалпылауды осы конференцияларда теориялық біліммен ұштастыра отырып бөлісе алады. Осылай әлеуметтік жұмыспен айналысатын педагог әлеуметтік саладағы, психология саласындағы әртүрлі тақырыптарды конференция бағдарламасына қосуға ұсыныс жасай алады. Болмаса өзі қатысқан конференцияларда жасалған баяндамалармен, конференцияның материалдарымен танысу арқылы өзінің білімін жаңа, жұмысында қажетіне жарайтын мәліметтермен толықтыра алады. Бұл мәліметтерді кейін зерттеу қызметі барысында белсенді түрде пайдалануға болады. Конференцияларға қатысу әлеуметтік педагогқа өзінің зерттеу қызметін жүргізудің мәдениетін жетілдіріп, ғылымдағы жаңашылдықтармен, жаңа бағыттармен, тың пікірлермен танысуға мүмкіндік береді.

Ғылыми конференцияларда әлеуметтік қызметпен айналысушы педагог зерттеушілік қызметпен айналысуы үшін өзекті тақырыптарға қатысты зерттеу жүргізіп жүрген ғалымдармен кездесе алады. Бұл оған теориялық тұрғыда бағыт-бағдар алу үшін жетекшілік жасай алатын ғылыми қызметкерлермен байланыс орнатуға да мүмкіндік береді. Мұндай педагогикалық жаңа қарым-қатынас ғылыми қызметкерлер мен тәжірибемен айналысатын мамандар арасында шығармашылық ынтымақтастық орнатуға мүмкіндік береді.

Ғылыми конференциялар білім беру мекемелерінде ғылыми органы қалыптастырады. Конференцияларда маман баяндамалармен

танысумен қоса, өз жұмысында кездесетін өзекті, проблемалы мәселелерді көтеріп, баяндама жасай алады. Әрине бұл үшін ғылыми еңбектерді қарастырып, оқып, көп іздену талап етіледі. Бұл өз кезегінде әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамытуға тікелей әсерін тигізетін фактор.

Цифрлық технологиялар жағдайында қазіргі уақытта конференцияға қашықтықтан қатысуға болатынын атап өту қажет. Конференциялар әлемнің қай шетінде өткеніне қарамастан, заманауи технологиялардың көмегімен оларға қашықтықтан қатыса отырып, баяндама жасауға да, тыңдарман болуға да мүмкіндіктер бар.

Осылай, әлеуметтік педагогтың зерттеушілік әлеуетін дамытудың мүмкіндіктерінің бірі – әлеуметтік мәселелерге, педагогика, психология салаларына арналған ғылыми-практикалық, ғылыми-теориялық конференцияларға қатысу, конференцияларда баяндама жасау болып табылады.

Зерттеушілік әлеуетті дамытудың келесі бір мүмкіндігі оның кәсіби конкурстарға қатысуы. Бүгінгі күні әртүрлі кәсіп саласындағы үздік мамандарды анықтауға арналған конкурстар өткізіліп тұрады. Негізінен ол конкурстардың мақсаты білім беру ұйымдарындағы шығармашылық қызметті жандандыру және кәсіби шеберлікті ұштау болып табылады. Конкурсардың міндеті әдетте жұмыстың алдыңғы қатарлы деп танылған нысандары мен әдістерін тарату, қызмет етудің сапасын жоғарылату, кәсіби қарым-қатынас нысандарын дамыту, оның қолданылу аясын кеңейту, кәсіптің беделін арттыру, бала мен отбасы проблемаларына қоғамның назарын аудару болып табылады. Конкурс барысында әртүрлі тақырыптарға эсселер жазу, презентациялар жасау, таңдалған тақырып бойынша ашық сабақтар өткізу, өзінің жұмыстарына талдау жасау, әртүрлі шиеленісті жағдайларды шешу жолдарын ұсынуға тапсырмалар беріледі. Конкурста ұсынылатын материалдар қағаз бетіне жазылып, бейнероликтер түрінде жасалып берілуі мүмкін.

Маман конкурста қатысу барысында проблемаларды шешуге қатысты өзінің қалыптасқан көзқарасын ұсынады, проблемаларды теориялық тұрғыдан ашады, қатысушылармен өзінің жеке тәжірибесімен бөліседі. Конкурста оның тақырыпты тереңірек ашуы, қолданатын әдістемелік тәсілдердің айрықша болуы, дереккөздердің типтері мен түрлерінің әркелкілігі, тәрбиеленушілермен өзара байланыс орната білудегі шеберлігі, өз

жұмысын терең де, нақты етіп талдай білуі бағаланады. Қатысушы өзінің жұмысының барысында қызмет ететін басқа адамдармен әріптестік стильде қарым-қатынас жасай білуін танытады. Өз жұмысының нақты нәтижелерін бағалай білуін көрсетеді, қажетліктерін тануға үйренеді, салыстыру негізінде өз еңбегінің тиімділігін бағалай алады.

Конкурсқа қатысу бала тәрбиесінің теориясын тереңірек білуді, өз қызметінде заманауи педагогика ғылымының жетістіктерін қолдануын, педагогикалық тұжырымдамаларды іске асыруды, әлеуметтік қызметтің ізгіліктілік бағытын, жұмысты жүргізуде заманауи инновациялық технологияларды пайдалана білуді, зерттеу жұмысын жүргізу дағдыларын талап ете отырып, оның әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді. Өртүрлі деңгейдегі кәсіби конкурстарға қатысу педагог шеберлігінің ұшталып, кәсіпкердің өсуіне ықпал етеді. Конкурсқа қатысу мақсатында педагог өртүрлі ғылыми еңбектермен танысып, қажетті еңбектерді игеріп, өзінің әлеуетін дамытады.

Осылай педагогтың өртүрлі деңгейде өтетін кәсіби конкурстарға қатысуы оның зерттеушілік әлеуетті дамытуға мүмкіндік береді.

Зерттеушілік әлеуетті дамытудың келесі бір мүмкіндігі ретінде педагогикалық жобалау қызметін және өзінің қызметінің нәтижелерін әріптестеріне таныстыруды атауға болады.

Жоба – жұмыс барысында нәтижеге қол жеткізуге, айрықша өнімді жасауға бағытталған қызмет. Психология және педагогика саласында «жобалау қызметі» терминінің өмірге еніп, қолданысқа түсе бастағанына көп уақыт өте қойған. Жобалау қызметі прагматикалық педагогиканың теориялық тұжырымдамаларына негізделеді. Жобалау жұмыстарына нақты өмірден алынған проблемалар негіз болуы тиіс. Оны шешуге білім алушылардың осыған дейін алған білімдері, жобалау тақырыбын ашу үшін іздену барысында алатын білімдері қажет. Қазіргі уақытта жобалау қызметі – білім алушылардың бірлескен оқу-танымдық немесе ойын, шығармашылық әрекеттерінен тұрады [4].

Жобаны ұйымдастырудың қағидалары:

- жоба орындауға, іске асыруға болатын болуы тиіс;
- жобаны сәтті орындауға мүмкіндік беретін қажетті жағдайлар жасалуы керек;
- білім алушыларды жобаларды орындауға алдын ала дайындау керек (жобаның тақырыбын таңдау үшін педагогтың арнайы бағыт беруі және т.б.);

– педагогтың тарапынан жобаны басқару – таңдау үшін берілетін тақырыптарды, жұмыстардың жоспарын (орындау уақытын қоса алғанда) қамтамасыз ету;

– жоба бойынша орындалатын жұмыстардың нәтижесін міндетті түрде қандай да бір нысанда таныстыру және тағы басқалары.

Білім алушылардың жобалау жұмыстары педагог-маманның басшылығымен жүргізіледі. Әлеуметтік педагог тәрбиеленушілермен жобалау жұмыстарын жүргізу үшін өзі жобалау жұмыстарының өзгешеліктерін және қарастырылатын тақырыпты теориялық тұрғыдан жан-жақты түсініп білуі қажет. Жобалау жұмыстарының басты мақсаты – әрбір оқушыны өздігінен ізденуге тарту, ал пәнге, зерттеушілік дағдыларды қалыптастыруға, сөз сөйлей білуге, өртүрлі әдебиетпен жұмыс істеуге үйрету оның дамытушылық мақсаты болса, тәрбиедегі мақсаты – балаға таңдап алынған жұмысты орындауда жауапкерлікті сезінуге үйрету болып табылады.

Осылай білім беру және тәрбиелеу мекемелерінде соңғы уақытта кең қолданылатын жобалау жұмыстарын цифрлық технология жағдайында жүзеге асыру барысында тақырып таңдау, оны жан-жақты қарастыру, тақырып бойынша әдебиеттерді айқындау, ақпаратты талдау және т.б. арқылы өзінің әлеуетін дамытуға мүмкіндік алады.

Зерттеушілік әлеуетті дамытудың мүмкіндіктерінің бірі – мастер-кластар. Ол кәсіби деңгейді көтеру, қатысушылардың алдыңғы қатарлы тәжірибелерімен бөлісу, пікірлерін кеңейту, білімнің жаңа салаларымен танысу мақсатында өртүрлі әдіс-тәсілдер мен технологиялар жөнінде практикалық дағдыларды жетілдіруге арналған оқыту тренинг-семинарларын өткізудің заманауи нысаны болып табылады [5]. Мастер-класс кезінде маман жаңа әдіс-тәсілдерді немесе технологияны практикада қалай қолдануға болатынын көрсетеді. Мастер-кластар педагогикалық және әдістемелік қызметтің тиімділігін, сапасын арттыруға, кәсіби тұрғыдан өсуге, жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, сәтті білім беру жобаларын дайындау мен өткізуде тәжірибе алмасуға, жаңа ақпараттық технологияларды пайдаланушыларға білім беру және тәрбиелеу жұмыстарының жаңа, нәтижелі әдістері мен нысандарын дамытуға және оларды насихаттауға мүмкіндік береді.

Осылай білім беру мен тәрбиелеу мекемелерінде соңғы уақытта кең түрде қолданылып жүрген мастер-кластарға қатысуда, оны өткізуде цифрлық технологияларды белсенді пайдалануға болады.

Қалалық, аудандық деңгейдегі желілік қоғамдастықтарға мүше болу, оның жұмысына белсенді қатысу зерттеушілік әлеуетті барынша дамытуға мүмкіндік береді. Ол қоғамдастықтарға цифрлық технология жағдайында Интернет желісі арқылы қатысуға болады. Бұл желілер Интернет құралдары арқылы тәжірибемен бөлісу, әріптестер арасында әдістемелік жәрдем беру және кәсіби біліктілігін арттыру үшін құрылған ақпараттық білім беру кеңістіктері түрінде жұмыс істейді.

Желілік қоғамдастықтарда жұмыс істеуі кәсіби қызметті ұйымдастырудың жаңа нысаны. Ол әртүрлі елдерде тұратын адамдарға бір-бірімен қарым-қатынас жасап, өзара кәсіби проблемаларды шешу жолдарын талдауға, өздерінің кәсіби деңгейлерін көтеруге мүмкіндік береді.

Осылай әлеуетті дамытудың келесі бір мүмкіндігі Интернет желісі арқылы желілік қоғамдастықтардың жұмысына қатысу деп есептейміз.

Кез келген маманның өздігімен білімін көтеруі маңызды мүмкіндіктердің бірі. Ол тұлғаның танымдық қажеттілігін қанағаттандырудың жоғарғы нысаны болып табылады, өзінің уақытты тиімді түрде ұйымдастыра білуге, ерік-жігерін шыңдауға үйретеді, өзінің жетілуіне жауапкершілікпен қарауды талап етеді. Өздігімен білім алу мәдениеті болашақ маманның бойында оқу орынында жүрген кезден қалыптасады. Кейін жас маманның бейімделуі кезінде бұл дағды одан әрі дами түседі. Әлеуметтік педагогтың тарапынан өзінің кәсіби дамуына, жұмыс барысында кездесетін проблемалар бойынша зерттеушілік қызметпен айналысуына деген қызығушылық пайда болған жағдайда ғана маман бұл мүмкіндікті барынша пайдалана алады. Ол үшін қазіргі жағдайда Интернет арқылы әлемнің түпкір-түпкіріндегі кітапханаларға тіркелуге, тақырыпқа сай желідегі бар әдебиетті пайдалануға, әртүрлі сайттардағы дайын материалдарды зерделеуге, әлеуметтік мәселелермен айналысатын ұйымдардың сайттары арқылы қажетті материалдарды оқуға, жүктеп алуға алуға мүмкіндік бар. Кәсіби психологиялық дайындықтың негізгі факторлары оның құндылықтарының жүйесі болады. Ол кәсіби қызмет пен практикалық қызметтің тиімділігіне әсер етеді. Зерттеушілік әлеуетті дамытуды адам өзіне мақсат етіп қоятын болса, белгілі

бір бағдарлама шеңберінде тандап алынған әдебиеттерді оқуды, курстардан өтуді, тәрбиеленушімен жұмыста жетістіктерге жетуді өзінің міндеті ретінде белгілеп, сол міндеттерін орындау барысында жетіле алады.

Осылай зерттеушілік әлеуетті дамытудың бір мүмкіндігі – өзін-өзі дамыту болып табылады.

Әлеуметтік педагогтың негізгі міндеті баланың тұлға ретінде дамуы үшін қолайлы жағдай жасау, әлеуеттену процесінде өзіндік дамуы мен өзін-өзі тануында оған кешенді әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық көрсету, сондай-ақ баланы оның өмірлік кеңістігінде қорғау. Осы кәсіби міндеттің тиімді түрде іске асыруы үшін әлеуметтік педагог өзінің зерттеушілік әлеуетін үнемі дамытып отыруы тиіс. Зерттеушілік әлеуетті дамыту оған ғылымдағы жаңашылдықтарды білу, кәсіби міндетін атқаруды туындаған мәселерге ғылыми тұрғыдан қарау, диагностикалау, тестілеу, сауалнама жүргізу т.б. ғылыми негіздерін тану т.б. үшін қажет. Әлеуметтік педагог тиімді де, сапалы жұмыс істеп, өзінің зерттеушілік әлеуетін дамытуы үшін білім беру мекемесі тарапынан мүмкіндіктер жасалуы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Сазанова А.А. Формы самообразования педагога с применением информационно-коммуникационных технологий. Социальная сеть работников образования nsportal.ru > blog > 2016/10/10

2 Гукасова Г. С. Особенности подготовки социального педагога в системе современного образования // Молодой ученый. – 2012. – №9. – С. 277-279.

3 Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 N 273-ФЗ (последняя редакция)

4 Проектная деятельность младших школьников Козлова М. М. Проектная деятельность младших школьников // Молодой ученый. — 2015. — №18. — С. 451-453. — URL <https://moluch.ru/archive/98/21923/> (дата обращения: 17.02.2020).

5 Латыпова Е.А. Методические рекомендации. Мастер-класс – современная форма повышения профессионального мастерства педагогов. Нефтекамск, 2012, 19 с.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

МУСИНА Ж. А.

докторант, Торайгыров университет, г. Павлодар, СОШ № 39
инновационного типа с гимназическими классами, г. Павлодар

Развитие различных отраслей экономики, быстрая смена технологий, смена видов профессиональной деятельности вызовет повышенный спрос на образовательные услуги и порождает новые дистанционные формы профессиональной подготовки, ориентированные на использование информационных и коммуникационных технологий и самостоятельную работу обучаемых.

Проведем анализ становления и развития определения самостоятельной работы.

В педагогическом словаре, термин «самостоятельная работа» – это вид учебной деятельности, где учитывается структура самостоятельной работы.

Основные структурные компоненты самостоятельной работы:

- осуществление контроля по самостоятельной работе;
- осуществление самоконтроля и коррекция знаний;
- выполнение простейших видов работ и переход к более сложным;
- составление материала с поисковым характером и постановкой проблемы;
- формирование непрерывного самообразования.

Изучение исторических и педагогических источников показывает, что развитие самостоятельности в процессе обучения формулировались философами и педагогами еще в античное время.

Основные положения о роли самостоятельности в обучении, можно найти у философов античного общества: Плутарха, Платона, Аристотеля и др.

В античном обществе, педагоги должны были воспитать самостоятельность в личностном и профессиональном развитии, закалять физически и готовить детей к защите прав и собственного мнения.

К. Д. Ушинский отмечал, что задачей школы является не только обучение, но и развитие самостоятельности обучающихся, которую

он понимал не только в отношении школы, но и в отношении всей жизни.

Я. А. Каменский огромную роль отводил учебной деятельности учителя, а так же стимулирование самостоятельного приобретения знаний у обучающихся [1].

Анализируя понятие «самостоятельная работа», отметим, что исследователи (А. П. Лобанов, В. А. Козаков, В. В. Сергеенкова и др.) дают данному понятию разные определения.

А. П. Лобанов отмечает, что самостоятельная работа управляется преподавателем.

В. В. Сергеенкова отмечает, что самостоятельная работа обучаемых, протекает в процессе обучения без непосредственного участия преподавателя.

В. А. Козаков ставит главную цель в обучении, прежде всего самостоятельность учащегося, а так же формирование умений, знаний и навыков, которые осуществляется через методы обучения.

Анализируя американских авторов Бил Мейер, Наоми Гейвуд, Сели Форудей, они вводят основные критерии самостоятельной работы:

- усовершенствовать навыки: например, умение создавать неформальные правила решения проблем;
- классифицировать объекты по заданным критериям;
- формировать гипотезу;
- рассуждать логически;
- аргументировать по тезису.

Американские авторы предлагают основные навыки самостоятельной работы. Эти навыки важны для обучения обучающихся в будущем.

Метакогнитивные навыки: это такие навыки когда обучающие могут размышлять о том, что они сделали, следить за своими успехами и использовать самооценку чтобы взять на себя ответственность за собственное обучение.

Аффективные навыки: эти навыки связаны с управлением чувств. Аффективный навык связан с мотивацией в самостоятельном обучении и результатом достижения в обучении.

Авторский коллектив казахстанских ученых подчеркивает мотивирующий характер самостоятельной работы в обучении, который направлен на самостоятельное выполнение учебных материалов и формирование интереса к познавательной деятельности.

А. Г. Молибог рассматривает самостоятельную работу как деятельность, имеющую несколько компонентов:

- творческое восприятие;
- осмысление учебного материала в ходе урока;
- подготовка к занятиям и т.д.

Р. А. Низамов рассматривает самостоятельную работу и предлагает разнообразные виды самостоятельной работы: индивидуальную, групповую на занятиях, а также во внеурочное время без непосредственного руководства, но под наблюдением преподавателя.

А. Е. Абылкасымова определяет, что самостоятельная работа это систематическая, целенаправленная работа обучающихся, осуществляемая в процессе обучения.

Мы предлагаем, рассмотреть самостоятельную работу, как основной компонент обучения, и использовать творческие, индивидуальные, групповые, логические задания, и исследовательскую работу. Тем самым, развивая познавательную активность и самостоятельность обучающихся.

Также, мы предлагаем, рассмотреть современные условия в обучении самостоятельной работе:

Анализируя современные условия можно выделить следующие особенности:

1 Главная цель – научить обучающихся самостоятельно добывать знания и делать выводы.

2 Задания по самостоятельной работе должны быть творческие, логические, научно- исследовательские.

3 Материал по самостоятельной работе должен раскрывать практическую значимость предмета.

Обучение в новых условиях требует разработки теоретических подходов, системности в обучении и путей практической реализации самостоятельной работы обучающихся.

Положительным результатом, самостоятельной работы является системность в обучении. При построении системы самостоятельных работ необходимо учитывать не только принципы, но и педагогические подходы организации самостоятельной работы обучающихся, которые ориентированы на развитие условий самореализации личности в мире.

Основные принципы самостоятельной работы

Принцип учета и развития индивидуальных особенностей и интересов обучающегося предполагает учет индивидуального опыта, интересов, мировоззрения, личностной эмоционально-чувственной среды и статуса в коллективе.

Принцип связи урока и внеклассной работы прежде всего, состоит в том, что обеспечивается единство практических, развивающих и воспитательных целей урока и внеклассных работ.

Принцип комплексности обеспечить единство и взаимосвязь нравственного, эстетического, трудового и физического воспитания.

Принцип развития инициативности и личного творчества предполагает развитие у обучающихся личностного творчества и инициативности в работе.[2]

Основные подходы в организации самостоятельной работы

Компетентностный подход – это ключ к оценке качества учебных достижений обучающихся и формирование компетенций при самостоятельной работе.

Междисциплинарный подход в обучении можно определить как подход к исследованию, к проектированию по самостоятельной работе и реализации образовательного процесса.

Деятельностный подход – нацелен на развитие личности, на формирование ведущей роли деятельности в самостоятельной работе.

Системный подход – предполагает системность в образовании и в самостоятельной работе учитывая все требования и условия работы.

Информационно-коммуникационный подход определяет понятие информационного образовательного пространства в самостоятельной работе.

Для эффективности самостоятельной работы обучающихся необходимо создать среду обучения (платформу), в которой в зависимости от учебных целей будет сформирован целый комплекс средств дистанционных образовательных технологий.

Наиболее распространенная платформа «Eduardo» которая представляет собой систему управления содержанием сайта, специально разработанная для создания качественных online-курсов в обучении:

– может использоваться как для дистанционного, так и для очного обучения;

– дает возможность редактировать учетные записи, добавлять фотографии и информацию и т.д.;

– предлагает богатый набор модулей, составляющих для курсов (Чат, Опрос, Форум, Глоссарий, Рабочая тетрадь и др.);

– предоставляет возможность собрать все оценки на одной странице (в любом виде файла) и т.д.

Так же, в школах используют платформу «Кунделик кз» и «Онлайн Мектеп», преимущество этих платформ в школе, облегчает работу преподавателя в школе.

«Кунделик кз» – самый знаменитый портал в школьном сообществе Казахстана. Им пользуются учителя, обучающие и их родители.

– предлагает контроль знаний в журнале;

– доступность информации о расписании занятий;

– информация о домашних заданиях;

– мобильность и эффективность;

– школьный журнал в кармане;

– хранение информации, загрузка материала для урока;

– автоматизация выведения итоговых баллов.

Нами был создан онлайн – массовый курс «Самостоятельная работа как форма повышения творческой активности студентов». Курс состоит из лекционного, практического, и контролирующего материала. Лекционный материал состоит из лекции, статей и таблиц, и схем. Практический и контролирующий материал состоит из тестов разных вариантов, эссе, обсуждений, выполнение творческих заданий с использованием разных платформ, такие как (Quia test, Voca.ru, Mind doma и т.д.). Обсуждения могут быть как открытые, так и закрытые. Открытые обсуждения – публикуются слушателями в форуме. Где все участники, могут ознакомиться и дать рекомендацию и выставить оценку. Закрытые обсуждения, оцениваем только преподаватель. Разнообразные платформы, помогают разнообразить занятия. Завершением курса, слушатели должны будут оформить статьи по пройденному материалу и разработать приемы и методы для закрепления изучаемого материала по своей дисциплине. А так же можно предложить, не только научную статью, но и пособие по своей теме.

Таким образом, правильная организация самостоятельной работы преподавателем, поможет обучающим самостоятельно думать, решать, сотрудничать, отбирать и использовать информацию в своей профессиональной деятельности, а использование учебной

платформы, значительно повысят мотивацию обучающихся к изучению предмета, к самостоятельной работе и к обучению вообще.

ЛИТЕРАТУРА

1 Левина, Л.М. Организация самостоятельной работы студентов в условиях перехода на двухуровневую систему высшего профессионального образования: методическое пособие для преподавателей вузов / Л.М. Левина. - Н.Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2010. - 96 с.

2 Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие. - Ростов н/Д.: Феникс, 2012. - 544 с.

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В КОРРЕКЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

МУХАМБЕТОВА З. К.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад управления отдела образования, г. Экибастуз

На сегодняшний день одной из главных проблем в современном обществе является формирование здоровья детей. Проблему здоровья изучали многие ученые такие как: И. И. Брехман, Н.М.Амосов, В.Д.Сонькина, В.Ф.Базарный, Г.Л.Билич, Л.В.Назарова, Р.М.Баевский, Н.И.Соловьева, Н.Д.Граевская, В.В.Сериков. «Здоровьесберегающие технологии» они рассматривали как привитие навыков здорового образа жизни, создания условий, направленных на укрепление и поддержание физического, психического и духовного здоровья. Они считали, что человек сам должен думать, заботиться о своем здоровье, о благосостоянии и стремиться поддержать его [1, с. 114].

Одним из первых, кто использовал понятие «здоровьесберегающие образовательные технологии» в практике образования был Н. К. Смирнов, который утверждал, что здоровьесберегающие образовательные технологии – совокупность форм и методов организации обучения детей без ущерба для их здоровья, которая дает качественную характеристику любой педагогической технологии по критерию ее воздействия на здоровье ребенка и педагога.

По мнению доктора педагогических наук В. В. Серикова, здоровьесберегающие педагогические технологии должны

обеспечить развитие природных способностей ребенка: его ума, нравственных и эстетических чувств, потребности в деятельности, овладении первоначальным опытом общения с людьми, природой, искусством.

Здоровьесберегающие технологии – это совокупность воспитательно-оздоровительных, коррекционных и профилактических мероприятий, которые реализуются в процессе взаимодействия ребёнка и педагога, ребёнка и родителей, ребёнка и доктора.

Здоровьесберегающие технологии влияют на все аспекты воздействия педагога на здоровье ребенка на таких уровнях как информационном, психологическом, биоэнергетическом [2, с. 171].

Цель здоровьесберегающих технологий – обеспечение ребенку возможности сохранить здоровье, формирование у него необходимых знаний, умений и навыков по здоровому образу жизни, научить использовать полученные знания в повседневной жизни.

Задачами здоровьесберегающих технологий является:

1 Укрепить и сохранить здоровье детей на основе комплексного и системного подхода, оптимизации двигательной деятельности.

2 Обеспечить активную позицию детей в процессе получения знаний.

3 Повысить умственную работоспособность и двигательную активность, создать положительный эмоциональный настрой.

Здоровьесберегающие технологии классифицируют по таким направлениям как:

1 Медико-профилактические – сохранить и приумножить здоровье детей под руководством медицинского персонала в соответствии с медицинскими требованиями и нормами.

2 Физкультурно-оздоровительные – развить и укрепить физическое здоровье ребенка

3 Образовательные – воспитать культуру здоровья дошкольников

4 Обеспечение социально-психологического благополучия ребенка – обеспечить эмоциональную комфортность и позитивное психологическое самочувствие ребенка в процессе общения со сверстниками и взрослыми в детском саду и семье.

5 Здоровьесбережение и здоровьесобогащение педагогов – развить культуру здоровья педагогов, культуру профессионального здоровья, потребность к здоровому образу жизни.

6 Обучение здоровому образу жизни – использовать физкультурные занятия, коммуникативные игры, систему занятий из серии «Уроки здоровья», проблемно-игровые коррекционные.

7 Педагогическая технология активной сенсорно-развивающей среды – технология, которая использует личностные инструментальные и методологические средства, для достижения педагогических целей [3, с. 244].

К основным принципам здоровьесберегающих технологий относится:

1 Гуманизация – развивать ребенка в организации педагогического процесса, через личностно-индивидуальный подход.

2 Учёт возрастных и индивидуальных особенностей ребенка – использовать первичную диагностику здоровья детей, учет ее результатов и основных новообразований возраста в ходе организации здоровьесберегающего педагогического процесса.

3. Учёт и развитие субъектных качеств и свойств ребенка – соблюдать интересы и направленность ребенка на конкретные виды деятельности, в организации педагогического процесса, поддерживать его активность, самостоятельность.

4 Субъект – субъектного взаимодействия в педагогическом процессе – формы организации педагогического процесса, в котором ребенок может выбирать виды детской деятельности, где он бы смог максимально реализоваться;

5 Педагогической поддержки – решать совместно с ребенком сложные ситуации приемлемые для конкретного ребенка способами и приемами, основой данного принципа является удовлетворенность ребенка самой деятельностью и ее результатами.

6 Профессионального сотрудничества и сотворчества – профессионально взаимодействовать воспитателю и специалисту в процессе организации здоровьесберегающего педагогического процесса.

Здоровьесберегающая направленность коррекционно-образовательного процесса находит отражение в индивидуализации процесса и использовании следующих технологий [4, стр. 61].

Современные здоровьесберегающие технологии делятся на три группы:

1 Технологии сохранения и стимулирования здоровья.

Стретчинг, ритмопластика, подвижные и спортивные игры, динамические паузы, релаксация, технологии эстетической

направленности, гимнастика пальчиковая, гимнастика для глаз, гимнастика дыхательная, гимнастика бодрящая, гимнастика корригирующая.

2 Технологии обучения здоровому образу жизни.

Физкультурное занятие, проблемно-игровые (игротренинги и игротерапия, коммуникативные игры, беседы из серии «Здоровье», самомассаж, точечный самомассаж, биологическая обратная связь.

3 Коррекционные технологии.

К ним относятся арт-терапия, ароматерапия, фитотерапия, литотерапия, сказкотерапия, анималотерапия, песочная терапия; биоэнергопластика, релаксотерапия, технологии музыкального воздействия, технологии воздействия цветом, технологии коррекции поведения, психогимнастика, фонетическая и логопедическая ритмика. Рассмотрим примеры методик лечения коррекционных технологий.

Арт-терапия – методика лечения и развития при помощи художественного творчества, в которой можно безболезненно для других выразить свои эмоции и чувства.

Музыкотерапия – это воздействие посредством музыки. Содержание музыки, оттенки, темп и другие средства музыкальной речи могут быть использованы для упорядочения темпа движений, что нужно детям, страдающим темповыми расстройствами речи, либо детям с проявлениями повышенной двигательной расторможенности.

Цветотерапия – это направление, при котором используется воздействие цветовой гаммы на психоэмоциональное состояние ребенка, на его самочувствие. Цвет может помочь снять стресс или нервное возбуждение, успокоить или же наоборот - он может активизировать работоспособность, поднять жизненный тонус организма.

Таким образом, применение каждой из рассмотренных технологий имеет оздоровительную направленность, а используемая в комплексе здоровьесберегающая деятельность в итоге сформировала бы у ребенка стойкую мотивацию на здоровый образ жизни, полноценное и неосложненное развитие.

Исходя из опыта можем с уверенностью сказать, что здоровьесберегающие образовательные технологии влияют на формирование гармоничной, творческой личности ребенка и подготовку его к самореализации в жизни с опорой на ценностные ориентиры, такие как здоровье.

Если мы научим каждого ребенка с самого раннего возраста ценить, беречь и укреплять свое здоровье, будем личным примером демонстрировать здоровый образ жизни, то только в этом случае можно надеяться, что будущие поколения будут более здоровы и развиты не только личностно, интеллектуально, духовно, но и физически.

ЛИТЕРАТУРА

1 Волошина Л. Организация здоровьесберегающего пространства//Дошкольное воспитание. - №1.-2004.-С.114-117.

2 Новые здоровьесберегающие технологии в образовании и воспитании детей. С.Чубарова, Г. Козловская, В. Еремеева // Развитие личности. -№2. - С. 171-187.

3 Современные технологии сохранения и укрепления здоровья детей. – М.: ТЦ Сфера, 2005 г.-244 с.

4 Терновская С. А., Теплякова Л. А. Создание здоровьесберегающей образовательной среды в дошкольном образовательном учреждении// Методист. - 2005. - № 4. - С. 61-65.

ЗАМАНАУИ ОҚУ ПРОЦЕСІ

МҰХАМЕТҚАЛИ А.

студент, 1 курс, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ЖУМАБЕКОВА Б. Б.

гум. білім магистрі, аға оқытушы, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

*«XXI ғасыр – ғылым мен білімнің ғасыры,
дамыған елдермен теңесуге, өркендетті
әлемнен мәртебелі орын алуға
ықпал ететін бірден-бір
құдіретті күш- білім және білімді ұрпақ.»
Елбасы Н. Ә. Назарбаев*

Қай кезді алсақ та, адамзат өмірі біліммен байланысты. Қазіргі кезде де оқу – әр адам дамуының маңызды бөлшегі. Біздің өміріміз әр нәрсені үйренумен, игерумен өтеді.

Заманауи оқу процесі адамның даму деңгейіне қарай оңтайлы түрде жасалған. Тіпті, белгілі бір аурумен ауыратын балаларға да арнайы оқу бағдарламасы жасалған. Қазіргі кезде әр баланың білім алуына толық мүмкіншілігі бар.

Қазіргі кезде білім ғылыммен қатар дамып келеді. IT технологиялар адамдар мүмкіндігін арттыруда. Білім алушының сын тұрғысынан ойлауын дамып, білімін жетілдіреді.

Заманауи оқу процесінің басты кемшілігі – қызығушылықтың болмауы. Біздің бойымызда қызығушылық болса ғана белгілі бір істі жасауға талпынамыз. Ал қызығушылық болмаса ше? Әдетте, мектеп оқушыларының қызығушылығы болмаса да, баға үшін оқиды. Осылай әр пәнді оқыған оқушыға болашақ мамандығын таңдау да қиынға соғады. Қай пәнді алса да, оның қызығушылығы мүлдем оянбады.

Мысалы, мектеп қабырғасында математика пәні мені мүлдем қызықтырмады. Біршама қиындау болды. Оқысам, тек жақсы баға үшін ғана оқыдым. Жетінші сыныпқа көше сала сабақты күшті түсіндіретін ұстаз келді. Математикаға махаббатым бірден оянып, әр сабақта есептер шығарудан ләззат ала бастадым. Бұрын әзер дегенде түсінген есептерімді қалай түсініп кеткенімді де білмей қалдым. Математиканы жақсы түсіне бастап, тоғызыншы сыныптағы емтиханды да өте жақсы тапсырып шықтым. Осылай бір ғана ұстаздың арқасында сабақты тек баға ғана үшін емес, бойымдағы қызығушылықтың арқасында оқи бастадым.

Өз пәнін шын жақсы көретін ұстаз міндетті түрде оқушыларды да осы пәнге қызықтыра алады. Ы. Алтынсарин атамызды алайықшы. Оның алғаш мектеп ашуы, алғаш оқушыларды оқытуы – бәрі де қызығушылықтан басталды. Өзінің досы Н. И. Ильминскийге хатында осыны анық көре аламыз: «Осы жылы қаңтардың 8-і күні менің көптен күткен арманым орындалып, мектеп ашылды. Оған 14 қазақ баласы кірді, бәрі де жақсы, есті балалар... Қазақтар мектепке балаларын беруге ынталы екенін көрсетіп отыр... Мен балаларды оқытуға қойға шапқан ас қасқырдай өте қызу кірістім. Кейін парақор болып шықпаулары үшін оларға адамгершілік жағынан әсер етуге бар күшімді салып отырмын». Ы. Алтынсарин кітаптарды өзі аударып, балаларға оқу мен жаттаудың оңтайлы әдісін үйретті. Оның бойында балаларды оқытуға деген қызығушылығы көрініп-ақ тұрады. Қазіргі кездегі ұстаздарға келсек, көбісі өз мамандығының маңызын толық түсініп тұрған да жоқ. Ұстазын түсінбеген оқушының осы пәнге деген қызығушылығы төмендеп, түсінуден қалады.

Бірақ барлық қателік тек ұстаздан деп айта алмаймыз. Ұстаз қаншалықты қызық түсіндірсе де, осы пәнге қызықпаған баланың ұстазды түсінуі қиын. Сондықтан да мектепте бізге тек бір пәнді

оқыта қоймайды. Әр пәнді деңгейімізге қарай үйрену арқылы сүйікті пәнімізді де таба аламыз.

Заманауи оқу процесінің басты мақсаты – білімді ұрпақ дайындау. Себебі, жастар – ел болашағы. Біздің дамуымыз тікелей еліміздің дамуына қатысты. Қазақстанның болашақта дамыған отыз елге кіру-кірмеуі де жастарға байланысты. Сондықтан қазіргі алған білім арқылы елімізге болашақта зор үлес қосамыз. Бәсекеге қабілетті саналы ұрпақ – ел болашағы.

Жалпы баланың оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты – жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыруда. Бұл жерде заманауи оқыту бойынша әдістемелік жүйенің компоненті – оқыту мақсаты. Бұл мақсат келешекте өздігінен дамуға, өмір бойы білім ала алатын жеке тұлғаны қалыптастырады.

Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты жан-жақты маман болу мүмкін емес. Технологияны меңгеру, іс жүзінде дұрыс пайдалану оқу-тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыруға көмектеседі.

Заманауи оқу процесінің басты артықшылығы – білім алушының танымдық әрекетін дамыта алуында. Жоғарыда атап көрсеткендей, жан-жақты даму арқылы қызығушылығымызды оятамыз. Солай білім алушы өздігінен үйрене бастап, ары қарай дамиды. Алдына мақсат қойып, алға нық қадам баса алады.

Заманауи оқу процесі үнемі өзгерістерге ұшырауда. Бірде оқу бағдарламасынан әліпбиді алып тастап жатса, енді қосып жатады. Өз бағдарламасына үйренген оқушылар әлі толық ұқпаған жаңа бағдарламаға ауысып жатады. Осы өзгерістер үнемі тек жақсы жаңалықтар әкеле бермейді.

XX ғасырдың басында Ж. Аймауытов «Сабақ беру – жай үйреншікті нәрсе емес, ол – жаңаны табатын нәрсе» деген екен. Бұл мақалада заманауи оқу процесі жайлы айтылады. Еліміздің болашағы көркейген елдер қатарына қосылуы, бүгінгі ұрпаққа үлкен үміт артып отыр. Қазіргі білім беру жүйесі жанарып, жаңа көзқарас пайда болып, жаңа технология өмірге аяқ басты. Жаңа бағдарламадан алынған тәсілдерді сабақта тиімді қолданысқа енгізсеңіз, баланың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді, оқушылар оқудың қызықты жеңіл өтетіндігін, ұжымда бірлесіп жұмыс жасауда, әрі тиянақтылығы артады. Білім алушылар өз ой-пікірін ашық еркін айтады, бір-бірін тыңдауға үйренеді сыныптастарымен амосферасы қалыптасады. Сөз соңында айтарым,

жиырма бірінші ғасыр озық ой мен білімнің салтанат құрар кезеңі. Білімді ұрпақ – ұлт болашағының жемісі. Дана халқымыз: «Бала – артта қалған із»-деп тегінен тегін айтпаса керекті. Сол үшін де «баланың үнін», яғни «оқушы үнін» тыңдау да абзал. Сонда ғана нәтижеге жетеріміз анық. Ұлт азбасын, ұрпақ тозбасын! Білім кемесі ешқашан артта қалмасын.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Ы. Алтынасариннің Н.И.Илминскийге жазған хатынан үзінді
- 2 Н. Ә. Назарбаев халыққа Жолдауы «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар
- 3 «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2011 жыл

ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

НҰРҚАТОВА Л. Т.

ә.ғ.д., әлеуметтанушы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі
СӘБИХАНОВ Е. С.

магистрант, ҚР президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы

«Біз бастаған ауқымды өзгерістер Қоғамдық сананы жаңғыртумен қатар жүруі тиіс деп сенемін. Бұл саяси және экономикалық жаңғыртуларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады» деп, елбасы өзінің 2017 жылы 12 сәуірде жарияланған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласынаайтып кеткен болатын. Осы мақаланың негізгі ережелері негізінде «Рухани жаңғыру» бағдарламасы әзірленді. Онда ұлттың жаңа тарихи кезеңдегі негізгі мақсаты белгіленген: рухани және мәдени құндылықтарды сақтау және арттыру, әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіру. Бағдарлама осы мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған бірнеше жобаларды көздейді.

Мемлекет басшысының бастамасымен қолғаалынған «Рухани жаңғыру» бағдарламасы – бұл шын мәнінде ұлттық деңгейдегі ауқымды жоба. Ол қоғам өмірінің барлық салаларын қамтитындығымен ерекшелінеді. Оны қазіргі және ұзақ мерзімдегі перспективасы, қазақстандық қоғам дамуының өзіндік идеологиялық платформасы деп батыл айтуға болады.

Қоғамдық сананың жаңаруы, жалпы әлеуметтік кеңістікте тұратын халықтың қазіргі заманның қарқынды өзгеретін жағдайларына сәтті

бейімделу қажеттілігімен тікелей байланысты. Бұл ретте Қазақстан азаматтарының қоғамдық санасының мазмұны, олардың мүдделерімен, идеяларымен, құндылықтарымен және перспективаларымен тығыз байланысты. Қоғамдық сана өз кезегінде мәдениет, мінез-құлық практикасын, әдет-ғұрып пен дәстүрді, ғылымды, адамгершілік императивтерін қосаалғанда, Рухани негіздерге сүйенеді.

Сол кезде Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы, елді дамыту қажет болатын алты басты бағытты атап өтті. Соның бірі және бірегейі– латын графикасын енгізу. Латын грфикасын қазірдің өзінде қазақстандықтар, әсіресе біз жастар белсенді қолданып келеміз.

Бірақ тағы бір үлкен және әлеуеті зор жоба бар, ол, өкінішке орай, қалғандары аясында елеусіз қалды деп ойлаймын. Ол – «Туған жер»патриоттық бағдарламасы. Шын мәнінде, Бағдарлама идеясына шынайы патриотизм сезімін тәрбиелеу ғана емес, сонымен бірге өзінің ұлттық мәдени-генетикалық кодын сақтау, Отанға ұтымды және эмоционалды қатынасты біріктіру және қамқор адамдарды туған өлкесін дамытуға және жақсартуға тарту, сайып келгенде, әлеуметтік мәселелерді шешу кіреді.

Бағдарламаны әзірлеу кезінде үш негізгі бағыт айқындалды. Білім беру, экология және абаттандыру саласындағы өлкетану жұмысы, өңірлік тарихты зерделеу, жергілікті ауқымдағы мәдени-тарихи ескерткіштер мен мәдени объектілерді қалпына келтіру–бірінші кезекте. Екіншісі-инфрақұрылымдық қолдау, елдің басқа өңірлеріне көшкен қоғамның табысты өкілдерімен (бизнесмендер, шенеуніктер, интеллигенция, жастар) жәрдемдесу. Үшіншісі-қолдаудың, әлеуметтік құрметтеудің оңтайлы нысандарын және демеушілік көмек тетіктерін іздеу бойынша жергілікті биліктің ұйымдасқан жұмысы.

Бірінші бағыт бойынша, мысалы, 5-7 сыныптардың мектеп бағдарламасына 2018 жылы туған өлкенің тарихын, табиғатын және мәдениетін тереңірек зерттеу үшін «Өлкетану» кіріктірілген оқу курсы енгізілді. Аталған жобаясында қазақстан тарихы, қазақ әдебиеті, география, музыка пәндері бойынша оқу жүзеге асырылды, сондай-ақ хрестоматия шығарылды. Сынып сағаттары, сыныптан тыс іс-шаралар және мұражай сабақтары өткізілді. Бұл жас ұрпақ арасында патриоттық сезімді тәрбиелеудің тамашаәдісі деп ойлаймын. Көптеген ата-аналардың айтуынша, мұндай жаңалықтар мектептерде білім беру құралы ретінде өте пайдалы.

Жобаның екінші бағыты аясында бірнеше қалада «меценаттар клубы» құрылды. Әр өңірдің кәсіпкерлері, бұл үш жыл ішінде 12 мыңнан астам адам, өз қаражатына 2,6 мыңға жуық ғимарат салды,

2142 әлеуметтік маңызы бар нысандарды, дәлірек айтқанда мектептер, балабақшалар, мәдениет объектілері, Спорт және балалар алаңдары, медициналық мекемелерді қайта жаңартты. Тек өткен жылы демеушілер есебінен мекемелерді салуға және жөндеуге 60 млрд теңге, толық емес үш жылда 160 млрд теңге тартылды.

Бірақ бұл барлығы сандар және де жобаның тиімділігінің нақты дәлелі. Бірақ клуб жұмысының қорытындысын сараптайтын болсақ, бұл Көкшетаудағы көп балалы отбасына 3 бөлмелі пәтер түріндегі меценаттардың сыйы; Шымкентте 120 орындық балабақша; Қызылордада қамтылған отбасыларға арналған 100 үй; Васильевқа ауылындағы хоккей корты; Шалқар ауылдық округіндегі мәдениет үйін күрделі қайта құру; бірақ туған ауылдарына кәсіпкерлер үшін футбол алаңдарын орнату бүгінгі күнге дейін жақсы дәстүрге айналды: балаларға және бос уақыттарына пайдалы.

Нақты нәтижелерді «Рухани жаңғыру» ресми сайтынан кез келген адам біле алады. Бөлімдердің бірінде басталған, әлі де іске асырылып жатқан және аяқталған әлеуметтік жобалары бар анықтамалық бар. Сондай-ақ сайтта жобаның сомасы мен мердігері туралы барлық ақпарат ашық түрде көре аласыздар. Өңірді, бағытты (мысалы, білім, ғылым, спорт, қоршаған ортаны қорғау, халықтың әлеуметтік осал топтарын қолдау, жетім балаларға көмек көрсету және т.б.) және жобаның мәртебесін тандауға болады. Тек қызығушылық үшін мен 753 жобаны санадым. Айта кету керек, 70 %-дан астамы аяқталды, қалғандары орындалу сатысында немесе тек жоспарланған.

Сонымен қатар, «туған жер» бағдарламасы аясында өңірлерде «Алтын ұям» қайырымдылық кіші жобасын құрды, онда жаңадан шыққан мектеп оқушылары туған оқу орнына, ауылға көмектесуге шақырылды. Барлық бей-жай қарамағандар аз қамтылған ауыл тұрғындары үшін тұрғын үй салуға ықпал ете алды. Міне, «туған жер» идеясы жайында көптеген қайырымды істер бітіруге болатынын айтқым келеді.

Жоғарыда айтылғандардан басқа әрбір өңір патриотизм идеясы мен «Туған жер» жобасын өзінше дәріптейді. Егер Солтүстік Қазақстан қалалары театр қойылымдарының эстафеталарын бір-біріне тапсырса, оңтүстікте көптеген кітап көрмелері өтеді, шығыс өңірде балалар шығармашылығы туған табиғатына және жыл мезгілдеріне арналған ақындармен және бардтармен кездеседі, ал елдің шығысында балалар «кіші отан» тақырыбына арналған челленджер ұйымдастырады.

Енді осы аймақтардың әрқайсысының балалары, өздері армандаған елді құрған арқын болашақты елестетіп көріңізші. Бұл дегеніміз «Американдық арман» немесе Дубайдағы демалыс, Израильдегі медицина немесе Швейцариядағы жақсы өмір туралы ойланудың қажеті жоқ деген сөз. Мұның барлығы Қазақстанда қолжетімді болады. Жастар өз Отанының экономикасын, медицинаны, туризмді, білім беруді, Ауыл шаруашылығын және мұнай саласын дамытатып, өз өңірінің маңызды әлеуметтік проблемасын тиімді шешуге тырысып бақса, қолдан келетін іс деп санаймын.

«Рухани жаңғыру» – Елбасы Н. Назарбаев мақсатты түрде ұсынған құнды құжат. Ал, бағдарлама аясындағы жобалардың тұжырымдамасын құру саясаттанушы, әлеуметтанушы, философ ғалымдардың еншісінде. Айталық, мақалада прагматизм деген ұғым бар, мәселені осындай терминдерді түсіндіруден бастау керек. Прагматизм – ХХ ғасырдың соңында Батыста пайда болған философиялық бағыт. Прагматизмнің жағымсыз жақтары да бар (өзімшілдік сияқты), жағымды жақтары да жеткілікті: нақтылық, нәтиже, жетістік, сөзден іске көшу дегендей. Жалпы, рухани жаңғырудың өзіне прагматистік тұрғыдан қарау керек. Бірақ, бізде көбінесе сөз көп. Идеяны айту бар, прагматистік тұрғыдан жүзеге асыру бар. Мәселен, әлемнің дамыған елдері нақты прагматизмді ұстана отырып, бүкіл халқын игілікке жеткізді. Қазір постмодернизм сияқты әртүрлі ағымдардың жастарға ықпалы күшейіп барады. Шоулар көбейді. Ұрандау, әсірелеу бар да, ал, оның нәтижесі мен түпкі мазмұны төмен деңгейде. Мысалы, ұлттық бірегейлік, соның ішінде, ұлттық идея жайында айтып келе жатқанымызға көптеген жыл болды. «Мәңгілік ел» жобасын іске асыруды бастадық, бірақ, енді бұл да шоуға айналып кетпеуі тиіс. Ең бастысы, идея ұсынылды. Осы ретте рухани жаңғыру бойынша атқарылатын шаралар туралы ақпаратты жастарға жеткізу үшін жаңа технологияларды қолдану керек. Бұрынғыдай айтып, жазып қоя салуға болмайды. Сондай-ақ, қазіргі қоғамдағы түрлі мәселелер гуманитарлық ғылымдарға деген сұраныстың жоғары екенін көрсетіп отыр. Мысалы, экстремизм, терроризм қаупі пайда болды, кім керек – дінтанушы керек. Қоғамда суицид жиіледі – психолог керек. «Мәңгілік ел» идеясын жүзеге асыруға философтар мен саясаттанушылар керек.

Рухани жаңғыру бастамасы дер кезінде көтерілді. Енді, оны тереңдетудің мүмкіндігі мен бағдарларын іздестіру жүріп жатыр. Бірақ, ол бүгінгі таңдағы қажеттілікке жарай ма деген сұрақ ойландырады. Осы мәселелер төңірегінде ой-пікір таластырсақ, сұхбаттассақ, одан ешкім ұтылмайды, керісінше ұтамыз. Сондықтан, рухани жаңғырудың мән-мағынасын түсіне білуіміз керек, түсіндіре білуіміз керек. Бүгінгі

талапқа, әлемдік тәжірибеге сүйене отырып, түрлі бастамалар іске асырылса және соған лайықты мемлекеттік қолдау болса, талай нәрсеге қол жеткіземіз деген ойдамыз.

Қазір бізге Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыруды идеологиялық тұрғыдан қамтамасыз ету шараларымен шұғылдану керек. Ол халықтың санасын жаңа сатыға көтеруге ықпал етеді. Бұл тұрғыда БАҚ, газет-журналдар тарапынан да дұрыс насихат жүргізілгені жөн. Менің ойымша, жалпы халықты тарихпен тәрбиелеуді жолға қою керек. Мысалы, жергілікті жерлерде өткен кезенді түсіндіретін жәдігерлерді жинақтап, өлкетану музейлерін ашу, қазақтың шежіресін жинау, архив деректерін көтеру, т.с.с. Осының барлығына бүкіл ел болып жаппай араласуы қажет. Мәселен, 1920-1930 жылдардағы ашаршылықта опат болған адамдардың тізімін жасаса, оның үлкен тәрбиелік мәні бар. Тарихты жаңғырту деген осы. Сондай-ақ, Президент айтқан интерактивті карта даярлауға да ғалымдар қатысуы керек. Мұндай картауыл-аймақтың бәрінде жасалуға тиіс. Бүгінгі Қазақстан қалай құрылды, оған кімдер үлес қосты және т.б. Міне, осы жұмыстарды тиісті деңгейде жүргізсек, біз көптеген мәселенің шешімін табамыз және ұлттық бірегейлікке қол жеткіземіз.

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында қазақ тарихы туралы интерактивті карта жасауды тапсырды. Енді, оны жүзеге асыратын мекемелер қазақ халқының мемлекет болған кезеңдерін сонау Түркі қағанатынан бастап, Шыңғысхан заманы, одан бергі Қазақ хандығына дейін шолу жасай келіп, империяның қоластына қалай түскенін, қалай мемлекеттілігін жоғалтқанын айқын көрсетуге мән беруі қажет. Тәуелсіздікті қалай алдық, неден ұтылды, қандай жетістікке жеттік дегенді көрсетсе, бұл жай сөзден гөрі, әлдеқайда жақсы тәрбие береді, санамызды жаңартады да, жаңғыртады да. Сонда, біз бүгінгі үрдістерді дұрыс түсінетін, бағалай білетін, болашағына дұрыс көзқараспен қарайтын ұрпақ тәрбиелейміз. «Рухани жаңғыру» бағдарламасына ұлттық мүдде мен прагматистік көзқарас тұрғысынан қарау оң бағыт-бағдар алуымызға мүмкіндік береді. Сананы жаңғырту бүкіл қазақстандықтарға ортақ мақсат-мүдде екенін түсінуіміз керек. Сонда ғана бірлігі бекем, Мәңгілік Қазақстанды құруға болады. Қазіргі жаһандануға жұтылып кетпеудің амалы да ұлттық мүддеге бекем болу, ұлттық үрдістерді жоғалтпау. Бәсекеге қабілетті ұлт қалыптастыру керек дейміз, ол үшін жердің иесін қалыптастыру керек. Халық өзінің ұлттық, дәстүрлі экономикасын жаңғыртқанда ғана жердің иесі сезінеді. Ол үшін құлық керек, қолдау керек. Ата-баба кәсібіне көшуге жағдай жасалса, мал басы

да өседі, дәстүр де жаңаша дамитын болады. Жердің нағыз қожасын қалыптастыру жергілікті жерлерде қолғаалынуына байланысты.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 ҚР Президенті Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Егемен Қазақстан 31 қаңтар 2017 жыл №40

2 Н. Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Егемен Қазақстан 13 сәуір 2017 жыл №20

3 Н. Ә. Назарбаев «Президенттің бес әлеуметтік бастамасы» Егемен Қазақстан 10 қаңтар 2018 жыл №6

ПРОЕКТНЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ КАК ИНСТРУМЕНТ ДОСТИЖЕНИЯ УСПЕХА В СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ ШКОЛЕ

ОСИПЕНКО А. М.

магистр лингвистики, заместитель директора по инновационной работе, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

Современная специализированная школа сегодня – это флагман образования, ей определена ключевая роль – готовить интеллектуальную элиту. От того, как сегодня школа выстроит свою программу деятельности, будет зависеть ее успех и будущее общества.

Как показывает практика, наиболее эффективным типом управления школой в нынешних условиях является проектный менеджмент, так как позволяет трудиться в дистанционном режиме развития, осваивать, наращивать образовательный потенциал педагогов и улучшать качество работы, объединяя усилия, ресурсы, знания из различных областей, опыт практической деятельности, методы и инструменты управления.

Цель статьи – поделиться с коллегами опытом работы по руководству проектами в лицее и особенностями его реализации в единстве Концепции развития в дистанционном формате.

В работе по управлению инновационными проектами в лицее мы следуем четкому алгоритму:

- 1 Целеполагание.
- 2 Сбор информации, анализ ситуации.
- 3 Планирование.
- 4 Организация и мотивация.

5 Контроль.

6 Корректировка.

Потому для нас важной функцией проектного менеджмента изначально является этап целеполагания, то есть формирования замысла. На этом этапе мы руководствуемся целевыми установками, обозначенными в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы (далее – ГПРОН) – эффективное и качественное образование одаренных школьников с учетом их индивидуальных особенностей и формирование поликультурной, прагматичной личности – патриота Казахстана, способной решать проблемы ее целостности и развития.

Данная цель легла в основу нашей Концепции развития лица – внутришкольного нормативного документа, определяющего стратегические задачи, конкретные пути и механизмы их реализации.

На втором этапе – сбора информации – изучаем республиканские, областные нормативные документы, проводим глубокий SWOT-анализ состояния образовательной системы школы, выявляем внутренние сильные и слабые стороны, увидели благоприятные возможности и внешние угрозы, что дает основание сделать выводы о наличии условий для постановки перед коллективом новых задач, обозначенных ГПРОН РК на 2020–2025 [1, с. 2].

На третьем этапе – планирования – определяем стратегические направления и механизмы развития лица и намечаем план действий с конкретными мероприятиями. Так, собственно, возникла концепция развития, или комплекс мер, имеющих ключевое значение для развития школы как организации образования. Нам важно было выработать систему: цель – задачи – направления – программа – план действий, поскольку верно заданные направления формируют программы и планы наших дальнейших действий. Наша программа учитывает основные нормативные документы, определяющие образовательную политику в Республике Казахстан, и имеет гибкую и четкую структуру. Причем существенное отличие проекта от программы в том, что программа не имеет точки завершения, программа – это непрерывный процесс перемен; проект может быть составной частью программы (управление программой включает в себя управление входящими в нее проектами).

При дистанционном формате взаимодействия педагогов на организационном этапе действуем по следующему алгоритму, представленному в таблице 1.

Таблица 1 – Алгоритм действий для создания пространства коллективного образования

№№	Алгоритм действий для создания пространства коллективного образования	Выстраивание модели коммуникации	Цель
11	Постановка проблемы перед коллективом по типу мозгового штурма	Отправка в чат мгновенного оповещения коллектива описания проблемы с просьбой выслать идеи ответственному заместителю директора	Создание банка идей
22	Изучение теоретического материала коллективом по принципу идеи перевернутого класса самостоятельно	Отправка теоретического материала на почту членам коллектива	Углубление материала, возможность его практического использования
33	Создание рабочей группы для разработки проекта и плана его реализации, назначение ответственных исполнителей в зависимости от контента	Сетевое общение малой группы (от 2 до 7 человек) в формате видеоконференции, создание рабочего чата по работе над проектом	Обмен мнениями в чате, распределение обязанностей по разработке структурных частей проекта
44	Онлайн-сотрудничество при разработке проекта	В формате ZOOM, в чате ватсап	Развитие навыков коммуникации в сети, «мягких навыков» Softskills
55	Контроль деятельности рабочей группы по реализации проекта	Мониторинг инстаграм-публикаций по проектам и направлениям	Конструктивная обратная связь
66	Исполнение по графику	Реализация проекта	Выполнение целевых показателей

Итак, созданы проекты, назначены ответственные исполнители, сформированы творческие команды, нацеленные на конечный результат. Здесь особенно важно внедрить систему стимулирования всех участников проекта. В Концепции мы разработали бонусную систему по итогам деятельности учителей с внесением изменений и дополнений в коллективный договор профсоюзного комитета в части «Социальные гарантии» (премии, отгулы и т.д.).

Так, нами определены 7 приоритетных направлений, в рамках мероприятий которых гармонично реализуются 12 инновационных проектов. Из них 5 проектов инициировано акиматом и Управлением образования Павлодарской области. Остальные 7 – эксклюзивные инновационные проекты лица. Мы распределили все проекты в соответствии с содержанием стратегических направлений Концепции развития.

Итак, первое направление – обеспечение социализации личности, развития ее нравственной и физической культуры – включает 7 проектов, логично и содержательно решающих актуальные учебно-воспитательные задачи. В рамках одного направления может быть реализовано одновременно несколько проектов. В этом показательном

признаке прослеживается системный характер структуры Концепции развития. Это наглядно видно из таблицы 2.

Таблица 2 – Направления Концепции развития лицея и реализуемые проекты

Направления Концепции развития лицея	Реализуемые проекты	Цель
Обеспечение социализации личности, развития ее нравственной и физической культуры.	1. «Общество со зрелой правовой культурой» («Құқықтықмәдениетітолыскан қоғам»)	Повышение уровня правовой грамотности педагогов.
	2.«Умное поколение достигнет цели» («Ақылдыұрпақмұратқажетер»)	Воспитание гармонично развитой личности при тесном содействии школы и семьи.
	3.«Поколение с высокими стремлениями» («Биікталғамдыұрпақ»)	Включение прагматичного образа жизни, предполагающего разумное потребление и распределение ресурсов, в систему ценностных ориентиров казахстанцев.
	4.«Доброта и воспитание» («Ізгілік пен тәрбие»)	Методическое сопровождение деятельности педагогов по формированию национального самосознания и воспитания патриотизма у детей и молодежи на примерах изучения культурного наследия, традиций и обычаев казахского народа, популяризации казахской кухни.
	5.«Читающая школа – читающий ученик»	Развитие культурной и читательской компетентности детей и молодежи.
	6.«Руханиказына»	Формирование духовно-нравственного развития лицеистов, а именно конкурентоспособности, чувства национальной идентичности, культура знания и открытости сознания как основных ориентиров современного казахстанца.
	7.Программа ребрендинга лицея по формированию общественного мнения через социальные сети и СМИ	Разработка маркетинговой стратегии, предусматривающей систему мер по созданию имиджа деятельности и позиционированию лицея в СМИ и социальных сетях.

К примеру, проект «Общество со зрелой правовой культурой» («Құқықтықмәдениеті толыскан қоғам»), имеющий цель повысить уровень правовой грамотности педагогов. В лицее на его основе разработан проект «Правовая культура педагога». Ответственными исполнителями за выполнение мероприятий назначены учителя истории.

Спецпроект «Умное поколение достигнет цели» («Ақылды ұрпақ мұратқа жетер») нацелен на воспитание гармонично развитой личности при тесном содействии школы и семьи. Сегодня его продвижением в социальных сетях и СМИ занимается молодежное

крыло педагогов 25–35 лет. Наши подписчики странички в инстаграм стали свидетелями челленджей, публикаций, интервью, направленных на формирование любви к учительской профессии.

Проект «Поколение с высокими стремлениями» («Биік талғамды ұрпақ»), направленный на включение прагматичного образа жизни, разумное потребление и распределение ресурсов, в систему ценностных ориентиров казахстанцев, стал составной частью наших лицейских проектов «Рухани қазына» и программы ребрендинга лицея, которые реализуют учителя физической культуры, художественного труда, технологии.

Проект «Доброта и воспитание» («Ізгілік пен тәрбие»), являющийся методическим сопровождением деятельности педагогов по формированию национального самосознания и воспитания патриотизма у детей и молодежи, также обогатил наш проект «Рухани қазына» новыми формами проведения мероприятий, расширил целевые ориентиры и стал ядром для творческих находок учителей казахского языка и литературы.

В реализацию проекта «Читающая школа – читающий ученик» вовлечена вся школа, поскольку достижение цели – развитие культурной и читательской компетентности детей и молодежи – возможно при условии построения в школе единой читательской среды, строгого соблюдения единого режима работы школы с текстовой информацией, пропаганды традиций семейного чтения.

Лицейский проект «Рухани қазына» находит продолжение во многих перечисленных выше проектах, так как способствует формированию духовно-нравственного развития лицеистов, переключку с этими установками находим и в предыдущих проектах. Завершает все направления программа ребрендинга лицея по формированию общественного мнения через социальные сети и СМИ, потому что ее цель актуальна и своевременна – разработка маркетинговой стратегии, предусматривающей систему мер по созданию имиджа деятельности и позиционированию лицея в СМИ и социальных сетях.

Нам важно повысить привлекательность лицея для родителей, и учащихся, увеличить эффективность освещения мероприятий по информированию населения о деятельности лицея. Сегодня настало время каждому учителю стать пользователем инстаграм, фейсбук, следить за событиями, которые там освещаются. Писать поздравление своим коллегам, радоваться победам, ставить лайки,

распространять знаковую информацию. Только за последний месяц, по нашей статистике, количество подписчиков увеличилось.

В программе ребрендинга (Ребрендинг (англ. rebranding) – активная маркетинговая стратегия; включает комплекс мероприятий по изменению его составляющих: логотипа, слогана, визуального оформления, с изменением позиционирования) мы определили ключевые показатели эффективности представления лица в соцсетях и стремимся им следовать в повседневной жизни. Так, заходим в инстаграм лица по логину и паролю, нажимаем на статистику и видим данные за последние 30 дней:

- количество подписчиков – 10200,
- общее количество просмотров постов – 91449
- нажатие на адрес сайта – 42 (в шапке профиля ссылка на сайт лица)
- отметок «Нравится» – 4759
- комментарии – 410
- количество сохранений – 103 (то есть сколько раз пользователи сохранили себе посты, чтобы посмотреть их потом)
- репостов (поделиться) – 193

Что касается сайта лица, то здесь также мы владеем информацией для улучшения контента.

Системная работа проводится по всем направлениям и проектам в течение всего учебного года.

На пятом этапе – контроле – производится подготовка и сбор отчетности о ходе работ по всем 12 проектам, ведется мониторинг дел и сроков выполнения по принципу канбан-метода, осуществляется контроль качества, изучение мероприятий по уменьшению рисков, что дает возможность провести корректировку действий, то есть шестой этап – и начать процесс сначала по принципу спирали.

Таким образом, проектный менеджмент имеет ряд преимуществ. Во-первых, в современных условиях проектный метод в менеджменте лица позволяет видеть цель, соотносить ее с ожидаемыми результатами и идти к ней по четко проложенным путям, максимально используя материально-техническое оснащение и кадровые ресурсы. Во-вторых, повышается профессиональный уровень всех вовлеченных в процесс проектирования, нарастает рефлексивность мышления, формируются личные цели и ценности, которые согласовываются с социальными целями и ценностями.

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы, постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988, с.2.

ДАМУЫНДА ПСИХИКАЛЫҚ КЕШЕУІЛДЕУІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ЕРТЕГІ ТЕРАПИЯСЫ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

ОСПАНОВА Н. Е.

мүгалім-логопед, № 13 «Алтынай» арнайы балабақшасы, Екібастұз қ.
АЛЫБАЕВА Г. М.

тәрбиеші, № 13 «Алтынай» арнайы балабақшасы, Екібастұз қ.

«Бала тәрбиесі – бұл ата-аналардың ерекше азаматтық борышы» деп тұңғыш елбасымыз Н. Ә. Назарбаев айтқандай бала тәрбиесі қашанда маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Қоғамдағы материалдық қажеттіліктерге байланысты ата-аналар балаларына қарауға мұршалары жоқ. Балаларға рухани құндылықтарды беруге уақыт аздығынан тек материалдық құндықтармен ғана қамтамасыз етіп отыр. Қазіргі таңда бұрынғыдай ертегі оқып беретін әжелеріміз барма? Сол ертегіні құштарлықпен, қызығушылықпен, шыдамдылықпен тыңдайтын бала аз. Қазіргі кезде балаларға отырып ертегі тыңдағаннан гөрі ғаламторға кіріп мультфильм көрген анағұрлым ыңғайлы. Бірақ бұл ғаламтордың және мультфильмдердің бала психологиясына қаншалықты әсер етіп жатқанын уайымдап жатқан ата-ана барма? Бүгін де еуропалық балалар дәрігерлері ертегі терапияның бала денсаулығына тигізер орасан пайдасы туралы сөз қозғап жүр. Батыс пен Еуропа психологтары бала тәрбиелеу мәселесінде құрғақ ақыл айтудың, ескеру мен дауыс көтерудің жарамсыз екендігін толықтай дәлелдеді. Бұлар жаһанданулық қоғамға қадам басқан жаңа ғасыр үшін көнерген, өз күшін жоғалтқан әдістер деп танылған. Есесіне, ертегі терапиясы арқылы баланың санасын өздігінен кері нәрселерге қарсы тұрарлық күш беру шарт деген тәсілді ұсынады. Педагогика ғылымы мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілінің оның жан-жақты дамуымен тығыз байланыста және мектепке дейінгі әртүрлі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту жалпы психофизикалық дамуымен қатар жүреді деп қарастырады. Ертегі баланың эмоционалдық

аясына әсер етеді, бұл одан әрі вербалды реакция мен бағалауға итермелейді. Мұның бәрі ертегінің көмегімен мүмкін, себебі бұл ертегілерде өзге әдебиеттерге қарағанда өте жағымды немесе жағымсыз кейіпкерлер бар, сондықтан баланың өз іс-әрекеттерін бағалауы және кейіпкерлердің нақты өмірдегі мінез-құлқының үлгісін жасауға қиындықтар туғызбайды. Ертегі терапиясының ерекшелігі оқушылардың тұлға ретінде өсуі үшін сауатты және жүйелі сөйлеп үйренудің үйлесімділігі мен келісушілігіне алып келеді. Ертегі терапиясы – қиялдағы іс-әрекеттер шынайы қарым-қатынаспен байланыса отырып, баланың ынтасын ашуға, өз бетінше әрекет етуге үйретіп, шығармашылығын дамытып, өзінің эмоциялық күйін ретке келтіруге болатын ықпалды әрекет болып саналады. Ертегілер әрқашанда қазақ халқының өмірінде маңызды рөл атқарып келген.

Себебі, ертегілердің мазмұнында халықтың тұрмыс тіршілігі салт-дәстүрі, әдеп-ғұрпы, бүкіл болмысы, адамдардың өзара қарым-қатынасы, мінез-құлқы бейнеленген. Ұрпақ тәрбиесінде ең тиімді тәрбие құралы ретінде ертегілер тілі жеңіл, түсінуі оңай болғандықтан, ертегілердің балаларға отан сүйгіштік, еңбексүйгіштік, тәрбиелер беруде ғана емес, олардың тілін дамытуда да атқаратын қызметінің маңызы өте зор.

Ертегі – халық даналығының қайнар көзі. Ол мейірімділікке, батылдыққа, адалдыққа үйретеді. Зұлымдық пен әділетсіздікті айыптай отырып, ертегі балада ренжіген қаһармандарға деген жанашырлықты тудырады және сол арқылы азаматтықты қалыптастыруға ықпал етеді. Ертегіні тәрбиенің маңызды құралдарының бірі деп санауға болады.

Мектеп жасына дейінгі әрбір баланың даралығын ашу үшін ертегі терапиясын қолдана отырып, оның креативті ойлауын дамытудың маңызы зор. Атақты педагог Сухомлинский: «Бала кезде 3 жастан он екі жасқа дейінгі аралықта әр адам өзінің рухани дамуына қасиетті нәрсенің бәрінде ертегіден алады» – деген.

Беделді ертегі терапевттердің бірі Т. Д. Зинкевич Евстигнеева ертегі терапиясын рухани білім беретін, әлеуметтік тұрғыдан адамды жүзеге асыратын және адамның рухани табиғатын дамытатын, тәрбие жүйесі ретіндегі тәсілдер жиынтығы деп анықтама берген.

Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева ертегі терапиясын төмендегідей түсіндіреді:

– емдеу (психотерапиялық болып табылатын баланың ішкі білімін ашу);

– мағына іздеу үдерісі (әлем туралы білімнің мағынасын ашу);
– шынайы өмірдегі және ертегідегі оқиғалар мен тәртіптердің арасындағы байланыстың білімі;

– мәселелік оқиғаларды объективтілеу;

– баланы тәрбиелеу және оған білім беру.

Ертегі терапияның бір ұтымдылығы – бала тілімен жеткізілуінде, баланың ой ауқымына тән оқиғалар дәрежесінде ситуация құруында. Бала ертегі тыңдау арқылы өзін-өзі емдеп, түрлі шығармашылық қабілетінің ашылуына мүмкіндік алады. Барлық ертегілерде басты кейіпкердің еркін өмірге қол жеткізуі, Отанының тәуелсіз дамуы басты мұрат ретінде бағаланса, ертегі арқылы балақайлар өздік кеңістік пен еркіндік ұғымын түйсінеді. Ертегі терапиясының жетекші идеялары болып: – өміріндегі мүмкіндіктері мен өмірінің құндылығын, өзіндік потенциалдарын сезіну;

– оқиға мен амалдардың себеп-салдарын түсіну;

– қоршаған ортаны түйсінудің әртүрлі стильдерін танып-білу;

– қоршаған ортамен өзара жасанды әрекет ету;

– үндестік пен күшті сезіну

Ертегі терапиясымен әсер ету ертегінің бес түрінің көмегімен жүзеге асады:

Әрбір жағдайда, әрбір кеңес беру кезіне сәйкес келетін ертегілер тандалып алынады немесе арнайы құрастырылады. Бұл ертегі терапевтерінің оқыту тақырыбы болады. Әртүрлі образдағы ертегілер балаға әртүрде ұсынылады:

– ертегіні талдау, ертегіні айтып беру, шығарма, қуыршақ дайындау, драматизация, сурет салу, ойындар, медитация және т.б.

Ертегі терапиясы арқылы балаға мынадай қасиеттерді сіңіруге болады:

– Баланың шығармашылығы дамиды;

– Ойлау қабілеті дамиды;

– Баланың бойында тапқырлық дамиды;

– Өз ойын жеткізе білу;

– Рөлге ене білу;

– Сөйлеу мәдениеті және т.б. қасиеттері дамиды [2].

Қазіргі таңдағы көптеген зерттеулердің нәтижелеріне сүйенер болсақ, ертегі терапиясы емдік мақсаттағы терапия екенін түсіндіріп, дәлелдеп отыр. Оларға қысқаша тоқталып кетер болсақ:

– Әлеуметтік ортада туындап отыратын көңіл-күйдегі агрессивті сезімдерден босаңсу. Сурет салу, живопись, түрлі-түсті краскармен глинаны пайдалана отырып мүсіндер жасау – адам бойындағы психикалық қысымдардан босаңсуына пайдасын тигізетін ең бір зиянсыз әдіс.

– Психотерапияны жүргізудің вербальды түріне қарағанда, көптеген бейнелердің көмегімен ішкі уайымдаулар мен санасыз түрде кикілжіңге түсу себептерін сыртқа шығару оңайырақ болады. Яғни, терапияның тиімді әрі пайдалы жақтары осыдан байқалады. Сонымен қатар терапия барысын алға, жағымды жағынан ілгерілеуін тездетеді.

– Терапия жүргізу процесінде диагностикалық жұмыстармен интерпретация жасаудың негізгі мүмкіндіктерін нақты беріп отырады. Баланың жасап шығарған шығармашылық туындыларының шындықтағы бар нәрсе екенін ол өзі жоққа шығара алмайды. Баланың шығармашылық жұмысының стилі мен мазмұны ол жөнінде психологке көптеген ақпарат беріп отырады. Сонымен қатар туындының авторы педагогқа бірге интерпретация жасауда көптеген өзіндік үлесін қосады.

– Көптеген арыла алмай жүрген ойлар мен қиын ауыр сезімдермен жұмыс жүргізуге болады. Кейбір уақыттарда үдемелі сезімдер мен қандай да бір наным-сенімдердің себептерін анықтаудың, оны түсіндіре алудың бірден-бір жолы – осы вербальды емес әдіс арқылы қарым-қатынас жасау болып табылады.

– Терапиялық өзара қарым-қатынасты нығайтуға көмегін тигізеді. Топ мүшелерінің шығармашылық жұмыстарындағы кейбір элементтерінің ұқсас келуі өзара жағымды сезімдер мен бір-біріне деген эмпатияның қалыптасуын тездетеді.

– Іштей өзін-өзі реттей алушылық пен өзін-өзі бақылай алу сезімінің пайда болуына әсерін тигізеді.

– Өз сезімдеріне зейін қоя отырып, көңіл бөлуін дамытады және нығайтады. Балалар ертегіге ене отырып, нақты жағдайда шығармашылық конструктивті өзгерістің жаңа мүмкіндіктерін ашады және өзіне күш жинап, өздеріне жаңа ресурс аша отырып, өз өміріндегі оқиғаларға ауысады, басқаша ойлай бастайды, басқа қырынан қарай бастайды және оның конструктивті әлеуметтік моделіне кіріседі.

Ертегі терапиясының когнитивті және шығармашылық аспектілері ерекше маңызды. Ертегіге талдау жасау (когнитивті талдау) рухани құндылықтарға жанасуды, күнделікті жағдайларға

қатысты көзқарасты өзгертеді немесе едәуір байытады. Қиялдың шығармашылық энергиясын – шығарма, сурет салу, қуыршақтар дайындау, ертегіні драматизациялау (шығармашылық аспектілер) арқылы шығаруға мүмкіндік береді. Барлық осы күштер өз өмірін конструктивті өзгертуге көмегін тигізеді. Көптеген зерттеу жұмыстары көрсеткендей - ертегідегі тенестірулер, яғни, метафора, адамның бейсаналы күйіне тікелей әсерін тигізеді. Ескеретін жағдай, метафора әсері терең әрі тұрақты деңгейде жүреді. Метафоралық ғажайып әсерлер жеке тұлғаның өзіндік, жекелік ресурстарын белсендіре түседі. Көптеген образдар, метафора тілдері қоршаған ортамен өзара қарым-қатынас орнатудың жаңа мүмкіндіктерін ашады, адам санасын оятып, белсендіреді.

Ертегімен жұмыс жасау барысында мынадай әдістерді қолданған жөн: – Ертегіні талдау. Мақсаты – әрбір оқиганы, әрбір кейіпкерді, әрбір бейнеленген сюжетті түсіне отырып шыққан қорытындыны ұғыну. Баладан көбінесе өз ойын сұрап отырған жөн.

– Ертегіні әңгімелеу. Бұл әдіс баланың елестете алу қабілетін, қиялын дамытады. Балаға бұл ертегіні қатысқан немесе қатыспаған кейіпкердің атынан баяндап беруді ұсынуға болады.

– Ертегіні қайта жазу немесе толықтыру. Ертегінің мазмұны немесе оқиганың шиеленісуі, аяқталуы ұнамаған кезде қолданылатын әдіс. Ертегіні қайта жазып немесе кейіпкерлерін өзгертіп бала өзінің бойындағы өзгерістерді көрсетіп, шешімін таппай жүрген жағдайларды шешіп, өз ішіндегі толғаныстардан босай алады.

– Қуыршақтар арқылы ертегіні сахналау. Бұл баланың қимыл-қозғалыстарын неғұрлым шынайы етіп, қуыршақтың мінез-құлқын да шынайы сомдай алуына көмектеседі. Қуыршақтармен жұмыс жасау арқылы бала өз бойындағы өзгерістер мен эмоцияларды жағдайларға байланысты көзрсете алмайтын жақтарын көрсетуге мүмкіндік алады.

– Ертегіні құрастыру. Кез-келген қиял-ғажайып ертегілерде мазмұнның даму заңдылықтары бар. Басты кейіпкер бір отбасында дүниеге келіп, қиындықтарға тап болып, ол кедергілерді жеңеді және үйіне оралады. Сонымен, ертегі барысында кейіпкердің өмірі ғана сипатталмай, жеке тұлғаның қалыптасу кезеңі айтылады.

Ертегі терапиясы – бұл білім беру және ертегі арқылы емдеу. Ертегі балаларды уайымдауға, қуануға, жанашырлыққа, қайғыға үйретіп қана қоймайды, сонымен қатар оларды ауызша байланысқа шақырады. Бұл балаға түзету әсерінің ең тиімді тәсілі, онда оқыту принципі айқын көрінеді: ойнау кезінде оқыту. Нәтижесінде

сөздік қоры, сөйлеудің грамматикалық құрылымы, дыбыстық айтылуы, келісілген сөйлеу дағдылары, сөйлеудің әуезділігі мен интонациялық жағы, темпі, сөйлеу мәнерлілігі белсендіріліп, жақсарды.

Ертегі терапиясы – бұл ертегі оқиғалары мен өмірдегі мінез-құлық арасындағы байланысты қалыптастыру процесі. Бұл шындыққа ертегі мағыналарын беру процесі.

Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған ертегі терапиясының бағдарламасы келесі міндеттерді шешуді мақсат етеді:

Өзіңіздің ертегілеріңізді құрастыра отырып, қайталау, үшінші тұлғалардың әңгімелері, бөлісу және шеңберде әңгімелеу арқылы сөйлеуді дамыту.

Баланың шығармашылық қабілеттерін ашу, олардың дамуына көмектесу.

Агрессия мен мазасыздық деңгейін төмендету.

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

Қорқыныш пен қиындықты жеңуге үйрету.

Эмоцияны сауатты түрде білдіру қабілетін дамыту.

Бала, ата-ана және мұғалім арасында тұрақты байланыс құру.

Ертегі терапиямен әсер ету ертегінің 4 түрінің көмегімен жүзеге асады:

– Көркемдік ертегілер – халық ертегілеріне қарағанда нәзік келді. Адамның өміріндегі жеке өмірінен мағлұмат береді.

– Халық ертегілер – оқу материалын түсіндіру үшін қолданылады.

– Авторлық ертегілер – баланы ертегіге қызықтыру, зейінді дамыту.

– Психокоррекциялық ертегілер – баланың іс - әрекетіне жаймен түзету үшін қолданылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 III Республикалық педагогикалық журнал. Білім. Kz

2 Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии. СПб, 1998

3 Ертегі терапиясы, Төлеген. А. , Қазақстан мектебі, № 8, 2012 жыл

4 Соколов Д.М. Сказки и сказкотерапия. –М., 1996

5 Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған театр ойындар. Астана-2014 ж.

ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУ ҮРДСІНДЕ ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ОСПАНОВА Н. Н.

п.ғ.к., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КЕҢЕС Д. Қ.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КАБЕНОВ Д. И.

PhD докторы, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Бүгінгі таңда цифрлық әлемнің қарқынды дамып жатқанын көріп жатырмыз. Ал оқу бағдарламасы сұраныс пен уақыт талаптарына сәйкес болуы тиіс. Қазір смартфондар мен компьютерлерді мектепке дейінгі кіші жастағы балалардың пайдаланып жатқанын көріп жатамыз.

Цифрлық сауаттылық – бұл оқу мен жазу сияқты негізгі дағдылардың біріне айналып келеді. Сондықтан да балаларды цифрлық сауаттылық және де ақпараттық қауіпсіздік негіздеріне мүмкіндігінше ертерек үйрету маңызды. Оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа формасының бірі – қашықтықтан оқыту технологиялары арқылы оқыту. Қашықтықтан оқыту дегеніміз – мұғалім мен оқушы арасындағы қандай да қашықтықта интернет ресурстарының сүйемелдеуімен өтілетін оқытудың формасы, яғни интернет желілерінің көмегімен белгілі бір арақашықтықта оқытуды айта аламыз.

Қашықтықтан оқыту тәсілімен оқытатын оқытушыларға және осы істе мүдделі басқа да адамдарға бірнеше талаптар қойылады олар мыналар:

– Оқытушы компьютермен жоғары дәрежеде сауатты жұмыс істей білуі қажет.

– Қашықтықтан оқытудағы мақсаттары мен міндеттері, оның алдағы уақытта ақпараттық технология және коммуникация құралдарының негізінде дамуы туралы білуі қажет.

– Оқытушының ақпараттық құралдармен жұмыс істеуге іс жүзінде дағдылануы қажет.

– Оқытудың телекоммуникациялық құралдарын қолдану ісіне дағдылануын қалыптастыру, атап айтқанда: тұтынушылар арасында ақпараттар алмастыру және ақпараттық жүйелердегі ресурстарды пайдалануға дағдылануын қалыптастыруы қажет.

– Оқу үрдісін қашықтықтан оқыту шеңберінде жүргізу ісіне жан-жақты даярлау, қашықтықтан оқыту жүйесі бойынша сабақ өткізу үрдісінде үйлестіруші болуы қажет.

Білім беру жүйесін жан-жақты ақпараттандырып, қашықтан оқытудың алғы шарттарында Н. Ә. Назарбаев ұсынған «Қазақстан -2030» стратегиялық бағдарламасында айқын көрсетілген. Қашықтан оқытудың жергілікті жүйесі белгілі бір білім және жекелеген қала (университет) шеңберінде жұмыс атқарады, оның құрамына тек жоғары оқу орындары ғана емес, мектептер, гимназиялар мен колледждер де кіреді. Осындай жүйенің аясында жұмыс жасаудың алғашқы сатысында зиялылық потенциалын, компьютерлік техниканы ұтымды пайдалана отырып, үздіксіз білім беру принциптерін ойдағыдай іске асыруға қажет болады. Осыған орай, мектептер мен жоғары оқу орындарында жергілікті және аймақтық желіні пайдаланып, шығармашылық жұмыстарын таратып, оқыту үрдісінде әдістеме бойынша тәжірибе алмасуы қажет.

Қашықтан оқыту технологияларын қолдана отырып оқу бұл әрбір білім алушының білім алу кезіндегі белсенді өз бетінше дамуын айтамыз. Білім алушы жеке тұлғалар өздеріне берілген қандайда да бір тапсырмаларды уақытылы, ұқыпты орындаған кезде ғана ол тұлғаны белсенді болашағынан үміт күтетін адам ретінде тани аламыз. Білім алушылар олар тек ғана берілген тапсырмалармен ғана шектеліп қалмай алдыға неғұрлым көбірек ұмтылып көбірек ізденуі қажет.

Дәл қазіргі кезде мектептер, жоғарғы оқу орындары мен колледждер қашықтан оқытуды жалғастырып жатыр. Қашықтан оқыту шеңберінде оқу платформаларының тиімділігі өте жоғары болып тұр. Еліміздегі індет жағдайында қашықтан оқыту арқылы ақпараттық технология заманымен байланысты білім беру түрінің керемет түрін алып жатырмыз. Қашықтан оқытуда түрлі ойындар арқылы шет тілдеріндегі дағдыларын да қалыптастырып үйрену үстіндеміз. Қашықтан оқыту ол бізге шектеулі жағдайда шексіз мүмкіндіктерді пайдалануға жол ашты. Біз осы уақытқа дейін пайдаланып келген оқулықтарымызды ендігі кезекте баспалардың алдында тұрған кезде, оқулықтардың электронды түрінің пайда болғанын көруімізге болады. Бұл дегеніміз білім алу жолындағы технологиялардың білім жүйесіне тигізген әсеріндегі білім алу формасына енген жаңа жаңалықтар. Оқушылар қашықтан оқу арқылы өз білімдерін жетілдіре алады және де ақпарат жүйелерін

пайдалану мүмкіндігі арқылы өз мақсаттарына жетеді. Мысалы: керекті әдебиеттер мен оқу кітаптарын іздеу, бақылау және тесттік тапсырмаларды орындау, лабораториялық жұмыстар, сияқты дайын баяндамалар, сонымен қатар қашықтан олимпиядаға қатысу ол оқушының өзіндік шығармашылық потенциалының дамуына өз әсерін етеді.

Әр елде, қалада орналасқан оқушылардың қашықтан оқытуға қатысуы шығармашылық бірігуі арқылы және жарысу эффектісін береді. WEB – беттер жасауда оқушылар өздерінің жұмысын желіден көріп оқушы ғылыми, суретші немесе басқа да шығармалардың авторлары бола алады. Өзінің жұмыстарын жақсы, қызықты етіп көрсету үшін олар гипермәтіндермен, графикамен, дыбыстармен жұмыс істейді. Қашықтан оқуда оқушылар мәдениет арасында байланыс орната алады. Басқа елмен арнайы сұхбаттасу үшін сол елдің мәдениетін жақсы білу керек. Сонда мәдениеті, білімдері, діни бөлек оқушылар емін-еркін ақпарат алмаса алады. Басқа елмен байланысу үшін алдын ала оқушының психологиясын дайындауы керек. Ол үшін әр түрлі тренинг өткізу де қажет. Бұл тренингте басқа елдердің мәдениетімен, олардың арасындағы айырмашылықтарды таныстыру бағытымен өтеді. Оларда мезгіл уақыттары мен уақыт арасында айырмашылықтар болады. Осы жерде электрондық конференциялар көмектеседі, одан керекті ақпаратты алуға болады. Қашықтан оқыту оқытушылар үшін де, оқушылар үшін де тиімді екенін уақыттың өзі дәлелдеді. Қашықтан оқыту жүйесіне ата-аналардың көзқарасы жақсы қалыптасып келеді. Әсіресе ата-аналар үшін қашықтан оқыту материалдық жағдайының тиімді болуын қарастырады.

Интернет бұл дегеніміз «желілік» яғни мұғалімдердің маңызды рөлін арттырады, өйткені телекоммуникациялардың көмегімен олардың әсер ету аймағындағы әдеттегі оқу процесімен салыстырғанда жүздеген және мыңдаған есе артады. Дарынды мұғалім оны қоршаған адамдарға ғана қызықты емес, оның миссиясы кеңірек ол дегеніміз қашықтан оқыту технологиясын қолдана отырып, одан үйренгісі келетіндерге көмектесу. Біздің ғасырда ең жақсы оқытушылар, ең алдымен, қашықтан, яғни электронды телекоммуникациялардың көмегімен бүкіл әлеммен қарым-қатынас жасай алатын адамдар болады.

Сонымен қатар қазіргі кезде б3-тен аса қашықтан қатысуға болатын олимпиадалар тізбегі бар, біз олардың ішінде өзіміздің қызығушылығымыз көп бейінді бір пәнге қатыса аламыз.

Онда көптеген қызықты мәліметтерді біле аламыз. Қатысқан олимпиадалардан жүлделі болып жатқан жағдайда оны біз пошта жүйесі арқылы ала аламыз. Біз мұнымен бірінші уақытымызды үнемдейміз, екіншіден қаржы мәселесінде ешқандай кедергі болмайды.

Цифрлық білім беру ресурстарын толыққанды пайдалануды іске асыру шеңберінде электрондық оқытудың ақпараттық жүйесінде мыналар құрылды: білім беру ұйымдарының порталы, ұлттық білім беру дерекқоры, порталдар, электрондық кітапхана, білім беру ұйымдарын басқару жүйесі және <https://e.edu.kz> сайтта қол жетімді электрондық оқытудың басқа да компоненттері бар.

Білім беру ресурсының артықшылығы олар:

- мектепте, үйде пайдалануға ыңғайлы жүйе;
- мектеп бағдарламасына сай бұл ресурс мыңдаған фильм, интерактивті көрнекілік және бақылау жаттығуларынан тұрады;
- жаңа тақырыпты меңгертуге арналған видеолар аз уақытта бірнеше ақпаратты қамтып үлгереді;
- әрбір видеода транскрипт бар, яғни видеода айтылған ақпараттардың жазбаша нұсқасын оқуға немесе көшіріп алуға болады.

Қорытындылай келе айтатын болсақ, қашықтан оқыту оқушыларға жауапкершілікті үйретті, берілген әр тапсырма түрлерін өз уақытымен орындауға дағдыландырды, сондай-ақ оқушыға өз бетінше жұмыс істеуге, жобалық жұмыстар жасауға үйретті. Цифрлық технологияларды меңгеруде өз кезегінде пайдалы әсерлерін тигізді. Бұл дегеніміз цифрлық даму арқасында Қазақстан» цифрлық технология білім беру жүйесін» қалыптастырды. Қашықтан оқытуды енгізу сынақ немесе емтихан тапсыру кезінде білімалушылардың яғни оқушылардың қорқынышын азайтады. Оқушылардың толқуы мен қорқуы кейбір сыныптастарына өз білімдерін толық көрсетуге мүмкіндік бермейді. Бағалаудың субъективті факторы алынып тасталады. Топтың әсерімен немесе оқушының басқа пәндер бойынша үлгерімімен байланысты психологиялық әсері алынады. Оқушылар өткізілген тақырыпты өз бетімен ешкімнің көмегінсіз орындап, тапсыра алады. Қашықтықтан білім беру үшін мектептің интернет желісі жақсы жұмыс жасауы қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі / Ахметова Г.К., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т. // Алматы: АҚ «ҰБАО «Өрлеу», 2013.

2 Интернет ресурстар: <https://ainews.kz/kk/health/qashyqytan-oqytudan-qashpanyz--682273>

3 <http://e.edu.kz>

4 Сандық білім беру ресурстарын оқу үдерісінде қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар, – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 4 б.

ӘБІШ КЕКІЛБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫДАҒЫ ҚАҺАРМАННЫҢ РУХАНИ ӘЛЕМІ

ӨНЕРХАН А.

магистр, қазақ тілі пәнінің мұғалімі, № 85 мектеп-лицей, Нұр-Сұлтан қ.

Адамның рухани әлемі адамзат баласын, барша руханиятты жасаушыларды толассыз толғандырғаны хақ. Қазір әлем бойынша жаһандану үдерісі бел алып келеді. Материалдық игіліктерді алдыңғы қатарға шығарып, руханиятты кейінге ысырған бұл үдеріске барша адамның қазіргі таңда тек қана парасат, адамгершілік, биік рух пен зияткерлікті қарсы қойғаны абзал. Бұл мақсатқа жету жолында адам баласы өмірінде ерекше орны бар әдебиет туындыларын, оның даму тарихында ерекше атауға лайық XX ғасырдың 60–80 жылдарындағы кезеңнің мән-маңызы ерекше.

Әбіш Кекілбаев – төл әдебиетіміздің көрнекті өкілі, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, Халық жазушысы, әлемдік әдебиетте өзіндік орны бар жазушы. Талантын алғашқы жазған шығармаларында-ақ байқатып, оқырманын тәнті еткен қаламгер таңдаған қай тықырыбын болмасын, жоғары биікке көтеріп, көркемдік шешіміне оқырманын иландыра алатын шынайы суреткер. Оның әңгімелерінен бастап, повесть, романдары да жеңіл-желпі оқуға көнбейтін, қадалып, қайталап, ой көзімен оқуды тілейтін, иірімдері мол, астарлы ой, күрделі философиялық түйіндерден тұратын туындылар екені баршаға аян.

Қаламгер өзінің сөз өнерінде алғашқы қадамын өлең жазудан бастаған. Сын, публицистикадағы еңбектерін айтпағанда, оның

прозалық туындыларын тықырыптық тұрғыдан мынадай шартты үш жікке бөлуге болады:

А) Қазіргі кезең тақырыптары;

Ә) Тарихи тақырыптар;

Б) Халықтық аңыздарға негізделген тақырыптар.

Әдебиет тақырып таңдамайды. Өйткені, өмір бар жерде әдебиет бар. Әр халықтың әдебиеті – оның сана-сезімінің көрінісі. Көркем туындыда әдебиет сол өмірдің өзімен тұтасып, бірігіп кетеді. Ұлттық ойды, халықтық сырды ашады. Өмір құбылыстарының бір-біріне ұқсамайтыны тәрізді, көркем шығарма да кейбір сюжеттік ұқсастықтары байқалып тұрса да, ой-сана көрінісін ашып талдауда бір-бірінен алшақ жатыр. Суреткер талантының биіктігі де осы ұқсамауында, даралығында.

Жазушы еш уақытта қоғамнан тыс өмір сүрген емес. Оның суреткерлік дүниетанымын қалыптастыратын да өскен орта, қоғам. Осы тұрғыдан келгенде шығармашылықтағы дүниетанымның маңызы Ә. Кекілбаев шығармалары негізінде көрінеді.

«Ә. Кекілбаевтың жазушы ретіндегі ең сүйікті тақырыптарының бірі – әділет пен сүйіспеншілікке, адамшылық пен қайырымдылыққа қарама-қарсы суреттелген, көпшілікті өлшеусіз қасірет-қайғыға, алапат ойран-сұмдықтарға бастайтын шеті-шегі жоқ билік пен қарақан басының қамын күйттеген сол билік иесінің ештен кеш болса да, райынан қайту кезеңі рухани қайыршылық көріністері оның көпшілікке белгілі «Ханша-Дария хикаясы» повесінде жан-жақты сипатталады» [1, 1–8].

Ә. Кекілбаев тек тарихи тақырыптарға ғана жазып қойған жоқ, қазіргі заман тақырыбына да қалам тербеді. Сондай шығармасының бірі – «Шыңырау» повесі.

Повестке негіз болған оқиға – ел аузындағы «Ақотты нар» аңызы. Жазушы «Шыңырау» повесінің жазылуы туралы бір сұхбатында мынадай жауап айтқан екен: «Мен бала кезімде Бейнеубай, тағы да басқа көптеген құдықшылар жөнінде көп әңгімелер естідім. Универсиетті бітірген кезімде әкемнің Қарақалпақстаннан тумалас қыздары келді. Баяғы Қаракісінің тұқымдары біздің бір қызымыздың ұзатылған жері екен. Амандасу үшін соларға бардым. Олар Ақотты-нар деген жердегі құдықтың маңында отыр екен» [2].

Шығарманың тарихи шындығы туралы біраз дерек Дүйсенбаева Жанбибі Сенбайқызының «Ә.Кекілбаев прозасы. Халықтық аңыздар мен көркемдік шешім» атты кандидаттық диссертациясында

келтіріледі. Ол «Ақотты-нар» аталған құдықтың тарихына жазушы естеліктері мен сұхбаттары арқылы біраз талдау жүргізіп: «Повесте құдықшының өлімі аңыздағыдан мүлдем өзгертіліп, басқаша суреттелген. Аңызда «құдықшыны асау нар құдық ішіндегі тасқа олай соғып, бұлай соғып мылжа-мылжасын шығарса», жазушы суреттеп отырған повесте құдықшыны жер асты ағын суы алып кеткен» [3, 89], – дейді.

Еңсептің Арын ауылындағы жылт еткен бір сәттік бозбалалық өмірі болмаса, құдықтан басқа көрген қызығы шамалы. Оның түнгі тынысы болмаса, бүкіл ғұмыры жер астында өтеді. Көзін құдықта ашып, құдықта жұмды. Сөйтіп ол өмірінің соңында да жер астында қалды.

Қаламгер аңыздағы құдықшының өлімін де тектен-текке алып отырған жоқ. Ел аузындағы әңгімелерде құдықшылардың өлімі құдық қазу кезінде, бітеліп қалған су көзін аршуда көп кездескен жағдай. Осы повестің өзінде бір үйдегі ағайынды екі адамның да қазасы осы құдықтан болғанын суреттейді. Демек жазушы құдықшы өмірінің қияметті шындығын дәл көрсетіп отыр.

Ә.Кекілбаевтың «Аңыздың ақыры» романында өмірдің мәні, жақсылық пен зұлымдық, шындық пен әділеттілік мәселелерін көтереді. Әрбір адамзатты рухани-адами тұрғыдан өзін-өзі тану мәселесі міне, қаламгердің тереңдей енген тақырыбы осы. Кез келген адамзатты тану үшін оның сыртқы бет-әлпетіне барлау жасау жеткіліксіз. Адамның бар сыры жан әлемінде жатады. Қайсыбір адам болмасын өзін жеке адам ретінде танып, өз тағдырының сарапшысы болуы тиісті. Өмірде жасаған әрбір әрекетіне баға беріп, өзін сынап алуы қажет.

Романдағы психологиялық жағдайдың трагизмі сонда – Әмірші өзінің сезімі алдындағы әлсіздігін іштей сезінсе де, оны мойындағысы жоқ. Бірақ, оның жан әлемі өз әлсіздігін мойындамайды. Жаппар шебердің кіші ханымға ғашық екендігін, екеуінің арасында сезімнің өршіп кету қаупі барлығын сезіне тұра, оның алдында ішкі сезімін сезіндіріп, бас игісі келмейді. Әмірші жан дүниесі іштей құлдырау үстінде.

Қаламгер кейіпкерінің жақсы және жағымсыз жақтарын қоса ашуға тырысады. Әмірші, Жаппар, Кіші ханымның ішкі жан дүниесіндегі сыртқа шығармас сырларын, монологтар арқылы ашады. Шығармадағы асқақ «Мұнара» кейіпкер психологиясына терең көз салып, барлау жасау мақсатында алынған кейіпкер кейпіне еніп отырады. Себебі шығармада Әмірші мұнара мен өзі арасында

философиялық параллель жүргізеді. Әмірші екеуі бірдей салмақта секілді деп ойлайды. Мұнара Әміршіге қарсылық та көрсете алды және тұңғыққа батырып жіберді. Мұнара алдында ол әлсіз секілді.

Қаламгер романынан орын алған кейіпкерлерді жағымды не жағымсыз деп ажырата алмайсыз. Кейіпкер әлемінде кез келген адамзат бойында бар психологиялық процестер өтіп жатады. Ол кейіпкерлерді алдын-ала ойластырылған қалыпқа салсаңыз да оның сыры ашылмайды. Кейіпкерді жан-жақты бейнелеуде оның әлсіздігі мен мықтылығын бірлікте көрсетсе, сонда ғана көркемдік шындықтың пердесі кеңінен ашылады.

Қаламгердің әңгіме, повестерінде қаймағы сылынбаған ұлттық орта, қазақ ауылының шындығы негізінде жаңа характерлер ашуға құрылған. Оның әрбір кейіпкерінен қазақтың ұлттық мінез-құлқы анық көрінеді. Олар халықтық аңыздан бастап, бүгінгі заманда өзі көріп таныған адамдар бейнесін жарқын суреттейді. Қазақ қоғамында орын алған әділетсіздік, күштінің әлсізге жасаған зорлығы, өнер иелерінің қорлықпен, азаппен жаншылуы, адамдар арасындағы бәсекелестік тағы сол сияқтылар, оның шығармаларындағы негізгі оқиғаларын құрайды.

Философиялық, аналитикалық суреттеу тәсілі Ә.Кекілбаевтың сүйіп қолданатын тәсілдері. Ұлтының кешегі, бүгінгі болмыс-бітімін, рухани әлемдегі психологиялық, әлеуметтік, этикалық, адамгершілік менталитетін суреттей отырып, өз кейіпкерлерін барлық қырынан аударып-төңкеріп, қырнап-жонып, бүгіп-жазып дегендей жете танытып, қилы мінездер галереясымен армансыз жүздестіреді. Қаламгер шығармаларының жақсы оқилатыны, біздіңше, өмірлік шындықты, күрделі адамдық болмысты қылықтан емес, қылықтан іздейтіндігімізде.

Ә. Кекілбаев әңгімелерінің өзі тақырып жағынан күрделі болып келеді. Онда өнер адамының тағдыры да, қарапайым шаруа адамы да қалыс қалмаған. Тіпті, соғыстан кейінгі ел өмірін сипаттауда өзге қаламдастары секілді (мысалы, Т. Ахтанов, Д. Исабеков, М. Мағауин, т.б.) күнделікті тіршілік суреттерін шынайы әңгімелеуімен көңілге жылы ұшырайды.

Қаламгер шығармаларында кездесетін кез келген кейіпкердің өзіндік рухани әлемі қалыптасып үлгерген. Ол мейлі өнер адамы, ел қамқоры – батыр болсын, я болмаса қоғамдық ортадан алшақта тіршілік ететін Еңсеп, Тілеу секілді жат адамдар болсын – бұл кейіпкерлердің рухани-адамгершілік сатысы жетілген, ішкі монолог

дәстүрі қалыптасқан толымды кейіпкерлерге толыққанды сай келетін биік мақсатты берік ұстанымдарға ие болып көрінеді.

Мәселен, жазушының «Аш бөрі» аталатын қысқа ғана әңгімесінде белгісіз кейіпкерлердің рухани талас-тартысы күй арқылы сыналып, домбыра ішегінен шығып жатқан екпінді әуеннің ырғағымен кейіпкерге біраз оқиғаның шетін шығарып қалғандай болады. Әңгіме оқиғасына себеп болған басты кейіпкер – қазақ халқына аты мәшһүр Құрманғазы Сағырбайұлы. Бірақ жазушы шығармасында бас қаһарманның кім екенін, оның ел ішіндегі беделі туралы айтуға еш асықпайды. Керісінше, күйшінің бітім-болмысын қарапайымдандырып, сырт көзден тасада ұстағысы келгендей боп көрінеді.

Жалпы, адам баласынан күрделі еш нәрсе жоқ. Содан да болар осы бір жұмбақ әлемнің ашылмаған сырлары әлі де көп екені шүбәсіз. Ал ашылған сырлары осы өмірдің шынайы мәнісін ұғуға сеп болатыны айтпаса да түсінікті. Сондықтан, жазушы шығармаларындағы кейіпкерлер әрдайым рухани күйзеліс пен рухани ізденіс үстінде жүреді десек артық болмас.

Қаламгер туралы зерттеулерде, негізінен, оның тарих пен бүгінгі уақыт тақырыбын үйлесімді таба білетіндігі туралы жиі айтылып келеді. Мысалы, қазіргі қазақ повестері тақырыбын жанр мен тақырып тұрғысында қарастырған Құралханова Ботагөз Шайкенқызының диссертациясында бұл туралы кеңірек айтылып, жазушының 60–90 жылдардағы қазақ әдебиетінде алатын орны туралы толымды пікірлер беріледі. Мысалы, онда:

«Тарих пен бүгінгі уақытты қабыстыра отырып, қоғамның адамгершілік-рухани бейнесін тереңдеп ашуға бағытталған тенденция белең алды. Әсіресе Ә.Кекілбаев тарих пен бүгінгі күннің маңызды мәселелерін бірлікте қарап, әлеуметтік-адамгершілік ірі идеяларды өзек етеді, жазушы өткен тарих оқиғасын суреттеу арқылы қазіргі ұрпаққа ой салғысы келеді. Сонымен бірге, қаламгерлердің тарих пен қазіргі уақыт философиясын ұғынуға деген құштарлығы көркем шығармашылықтағы мифологияға деген қызығушылықты туындатты. Бүгінгі замандағы өзекті мәселелерді жалпы адамзаттық тұрғыдан шешу қажеттілігі көркемдік ойлау көкжиегін кеңейтті» [3, 25], – деп, жазушы шығармашылығын ауқымды әлем әдебиеті тақырыптарымен тең дәрежеде екенін айтып өтеді.

Сондай-ақ, аталмыш еңбекте жазушының кейіпкерлері туралы да орынды пікірлер айтылады.

«Қазіргі қазақ повестерінде жазушылардың белгілі бір философиялық жүйелерге қатысты өзіндік концепцияларын ұсына білгендігі сезіледі. Бұл әсіресе адам мен қоғам, адам мен әлем арасындағы қарым-қатынасқа, адам болмысының мәнін, өмірдегі орнын бағамдауға байланысты экзистенциялық концепцияларынан анық байқалады. Және бір ерекшелігі қаламгерлер адам және әлем концепциясын күр баяндаумен емес, кейіпкерлері арқылы ұсынады. Сондықтан да повестерде көбінесе дүниетаным шеңбері кең, өмірдің мәнін философиялық тұрғыдан терең түсінетін кейіпкерлер көп ұшырасады» [4, 25].

«...Ә. Кекілбаев кейіпкерлерінің тіршілік әрекетінің сыртқы көрінісінен гөрі динамикалық ішкі қозғалысын суреттеуге, адам санасының өзгерістері мен өзгешеліктеріне психологиялық талдау жасауға бейім» [4, 26].

Расымен де жазушы шығармаларын бір аударып шыққан оқырман сыртқы оқиғаларға қарағанда кейіпкердің ішкі әлеміндегі өзгерістерге, тартыстар мен рухани соғыстарға еріксіз мән береді. Өйткені, жазушы таңдап алған тақырып пен кейіпкердің тартыс мәселесі ішкі динамикаға әдейілеп құрылған. Тіпті, психологизмі тереңге кетпеген әңгімелерінің өзінен-ақ кейіпкердің ішкі жан-дүниесін сыртқы заттардың құрылымы арқылы көрсетуге деген талпыныс байқалып қап жатады.

Жазушы шығармаларында адамгершілік биік қасиеттер барынша топтастырылып берілген. Мұндай қасиеттерді адам жанынан суырып шығару үшін әрбір жазушы хирург, әрбір шығарма операция үстелі болуға керек деп жазған А. Сүлейменов былай дейді:

«Кекілбаевтың жанына әсіресе жақын тұтатын мұндас, ойлас, азалас кейіпкерлерінің тазалығы «ибай мынау қайтеді»-ге парасаттылығы – газет хабарларына жүйріктігіне сыймайды екен. Олардың тазалығы, парасаттылығы – табиғатының кесектігі, сындарлылығы. Жанның тазалығы, парасат дегенінің өзі де, шынтуайттып келгенде, кісінің жүрдек шындық, жаттанды иба, күшеншек афоризмдер, таяз ақиқаттарға толы ұрт-көмейінде емес, көкірегінде жатуға керек қой. Ал кісінің көкірегін қазу үшін жазушыға қасап хирургтың епті қолы мен білгірлігі жеткіліксіз әрине» [5, 384].

Жалпылай айтқанда, Ә. Кекілбаев – қазақ әдебиетінде ойып тұрып орын алатын талантты қаламгер. Ол өз уақытының шеңберін бұзып шығып, өткен мен бүгінді, бүтін мен бөлшекті, адам мен адамзатты өз шығармашылығы арқылы жалпылай білген, әрбір

адам санасына ой саларлық шығармалар тудырған хас талант. Әрбір талант – өз ортасына, өз қоғамына белгілі өзгерістер алып келіп, өнердегі революцияны тудыратын болса, Ә.Кекілбаев туралы да біз осындай ойды именбей ашық айта алар едік.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Кекілбаев Ә. Таңдамалы. I том. Алғысөз, Алматы, «Жазушы», 1989ж., 398 бет.

2 Қондыбаев С. «Маңғыстау географиясы». Алматы, «Қағанат», 1997 ж., 110 бет.

3 Дүйсенбаева Ж. С. Ә. Кекілбаев прозасы. Халықтық аңыздар мен көркемдік шешім. Филология ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дисс. автореф.: 10.01.02. – қазақ әдебиеті. – Алматы, 1999.

4 Б. Ш. Қазіргі қазақ повестері. Филология ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дисс. автореф.: 10.01.02. – қазақ әдебиеті. – Павлодар, 2007.

5 Жұмаділова Н. Т. Қазіргі қазақ романының даму тенденциялары. Монография. – Қарағанды: «Болашақ-Баспа», 2013. – 308 б.

«ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ» МЕН «ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ»: МЕКТЕПТЕГІ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСЫ

РАХИМОВ Е. К.

кауымд. профессор (доцент), Торайғыров университеті, Павлодар қ. ЗАУАТ Р.

магистрант, I курс, «Тарих» мамандығы, Торайғыров университеті, мұғалім, Облыстық көп салалы дарынды балаларға арналған лицей-интернаты, Павлодар қ.

Туған елі мен жерінің, халқының өткен өмірі мен бүгінгі тіршілігін, ертеңгі болашағын оқытып, үйрету әр оқушының бойындағы Отанға деген сүйіспеншілігін арттырып қана қоймай, баланың ой-өрісін дамытып, адам – азамат болып қалыптасуына тәрбиелейді.

Тарихты оқытудың үлкен тәрбиелік мәні бар. Жалпы тарих жас ұрпақтың білімін кеңейтіп қана қоймай, сонымен тарихи сананың қалыптасуына жан-жақты негіз жасайды. Өйткені, тек өткенді білетін адам, қазіргі жағдайды түсіне алады, болашаққа болжау

жасайды. Еліміздің бай тарихы, халқымыздың басынан өткізгені – бұны барлығы ойлануға, тәлім түйеге бай ақпараттық база, бабадан қалған асыл мұра.

«Қазақстан тарихы» пәні еліміздің басынан өткізген сан-қилы аумағы – төкпелі кезендерден, қазіргі егемендікке қол жеткізген кездегі бүгінгі еркін тыныс-тіршілігінен өте бай мәліметтер береді. Шәкірттер тарихи материалдар негізінде ұлттық қоғамдық, саяси-әлеуметтік, экономикалық және мәдени жайлармен жақынырақ таныса бастайды.

Бүгінгі таңда негізгі орта білім беру деңгейінде тарихты оқыту: білім алушыларда тарихи сананы, толеранттылық, өз елі және басқа елдердің тарихы мен мәдениетіне құрмет көрсетуді, ғасырлар бойы қалыптасқан жалпыадамзаттық, ұлттық және жалпыадами құндылықтарды қалыптастыруға, ойлау, коммуникативтік және зерттеу дағдыларын дамытуға; білім алушыларды ұлттық және әлемдік мәдениет жетістіктерін етарту, қазақ халқының мәдени және тарихи мұрасының құндылығы мен ерекшелігін түсіну, мәдени әртүрлілікті бағалау қабілеттілігін қалыптастыруға бағытталған. «Қазақстан тарихы» пәнін оқытудың ерекшеліктері білім алушылардың бойында тарихи сана, қазақстандық патриотизм, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды қалыптастыру, зерттеушілік, ойлау, коммуникативті дағдыларды дамытуға бағытталған.

Тарих, әдебиет және тіл – тамырлас. Біздің бүгінгі тарихымыздан екі олжамызды бөле айтуға болады. Оның біріншісі, әрине, ата-бабаларымыз ақ найзаның ұшымен, ақ білектің күшімен, қанын төгіп, жанын беріп жүріп қорғап қалған қазақтың қасиетті жері. Тағы бір олжамыз – сол ата-бабалардың арқасында бар болуымен, сырлы сазымен осы күнге аман-есен жеткен түп-тұнық, мөп-мөлдір қазақ тілі.

«Тарих» пәні «Қазақ тілі және әдебиеті» пәнімен байланысты екенін тарихшылар да, филологтар да түсінеді. Енді біз қысқаша тоқталып өтсек – әрбір сыныпта «Қазақстан тарихы» пәнін оқытқанда, қандай тақырыпты «Қазақ тілі және әдебиеті» пәнімен байланыстырған жөн.

Тарихмұғалімі сабақтарын әрқашан тіл және әдебиетпен байланысты етіп жүргізеді. Сабаққа кірісер алдында оқушылардан «Қазақ әдебиеті мен тілі» пәнінен алған білімдерін, білетіндерін айтуын сұрайды.

Сонымен, 5-сынып – бұл Қазақстан тарихының пропедевтикалық курсы. Бұл курстың өзіндік ерекшеліктері бар. Мұнда оқушылар Қазақстан тарихы пәнінің әліппесін алғаш оқып-үйрене бастайды. Жүйелі курста нақты деректер арқылы әңгіме түрінде баяндалатын, Қазақ елінің ежелгі заманғы тарихы қамтылған. Мұның өзі оқушыларды келесі сыныптарда өтілетін тарих пәнінің күрделі курстарын, соның ішінде, Қазақстан тарихын жетік меңгеруге дайындайды. Оқушылардың «Ежелгі Қазақстан тарихы» пәнін ойдағыдай оқып үйренуі тіл және әдебиет оқу бағдарламаларына өндірілген біліктерді қаншалықты меңгеріп келгендігіне де байланысты. 5-сыныптағы тарих пәнін оқып-үйренуге кіріскен оқушы: минутына 80-90 сөзді әдеби талапқа сай дауыстап, мәнерлеп оқуды (іштен 100-130 сөз), оқығанын түсініп, саналықпен меңгеруі, мәтінге тақырып қоюы; суреттер бойынша әңгіме құрастырып айтуы сияқты тапсырмаларды орындай алуы тиіс.

5-сынып оқушыларына қойылатын талаптар (қалыптасатын икемділіктер) құрамында, біздің ойымызша, әдебиет пен тілді оқытқанда да ескерілетін жайттар бар.

6-сынып оқушылары оқитын Қазақстан тарихы пәнінде әдебиет және тіл сабағымен байланысты тақырыптар жетерлік. Бұлар «Ежелгі түрік алфавиті мен жазуы»; «X-XII ғғ. әдебиеті» (Хакім ата, Ахмет Игүнеки, Ахмет Йассауи, Жүсіп Баласағұн, Махмұд Қашғари); «Жазба әдебиеттің өркендеуі» (Қорқыт ата кітабы, «Оғызнама», Махмұд Хайдар Дулати, Қадырғали Жалайыри, «Махаббатнама»). «XIV-XV ғғ. Тіл мен әдебиет» (қолданбалы тілдер, Құтб «Хұсраууа Шырын», Сыпыра жырау Сұрғұлтайұлы, Асанқайғы, Қазтуған – бұлар қысқаша); «XIV-XV ғғ. Қазақ халқының мәдениеті» (мұнда толығырақ – Сыпыра жырау Сұрғұлтайұлы, Шалкиіз Тіленшіұлы, Асанқайғы, Қазтуған); «Қазақтың ауыз әдебиеті. XV ғ. аяғы – XVII басы» (Доспамбет жырау, Марғаска жырау, Жиёмбет жырау, Ақтамберді жырау сияқты ұлттық мәдениетіміздің нағыз жауһарларының өмірі мен шығармашылығымен танысады.

7-сыныпта – оқушылар әдет-ғұрып-жырлары, ертегілер, батырлар жыры, әлеуметтік-салттық поэмалар, тіл және жазба әдебиеттің көрнекті өкілдерімен танысады. Еліміздің тарихындағы сұрапыл кезеңдерінің бірі Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұлама жылдарындағы тарихи оқиғаларды жырына қосып жырлаған «Көмекей әулие» атанған Бұқар жырау, Ақтамберді жырау, Үмбетей жырау, Тәттіқара ақын сонымен қатар ұлт азаттық

козғалыс жыршысы атанған М. Өтемісұлы туралы ақпараттармен танысады. XIX ғасырдағы сал-серілер мен ақындар Біржан, Ақан сері, Сүйінбай, Мұхит Мералыұлы туралы қысқаша мәліметтер алады. Ағартушылар Шоқан Уәлиханов, Ыбырай Алтынсарин, жазба әдебиеттің негізін салушы Абай Құнанбайұлы сияқты әдебиет қайраткерлерінің ғұмырнамасы мен шығармашылық қызметімен танысады. Бұл тақырыптарға 1 сағаттан бөлінген.

6 және 7-сынып оқушыларын осы тақырыптарды оқытқанда мұғалімнің басты мақсаты – мәдениет құбылыстарына, олардың көркемдік рухани құндылықтарына баға беруге үйрету. Әрине, тереңдетіп оқытуға мүмкіндік аз. Бір мысал: 7-сыныпта «XV ғ. аяғы –XVII ғ. басында қазақтың ауыз әдебиеті» тақырыбына не бары 1 сағат беріледі. Ал бұл тақырыптың жоғарыда байқағаныңыздай болар мазмұны күрделі. Сондықтан, оқушылар қазақ хандығы кезіндегі және отаршылдық заманыдағы әдебиет, тіл және жазба туралы тек үстіртін мәлімет алады.

Осы мәселені шешуге біздің ойымызша интегралдап сүйеніп оқыту берілетін білім мазмұнын тереңдетеді, байытады, өзіндік роль атқарады. Бір мезгілде тарих және әдебиет-тіл ұстазы бірлесе сабақ өткізу, «білімді қосарлана» беруі соңғы кездерде тәжірибеге жиі енуде, әрі мұғалімдер сол арқылы біршама жақсы нәтижеге жетуде. Жоғарыда ескерілген тақырыпқа әдебиет-тіл мұғалімі тарихшымен дуэт-сабақ жүргізуге болады. Сонда, бұл тақырыпты 2 сағатта жүргізген жөн деп санаймыз. Ең бастысы, пәндерді біріктіре отырып оқытуда уақыт үнемделеді, білімді жинақтап біртұтастық жүйеде береді.

8-сыныпта тарихты оқытқанда мұғалім оқушыларды Сәкен Сейфуллиннің өмірбаяны мен шығармашылық қызметімен таныстырады. Ал А. Байтұрсынов, Ж. Аймауытов, М. Дулатов, М. Жұмабаев, Б. Майлин, І. Жансүгіров, С. Мұқанов, Ф. Мүсірепов, С. Торайғыров, И. Байзақов, Ф. Мұстафин, С. Ерубасев, М. Әуезов, Н. Байғанин, Ж. Жабаев өмірбаяны мен шығармашылық қызметін оқып-білуді мұғалімнен жеке оқушылардан ізденісті талап етеді. Өйткені, бұл қазақ әдебиетінің өкілдері оқулықта тек үстіртіна талған.

Әрі қарай жалғастырсақ. «Өнер және музыка мәдениеті» атты сабақта оқушылар ақын, сазгер, әнші Біржан Қожағұлұлы және ақын, күйші, сазгер Ақан сері Қорамсаұлы туралы білім алады. «XX ғасырдың басындағы қазақ мәдениеті» атты сабақта 8-сынып оқушыларының оқып-үйренетіні – Ахмет

Байтұрсынұлы мен Міржақып Дулатұлының, Шәкәріммен Сұлтанмахмұт Торайғыровтың, Бейімбет Майлиннің өмірбаянымен шығармашылық қызметі. Ал, Сәбит Дөнентаев, Тұрмағамбет Ізтілеуов, Мәшһүр-Жүсіп Көпейұлы, Спандияр Көбеев есімдері тек аталып өтеді. Егер 8-сыныпта жоғарыда аталған ақындар, әдебиетшілер оқытылатын болса, әдебиет мұғалімі бұларға баса назар аударуын өтінеміз.

9-сынып оқушылары Қазақстан тарихын оқып жүргенде С. Мұқановтың «Сырдария», М. Әуезовтың «Абай жолы», М. Иманжановтың «Алғашқы айлар» романдарымен, А. Токмағамбетовтың, Р. Ормановтың, Ә. Тәжібаевтың, Т. Жароқовтың, Х. Бекхожиннің өлең-жырларымен танысқаны жөн болар еді. Сонымен тағы да Ф. Мүсіреповтің «Ұлпан» повесімен, Ф. Мұстафин, Ә. Тәжібаевтың, О. Сүлейменов, Б. Момышұлы, Ә. Нұрпейісов, Т. Ахтанов, І. Есенберлин, Ж. Молдағалиев, Қ. Мырзалиев, М. Шаханов өмірбаяндары мен шығармашылығынан мәлімет алғаны да жақсы кадам. Өйткені, бұл әдебиетшілердің есімдері тек қана оқулықта аталып өтіледі және 1 сағат қана беріледі. Жоғарыда аталғандарға М. Мағауин, Ә. Кекілбаев, С. Жүнісов, Қ. Жұмаділов, С. Сматов, С. Елубаев, А. Сейдімбекті, Р. Сейсенбаев, Ш. Мұртазаны қосар едік.

9-сыныпта тағы да бір тақырып әдебиетпен байланысты қажет етеді – «XIX ғасырдың 1-ші жартысындағы қазақ әдебиеті». Осы тақырыпқа арналған абақта оқушылар Түбек Байқошқарұлы, Өске Торқаұлы, Шернияз Жарылғасұлы, Шөже Қаржаубайұлы, Арыстанбай Табынбайұлы, Орынбай Кертағыұлы, Махамбет Өтемісұлы, Сүйінбай Аронұлы жайлы түсінік алулары тиіс. Оқулықта тек Махамбет, Шернияз, Сүйінбай, Шөже туралы мәліметтер бар. Қалған әдебиет өкілдері туралы мағлұматтарды оқушылар өз бетінше әдебиет пәнінен, кітапханадан ізденіп табулары тиіс. Түсінікті – оқушыларға әдебиет мұғалімінің көмегі ауадай қажет. Әрине, тарих пәнін оқытушы осы тақырыптарды оқытудың алдында әдебиетші маманмен кеңескені жөн. Сонымен бірге Ахмет Байтұрсынұлы, Мағжан Жұмабаев, Жүсіпбек Аймауытов, Бауыржан Момышұлы

Тарих мұғалімі оқушыларды әрдайым ізденуге, қосымша материалмен жұмыс істеуге баулиды. Өйткені, сонда оқушылардың негізгі ікемділіктердің бірі қалыптасады.

Біз тіл және әдебиет оқытушыларын өз сабақтарын тарихпен байланыстыруға шақырамыз. Мысалы, әдеби талдау үшін, ең

алдымен, көркем туындыда жазылған, баяндалған оқушылардың тарихи негізіне ерекше назар аудару керек. Абайдың көп өлеңдерін, соның ішіндегі «Қалың елім, қазағым» өлеңін жазуға әсер еткен, мәжбүр еткен XIX ғ. II жартысында қазақ қауымының, қоғамының әлеуметтік жайы болған. Немесе Бұқар жырау толғаулары бәрі өз заманының тарихи айнасындай.

Тағы бір тәсіл – сол туынды туралы ғылыми еңбектер, мақалалардан үзінділер оқып, түсінік беру болып табылады. Мысалы, Махамбет Өтемісұлы шығармаларын, не оның Исатай туралы өлеңдерін талдау алдында сол кездегі тарихи жағдайлар, көтерілістің шығу себебі, оның ұлт-азаттық сипаты, Исатай туралы тарихи деректерден тұжырымды түрде түсінік беру. Мысалы, осы мәселелерді тарих пәні мұғалімімен сабақ-дуэт өткізуге болады.

Тарих мұғалімі ретінде айтарымыз сыныпта сабақ өткізіп жатқан кезде тарихи оқиға кезінде өмір сүрген және сол оқиға туралы жазған адамдар туралы Қазақ әдебиеті сабағынан өткен шығарсыздар десек, балалар жоқ деп жауап қатады.

Мысалы 7 сынып XVIII ғасырдағы қазақ ауыз әдебиеті тақырыбын өткен кезде осы жағдай байқалды. Бұл жерде айтарымыз тым болмаған да оқу бағдарламасын әзірлегенде хронологиялық кезеңдердің сәйкестігіне назар аударса екен. Мысалы; Қазақстан тарихы пәнінен 7 сыныпта Қазақ хандығы және Ресей отарлауы кезіндегі тарихи оқиғаларды оқытса, қазақ әдебиеті бағдарламасын құрастырғанда осы хронологиялық кезең ескерілсе деген ұсыныс айтар едік

Көркемтуындының жазылу тарихына, шығарманегізінде жатқан тарихи шындыққа, тарихи мәселелерге назар аудару кіріспе жұмыстардың ұтымды тәсілі болып келеді.

Батырлар жырын оқытқанда халық тарихымен байланыс жүргізген дұрыс. Білім беру мақсаттарының бір түйіні, дәні «Тарихтағы Абылай бейнесін Бұқар жырау өз толғауларында бере алған ба?», «Абылай бейнесінің негізінде жатқан тарихи шындық» деген мәселелерден тұрады. Сабақтың өн бойында мұғалім тарихтағы Абылаймен толғаудағы Абылайды қатар ала отырып қабылдауға бейімдеген абзал. Оқушылардың тарихтан алған білімдерін жаңалау, қайталау арқылы әдебиетте нәрілетін жаңа білімдерді толықтыру, байыту, кеңейту мәселелерімен айналысқан жөн.

Қорыта келе айтатынымыз – тіл, әдебиет, тарих пәндерінің мақсаты ортақ. Бұл – жас ұрпақта Отаншылдық сезімін тәрбиелеу. Өз елінің шын патриоты туған тілін, тарихын, мәдениетін жетік

менгеруі тиіс. Тарих тек ғылым үшін зерттелмейді. Ол ең алдымен тарихтан тағылым, сабақ алу үшін зерттеледі. Тіл мен әдебиет мәдениетке жатады. Ал – мәдениет тарихи дамудың ұрамдас бөлігі. Халық мәдениетінің уақыт кеңістігіндегі тарихи дамуын тарих зерттейді.

Атақты тарихшы Ключевскийдің: «Тарихты зерттегендер ғана одан тағылым алады», деген ғибратты сөзі бар. Өйткені, өткенін білмейтін халықтың өзіне сенімі болмайды. Ал өзіне сенімі аз халықты айтқанға көндіру, айдағанға жүргізу жеңілге түседі. Осынау дүбірлі дүниеде өзінді мойындатудың сенімді жолы – тағылымды тарихың, озық ғылымың, өрелі мәдениеттің тұжырымы.

Қазақ тілі мен әдебиет пәнін тарихқа негіздеп алған жағдайда білік пен ғылыми пайым алыс болашақтың құрылым – жүйесін жобалап отыруға тіректік қызмет атқарады. Оқыту әрекетінің заңымен барлай, бағамдай қарасақ, қазақ жұртының зиялы қауымымен данағөй ақылман тұлғаларының құраты мен ғұмырнамасынан сырттай хронологиялық мәліметтер вербальді сипатпен меңгерілгенімен, жасөспірімдердің Қазақстан тарихынан хабары тұрақты, толыққанды, санасы философиялық негіздегі дидактиканың заңдылығына сай деп айту қиын.

Жалпы білім беретін мектептердегі бесінші сыныптан он бірінші сыныпқа дейінгі жіктемемен берілген еліміздің өрнекті тарихи субъектілері мен мәдени қайраткерлерінің қоғамдағы Адам үшін Адамзаттың игілікті, ізгілікті болашағы үшін атқарған сүбелі де салиқалы іс-әрекеті бимәлім деңгейде қала бермек. Санамалап берілген атаулардан тек аттарын еске сақтау қабілеті «ұшталып» отырған мектеп бітіруші түлектер талапкерлік дәрежеде тестілі тапсырмалар орындаған сәтте көптеген тығырыққа тіреліп жүргені аталған көлеңкелі істің нәтижесі.

Мұнымен бірге филология аспектісі мен интегралдап оқыту үшін сыныпқа сыныптың бағдарлама курсы үндесіп келуі заңды. Бұл заң «Қазақ әдебиеті» пәнімен «Қазақстан тарихы» пәнінің тұғырнамасында қарастырылмаған. Мәселен, Абай Құнанбайұлының шығармашылығы 10-сыныпта «Қазақ әдебиеті» пәнінде өтілсе, «Қазақстан тарихы» пәнінен де қайраткерлік мәртебесі 10-сыныпта берілуі көзделеді. Мұндай бірізділік пен екі пәнді шеберлікте біртұтастық мәреде кіріктіру әдіснамасының технологиясы болашақтың ісі болып отырғанын ашық айтып, бұл өзекті мәселені шешуге беталыс жасау басты міндетіміз.

Ал қазіргі күні мектепте «Қазақстан тарихы» пәнін оқыту күрделі мәселеге айналып тұр.

Бұған бірнеше фактор әсер етуде. Біріншіден, биылғы 2021 оқу жылынан бастап сағат саны біршама қысқарып қалды. Мысалы, бір сыныпта тарихты оқытуға аптасына 1 сағат қана берілетін болды. Екіншіден, оқушылардың жас ерекшеліктері ескерілмей, тарихты оқи бастағанда ежелгі тарих бойынша тақырыптар, ал 7 сыныпта оқушылар XIX ғасыр соңы мен XX ғасырды оқиды, соның ішінде түсінуге аса қиын тақырыптар, қасіретті жылдар оқиғалары. Үшіншіден, сағат саны аз болғандықтан, оқушылар барлық ақпаратты меңгере алмайды, көп жағдайда түсініп алу қабілеттері төмен болады. Төртіншіден, 10–11 сыныптарда тек ҰБТ-ға дайындалу, тестермен жұмыс жасау, жаттау, яғни өзіндік ойлау, тарихи материалмен еркін жұмыс жасау, тұжырым құрастыру деген атымен жоқ.

Осындай проблемалық мәселелер болашақ тарих мұғалімдерін, гуманитарлық саладағы магистранттарды толғандырмай қоймайды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Назарбаев Нұрсұлтан. «Қазақтың бүкіл тарихы – бірігіу тарихы, тұтастану тарихы» // Сарыарқа Самалы, 1998. - №34 (12826).

2 Әбдіғұлова Б. «Қазақ елінің қысқаша тарихы» курсы оқытуға арналған материалдар. – Алматы: Рауан, 1997.

3 Әбдіғұлова Б.Қ. Қазақстан тарихынан өздік жұмыстарға арналған тапсырмалар. – Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 1997.

4 Бітібаева Қ. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 1997.

5 Тарих бағдарламалары. Құрастырушылары: Қозыбаев М., Абраев Т., Тұрлығұлов Т. А. – Алматы: Рауан, 1994.

HOW CHANGES IN THE EDUCATIONAL PROCESS AFFECT THE TEACHERS' WELL-BEING

RAKHIMOVA S. A.

Candidate of Economic Sciences, associate professor, professor of the Higher School of Economics, Astana International University, Nur-Sultan

KAPPAZOV A. S.

undergraduate student, Astana International University, Nur-Sultan

The COVID-19 pandemic has brought about the biggest disruption inside the functioning of training structures in history, affecting nearly 1.6 billion students in more than one hundred ninety countries and on all continents. The closure of faculties and different academic institutions affected ninety four percent of the worldwide student population, and in low-profits and decrease-middle-profits countries, this determine is ninety nine percent [1, p. 1].

Kazakhstan turned into not an exception, on the 20th of March final year, maximum faculties and universities in Kazakhstan closed because the united states went into lockdown due to the Covid-19 pandemic. This resulted in a couple of transitions, improved workloads for experts operating in education, kids, younger human beings, and their households. Teachers had to adapt to handing over classes online-frequently without sufficient methodological help, schooling, or assets. As proven in Figure 1, this changed into the case in any respect tiers of training. In many cases, teachers had the opportunity to improve their talents by way of taking part in on-line applications and using smartphone and video applications, but teachers in a marginalized function had been not likely to have get right of entry to such aid.

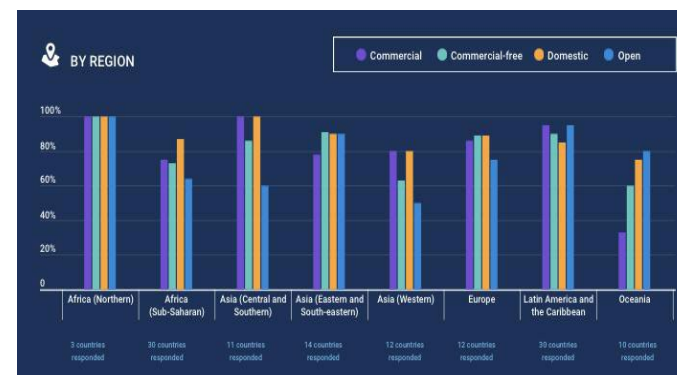

Figure 1 – Online learning platforms used (% of countries)

In addition, personnel changed into pressured to evolve to domestic working, and students were remoted from their pals and routines; a key part of their everyday lives dissolved in a single day. Teachers' jobs – worrying even earlier than the pandemic – have turn out to be even harder, with longer paintings hours, struggles to interact college students remotely, repeated pivots from hybrid to remote to in-individual instruction, not to mention fears that they–or their loved ones–should get COVID-19.

Teachers all around the global turned out to be typically not ready to make certain continuity of learning and transfer to new teaching strategies. In sub-Saharan Africa, only sixty four percentage of number one faculty instructors and 50 percentage of secondary faculty instructors have at least minimum education, which frequently does now not include basic virtual skills. [2, p. 2] Unfortunately, even in greater stable contexts with good enough infrastructure and connectivity, many educators lack even the most basic ICT abilities, meaning they'll likely battle with their personal ongoing professional development, not to mention with facilitating best distance learning [3, p. 3].

Teachers had been compelled to danger their health through persevering with to conduct face-to-face instructions for kids of existence aid employees and kids from vulnerable agencies. In addition to the fear of contracting the virus, teachers have suffered strain from having to conform (in file time) so as to provide on line lessons. This pressure has often been followed by means of symptoms of anxiety, despair, and sleep disturbance due to the multiplied workload as a result of domestic coaching, additionally humans had been afraid of dropping wages and advantages - and all this in opposition to the background of accelerated workload and family responsibilities. This is specially proper for female teachers, who were compelled to maintain teaching while performing maximum of the family chores.

Some nations have blanketed mental help in their emergency plans, manuals, and manuals for instructors and nearby institutions; additional assistance is supplied via NGOs. More and more instructors themselves will need mental guide so as to meet the desires in their college students [4] In the absence of such assist, pressure can lead to finish burnout, so one can lead to a large wide variety of absenteeism and might even force some teachers to cease their jobs, jeopardizing efforts to improve the sustainability of faculties. For the destiny, those social-emotional abilities want to be higher incorporated into preliminary and ongoing teacher training [5, p.4].

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) has already recognized confusion and strain amongst instructors as being one of the adverse outcomes of faculty closures, due to the abruptness of such measures, uncertainty about their period, and a lack of familiarity with distance schooling. The unpleasant paintings-related feelings associated with the depletion of mental assets have long been a topic of common discussion amongst schooling professionals, policymakers, and researchers. This may additionally occur because the lengthy-term nature of the problem leads to exhaustion by growing less self belief of their potential to do their jobs and makes it extra tough to control pupil behavior.

To this new context, it need to be delivered that the coaching profession has constantly delivered with it brought pressure due to immoderate workloads, interpersonal conversation troubles, inadequate education, and task insecurity. Also in the coaching profession, there had been many casualties of stress, tension, and despair. This strain may additionally have results for the health of teachers and, as a result, may want to cause improved times of unwell depart, absenteeism, and terrible paintings performance. Further, it's far vital to guard the emotional fitness of teachers considering the fact that, instructor-pupil relationships are also stressors for the scholar, and the trainer's conduct predicts the emotional nicely-being and commitment of the students, which might be also vital elements for reducing their pressure ranges.

Members of the coaching career experienced psychological pain at the beginning of the new 2020–2021 instructional yr. These findings indicate the significance of safeguarding the mental health of instructors to make sure each the well-being of college students and tremendous coaching. Therefore, special mental care ought to accept to those instructors which are maximum prone to the effect of this pandemic, in order that they may higher address this crisis, and therefore perform higher of their teaching function. In quick, we need to undergo in thoughts that the education acquired by way of young people on this current time of crisis will shape the society of the future. Therefore, if we need this schooling to be of a high fashionable, then we should protect the psychological well-being of the individuals who offer it.

As the arena undergoes the splendid experience of residing via the COVID-19 pandemic, school leaders can guide instructors with the aid of introducing teacher well-being strategies that set up believe, ensure protection, encompass instructor's voice, empower teachers to make selections that improve each their coaching experiences and their college

students' gaining knowledge of environments, and growth collaboration amongst teachers, faculty leaders, and college students and their families.

By cultivating instructor wellbeing, instructors and leaders can create happier, more healthy, and more sustainable training structures that make stronger dating building and provide well-being and restoration guide to all classrooms even as mastering remotely and as colleges reopen.

There is a clean message right here from instructors: contain us in decision-making, offer clean guidance, give us the time and assets required to guide kids and younger human beings through this historical event. The schooling body of workers has been practical and adaptable all through the pandemic. It is time now for the government to illustrate respect, price, and believe in the career. Done nicely and speedy, this may offer a massive enhance to morale throughout schooling.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Концептуальная записка (ООН): Образование в эпоху COVID-19 и в последующий период. – 2020. – 32 с.
- 2 International Task Force on Teachers for Education 2030, «COVID-19: A global Crisis for Teaching and Learning»
- 3 UNESCO, «Education Sector Issue Note 2.2», 2020
- 4 INEE, «Supporting teachers in crisis contexts during COVID-19», 2020
- 5 UNESCO, «Supporting teachers and education personnel during times of crisis», 2020

САРАЛАП ОҚИТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

РСАЕВА А. Д.

магистрант, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының «Біз әуелі елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастауымыз керек» деген сөзі бар. Кез-келген ел өзінің келешегін өскелең ұрпағымен байланыстырады. Білімді дамыта алмайтын елдің болашағы жоқ екенін алға тартсақ, заманауи мектеп пен ұстаздарымызға қойылатын талап зор екенін аңғарамыз. Қазіргі мұғалім педагогикалық процесті терең меңгерген, жаңаша ойлау жүйесіне, педагогикалық өзгеріске тез бейімделгіш, білім алушының жеке бас ерекшеліктерін

құрметтей алатын, білімді, әрі іскер болуы керек. Білім алушының белсенділігі, шығармашылық ойлау қабілетінің қалыптасуы мен мәселелерді шеше білуі, өмір бойы білім алуға дағдылануы оның функционалдық сауаттылығының деңгейіне тікелей байланысты. Сондықтан ұстаздардың алдында табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру міндеті тұр. Аталмыш міндеттерге жету үшін мұғалім өз білім алушыларының мүмкіндіктеріне назар аударып, оқу үдерісін баланың деңгейіне сай етіп ұйымдастыруы маңызды [1, 3 б.].

Жаңартылған білім беру жағдайында оқыту үдерісіне саралау элементтерін кіріктірудің өзектілігі артуда. Зерттеу жұмыстарында саралаудың ішкі және сыртқы түрлері айқындалған. Ішкі саралау кезінде білім алушылар топқа бөлінбейді, оқу үрдісінде мұғалімдер білім алушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық қолдау көрсетеді.

Сыртқы саралау кезінде гимназия, лицей сыныптарында білім алушы үшін факультатив және қосымша сабақтар ұйымдастырылып, білім алушылар белгілі бір критерийлерге сай бөлінеді. Сыртқы саралау барысында белгілі бір мақсатқа сай түзету, жетілдіру, педагогикалық қолдау көрсету шаралары, оның ішінде дарынды балалармен жұмыс, қосымша шығармашылық тапсырмалар арқылы дамыту сияқты жұмыс түрлері көзделеді. Жоғарыда аталған сипаттамалар бойынша саралауды бірнеше түрге бөліп қарастырған жөн. Мәселен, мақсат бойынша саралау түрі сабақты жоспарлаудан бастау алып, білім алушылардың көпшілігі, басым бөлігі, кейбір дарынды білім алушы үшін қол жетімді тапсырмаларды орындауға бағытталады. Бастауыш сыныптарда тілді оқыту барысында көлемі мен күрделілігі әртүрлі мәтіндер кездеседі. Осы орайда тапсырмаларды саралап алу білім алушының табысты жұмыс жасауына септігін тигізеді. Тәжірибемнен қарапайым мысал келтіруді жөн санадым.

Барлығы: Тақырып бойынша жуан-жінішке сұрақтар құрастыра алады;

Көпшілігі: ПАЗЛ әдісіне сәйкес мәтін бөліктерін жүйелі жинақтай алады;

Кейбірі: ПОПС формуласына сай ойларын білдіріп, тұжырым жасай алады.

Осы орайда, білім алушыларымыздың алдыңғы біліміне назар аударғанымыз жөн, өйткені алдыңғы білім дегеніміз – кешегі өткен сабақты еске түсіру емес, алдыңғы білім – оқушының тақырып

бойынша жалпы білімі. Оқушы мәтінді оқып, мазмұнымен таныса келе, «жуан-жіңішке сұрақтар құру» тапсырмасын беруді ұтымды деп ойлаймын. Білім алушы алдыңғы білімі мен мәтін бойынша алған ақпаратын негізге алып, сұрақтар құрастырады. Саралап жұмыс істеудің мақсаты – әрбір білім алушының жұмыс жасауына жағдай туғызу екенін ескерсек, бұл тапсырманы орындау барысында деңгейі жоғары білім алушылар тапсырманы еш қиындықсыз орындаса, орта деңгейлі білім алушылар сұрақ құру үшін тірек сөздер ұсыну ретінде қолдау білдірудің маңызы зор. Тұтас мәтіннің өзара сабақтасқан сөйлемдерден тұратынын ескерсек, «ПАЗЛ» әдісінің ұтымдылығын атап өту жөн, өйткені мәтіндегі сөйлемдерді жүйелі жинақтап алу – білім алушының мұқияттылығын арттырып қана қоймай, жүгіртіп оқу дағдысын жетілдіреді, ойлау, есте сақтау қабілеттерінің артуына сеп болады.

Тапсырмаларды жоспарлауда саралау тәсілдерін жүзеге асыру үлгілерін ұсынамын.

Математика «Сиқырлы шаршылар»

Әр қатарда, бағанда немесе диагональдағы сандардың қосындысы 12 болатындай етіп шаршыны толтырыңыз.

Қосымша ескертпе: 0-ден 8-ге дейінгі әр санды пайдаланыңыз.

Тапсырманы жеңілдету үшін бос кестелерге сандарды қойып шығыңыз. Санды қаншалықты көп енгізсеңіз тапсырма соншалықты жеңілдей береді. Бір қатарда 2 сан пайда болғанда адымдап шешуге болады.

			5			5		1
	4		6					
				8		7		3

Төмендегі «ондықтар» тізбегін аяқтаңыздар.

$$9 + 1 = 10 \text{ «9 және 1 құрайды 10»}$$

$$8 + _ = 10 \text{ «8 және _ құрайды 10»}$$

$$7 + _ = 10$$

$$6 + _ = 10$$

$$5 + _ = 10$$

$$_ + 2 = 10$$

$$7 + 3 = 10 \text{ «7 және 3 құрайды 10»}$$

Неше әр түрлі тізбек құрастыра аласыздар?

Қоршаған әлем

«Өсімдіктің алуан әртүрлілігі» тақырыбы бойынша жаңа

тақырыпты игерудегі деңгейлік тапсырмалар:

1 деңгей «А»

Тірі өсімдікті бақыла. Өсімдіктің мүшелерін тауып ауызша ата. Осы өсімдіктің суретін сал. Өсімдік мүшелерінің атауларын жаз.

2 деңгей «В»

Өсімдікті бақыла. Өсімдік мүшелерінің атауларын жаз. Өсімдіктің мүшелерін көрсету.

3 деңгей «С»

Берілген өсімдіктің бөлшектерінің атап өту: тамыр, сабақ, жапырақ, гүл, тұқым. Тірі өсімдікте мүшелерін көрсетіп, атап шығу.

Әдебиеттік оқу. Мәтінмен жұмыс жасау барысында, сараланған тапсырманың үлгісі.

1 топ – мәтін мазмұнын 5 сөйлем арқылы мазмұндап беріңіздер.

2 топ – мәтіндегі 15 кілтті сөзді табыңыздар.

3 топ – мәтін негізінде 10 жалған тұжырымды жазып, басқа топқа олардағы қателерді анықтауға тапсырма беріңіздер.

4 топ – мәтін бойынша 4 жіңішке және 4 жуан сұрақтар құрастырыңыздар.

Сараланған тапсырмалар берген кезде білім алушылардың барлығы оқу мақсатында берілген дағдыларға міндетті түрде ие болуы керек. Сыныптағы білім алушылардың жағдайын тек қана мұғалім білетіндіктен тапсырмалар легі көпшілігі орындай алатындай болуы керек. Кез-келген пәнді оқытуда сараланған тапсырмаларды қолдану – сапалы білім алудың негізі. Қазіргі оқыту барысында қолданылып жүрген көптеген технологиялар жеке тұлғаның жетілуіне, оқытудың тиімділігінің негізін құруға бағытталған. Білім беруде білім алушының білім ақпаратымен қамтамасыз етіп қана қоймай, олардың бойында бағдарламалық дағдылар мен икемдерді де қалыптастырып, шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретуіміз керек.

Ресурс немесе мәтін бойынша саралау түрі қазіргі кезде үлкен өзектілікке ие [2, 2 б.].

Саралаудың бұл түрі ілгері деңгейдегі, мазмұны терең ресурстармен жұмыс жүргізуге бейім балаларға арналады. Білім алушылар бәріне ортақ бір сұраққа жауап бергенімен, күрделілік деңгейі әртүрлі ресурстарға сүйене отырып, өз жауаптарын негіздей алады. Деңгейлік тапсырмалар – саралаудың кең тараған түрі.

Саралаудың бұл түрі тақырып бойынша негізгі мазмұнды қамтитын түрлі тапсырмалар ойластыруды көздейді. Білім алушыларға түрлі таратпа материалдарын, кеспе қағаздар мен

жаттығулар ұсынуға болады. Кейбір мұғалімдер әр түрлі балаларға ұсынылатын деңгейлік тапсырмалардың әлеуметтік салдары туралы айтады. Мүмкін, олардың пікірі де дұрыс болар, бірақ өз деңгейі үшін күрделі болып шамасы жетпей немесе тапсырма өте жеңіл болғандықтан қызығушылықтың жойылуымен салыстырсақ, әлеуметтік салдардың рөлі төмен деуге болады.

Аталған саралауды әр баланың қабілеті бойынша рөлдер мен жауапкершілікті бөлу арқылы жүргізілетін топтық жұмыс (мүмкіндіктеріне сай жобаның бөліктерін орындау т.б.) барысында қолданған дұрыс болар [3, 59 б.].

Тапсырмалар бойынша саралау барысында таратпа материалды қолдану деңгейі біртіндеп күрделенеді. Бастапқы тапсырмалар кейінгі тапсырмаларға қарағанда жеңіл болғанымен, кейбір білім алушылар үшін қиындық туғызуы мүмкін. Кейінгі тапсырмалар болғанымен, бастапқы деңгейді нәтижелі қабілетті білім алушылар үшін қиындық туғызбауы да мүмкін. Әріптестеріміз саралаудың осы түрін қолдану тиімді деп санайды, себебі баршаға бірдей тапсырмалар мен таратпа материалдар дайындалады. Дегенмен, қабілеті жоғары білім алушылар бастапқы, яғни өздері үшін тым жеңіл тапсырмаларды орындау барысында уақытын зая кетіреді. Диалог – кез-келген оқытудың негізі. Осыған орай кез-келген білім алушы үшін маңызды ресурс – қағаз емес, электронды құрал емес, адами ресурс. Диалог негізінде саралау барысында мұғалім мен білім алушының арасындағы сұхбатқа мән беріледі. Диалог арқылы саралаудың түрлі аспектілері бар.

Сөздік қор және қолданылатын тілдің мүмкіндіктері мен күрделілігі әр білім алушы қабылдау деңгейіне сай бейімделеді. Қабілеті төмен білім алушы ақпаратты қарапайым тілмен түсіндіруді қажет етеді, деңгейі жоғары білім алушы мазмұны күрделі диалогты талап етеді. Барлық білім алушыларға диалог аясында сындарлы кері байланыс берілуі қажет.

Сыныпты басқарушы тәжірибелі мұғалім әр білім алушының даму траекториясын қалыптастыру үшін олардың қабілеті мен сұранысына сай тиімді кері байланыс ұсына білуі тиіс.

Сыныпта эмоционалды ахуал орнату – табысты жұмыстың кепілі екенін ескеру өте маңызды. Білім алушыны қолдау, оған сенім арта білу оның өзіне деген сенімін артып қана қоймай, мақсатқа жетелейтіні сөзсіз. Жеке білім алушыға қолдау көрсете білу педагогикалық шеберліктің белгісі, баланы мақсатқа жетелеудің алғышарты. Саралаудың бұл түрі жоғарыда аталған диалог арқылы

саралаумен байланысты, себебі кейбір білім алушылар белгіленген мақсатқа қол жеткізуі үшін арнайы көмекті қажетсінеді. Көмек ауқымы мен деңгейі де білім алушы қажеттілігіне сай сараланған болуы тиіс [4,12 б.].

Бұл қолдау мұғалім немесе басқа да үлкендер тарапынан көрсетілуі мүмкін. Білім алушы қолдауды басқа білім алушыдан, компьютерден немесе ақпараттық технологиялар арқылы алуы мүмкін. Қабілетті білім алушыға жеке оқыту бағдарламасы бойынша қолдау көрсетуге болады. Қабілетіне, деңгейіне қарамастан әр оқушы қолдауға лайықты, сабақ жоспарын мұқият ойластырған мұғалім ғана педагогикалық қолдауды сараланған нұсқада ұсына алады.

Ынтымақтастық (коллаборативті) оқыту – саралаудың тиімді тәсілі болып табылады. Шағын топтарда қабілеті орта оқушы өзінің құрбысынан көмек алуға мүмкіндігі бар, ал қабілетті оқушылар өз ойы мен идеясын жүзеге асыру арқылы топ жұмысына үлесін қоса алады [5, 36 б.].

Қазіргі заман мұғалімнен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылықты талап етуде. Ол заман ағымына сәйкес білім беруде жаналыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәбриі ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады [6].

Сараланған тапсырмалар білім алушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған. Сараланған тапсырмалар – сынауға емес, шындалған ой тұжырымдауға жетелейді. . Бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушылардың да өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Білімнің болашақта пайдаға асып, қажетке жарауына септігін тигізеді деп ойлаймын.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Н.Назарбаев Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы «Егемен Қазақстан» 10 шілде, 2012ж,3 бет

2 Е.Иманғалиев Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары, 2012ж,2бет

3 Байтұрсынұлы А. Оқу құралы. – Орынбор, 1912; Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 1992ж,59бет

4 Тілдік дағдыларды дамытуда мәтінмен жұмыстың тиімді тәсілдері. Әдістемелік құрал. –Астана, 2018.ж,12бет

5 Жоспарлау мен оқытуда саралау тәсілдерін қолдану / Әдістемелік құрал. – Атырау, 2019ж,36бет

6 Интернет желісі: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1944>

ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУ – МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ТҰЛҒАНЫҢ ТЕҢ ҚҰҚЫЛЫ БОЛУ МҮМКІНДІГІ

РУСТЕМОВА К. М.

ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, Ыбырай Алтынсарин атындағы
№ 37 гимназиясы, Семей қ.

Бүгінгі таңда білім беру үрдісіне толассыз өзгерістер қарқынды енуде. Осыған орай, әр елдің білім реформасы өзіндік аспектілер мен ерекшеліктерге толы. Осы білім реформаларының нәтижесінде сапалы білім беру мен сапалы білім алу жүйесі өз шешімін тауып отырады. Білім беру жүйесін жаңартудың негізі – мұғалімнің кәсіби дамуы мен өмір бойы үздіксіз білім алуы. Биылғы оқу жылындағы «Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хатта оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктерінің бірі «Инклюзивті орта мәдениетін қалыптастыру» болды.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында ерекше білім беруді қажет ететін адамдар үшін білім беруге қолжетімділік қағидаты жарияланған. Ол жалпы адамзаттық құндылықтарға бағытталған, сондықтан инклюзивті оқыту барлық оқушыларға бірдей қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, мүмкіндігі шектеулі оқушыларды кемсітуді болдырмайтын, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қажетті жағдай жасауға арналған [5].

Инклюзив француз тілінен аударғанда *inclusif* «енгізу, кіргізу», ал латын тілінен *include* «ішіне алу, енгізу» деген мағынаны білдіреді. Бұл жалпы білім беретін мектептерде ерекше мұқтаждықтары бар балаларды оқытуды сипаттау үшін қолданылатын термин. Ал, жапондықтардың таным жүйесінде «*инклюс*» ұғымы «*инь*», «*янь*» деген мағынада түсіндіріледі. «Бұл – мен және менің денем», «Мен өз денемді қалай басқара алам?», яғни әр адамның өзін-өзі басқаруы

әуелі денесін басқара білуден басталады деген терең әрі күрделі философия негізінде сипатталады [1, 88 б.].

Инклюзивті білім беруде физикалық, психологиялық мүмкіндігі шектеулі оқушының тіліне, дініне, түріне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді болдырмайтын, инклюзив балаларды, олардың ата-аналарын белсенділікке шақыратын, қолдау көрсететін, сапалы оқуға бағытталған, өз тиімділігін беретін оқыту түрі.

Егер мектепте инклюзивті оқитын бала анықталса, сол бала оқитын сынып толығымен «инклюзивті сынып» деп аталады. Ол баланың дәрігерлік құжаттары талап етіледі. Сол сыныпқа беретін сыныптың пән мұғалімдерімен педконсилиум өткізіліп, мектеп әкімшілігі, мектеп дәрігері мен пән мұғалімдері жүйелі жұмыстар атқарады. Инклюзивті оқытуға жататын бала психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациясы арқылы диагнозы қойылады және қажеттілігіне байланысты категориялық тобы анықталады. Мектепте психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі (ППҚК) білім алушымен және пән мұғалімдерімен өз жұмысын жүргізеді. Оның міндеттеріне мамандардың балалармен дамытушылық жұмысы ғана емес, сонымен қатар білім алушылармен жұмыс істеудің ортақ тәсілдерін, бірыңғай стратегиясын әзірлеу бойынша педагогтер, мамандар және ата-аналардың тұрақты ынтымақтастығы кіреді.

ЭБДҰ ұсынымдарына сәйкес, ерекше қажеттіліктеріне байланысты балалардың үш тобынан құрылған категориялық жүйе пайдаланылады:

1-топқа психикалық, дене дамуындағы әр түрлі бұзушылықтары бар: көру, есту, зердесі, сөйлеу, тірек-қозғалыс аппараттарының бұзушылықтары бар, эмоционалды ерік-жігері зақымдалған және психикалық дамуы тежелген балалар жатқызылады.

2-топқа мінез-құлық, эмоционалды проблемалары бар, оқуда ерекше қиындықтары бар балалар жатқызылады. Зердесі қалыпты бірақ, жеке оқу дағдыларын меңгеруде оқу, жазу, санау сияқты қиындықтар байқалады. Бұларды дисграфия, дислексия, дискалькулия деп атайды.

3-топ бұл экономикалық, тілдік, әлеуметтік-психологиялық және мәдени себептерге қатысты айрықша білім беруді қажет ететін балалар тобы. Бұл топқа педагогикалық және әлеуметтік жағдайы төмен отбасынан, бала тәрбиесіне қарамайтын, әлеуметтік қатерлі топтағы (ата-анасы нашакорлыққа, ішімдікке салынған) отбасылардан шыққан балалар, сондай-ақ, жергілікті әлеуметке

бейімделуде қиындықтары бар (босқындар, мигранттар, оралмандар) немесе оқу тілін түсінбейтін және бұл тілде сөйлемейтін балалар жатады [5].

Инклюзивті білім беру өзге елдерде ертеректе басталса, ал, біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді.

Инклюзивті білім беру үрдісі біздің мектебімізде де былтырғы жылдан бері қолға алынды. Оқшауланған тұлғаның оқудағы кедергілерін жою үшін ата-анасының белсенділігіне сүйене отырып, әр түрлі жұмыстар жүргізілді. Инклюзивті білім беру жүйесін толық түсіну үшін әдебиеттерді зерделеп, интернет ресурстарын қарадық. Оқу материалдары мен ресурстарды түрлендіре отырып дайындауда, дескрипторлар мен критерийлерді құруда жеңілдетілген тапсырмаларды бере отырып, оқушыға қолдау көрсету өз нәтижесін берді. Қажеттіліктеріне байланысты психикалық және дене даму бұзушылықтары жоқ екінші топқа жатқызылған, дислексия диагнозы қойылған инклюзивті тұлғаның өзінен, ата-анасынан оң пікірлер айтыла бастады. Тапсырмаларды беру барысында сыныптағы басқа оқушылардың арнайыланған тапсырма екендігін білмеуі, жалпы инклюзивті оқытуға жататындығын білмеуі маңызды болып табылады. Әр түрлі тапсырмаларды беру кезінде оларды бірдей әрекетке қосу инклюзив оқушының тең құқылы болу мүмкіндігін одан әрі жетілдіре түседі.

Тендік қағидаты денсаулық жағдайы бойынша кемсітушілікке тыйым салуды да қамтиды. Ол баланың зердесі, ақыл-ойы қалыпты, тек, сөйлеуі, оқу, жазу дағдысы төмен. Дифференсацияланған тапсырмалар нәтижесінде тұлғаның физика пәнінен қабілеті ашылып, белсенділігі артып, айналасындағы оқушылардың да көзқарасы өзгере бастады. Тұлғаның өзіне деген сенімі артып, сөйлеу қабілеті жақсарды, оқуға құлшынысы артты, интеллектуалды белгілері ашылды. Осы бағытта талмай жұмыс істей отырып, тәжірибе көрсеткеніндей, инклюзивті білім беру жағдайында оқу тиімділігіне қол жеткізу, бұл –

- жағымды оқу мәдениетін қалыптастыру;
- оқу нәтижесін қадағалау;
- жеке жетістіктерді қолдау және ынталандыру;
- оқу мен үйретуді үнемі жақсартуға ұмтылыс;
- жоғары үміт және сенімді қатынас;
- түрлі әдістемелерді мақсатты түрде іріктеу және оны қолдану;

- өзгерістерді қолдау және оны әкімшілік тарапынан бақылау;
- мектеп пен отбасы арасындағы ынтымақтасытық сынды көптеген «түйінді факторлар» арқылы ажыратылады [4].

Осы үрдісте ең маңызды рөл атқаратын ол – ата-ананың қолдауы, келісімі және онымен мектептің тығыз қарым-қатынаста болуы. Сонымен қатар, инклюзивті оқытудың мақсат, міндеттерін орындауда мүмкіндігі шектеулі тұлғаның өз сыныптастарымен тең құқылы болуына, олардың ортасына кірігуіне жағдай жасалады. Инклюзивті сынып жағдайында Блум таксономиясын оқыту жетістігін бағалау әдісі ретінде қолдану тиімді. Қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, тоқсандық жиынтық бағалау барысында тапсырмаларды білім алушының білім деңгейіне орайластырып, түрлендіріп беріледі. Бағалау шкаласында да басқа сынып оқушыларының бағалау көрсеткішінен айырмашылықтар болады. Бұл оқушының үрейін сейілтп, тапсырмаларды орындауда еркіндік туғызады. Дәлірек айтқанда, көңіліне қаяу келтіретін нәрселерді болдырмай психикасына мұқият болу керек.

Алдағы уақытта толыққанды жұмыс жүргізіп, жақсы жолға қою үшін инклюзивті білім беруге қатысты жоба әзірлеу, оң тәжірибелерді зерделеу, педагог мамандардың кәсіби білімін жетілдіру сияқты жұмыс жоспарлануда. Бұл жұмыс мектебімізде біраз болсын өзгеріс әкеп, оқушыларды оқуға тартуда, білім сапасын көтеруде, мұғалімнің кәсіби шеберлігін шыңдауына, болашақта тіпті мектеп құрылымының өзінің өзгеруіне әсер ететіні сөзсіз.

Мұғалімдердің инклюзивті білім беруге дайын болмауына байланысты әр түрлі жағымсыз салдарлар болатыны да жасырын емес. Олардың бірі – мүмкіндігі шектеулі баланы сапалы білім алуға және оны құрдастар қауымдастығына қосу мақсаттарына қол жеткізу үрдісінің ұзақтығы және мұғалімге түрлендірілген тапсырма дайындауда, қысқа мерзімді жоспарды жекелеме жазуда артық уақытты алатындығы.

Қазіргі таңда біз әлі үйренудеміз, бақылап зерттеудеміз. Дегенмен де, біздің мұғалімдерден де білім берудің озық әдістемесін үйренетін күндер алыс емес. Бұл бәріміз бірлесіп атқарып жатқан жұмыстардың нәтижесінде жүзеге асатынына кәміл сенемін.

Білім беру үрдісінде бүгінгі таңда инклюзивті білім беруді дамыту мәселесі өзекті болып отыр. Инклюзивті білім берудің қағидаттарын сақтай отырып, білім беру идеясын қолдап, инновациялық тәртіпте әрекет ету шарт. Әр тұлғаны түрлі

жолдармен инклюзиялауды, дербестендірілген ерекше және ықпалды оқытуды қажет ететін тұлғаларға кедергілерді жою барысында оқу мен оқыту ортасын жетілдіру арқылы тең құқылы болуға жағдай жасауды көздейді.

Осыған байланысты инклюзивті білім беру түбегейлі өзгерістер жасауға және білім беру мақсатын қайта бағдарлауға ықпал ететін инновациялық үрдістердің «шоғырлану орталығы» болуы тиіс. Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдерді қайта даярлау – білім мен дағды жүйесі емес, мұғалімнің басты құзіреттіліктер жиынтығы болуға бағытталуы керек. Инклюзивті тәжірибені жетілдіру нәтижесінде қоғамымызда жалпыадамзаттық құндылықтардың салтанат құруы – болашақтан күтілетін кең ауқымды нәтиже. Жанашырлық, мейірім, ізгілік қасиеттерімен қатар, адамдардың бірін-бірі бағалауы, әр бір адамға деген құрмет және сыйласым – қоғамдық сана және рухани жаңғыру өзегі болып табылады [4].

Біздің мақсатымыз сапалы білім бере отырып, мүмкіндігі шектеулі жандарға күш-қуат беріп, рухани әлемдерін кеңейтіп, өмірге деген көзқарастарын жақсарту болып табылады. Мұндай жандарға қамқорлық көрсету баршамыздың парызымыз деп білемін. Кез-келген қоғамда мүмкіндігі шектеулі жандар-мүгедектер болады. Олардың арасында ақыл-ойы сау, рухани байлықтары мол жандар бар. Қазіргі таңда ол кісілердің құқықтары сау адамдардікімен тең. Оларда қалаған оқуларын оқи алады, қалаған жұмысына тұра алады. Қоғамымызда олардың құқықтары бәрімен тең.

Әрине, барлық бала – білім беру жүйесінің тең қатысушылары, қоғамның белді мүшесі. Сондықтан, Қазақстандағы инклюзивті білім беру жүйесі ерекше қажеттілігі бар балаларды өмірге бейімдеп қана қоймай, олардың сұраныстарына толықтай жауап беретіндей деңгейге жетуі керек. Себебі, бұл – еліміз үшін толғандырарлық мәселе.

Бүгінгі таңда әр оқушының бойына жеке тұлға ретінде сапалы білім мен саналы тәрбие сіңіріп, өмірде өз орнын таба білетін ұрпақ тәрбиелеу – заман талабы болып табылады. Инклюзивті білім беру мен инклюзивті оқытуға байланысты жалпы үдеріске қоғамның әрбір мүшесі, әр педагогы өзінің белсенді азаматтық үлесін қоса отырып, мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру үрдісіндегі кедергілер мен қиындықтарды оңтайлы еңсеруге болады деп ойлаймын. Өз ойымды әр адам бақытты болуға лайық деп аяқтағым келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Инклюзивті білім берудің даму ерекшеліктері: халықаралық тәжірибе және отандық практика: халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2017.

2 Инклюзивті білім беру: теория, практика, тәжірибе халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары.– Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018.

3 Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі: оқу құралы / М.П. Оспанбаева. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.

4 Ерекше оқыту қажеттіліктеріне қарай қысқа мерзімдік, орта мерзімдік және ұзақ мерзімдік негізде оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015.

5 «Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021.

ВНЕДРЕНИЕ ДУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ОБУЧЕНИЯ В АКСУСКИЙ КОЛЛЕДЖ ЧЕРНОЙ МЕТАЛЛУРГИИ В РАМКАХ ПРОГРАММЫ РАЗВИТИЯ ПРОДУКТИВНОЙ ЗАНЯТОСТИ МАССОВОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

РЯДНЫХ О. В.

мастер производственного обучения, г. Аксу

Предпосылки проекта

Элементы дуальной модели обучения в Казахстане зародились с 2012 года. Переход к новой системе подготовки профессионально-технических кадров в стране был начат по поручению Президента Республики Казахстан.

До 2017 года в Павлодарской области использовалась только дуальная модель обучения на основании приказа Министра образования и науки Республики Казахстан № 50 от 21 января 2016 года «Об утверждении Правил организации дуального обучения».

Начиная с 2017-2018 учебного года КГП на ПХВ «Аксуский колледж черной металлургии» вошел в перечень экспериментальных колледжей внедряющих дуально-модульную модель обучения

в рамках Государственной программы развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017–2021 годы «Еңбек».

До применения инновационных форм образования вся система обучения в системе технического и профессионального образования была ориентирована на данные обучающихся при поступлении в учебное заведение, тогда как необходимо было акцентировать обучение на результаты при выпуске, что повысило бы конкурентоспособность и трудоустройство выпускников на рынке труда Павлодарской области.

Хотя дуальная модель обучения и показывала хорошие результаты традиционное мышление не меняло сознание студентов и работодателей, колледж понимал, что нужно и начинать работать по-новому, потому что наша задача - подготовить студентов к профессиональной деятельности. А для этого нужно формировать у студентов определенные качества – профессиональные компетенции, которые помогли бы им в их профессии и в жизни в целом.

Для своего проекта мы выбрали технологию дуально-модульного обучения в рамках Программы развития продуктивной занятости населения и массового предпринимательства. При этом мы не отбросили методы активизации, которые мы успешно использовали на протяжении многих лет, а постарались соединить три вида обучения.

Мы считаем, это хороший шанс участвовать в такой экспериментальной площадке, ведь обучаясь стандартно 3 года 10 месяцев получим две рабочие квалификации и диплом специалиста среднего звена, да еще и с изучением практического обучения более 70 % на предприятии – социальном партнере колледжа – Аксуском заводе ферросплавов – филиале «АО «ТНК «Казхром». При этом получая повышенную стипендию от государства и все социальные льготы.

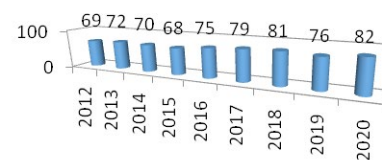
На сегодняшний день в рамках данной программы колледж выпустил 34 студента с показателями трудоустройства свыше 92 %.

К примеру: проводя анализ и мониторинг выпускников на протяжении 9 лет, с 2012 года по 2020 год нами было обнаружено, что большинство выпускников базового уровня определились с работой в период технологической и преддипломной практик на базовых предприятиях.

Не смотря на карантинные меры, выпуск 2020 года, показал увеличения процента трудоустройства благодаря данному проекту.

Диаграмма 1

Трудоустройство выпускников колледжа

Для студентов технического направления важен, постоянно повышающийся процент трудоустройства, мы гордимся тем, что у колледжа крепкий социальный партнер – это Аксуский завод ферросплавов, а так же тем, что все студенты колледжа проходят производственную практику на одном предприятии.

Отслеживая всю динамику продвижения данного проекта образования, для нас важно его улучшение и продолжение, ведь именно такая форма стимулирует нас и предприятия области не такую работу. Студенческую общественность беспокоит, что Государственная программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017–2021 годы «Еңбек» рассчитана только до 2021 года, и нашей целью становится, показать, насколько она важна для студентов и выпускников колледжей Казахстана.

Главной целью внедрения данного проекта является ежегодная подготовка квалифицированного и грамотного выпускника Аксуского колледжа черной металлургии с общим трудоустройством свыше 80% у которого сформированы базовые навыки работы на производстве с учетом получения трех квалификаций при выпуске.

Проще говоря, подготовить такого специалиста, который бы с первых же дней мог включиться в работу и выполнял бы ее на высоком профессиональном уровне. Кроме того, выполнение государственного заказа от работодателей Казахстана на специалистов с определенными навыками и знаниями.

Результаты проекта

1 Обеспечить профессиональное образование, ориентированное на реальное производство к 1 сентября 2021 года. Для 100 % студентов обучающихся в колледже.

2 Обеспечить увеличение доли участия в образовательном процессе со стороны предприятия на уровне выше среднего, не менее чем 60 %.

3 Участие работодателей и студенческой молодежи в согласовании Рабочих учебных программ с предприятием к 28 августа 2021 года для всех образовательных программ, преподаваемых в колледже.

4 Обеспечить значительный рост квалификаций рабочих кадров и повышение престижа рабочих профессий за счет модификации модульного обучения всех образовательных программ по примеру специальности: 1114000 Сварочное дело: 1. Газоэлектросварщик. 2. Сварщик всех наименований. 3. Техник-механик на к 28 августа 2020 года;

5 Обеспечить развитие системы независимой оценки качества подготовки выпускников и педагогических кадров, при проведении сертификации совместно с Региональной палатой предпринимателей «Атамекен», проведение демонстрационных экзаменов по стандартам международного движения WorldSkills к 1 июля 2020 года.

6 Проведение ежегодных республиканских и международных семинаров и конференций по обмену опытом в рамках данной программы.

7 Постоянное привлечение активной студенческой молодежи для освещения данного проекта в СМИ.

Основные риски проекта и пути их минимизации

- Недостаточная заинтересованность социальных партнеров в реализации проекта (влияние финансово-хозяйственных факторов);
- Постепенное снижение престижа рабочих профессий;
- Автоматизация производственных процессов.

Пути минимизации рисков:

- Проектирование модели, анализ структуры учебного процесса с гипотезой.
- Функциональная карта для привлечения интереса и организации взаимодействия работодателей.

Эффективность проекта: ожидаемые эффекты проекта.

- повысить процент качества обучения;
- увеличить численность выпускников колледжа обучения, трудоустроившихся после окончания обучения по полученной профессии;
- повысить привлекательность профессионального образования;

- увеличение приема абитуриентов по профессии;
- минимизировать финансовые и материальные затраты бюджетного обеспечения на профессиональную подготовку, обеспечивая большее участие социальных партнеров.
- возможность работать на современном оборудовании.

Реализацию дуального обучения студентов Аксуского колледжа черной металлургии обеспечивают социальные партнеры в лице Аксуского завода ферросплавов – филиала АО «ТНК «Казхром».

Аксуский завод ферросплавов – филиал Акционерного общества «Транснациональная компания «Казхром», входящего в состав Евразийской Группы (ERG). Здесь ежегодно выпускают более 1 млн тонн продукции (ферросплавов), большая часть которой экспортируется в страны дальнего зарубежья. Уникальность предприятия – в совмещении крупномасштабных производств хромистых, кремнистых и марганцевых сплавов, необходимых для сталей различных марок.

Наш социальный партнер предоставляет консультации и постоянную поддержку в оценке потребностей (материальных и кадровых) для развития образовательных программ, по вопросам обновления содержания программ, при разработке учебных программ с целью совершенствования качества профессиональной подготовки специалистов.

При прохождении производственной практики по дуальной модели обучения с предприятием заключается договор «О дуальной модели обучения».

Согласно графику учебного процесса, студенты колледжа проходят практику по профилю. Квалификационный экзамен проходит при обязательном участии работодателей – социальных партнеров колледжа. При сдаче квалификационного экзамена студентам присваивается квалификационный разряд.

По всем дисциплинам образовательных программ предусматривается проведение промежуточной аттестации, основными формами которой являются: контрольная работа, зачет, экзамен.

Социальные партнеры в лице Аксуского завода ферросплавов – филиала АО «ТНК «Казхром» предоставляют консультации и постоянную поддержку в оценке потребностей (материальных и кадровых) для развития всех направлений по специальностям, по вопросам обновления содержания программ, при разработке

учебных программ с целью совершенствования качества профессиональной подготовки специалистов.

Учет интересов работодателей заложен на уровне определения целей подготовки специалистов. Работодатели формулируют заказ на определенные профессиональные умения, навыки и качества личности, свои потребности в специалистах при проходящих на базе колледжа.

Администрация колледжа планирует привлекать к учебному процессу специалистов – практиков из предприятий социальных партнеров для ведения практических занятий.

Блок профессиональной практики в рабочих учебных планах составляет не менее 60 % с учетом лабораторно-практических работ от общего объёма учебного времени и включает следующие виды: ознакомительную; учебную; производственную.

Мастерами производственного обучения колледжа совместно с наставниками предприятия осуществляется подготовка студентов к участию в Чемпионате рабочих профессий «WorldSkills». На базовом предприятии мастера производственного обучения и преподаватели специальных дисциплин проходят стажировку.

Государственная программа развития предпринимательства и занятости молодежи обеспечивает получение профессионального образования. Мониторинг рынка труда и сотрудничество с социальным партнером позволяет определить, какие специальности востребованы на данный момент. В новом 2020–2021 учебном году в колледже открыты новые специальности по потребности Аксуского Завода Ферросплавов.

Начиная с 2009 года, студенты нашего колледжа обучаются по дуальной модели. В результате такого метода обучения, приобретая качественную практическую подготовку на предприятии, ребята являются победителями и призерами региональных и республиканских конкурсов и чемпионата WorldSkills.

Создание на базе колледжа дуальной системы предполагает реальное включение стратегических партнеров в разработку нового содержания профессионального образования, участие в формировании инновационной инфраструктуры колледжа.

Инновационная образовательная программа это:

√ Развитие продуктивных и творчески способных студентов.

√ Обеспечение инвестиционной привлекательности образовательных программ колледжа.

√ Развитие кадрового, экономического, научного ресурсов путем создания на базе колледжа.

Реализация инновационной программы, основанной на дуальном обучении, способствует переходу на качественно новый уровень подготовки и переподготовки кадров и специалистов для производства, формированию компетентных выпускников колледжа, обеспечивающих их востребованность на рынке труда, развитию социального партнерства в сфере образования, что и приводит к мощным факторам его модернизации

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Стратегия «Казахстан – 2050».
- 2 Послание Президента РК Н. А. Назарбаева «Социально-экономическая модернизация-главный вектор развития Казахстана», январь 2012 года;
- 3 Материалы XIX сессии Ассамблеи народа Казахстана, 2013 г.
- 4 Онлайн-конференция на тему «Модернизация системы образования – главный вектор качественного роста человеческого потенциала», сентябрь 2013 года;
- 5 Айтуганов И. М. Взаимодействие учебных заведений и предприятий как компонент интеграции профессионального образования и производства Педжурнал 2009 г № 2.
- 6 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020

ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚЫЛЫМ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

САГИНАЕВА Г. К.

магистрант, 2 курс, ағылшын тілі мұғалімі, № 37 ЖОББМ, Павлодар қ.

ЖЕТПІСБАЙ Ә. Қ.

ғылыми жетекші, ф.ғ.к., доцент, Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ.

Оқу дегеніміз не? Оқу – мектепте шет тілін меңгеру барысында оқушы меңгеруі тиіс негізгі дағдылардың бірі. Оқу – бұл жазбаша мәтінді түсіну. Бұл қабылдауды да, ойлауды да қамтитын күрделі әрекет. Оқу өзара байланысты екі процестен тұрады: сөзді тану және түсіну. Сөзді тану жазбаша кейіпкерлердің сөйлеу тіліне

сөйкес келуін қабылдау процесін білдіреді. Түсіну - бұл сөздерді, сөйлемдерді және сөйкес мәтінді түсіну процесі. Оқырмандар әдетте жазбаша мәтінді түсінуге көмектесу үшін негізгі білімді, лексиканы, грамматикалық білімді, мәтіндік тәжірибені және басқа да стратегияларды қолданады. Шет тілінде оқудың арқасында оқушы қоршаған әлем туралы білімін байытады. Ол тілде сөйлейтін елдермен танысады.

Қазіргі уақытта студенттерге де, ағылшын тілінің оқытушыларына да дәстүрлі емес оқу әдістерін үйрену қажеттілігі туындап отыр. Педагогикалық ой-пікірлерді ескере отырып, мен енді оқу нұсқаларын сыныптағы оқудың балама және дәстүрлі емес түрлері арқылы талқылағым келеді.

Оқу – мектепте шет тілін меңгеру барысында оқушы меңгеруі тиіс негізгі дағдылардың бірі. Шетел тілдерінің оқу жоспарында оқуды дамыту қажет жетекші тіл сабақтарының бірі ретінде көрсетілген. Онда: «Таныс грамматикалық материалдан тұратын және мәтіннің 100 сөзіне 4–6 белгісіз сөзден тұратын мәтіндерді сөздіксіз оқыңыз, олардың мағынасы, әдетте, контексттен немесе белгілі сөзжасамдық элементтерден түсінікті болуы керек (сегіз жылдық мектепте). сөздіктің көмегімен таныс грамматикалық материалдан тұратын қарапайым мәтіндерді және мәтіннің 100 сөзіне 6–8 бейтаныс сөзді оқу (он жылдық мектепте). Сондықтан оқу – мектепте шет тілін оқытудың практикалық мақсаттарының бірім [1, б. 17].

Мақсаты – 5–7 сынып оқушыларының ағылшын тілі сабағында оқу арқылы тілдік құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесін жасау.

Зерттеу әдістері – талдау, зерттеу, проблемалық-ізвестіру әдісі, оған келесі әдістемелер кіреді: талдау және салыстыру әдісі, қорытындыны қалыптастыру әдісі.

Кітап оқудың тәрбиелік мәні зор, себебі кітап оқу «қарым-қатынас құралы, адамдар өзіне қажетті ақпаратты кітап, журнал, журнал, газет т.б. алады. Шет тілінде оқудың арқасында оқушы қоршаған әлем туралы білімін байытады. Ол мақсатты тілде сөйлейтін елдерді біледі [2, б. 37].

Бастапқы кезеңде шет тілінде оқуды үйрену кіші жастағы оқушыларды олар үшін жаңа тіл әлеміне ертерек енгізуге ықпал етеді, балалардың шет тілінде қарым-қатынас жасауға дайындығын және оны әрі қарай оқуға деген оң көзқарасын қалыптастырады. Бұл кіші мектеп оқушыларын құрдастарының әлемімен, шетел әндерімен, поэтикалық және ертегілер фольклорымен және

балаларға қолжетімді шет тілінде оқытылатын балалар көркем әдебиетінің үлгілерімен таныстыруға мүмкіндік береді. Оқуға үйрету процесі ана және шет тілдерінде байқалатын кейбір әмбебап тілдік ұғымдарды қалыптастыруға, сол арқылы оқушылардың интеллектуалдық, сөйлеу және танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді [3, б. 29].

Кіші жастағы оқушыларға үйренген оқу ережелерін қайталап қана қоймай, сонымен қатар ойлауды дамытуға көмектесетін жаттығуларды қарастырыңыз (талдау, салыстыру, жалпылау).

1 Oddoneout (қосымша сөзді алып тастаңыз):

а) Үй жануарлары, қызыл, қалам, Пит, тауық.

б) Ал, ал, Энн, жаман, семіз.

2 Бұл сөздерді 1 бағанға қойыңыз:

Анн, аты, және, коньки, жаман, алу, мысық, алады, батыл.

3 Картаны жыпылықтау.

Оқу жылдамдығын, оқушылардың басылған сөзге реакция жылдамдығын дамыту үшін мен оларға жазылған сөздер жазылған карталарды қолданамын. Мұғалім суретті бейнеленген картаны өзіне қаратып ұстайды, содан кейін оны тез арада оқушыларға көрсетеді және оған қайта бұрылады. Балалар сөзді тауып, атайды. Студенттерге сөздерді жылдам және дұрыс оқу үшін жарысты да ұсынуға болады.

Келесі ойындар үшін сізге жеке карталар жиынтығы қажет.

4 Memory. = «Pairs» (Есте сақтауды дамытуға арналған ойын. = «Жұптар»).

Оқушылар топпен немесе жұппен ойнайды. Белгілі бір тақырып бойынша сөздер жазылған суреттер мен карточкалар жинағын пайдаланыңыз. Суреттері бар жиынтық артқы жағын жоғары қаратып орналастырылған. Тапсырма «Сөзді оқы және суретті тап». Ең көп жұп жинаған жеңімпаз. Егер балалар жақсы оқымаса, алдымен тақтадағы «Сурет пен сөзді байланыстыр» жаттығуын орындау керек.

5 Қатарынан үш! («Қатарынан үшеу!»).

Оқушылар 9 картаны таңдайды және оларды мұғалім дайындаған, тоғыз шаршыдан тұратын ойын алаңына орналастырады. Мұғалім үстелдегі үйіндіден картаны алып, оның атын атайды. Егер студентте мұндай карта болса, ол оны аударды. Үш картаны төңкеріп алған адам: «Үш қатарда» дейді. Оқушылар барлық карточкаларды аударғанша ойынды жалғастырыңыз. Ойынның соңында балалар ойын алаңындағы барлық сөздерді атайды.

Сіз оқу техникасын дамытатын ашық ойындарды пайдалана аласыз.

6 Сыбырлар («Бұзылған телефон»).

Оқушылар екі командаға бөлінеді. Мұғалім әр командаға үстелге үйілген суреттерді, басқа үстелге сөздер жазылған карталарды шығарады. Оқушылар сапқа тұрады. Алдыңғы оқушы жоғарғы суретті алады, суреттің атын келесіге сыбырлайды және т.б. суретке сөз таңдап, тақтаға қоятын соңғы оқушыға. Содан кейін келесі суретті таңдап, өз командасынан оқушының алдында сөзді сыбырлап, алдына тұрады, т.б. Жұптарды дұрыс сәйкестендіретін команда: сурет – сөз жеңеді. Сіз әр түрлі бөлімдердегі суреттер мен карталарды пайдалана аласыз.

7 Допты беру.

Балалар шеңберге тұрады (парталарында). Музыка ойнап тұр. Оқушылар шеңбер бойымен допты береді. Музыка тоқтаған кезде қолында доп қалған бала үймедегі сөзі бар картаны таңдайды және оны басқа балаларға көрсетпей шақырады. Қалғандары суреті бар картаны көрсетеді.

8. Белсенді бинго («Бинго» ойыны қозғалыстармен).

Балалар сапқа тұрады. Мұғалім топты топқа бөледі. Оқушылар сөз жазылған картаны таңдайды, мүмкін белгілі бір тақырып бойынша, мысалы, «Тағам». Мұғалім дайындалған тізімдегі сөздерді атайды. Балалар, егер олар олардың сөзін естисе, олардың орнына отырады. Барлығы отырған команда: «Бинго» деп айқайлайды.

Осылайша, жоғарыда келтірілген жаттығулар мен ойындар оқушыларға үйренген ережелерді тез есте сақтауға және бекітуге, таныс емес сөздерді оқуға көмектеседі. Ойындар мұғалімге әр түрлі жұмыс формаларын қолдануға мүмкіндік береді (фронтальды, топтық, жұптық), белсенділіктің тез өзгеруін қамтамасыз етеді, бұл орта мектепте сабақта өте маңызды. Ашық ауадағы ойындар оқушылардың сабақтағы шаршауын және шаршауын жеңілдетуге көмектеседі. Осы әдістердің арқасында орта мектепте ағылшын тілі сабақтары жан-жақты және қызықты болады.

Оқуды үйренудің екінші деңгейі

Мәтінді оқу. Мәтінмен жұмыс жасауды үйренудің бірінші кезеңінде дауыстап оқу өте маңызды. Бұл жерде Sharedreading жаттығуы жақсы жұмыс істейді. Бұл жаттығудың мақсаты – мәтінді дауыстап оқуға үйрету, мәтіннің мазмұнын, құрылымын түсінуге және мағынаны өңдеуге үйрету.

Тақырыпты талқылаңыз, балалардан мәтіннің не туралы екенін болжауды сұраныңыз, қажетті бейтаныс сөздік қорын енгізіңіз.

1 Мұғалім мәтінді дауыстап оқиды, балалар мәтіндегі әр сөзді мұқият қадағалайды.

2 Мәтінді түсінуге бағытталған бірнеше сұрақтар қойылады.

3 Балалардан оқылған мәтін бойынша өз пікірін айтуын сұраныңыз.

4 Баладан мәтінді сыныптың қалған бөлігіне оқуды сұрау қажет емес, себебі басқа балалардың оқуға деген қызығушылығы жоғалуы мүмкін немесе сыныптасының оқуын түсінбеуі немесе естімеуі мүмкін. Дауыстап оқуды жұптық жұмыс ретінде ұйымдастырған дұрыс немесе басқалар басқа тапсырмалармен айналысып жатқанда, мәтінді жеке балалар оқып берген дұрыс.

Мұнда орта мектепте мәтіндерді оқудағы қиындықтарды женудің бірнеше әдістері келтірілген:

– балаларда болжау, болжау, сәйкестендіру механизмдерін қалыптастыру, талдауға үйрету, мәтінде тілдік тіректерді табу, қажет болған жағдайда сөздікті пайдалану қажет.

– жасырын артикуляциямен жүретін ішкі сөйлеу процестеріне негізделген өзіңіз туралы оқу дағдысын жалғастыруыңыз керек.

– оқу техникасын жақсы меңгерілген лексикалық және грамматикалық материалда үйрету қажет.

7–9 сынып оқушылары үшін ағылшын тіліндегі мәтіндерді таңдау практикалық, жалпы білім беру, дамыту және білім беру мақсаттарының кешенін көздейді. Мәтіндерді оқу дағдыларын дамыту әр түрлі жанрдағы түпнұсқа және ішінара бейімделген мәтіндерді түсінуге, қажет болған жағдайда екі тілді сөздікті қолдана отырып, тиісті түсініктемелер мен түсініктемелерге негізделген [4, б. 51].

Мәтіндер Шет тілдері бағдарламасы және белгілі бір оқу кезеңіне өткен лексикалық бірліктердің саны негізінде таңдалады.

Оқуды сәтті меңгеру үшін сізге:

– оқушылардың жас ерекшеліктеріне, сөйлеу және өмірлік тәжірибесіне, олардың қызығушылықтарына сәйкес мәтіндерді таңдау;

– мәтіндер сюжеттің ойын-сауығымен және тартымдылығымен ерекшеленуі керек, тілдік қиындықтар тұрғысынан қол жетімді болуы керек, жалпыадамзаттық құндылықтар тұрғысынан өзекті болуы керек, проблеманы қамтуы керек;

– мәтіндер мәтінге дейінгі, мәтіндік немесе мәтіннен кейінгі тапсырмалармен (түсініктемелер, аннотациялар, ұсыныстар) қамтамасыз етіледі.

Мәтіндердің тақырыптары мен мәселелері қажетті тілдік және сөйлеу дағдыларын қалыптастырады.

Бұл жағдайда мектеп оқушыларын мәтінмен жұмыс істеудің үш кезеңінде оқыту процесінде мұғалімнің алдында тұрған міндеттер туралы айту керек:

– мәтін алдындағы кезеңде оқушыларды ынталандырудың қажетті деңгейін құру, тілдік, сөйлеу және әлеуметтік-мәдени сипаттағы фондық білімді жандандыру, студенттерді мәтіннің тілдік және сөйлеу қатынастарындағы күрделі сәттерді барабар қабылдауға дайындау, оқушылардың назарын мәтіннің маңызды және маңызды аспектілеріне аудару, озық сипаттағы тапсырмаларды қолдану қажет;

– мәтіндік кезеңде әр түрлі тілдік дағдылар мен сөйлеу қабілеттерінің қалыптасу дәрежесін бақылау, мәтінді түсіндіру дағдыларын дамыту қажет;

– мәтіннен кейінгі кезеңде мәтінді ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамыту үшін тілдік, сөйлеу немесе мазмұнды негіз ретінде пайдалану керек;

– оқушылардың ақпаратты жүйелеу және жалпылау қабілетіне байланысты ақпараттық-коммуникативтік дағдыларын дамыту, сондай-ақ оқушыларды бейнелі-схемалық ақпаратты түсіндіруге, мәтінді сығуға және оның негізгі мазмұнын бөлуге, алынған ақпаратты жобалау қызметінде пайдалануға үйрету. (Бұл кезең мәтін тек шет тілінде оқуды үйрету құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар ауызша немесе жазбаша сөйлеудегі өнімді дағдыларды дамыту үшін, яғни сөйлеу мен жазуды үйрену үшін қолданылған жағдайда жүзеге асырылады).

Көптеген зерттеушілер қазіргі заманғы оқыту технологияларын студенттер оқу іс-әрекетінің Белсенді Шығармашылық субъектілері ретінде әрекет ететін жеке тұлғаға бағытталған тәсілді сабақта жүзеге асырудың бір әдісі ретінде қарастырады. Қазіргі заманғы оқыту технологияларына жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің келесі түрлері кіреді: бірлесіп оқыту, жобалық технологиялар, студенттерге бағытталған оқыту, қашықтықтан оқыту, тілдік портфельді пайдалану, тандем әдісі, қарқынды оқыту әдістері, техникалық құралдарды қолдану. Оқыту технологиялары оқушы тұлғасының коммуникативтік ерекшеліктерін дамытуға, пән

бойынша білімдерін байытуға және баланың шығармашылық қабілеттерін ашуға, яғни оқыту процесінде креативті орта құруға ықпал ететін болады [5, б.28].

Шет тілін оқыту оқытудың әртүрлі әдістері мен құралдарын кең қолданусыз мүмкін емес, олардың мақсаты оқушылардың танымдық қызығушылық деңгейін сапалы арттыруға мүмкіндік беретін оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсіл арқылы оқушылардың білімін, дағдыларын мен дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Ағылшын тілін оқытуда оқу процесінде қолданылатын әр түрлі оқу студенттермен идеологиялық және тәрбие жұмыстарын жүргізу үшін бай материал береді. Мұғалім оқушылардың білім деңгейін жоғарылатудың және олардың жеке басына тәрбиелік әсер етудің тиімді әдісін қолдануы керек.

Нәтижелер келесідей: оқу жылдамдығын арттыру, көпшілігі тез оқиды. Білуін бастысы мәтінде пайдалана отырып, смысловую догадку. Оқушылар сұрақтар қойып, қойылған сұрақтарға жауап бере алады. Орта мектепте балалар мәтіннің ақпараттық мазмұнын монологтарда немесе диалогтарда қолдана алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Орта мектепте шет тілдерін оқыту әдістемесі: оқулық / Гез Н. И., Ляховицкий М. В., Миролюбов а. А. және т. б. – М.: жоғары мектеп, 2017. – 373 б.

2 Колкер Я.М. Шет тілін оқытудың практикалық әдістемесі: оқу. оқу құралы / Я.М. Колкер, Е. С. Устинова, Т. М. Еналиева. – М.: - М.: «Академия» баспа орталығы, 2019. – 264 б.

3 Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Шет тілдерін оқыту теориясы. Лингводидактика және әдістеме: оқу. пособие для студ. лингв. ун-тов және фак. ин. яз. жоғ. пед. оқу. Гез, Н.И. Гез. – 3-ші басылым., стер. – М.: «Академия» баспа орталығы, 2016. – 336 б.

4 Акишина А.А., Каган О.Е. Оқытуды үйрену. Орыс тілін шет тілі ретінде оқытатын мұғалім үшін. – 3-ші басылым, испр. және қосымша – М.: орыс. Яз. Курстар, 2019. – 256 б.

5 Пассов Е.И. Коммуникативті оқыту әдісі иноязычному говорению. – 2-ші басылым. – М.: Білім, 2017. – 223 б.

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

САГИТОВА Ж. С.

№ 21 орта мектебі, Павлодар қ.

Мемлекет басшысы Н. Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында «функционалдық сауаттылықты арттыруды» Үкіметке негізгі тапсырма етіп жүктеген болатын.

Осы мақсатта, аталмыш тапсырманы орындау үшін Білім және ғылым министрінің басшылығымен оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға арналған Ұлттық әрекет жоспары құрылды. Оның мақсаты – оқушылардың салалық сауаттылығын дамыту арқылы, тиімді қызмет түрлеріне бейімдеу. Мектепте оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыруда сын тұрғысынан ойлау (СТО) технологиясын қолдану оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдысын қалыптастыратын біртұтас жүйені қалыптастырға мүмкіндік береді. Оқумен жазу әрекеті арқылы талдайды, шешім қабылдау, өзіндік ой қорытындылайды, оқу проблемаларын сыртқы құбылыстармен байланыстырады.

СТО технологиясы арқылы оқушыларының функционалды сауаттылығын қалыптастырудың жана дидактикалық кезеңін жүзеге асыру тиімді.

Содан болар мемлекет басшысы Н. Ә. Назарбаевтың өзінің Жолдауында «Функционалдық сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес. Елбасы «білім беру тек оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік бейімдеу процесіне қажеттеу» деген болатын.

Сонымен, функционалдық сауаттылық дегеніміз не?

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығын үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудағы білім мазмұнының жаңғыруы – сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі. Сындарлы оқытудың мақсаты – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету.

Сондай-ақ оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі басты назарға алынады. Оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас түбегейлі өзгерісті керек етеді. Яғни дәстүрлі оқулардағы оқытушы мен шәкірт арасындағы көп жағдайлар оқушы көңілін қанаттандыра бермейтін қалыптасқан заңдылықтар ұстаз бен шәкірт арасындағы серіктестік қарым-қатынасқа ауысады. Оқушы білімді өз бетімен меңгеріп, өз болжамдарына күмәнмен, сыни тұрғыдан қарайды. Әлем, тіршілік, жаратылыс туралы өзінің түсінігін тереңдетіп, кеңейтуге ұмтылу мүмкіндігі ұлғаяды. Құрбы-құрдастарымен әлеуметтік байланыс жасайды. Белсенді түрде білім жинақтайды. Осының бәріне мұғалім көшбасшылық етіп, бағыт-бағдар беріп отырады. Оқушы оқу үдерісіне мұғаліммен бірге араласып отырады. Тіпті өзінің және сыныптас достарының білімін бағалауда да өз үлесін қоса алады. Ол үшін бағалау өлшемдеріне сүйене отырып, топпен, жұппен немесе жеке жауап берген балалардың еңбегін формативті бағалау оқушының әрі қарай ынталанып оқуы үшін үлкен ықпал етеді.

Қазіргі уақытта кез келген адамның 5 қасиеті болуы керек деп ойлаймын.

- 1 Креативтілік
- 2 Сыни тұрғыдан ойлау
- 3 Азаматтық
- 4 Коммуникативтілік
- 5 Топта жұмыс істей білу

Мектеп тәжірибесінде табысты қолдануға ықпал ететін әдістемелік сипаттағы бірқатар жалпы ұсыныстардан тұратын бағдарламаның жеті модулі іспеттес:

- оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер;
- сыни тұрғыдан ойлауға үйрету;
- оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау;
- оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану;
- оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу;
- оқытудағы басқару және көшбасшылық болып келеді.

Білім беру мен білім алуға жаңа тәсілдер «Диалог негізінде оқыту және оқу» және метасана немесе «Қалай оқу керектігін үйретуді» қарастырады.

Білім беру әдістері ішінде ерекше орын алатыны-диалогты деп санаймын. Диалог оқушылардың сөйлесу әрекетін, сұрақты дұрыс қоя білуде, ақпарат алмасуда, жалпы тіл үйренуде таптырмас жұмыс түрі. Әр түрлі тақырыпта диалог құрғызу мынадай нәтиже береді:

- сабақта белсенділік жоғарылайды;
- сөздерді есте сақтау қабілеті дамиды;
- дұрыс сөйлемдер құрауға дағдыланады;
- оқуға қызығушылықтары артады.

«Қалай оқу керектігін» үйретудің қозғаушы күші метатану болып табылады. Метатану индивид қалай ойлайтынын қадағалау, бағалау, бақылау және өзгерту қабілетін түсінеміз. Білім алуды үйрету өз бетімен оқуды ойластыру және ойлау нәтижелерін сабақта қолдана алу үдерісі болып табылады. Бұл үрдісінде мұғалім оқушыға:

- білім міндеті қоятын талаптарды түсінуге;
- жеке ойлау үрдісін және олардың жұмыс қағидаттарын зерттеуге;
- міндеттерді орындау стратегияларын әзірлеуге және ойластыруға:

• нақты міндет үшін сәйкес келетін стратегияларды таңдауға көмектеседі.

Сын тұрғысынан ойлауға үйрету

Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз не?

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша ол:

- шындалған ойлау, кез келген даму деңгейіне байланысты мәселелерге сын көзбен қарау;
- күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімге қабылдауға күштарлық;
- үйрету мен үйрену бірлігінен, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым.

«Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» бағдарламасының әдістерін қолдану төмендегідей нәтиже береді:

- білім алушының белсенділігін арттыру;
- пәнге қызығушылығын ояту;
- өзіндік көзқарасын білдіруге мүмкіндік беру;
- зерттеуге икемділігін дамыту;

- сөйлесім әрекеті белсенділігін арттыру;
- білім алушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасай біледі;
- басқаларды тыңдауды, кез келген жауапқа сыйластық, түсіністікпен қарауға үйретеді.

Жалпы, сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар белсенді болады, олар сұрақтар қойып дәлелдерді талдайды.

Балалардың функционалдық сауаттылын қалыптастыруда төмендегідей **міндеттер** қойылады:

– оқушылардың жазу және оқу сауаттылығы негізінде олардың баяндау сауаттылығын қалыптастырудың әдістемелік шараларын әзірлеу, яғни рефлексиялық кезеннің дамытушылық құзыретін арттыру;

– оқушылармен сабақтың рефлексия кезеңінде әрекет ету белсенділігін арттырудың тиімді әдістері мен тәсілдерін айқындау;

– оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыруда рефлексиялық кезеннің тиімділігін педагогикалық эксперимент арқылы тексеру.

СТО технологиясының рефлексия кезеңін арнайы дидактикалық кезең деп қарастырып, оны ұйымдастыруды мына ретпен қарастыруды ұсынамын:

– баяндау сауаттылығын қалыптастыруда ауызша рефлексия жұмыстарын ұйымдастыру;

– эмоциональды көңіл күйге байланысын рефлексияның үйрету және оқыту;

– әрекет ету рефлексиясын үйрету;

– оқу материалын талдау рефлексиясын үйрету.

Оқушыларды ауызша рефлексияны меңгеруге үйрету барысында келесі кезендерді жүзеге асыру:

1 кезең – өзінің көңіл-күйін сипаттау(эмоциональды көңіл күй рефлексиясы). Ол үшін сынып оқушыларының бір-бірімен ортақ әңгімесі болуын қамтамасыз етеміз. Бұл кезде әңгімелесу, бір-бірінің көңіл күйін зерттеу арқылы өздерінің сабаққа дайындығын айқындайды.

2 кезең – өзі қол жеткізген табыстарды талқылау(әрекет ету рефлексиясы) оқушыларға жұмыстың белсенді әдістерін анықтауға көмек береді, өзінің белсенді әрекеттері мен оның кемшілік тұстарын айқындай алады

3 кезең – сыныптастармен бірге талқылау жұмыстары (оқу материалын талдау рефлексиясы) топпен пікір бөлісу, баяндау,

интерактивті тақтада бірнеше слайдты көрсету арқылы дұрыс жауаптарды іздеуге үйретеміз.

4 кезең – топпен жасалған жұмыстарды талдау (топпен жасалынған жұмыстарды талдау рефлексиясы) оқушы сабақ мазмұнын баяндау барысында өз әрекетін жүйелі айтып бере алуға мүмкіндік алады.

Оқушылардың сауаттылығын қалыптастырудың және дамытудың оқу сапасын арттыруға тиімді технологиялардың бірі екендігін көрсетеді.

Оқушыны субъект ретінде қарап, оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу керек. Оның бастысы- оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының оқудағы іс- әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу, әрекет ету. Мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы. Америка ғалымдары Джинни Стилл, Куртис Мередит, Чарлз Темпл жасаған «Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» жобасының оқушы құзыреттілігін дамытуда маңызы зор. Бұл бағдарламаның негізі Ж. Пиаже, Л. С. Выготский теорияларын басшылыққа алады.

Сабақтың әр түрлі кезеңінде оқушылардың танымдық қызығушылықтары мен танымдық белсенділіктерін қамтамасыз ету үшін СТО жобасының әдіс-тәсілдерін қолданамыз.

Арасынан ең қажетті деп есептейтінім:

- Ойын түрлері;
- Жеке және жұптық, топтық жұмыстарды ұйымдастыру;
- Оқушылардың өз бетінше іс-әрекеттерін ұйымдастыру;
- Нақты жағдайлар жасау;
- Сұрақтар қоюда ынталандыру диалогы;
- Оқыту мәселелері.

Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулытын бағдарлама.

Сын тұрғысынан ойлау жобасының әдіс-тәсілдері оқушыларды тынымсыз ізденімпаздылыққа баулайды. Баланың еркін де терең ойлауына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады. Оқушының ізденісі жеміссіз болмақ емес. Дәстүрлі білім беру кезіндегі оқушыны сын тұрғысынан ойлайтын оқушымен салыстырғанда нәтижесі жақсы болды.

Оқушылардың білімге ықыласын, қызығушылығын арттырудың ең жақсы жолының бірі-сабақта ойындарды қолдану. Ойын-әрқашан кішкене білім, кішкене білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды. Ойынды алданыш және жеңіл көңіл көтеру деп ойлайтындар қазақ тілі мен әдебиет сабағында мынадай әдіс тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың сабаққа ынтасын арттыра отырып, білім сапасын жетілдіріп, сауатты болуға дағдыландырады. «БББ» кестесінің алғашқы екі кестесін, яғни «не білем», «не білгім келедіні» оқушылар жаңа тақырып басталмас бұрын толтырады. Жаңа білімнің маған берер пайдасы қандай болмақ деген сұрақтарға жауап беруге ұмтылады.

«ДЖИГСО» әдісінің артықшылығы-топта жұмыс істеуге арналған құрылым ұсынып, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуды қамтамасыз ететіндігі.

Сабақты бекітуге және үй тапсырмасына қолдануға болатын әдістер: «Ыстық орындық» – бір оқушы алға шығып өз пікірін айтып және тақырып бойынша сұрақтарға жауап береді. Сұрақ анағұрлым мазмұнды қылу үшін, оқушылар белгілі бір пікір бойынша бірлесіп алға шығып сөйлей алады.

Осындай бағыттағы жаттығулар сабақ барысында қолдану арқылы ғана біз- алған білімдерін тиімді пайдалана алатын, өмірдегі кез келген жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдайтын, өзінің сауатты екенін дәлелдей алатын функционалдық сауатты тұлға тәрбиелей аламыз.

Сонымен функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Сондықтан теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін

түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Сондай-ақ оқушылардың оқу материалын тек жаттап қана алмай, оның мән-мағынасын терең түсінуін қамтамасыз ету міндетті болып саналады.

Қорыта келгенде, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық-ғаламдық коммуникативтік желілерге шығу. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағыт-бағдар беруші мұғалімдеріміз оқушыларды жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. «Қазіргі заманғы жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет», – деп Елбасы атап көрсеткендей, жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны оқу үдерісіне оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор, сондай-ақ, мемлекет басшысы Н. Назарбаевтың өзінің жыл сайынғы Жолдауында «функционалды сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес.

Оқушыларының функционалды сауаттылығын дамытуда – бүгінгі заман талабы. Педагогтің шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өткізуі – бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абыройдың үлкені, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Тихонов А. М. Теория, методика и технология предметного образования и воспитания в разных образовательных учреждениях. – М., 2013.

2 Оразбаева Ф. Ш. Тілдік қатынас негіздері. Алматы., 2005.

3 Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М., 2008.

РЕФЛЕКСИВТІ ОҚЫТУ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ РЕТİNДЕ

САГНАЕВА Г. К.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Соңғы жылдары рефлексивті білім беру технологиялары қазіргі заманғы жоғары оқу орындарының тәжірибесіне сенімді түрде енгізіле бастады. Бұл, ең алдымен, білім берудегі инновациялық технологияларды дамытуға және меңгеруге бағытталған инновациялық процестерге байланысты. Қазақстандық білім беру жүйесінің элементтерінің мақсатты бағыттылығының өзгеруі жаңа деңгейге өту қажеттілігінен туындайды. Білім берудегі инновациялық процестер жаңа идеяларды іздеуге, оларды түсінуге және оларды практикада қолдануға бағытталған. Олар заманауи қоғамның талаптарына да, келер ұрпақтың міндеттеріне де сай келетін осындай білім беруді ұйымдастырудың жаңа теориялары мен тұжырымдамаларын, тәсілдері мен принциптерін әзірлеуді қамтиды.

Инновациялық іс-әрекет білім беру субъектілерінің кәсіби қызметінің әртүрлі нысандарына ие болуы мүмкін, бірақ олардың барлығы, ең алдымен, білім берудің мақсаттарын, құралдары мен нәтижелерін қайта қарастыруға бағытталуы керек. Қойылған мақсаттарға қол жеткізу процесі инновациялық іс-әрекетінің басты міндеті болып табылады.

Білім берудегі инновациялармен көптеген ғалымдар айналысты: В. А. Бордовский, Н. Г. Иванцовская, Н. Н. Суртаева, С. В. Кривых, Б. Т. Тухватуллин, А. В. Хуторской және т.б.

Педагогикалық инновациялар – педагогика ғылымында әлі толық қалыптасқан жоқ. Педагогика ғылымдағы инновацияларды анықтауға бағытталған әрекеттер өте алуан түрлі және көбінесе түсініксіз. Анықтама көзі ретінде біз Г. М. Коджаспирова мен А. Ю. Коджаспированың Педагогикалық сөздіктің басылымын алдық [1]. Ғалымдар «инновация» және «жаңа енгізілім» ұғымдарының анықтамаларын анықтап, педагогикалық инновацияларға 3 түсінік береді:

1) олар білім беру жүйесіне бірқатар жаңалықтар немесе инновациялар енгізетін, білім беру жүйесіне даму нүктелерін беретін және педагогикалық инновацияларды жіктейтін мақсатты қайта құру деп санайды;

2) авторлар педагогикалық инновацияны оның даму процесі ретінде түсіндіреді;

3) авторлар педагогикалық инновацияны идеалды дидактикалық құралдар, оқыту әдістері немесе бағдарламалары, сонымен қатар оларды оқу процесінде өңдеу және іске асыру деп санайды.

Білім беру саласындағы инновациялық іс-әрекетті дамыту және осы қызметті экономика мен ғылымды дамытудың негізгі факторына айналдыру жаңа стратегияларды, тәсілдер мен технологияларды дамытуды талап етеді. Білім берудегі инновациялық өзгерістер жағдайында жаңа механизмдер икемді болуы керек, ақылға қонымды бастамаға және оқу процесіне инновацияларды енгізудің тікелей орындаушыларының қызығушылығына негізделуі, жеке факторды ескеруі керек. Әскери жоғары оқу орнындағы білім беру процесінің қолданыстағы тетігі жаңғыртуды, оның ішінде құрылымдарды қосу, уақыт сын-тегеуріндеріне жауап беретін, директивалық нұсқаулар, білім беруге тапсырыс берушілердің өзекті сұраныстары мен инновацияларды енгізуге қатысушылардың әртүрлі сүйемелдеу мен қолдау түрлеріне қажеттіліктері арасындағы сәйкессіздіктерді өнімді реттейтін салада да жаңғыртуды қажет етеді.

Психологияда көптеген зерттеулер оқыту мақсаттарының өзгеруі, оқытудың кепілдіктері оқу әдістерінің өзгеруінен, оқу іс-әрекетіндегі процестердің өзгеруінен бөлінбейтінін көрсетті. Сондықтан мақсат қоюға көшу, процестерді құру, іс-әрекеттің процедуралық траекторияларын мақсаттың мазмұнымен үйлестіру қажеттілігін белгілеу қажет. Бұл жолда қызметті жобалау мен бағалауға «бағдарламалық-мақсатты тәсіл» пайда болады. Нәтижеғана емес, процесс қана емес, олардың арасындағы байланыс та бағаланады. Егер мақсатқа қолжеткізілмесе, онда процесте қол жетімсіздіктің себебін табу керек. О. С. Анисимов [2] былай де-ді: «Қиындықтардың себебтерінің анықтауға және іс-әрекет тәсілін түзетуге бағытталған іс-әрекетті алдау рефлексия деп аталады».

Ғалым рефлексияны аналитикалық қызметтің ерекше түрі ретінде қарастырды, бұл адамға бұрын болмаған жаңа білім мен түсінік қалыптастыруға мүмкіндік берді; білім алуға әкелетін іс-әрекеттің жаңа тәсілдері. Білім – білім кіретін іс-әрекеттер арқылы оқу процесі барысында белгілі бір жолмен ұйымдастырылған күш-жігердің нәтижесі. Осы іс-әрекеттер барысында осы білімнің ішкі көрінісі орын алады.

Танымның қай кезеңінде біз нақты білім аламыз? Қандай жағдайларда? Зерттеу нәтижесінде біз оны жүзеге асыру

нәтижесінде білім алу үшін әрекет жасау керек деген маңызды қорытындыға келдік. Рефлексияда білімнің мазмұны ғана емес, сонымен бірге біздің өзін-өзі ұйымдастыру процестері (рәсімдері) де тіркеледі, яғни біз өзімізді тану арқылы білім аламыз.

Бүгінгі жағдайда білім беру ұйымының түлегі өзі үйренген білім мен дағдылардың жиынтығын іс жүзінде жүзеге асырып қана қоймай, сонымен қатар білім беру ұйымында алған білім мен дағдылар «жұмыс істемейтін» жағдайларда тиісті әрекет ету үшін қажетті жаңа білім мен іс-әрекет тәсілдерін құруға, дамытуға дайын және қабілетті адам болуы керек деген идея қазірдің өзінде айқын және жалпы қабылданған идеяға айналды. Бұл мәселені шешу үшін білім тақырыбын рефлексияны жүзеге асыруды үйрету маңызды. Рефлексияны үйрету өте қиын, әдетте, рефлексиялық дағдылар іс-әрекетте дамиды. Рефлексияны жүзеге асыру арнайы жаттығуды, мақсатты жұмысты қажет етеді.

«Рефлексивті оқыту» терминін әртүрлі зерттеушілер әр түрлі түсіндіреді. Кейбіреулер оны білім беру процесімен байланыстырады және адамның жеке және кәсіби дамуы ретінде қарастырады (Г. П. Звенигородская, Н. Г. Иванцивская, С. В. Кривых, В. В. Пантелеева, А. С. Шаров және т.б.), басқалары рефлексивті оқытуды білім беру технологиясы ретінде қарастырады (В. В. Давыдов, Л. В. Занков, Ю. Ю. Романова, Д. Б. Эльконин, Г. А. Ягодин және т.б.) немесе оқыту моделі ретінде (И. В. Муштавинская).

Ю. Ю. Романованың [3] көзқарасы бізге жақын, рефлексивті оқыту технологиясы ретінде түсіндіріледі, зерттеуші бұл технологияны көптеген басқа білім беру технологияларымен салыстырғанда тиімді деп атайды.

Білім беру процесінде білім алушы өзінің оқыту стратегиясын жасауы керек, содан кейін ол өзінің кәсіби қызметінде көрініс табады. Сондықтан оқу процесінде алынған барлық ақпарат оның болашақ кәсіби қызметімен байланысты болуы керек. Н. Г. Иванцивская [4] білім алушының алған білімі мен дағдыларының қажеттілігін түсінуі оның болашақта сәтті мансапқа жету үшін қажетті білім беру процесінде мотивациясын тудырады деп санайды.

Білім беру процесінің білімді өнімді және мағыналы алуға бағытталуы білім алушыда өз қызметін реттеу, басқару қабілетін қалыптастырады. А. С. Шаровтың [5] пікірінше, реттеу – «адамның басын біріктіретін принцип. Адам – бұл өзін-өзі реттейтін және өзін-

өзі басқаратын жүйе, ол өзін жетілдіре алады, әрине, өмір процесінде бұрын қалыптасқан рефлексивті механизмдерге сүйене отырып».

Мета-құзыреттілік ретінде рефлексия жаңа технологияларды ескере отырып, кәсіби дағдылардың ауқымын үнемі кеңейте отырып, кез келген жаңа жағдайларда бұрын меңгерілген дағдыларды қолдану мүмкіндігін білдіреді.

Осылайша, рефлексивті оқыту арқылы біз танымдық процесті ұйымдастыруды түсінеміз, онда білім беру ғана емес, сонымен қатар білім алушыларға рефлексиялық шығуды жүзеге асыруға, категориялық аппаратты қайта жүзеге асыруға мүмкіндік беретін арнайы ұйымдастырылған оқу жағдайлары арқылы осы білімді алу тәсілдері де пайда болады.

Өткен ғасырдың соңында рефлексивті оқыту инновациялық білім беру технологияларын жобалау үшін негіз ретінде айқындала бастады, бұл ретте басты назар білім алушының құндылық-мағыналық саласын өзектендіруге ауысты. Рефлексия жеке тұлғаның өзін-өзі ұйымдастыру құралы ретінде қарастырылады.

Рефлексивті оқыту технологиясын көптеген ғалымдар жеке тұлғаның өзін-өзі ұйымдастыру механизмдерінің бастамасы ретінде қарастырады. Рефлексияны ұйымдастыру білім беру процесінде тұлғаның өзін-өзі дамытуға арналған «ішкі серпін» семантикалық-ізвестіру бастамасы ретінде әрекет етеді.

Рефлексивті оқыту тәжірибесін зерттеген шетелдік авторлардың арасында келесі модельдерді бөліп қарастырған жөн:

- Дж. Мтил және Ч. Темпл «Шақыру, түсіну, рефлексия»;
- Д. Огл «Біз білеміз, білгіміз келеді, білдік»;
- Э. Браун «Өзара оқыту»;
- Р. Стаффер «Оқытушының басшылығымен белсенді оқу, ойлау» және т.б.

«Рефлексивті оқыту» ұғымы бүгінгі күні әлі толық қалыптасқан жоқ. Айта кету керек, рефлексивті оқыту құбылысының өзі педагогикалық практикада қолданылатынына қарамастан, әлі күнге дейін қажетті әдістемелік негіздемеге ие емес екенін ескеру қажет. Көптеген ғалымдар рефлексия туралы хабардар болудың күрделілігін мыналардан көреді: адамның білімі мен өзін-өзі тануы рефлексияның екі түрлі түрімен қамтамасыз етіледі – бұл ойлау рефлексиясы және сананың рефлексиясы, және әр нақты адам үшін бұл процестер жеке, көп бағытты және біркелкі емес қарқынмен жүреді.

Осылайша, әдістемелік әдебиеттерді теориялық талдау және педагогикалық практикаға рефлексивті оқыту элементтерін енгізудің практикалық тәжірибесі нәтижесінде біз білім беру ұйымдарындағы рефлексивті оқытуды инновациялық қызмет ретінде қарастырамыз.

Біз рефлексивті оқытуды білім беру процесіне отандық білім беру жүйесін дамытуға мүмкіндік беретін белгілі бір жаңалықтарды енгізетін мақсатты қайта құру деп санаймыз. Білім беру ұйымдарындағы инновациялық қызметті дамыту және осы қызметті отандық білім беруді дамытудың негізгі факторына айналдыру жаңа стратегияларды, тәсілдер мен технологияларды дамытуды талап етеді. Осындай технологиялардың бірі рефлексивті оқыту технологиясын бөліп көрсетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Педагогический словарь : для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000. – 48 с.

2 Анисимов О.С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления. –М. : Экономика, 1991. – 416 с.

3 Романова Ю.Ю. Применение рефлексивных технологий обучения в профессиональном образовании / Ю.Ю. Романова, Л.Н. Курдюкова, О.Ю. Андреева // Педагогика и психология: актуальные вопросы теории и практики : материалы междунар. науч.-практ. конф. – Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2013. – С. 19–20.

4 Иванцовская Н.Г. Повышение уровня педагогической рефлексии как основа непрерывной инновационной деятельности преподавателя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Иванцовская Надежда Григорьевна. – Новосибирск, 1999. – 17 с.

5 Шаров А.С. Принципы и методы рефлексивного обучения в вузе / А.С. Шаров // Высшее образование в России. – 2008. – № 6. – С. 110–114.

РОЛЬ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ФОРМИРОВАНИИ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

САДЕН Н. Ж.

учитель английского языка, Школа-лицей № 79, г. Нур-Султан

В настоящее время развитию исследовательской деятельности учащихся школы уделяется должное внимание, ведь оно занимает одно из ведущих мест в учебном процессе, так как предусматривает достижение следующих учебных и воспитательных задач: развитие творческих способностей учащихся и выработку у них исследовательских навыков; формирование аналитического и критического мышления учащихся в процессе творческого поиска и выполнения учебных исследований; выявление одарённых учащихся и обеспечение реализации их творческого потенциала через создание проектов и исследований; воспитание целеустремлённости и системности в учебной деятельности; помощь в профессиональной ориентации, начиная с младших классов; самоутверждение учащихся благодаря достижению поставленной цели [1].

Формы деятельности, прежде всего, связаны с особенностями иностранного языка, как учебного предмета. В сравнении с другими предметами его усвоение не даёт непосредственных знаний о реальной действительности, но даёт широкое поле деятельности, заставляет глубже изучать понравившиеся темы на уроках и факультативах, вести собственное исследование решая сразу несколько задач: поиск информации, обработку данных и улучшение языковых навыков. В связи с этим встает задача определения предмета учебной деятельности, удовлетворяющего познавательным потребностям учащихся. Эта особенность иностранного языка определяет его ярко выраженный межпредметный характер. Поэтому в своей педагогической деятельности я использую и традиционные, и инновационные методы и приемы для формирования метапредметных компетенций учащихся.

В условиях школы-лицея № 79, где наблюдается большой контингент учащихся (более 4000), высок и процент способных и одаренных детей с высокой мотивацией к учебе. Вот таких учеников в начале каждого года мы выявляем через использование на уроках поискового метода, проблемного обучения и метода

проектов. Остановлюсь на последнем подробнее. Метод проектов является одним из наиболее эффективных методов проектно-исследовательской деятельности обучающихся, так как он опирается на уже имеющийся опыт ученика, его собственный путь искания, преодоления затруднений. Кроме потенциальных творческих способностей, возможностей и эрудиции, он требует от ученика самостоятельности и умения проблемно мыслить. Ученикам предлагаются задания, которые предусматривают выполнение проектов. Так, работая над темой «Make the world better» ученики 9 класса предлагают свои идеи, как сделать мир лучше, в виде постеров, презентаций и видеороликов, открытых писем людям Земли, «посланий мира» странам, где идут войны и т.д, создания демонстрационных плакатов «Мы за спорт, свободный от допинга» и т.д.

Заканчивая изучение темы «Shopping» предлагаю ребятам проектные задания «Book Shop», «Food Shop», «Flower Shop», «Chemist's». В 9 классе учащиеся подготавливают проекты «Plants and animals of Akmola oblast», «Red Book. What animals are in danger?» об исчезающих животных и растениях в республике. Работая в группах, учащиеся практикуются в применении знаний лексического, грамматического и страноведческого материала.

Используют также мини-проекты, рассчитанные на один урок или его часть: мини-исследовательские проекты (проект «Рейтинг любимых каналов в Нур-Султане» в 9 классе, создание влога «Top 10 reasons to visit Kazakhstan» и многие другие.

По характеру конечного продукта проектной деятельности, можно выделить следующие виды проектов в области изучения иностранного языка [3].

Игровые – ролевые проекты, например, разыгрывание фрагментов урока в школе. Такой урок мы проводим на темы: «Travel and tourism», «Reading for pleasure»

Творческие работы – создание сайтов, влогов, ведение блогов на своих сайтах, где ученики создают свои сайты на определенные темы и следят за его популярностью, дополняют информацию видео-аудиоматериалами, составляют рейтинг и т.д.

Информативно-исследовательские проекты, например, «Путеводитель по стране изучаемого языка».

Виртуальные туры. При защите проектно-исследовательской деятельности очень важно владение речью, научным стилем изложения материала. С этой целью на своих уроках и факультативах организовываю так называемые виртуальные туры в известные

места: музеи, театры, галереи, дворцы и парки страны изучаемого языка. С этой целью предварительно готовят следующие задания, способствующие формированию монологической речи:

- Опишите местность, которую вы видите.
- Обсудите увиденное в парах.
- Составьте небольшую презентацию местности.
- Покажите предмет и опишите его.
- Назовите действия людей на картинке.
- Рассмотрите картинку и согласитесь со следующими утверждениями или отвергните их и т.д.

Для решения каждой из поставленных задач ученики должны помнить детали, давать характеристику действий, также уметь оценивать события. Эффективность использования виртуальных туров зависит от рациональной организации занятий.

Case study (обучение с разыгрыванием ситуаций, связанных с реальной жизнью). Сущность этого способа обучения заключается в том, что учащимся предлагаются жизненные ситуации, которые обсуждаются на занятиях и служат основой дальнейшей исследовательской деятельности.

Пример кейса по типовому заданию: класс делится на 3 группы – 2 проблемные группы, 1 фокус-группа. Первая группа придерживается строго одной точки зрения на проблему, группа 2 – прямо противоположной. Обе группы (после индивидуальной работы над кейсом, подготовки собственного выступления по теме в качестве домашнего задания) обсуждают свою точку зрения, выдвигают аргументы в его пользу. Группы 1 и 2 представляют свое мнение с доказательствами. Фокус-группа отслеживает выступления, выбирает наиболее объективное и грамотно аргументированное мнение. Выступая с аргументами, обучающиеся получают возможность иначе взглянуть на проблему, а также оценить выступления своих одноклассников [5].

Применение кейс-метода может осуществляться и в других аспектах речевой деятельности, например, прием «Jigsaw» может применяться при изучении грамматики, популярный прием «brainstorm» на стадии вызова и осмысления.

Занимаясь исследованием, ученик обретает навыки самостоятельного поиска нужной информации и учится применять ее в реальной жизни. А английский язык служит инструментом для применения полученных знаний на практике.

Ежегодно лучшие проекты учеников представляются к участию в областной научно-практической конференции школьников и занимают призовые места. Так, на протяжении нескольких лет научно-исследовательские проекты учеников на английском языке занимают призовые места.

Исследовательский проект – это первый исследовательский научный труд школьника. Навыки, полученные в работе над ним, помогают, по мнению самих учащихся и выпускников, успешно справляться в будущем с курсовыми и дипломными работами, успешно участвовать на различных семинарах и научных конференциях, не бояться публичных выступлений, отстаивать собственное мнение и позицию, совершенствовать ораторское мастерство и навыки убеждения. Одним словом, исследовательская работа прививает вкус к научному открытию в любой сфере в будущем.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Белова С. А. Технология исследовательской деятельности по иностранному языку в обучении учащихся — <http://image.websib.ru/05/>
- 2 Новикова Т. Проектные технологии на уроках и во внеурочной деятельности. // Народное образование, № 7, 2000, с 151–157
- 3 Особенности организации научно-исследовательской работы с учащимися старших классов по иностранному языку — <http://www.tgl.net.ru/wiki>
- 4 Савченко Н. А. Метод проектов в обучении английскому языку учащихся среднего этапа обучения общеобразовательной школ. – <http://www.ioso.ru/distant/library>
- 5 Сергеев И. С. Как организовать проектную деятельность учащихся: Практическое пособие для работников общеобразовательных учреждений. – М.: АРКТИ.2006.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРУГОВ ЭЙЛЕРА-ВЕННА ДЛЯ РАЗВИТИЯ СВЯЗНОЙ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ, ИМЕЮЩИХ ЗАДЕРЖКУ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

САЙБОТАЛОВА Т. А.

учитель-логопед, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

АКУЛИНА Т. И.

воспитатель, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

Речь играет важнейшую роль в формировании личности ребёнка. Развитие речи напрямую связано с умственным развитием ребёнка и влияет на дальнейшую возможность познания окружающей действительности, а также на процесс обучения ребёнка. Поэтому задача педагогов – заботиться о своевременном формировании речи детей, её чистоте и правильности, предупреждение и исправление различных нарушений [1, с.15].

В настоящее время достаточно большой процент детей, как в детском саду, так и в школе нуждается в логопедической помощи, т.к. имеет выраженные отклонения в речевом развитии. Зачастую речевой дефект является весьма стойким, сочетаясь с различными нарушениями психической деятельности, что позволяет судить об осложнениях, которые испытывает ребёнок при обучении в детском саду и в школе.

Речь детей с задержкой психического развития удовлетворяет потребности повседневного общения и не имеет грубых нарушений лексики и грамматического строя, но им трудно грамотно выразить свои мысли, речь их отличается бессвязностью, отсутствием логики, ясности, выразительности. Речь таких детей отличается бедностью словаря и грамматических конструкций, у них недостаточно развит фонематический слух.

К. Д. Ушинский писал: «Хороший, ясный выговор, такой, чтобы каждый из звуков был слышен, и чуткое ухо в различении этих звуков – вот главное основание правописания». Из чего следует, что для грамотного письма необходимы, по крайней мере, два условия: правильное, бездефектное произношение всех звуков и способность различать их на слух [2, с. 31].

Современный и перспективный аспект рассмотрения вопроса о структуре речевого дефекта у детей с задержкой психического развития определяется тесной связью процессов развития речевой и познавательной деятельности ребенка, соотношением речи и мышления в процессе онтогенеза.

В работе с детьми, имеющими задержку психического развития, мы с успехом применяем на занятиях круги Эйлера-Венна. Круги Эйлера-Венна – это геометрическая схема, с помощью которой можно наглядно отобразить отношения между понятиями или множествами объектов. Они были изобретены Леонардом Эйлером в XVIII веке и с тех пор широко используются в математике, логике, в различных направлениях. Именно поэтому круги Эйлера – это тот метод, который наглядно демонстрирует: лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать. Его заслуга в том, что наглядность упрощает рассуждения и помогает быстрее и проще получить ответ.

Сам автор метода – ученый Леонард Эйлер (1707–1783), так и говорил о названных его именем схемах: «круги подходят для того, чтобы облегчить наши размышления».

До него подобным принципом при построении своих умозаключений руководствовался немецкий математик и ф\

Метод Эйлера получил заслуженное признание и популярность. И после него немало ученых использовали его в своей работе, а также видоизменяли на свой лад.

Например, чешский математик Бернард Больцано использовал тот же метод, но с прямоугольными схемами. Но главные заслуги принадлежат англичанину Джону Венну. Он был специалистом в логике и издал книгу «Символическая логика», в которой подробно изложил свой вариант метода (использовал преимущественно изображения пересечений множеств) [2, с.15].

Благодаря вкладу Венна, этот метод называют диаграммами Венна или еще Эйлера-Венна.

Учитывая простоту и наглядность модели кругов Эйлера-Венна, она может быть с успехом использована на различных занятиях, в образовательных областях «Коммуникация», «Познание», «Социализация», так и в самостоятельной деятельности детей.

Новизна использования кругов состоит в том, чтобы еще в детском возрасте иметь возможность развивать и корректировать мышление и связную речь дошкольников с задержкой психического развития, что имеет большое значение в решении данной проблемы. Использование кругов Эйлера-Венна приведет к активизации детского механизма саморазвития, в результате которого мышление и связная речь дошкольников с задержкой психического развития преобразуется на качественно новый уровень.

В современных условиях от ребенка требуется не только владение знаниями, но и умение добывать эти знания самому и

оперировать ими. Одна из главных задач современной педагогики – это поиск возможностей использования скрытых резервов умственной деятельности детей, поиск путей эффективного обучения. И в сфере образования процесс обучения неизбежно должен быть более наглядным и динамичным. Одним из таких путей, интенсивно развивающим детское познание, может стать моделирование [3, с. 34].

Приемы моделирования особенно эффективны для дошкольников с задержкой психического развития, так как у них недостаточно развито наглядно-действенное мышление, память носит произвольный характер, а мыслительные задачи решаются с преобладающей ролью внешних средств, наглядный материал усваивается лучше вербального. Метод наглядного моделирования помогает ребенку зрительно представить абстрактные понятия научиться работать с ними.

Навыки, умения работать с моделями (кругами Эйлера-Венна) приобретенные в дошкольный период, будут служить фундаментом для универсальных учебных действий.

Существуют несколько моделей кругов:

- а) Непересекающиеся круги;
- б) Пересекающиеся круги;
- в) Один круг вложен в другой

В нашей практике мы обычно используем обычные обручи. Круги Эйлера-Венна можно использовать как в образовательной деятельности с детьми имеющими задержку психического развития по развитию связной речи и по познавательному развитию, по формированию элементарных математических представлений, так и в самостоятельной деятельности детей в ходе режимных моментов. Используя круги Эйлера-Венна, ребенок овладевает следующими элементами логических действий:

- анализ объектов с целью выделения признаков (существенных, несущественных);
- синтез – составление целого из частей;
- выбор оснований и критериев для сравнения, классификации объектов;
- подведение под понятие, выведение следствий;
- установление причинно-следственных связей;
- построение логической цепи рассуждений;

Работа по обучению деления на множества и подмножества должна идти в несколько этапов, с постепенным усложнением.

Начать применять данную технологию можно с детьми младшего возраста. Для начала детям объясняется, что означает «положить в круг, обруч», и что такое «положить предмет вне круга». Затем можно приступить к распределению предметов на 2 круга.

По мере усвоения материала задания постепенно усложняются.

Пример составления сравнительного описательного рассказа с использованием кругов Эйлера-Венна.

Сравнительное описание чайника (чайная посуда, металлический, керамический)

Общее: детали чайника – носик, крышка, дно, корпус, цвет

Различие: для заваривания чая, для кипячения воды, разный материал: керамический, металлический, форма

Материал: керамика, металл

Польза: для чаепития, наливать воду, кипятить, заваривать чай

Рассказ: Это чайная посуда. Большой чайник металлический для нагревания и кипячения воды. Маленький заварной чайник для заваривания листьев чая. У большого и маленького чайника есть корпус, дно, ручка, носик, крышка. Большой чайник - металлический, а маленький чайник - керамический. Мы используем этот бодрящий напиток для утоления жажды.

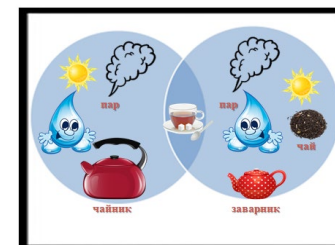

Рисунок 1 – Составления сравнительного описательного рассказа с использованием кругов Эйлера-Венна

С таким же успехом можно раскладывать в разные обручи диких и домашних животных, фрукты и овощи и многое другое.

Круги Эйлера-Венна могут хорошо использоваться в процессе обучения связной речи. Моделирование может служить средством и программой анализа и фиксации закономерных свойств и отношений объекта или явления. Овладение приемом сравнительного описания происходит, когда дети научатся свободно оперировать моделью описания отдельных предметов или явлений. При этом символы описания (пиктограммы) выкладываются каждой подгруппой в

свой обруч. Затем в пересечении кругов (кругов Эйлера-Венна) выделяются одинаковые признаки предметов. Дети сравнивают предметы, определяя сначала их сходство, а затем различия.

В развитии навыка составления описательных рассказов большую помощь оказывает предварительное составление модели описания. В процессе обучения связной описательной речи моделирование может служить средством и программой анализа и фиксации закономерных свойств и отношений объекта или явления. Основу описательного рассказа составляют конкретные представления, накапливаемые в процессе исследования объекта описания.

Элементами модели описательного рассказа становятся символы - заместители качественных характеристик объекта:

- принадлежность к определённому роду или виду, понятию;
- величина;
- цвет;
- форма;
- составляющие детали;
- качество поверхности;
- материал, из которого изготовлен объект (для неживых предметов);
- как он используется (какую пользу приносит)?
- за что нравится (не нравится)?

Для развития связной речи, овладение приемом сравнительного описания на занятиях с детьми, имеющими задержку психического развития используются заранее вырезанные цветные круги, нарисованные схемы, разноцветные кольца, круги Эйлера-Венна. Различие предметов указаны схематично в кругах, сходства, одинаковые признаки предметов, указаны в пересечении колец.

Для примера: Сравнительное описание кошки и собаки.

Для начала мы выделяем сходные признаки: кошка и собака – это домашние животные. О них заботится человек. Он их кормит, ухаживает за ними. Тело кошки и собаки покрыто шерстью. У этих животных есть голова, туловище, уши, хвост, лапы, а затем выделяем различия; у кошки – кошачий, а у собаки – собачий хвост. Кошка бело-черного цвета, а собака – рыжего. Кошка мяукает, а собака – лает. Кошка любит пить молоко и есть рыбу, а собака грызть кости. Кошка и собака приносят пользу человеку. Собака охраняет дом, а кошка ловит мышей.

Сравнивать можно также варежки и перчатки, свитер и майка, лимон и яблоко и многое другое. Далее задания усложняются тем, что используется больше множеств.

Таким образом, используя в работе данную методику, мы решаем такие задачи, которые требуют от детей умения находить объекты, обладающие, в отличие от остальных, не одним, а сразу несколькими признаками. И именно с помощью пересекающихся кругов решается целый класс интереснейших речевых, логических задач, которые необходимы ребенку при подготовке к школе.

Используя в работе с детьми с задержкой психического развития данную технологию, мы способствуем развитию у них умений анализировать объекты с целью выделения признаков, осуществлять анализ и синтез, то есть составлять целое из частей, в том числе самостоятельно достраивая множества недостающими компонентами, умений сравнивать и классифицировать, обобщать, делать выводы и умозаключения, строить логические цепочки, рассуждать. Наглядность, образность схемы, возможность практических действий с ее элементами, способствуют активизации речевых проявлений. Играя, дети учатся решать разнообразные мыслительные задачи, описывать предметы, выделять их характерные признаки, находить сходства и различия, отгадывать их по описанию, группировать предметы по различным свойствам, при этом обогащается словарный запас [4, с. 41].

Таким образом, отмечается практическая значимость кругов Эйлера-Венна в развитии связной речи дошкольников с задержкой психического развития.

Всё это способствует вооружению детей необходимыми инструментами для дальнейшего успешного обучения в школе. Учиться станет легче, а значит, и процесс учебы, и сама школьная жизнь будут приносить радость и удовлетворение.

К. Д. Ушинский сказал: «Учите ребенка каким-нибудь неизвестным ему 5 словам – он будет долго и напрасно мучиться, но свяжите 12 таких слов с картинками, и он усвоит их на лету»

ЛИТЕРАТУРА

1 Бакаева М.Н. Развитие опосредованной памяти при заучивании стихов с помощью зрительных опор // Логопед. - 2011. - № 7. - 120с

2 Корвякова Н. Ф. Применение пиктограмм в работе с детьми с особыми потребностями // Проблемы патологии развития и распада речевой функции. – СПб., 1999.

3 Лалаева Р. И., Серебрякова Н. В. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с общим недоразвитием речи. – СПб., 2001.

4 Столяр А. А. «Давайте, поиграем», М., «Просвещение», 1991.

СРЕДСТВА ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ РИТМИКИ КАК ОСНОВА КОРРЕКЦИИ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЕМ ЗВУКОПРОИЗНОШЕНИЯ НА МУЗЫКАЛЬНЫХ ЗАНЯТИЯХ

САМОЙЛОВА И. В.

Музыкальный руководитель, Специальный детский сад №13, г. Экибастуз

С каждым годом увеличивается число детей, страдающих различными заболеваниями, повлекших за собой интеллектуальные и речевые нарушения.

Нарушение речи, преодолевается как педагогическими методами, включающими специальное обучение и коррекционно-воспитательные мероприятия, так и медицинскими средствами воздействия. Подразумевается не только медикаментозное лечение, что в некоторых случаях тоже может быть необходимо, но и некоторые нетрадиционные виды терапии, например, с помощью музыки и движения.

Именно музыка, музыкальное воспитание может оказать большую помощь в коррекционной работе. Под влиянием музыки, музыкальных упражнений и игр при условии использования правильно подобранных приемов положительно развиваются психические процессы и свойства личности, чище и грамотнее становится речь [2, с. 204].

В работах Г. А. Волковой, И. С. Лопухиной, Н. В. Микляевой, Е. А. Медведевой, Г. Р. Шашкиной и другими доказана значимость музыкальных и Лого ритмических занятий в коррекционной работе с детьми с общим недоразвитием речи.

У дошкольников с нарушениями речи наблюдается некоторое снижение процессов восприятия и внимания к музыкальному звучанию. Дети с речевыми нарушениями медленнее, чем дети с нормальной речью, устанавливают связь между движением

и изменением музыкального сигнала. Они часто продолжают двигаться и после сигнала, требующего остановки. Быструю и правильную реакцию на сигналы педагога воспитывают правильно спланированные занятия. Это обусловлено недостаточным развитием слухового восприятия в целом [1, с. 352].

Большое место на музыкальных занятиях отводится коррекционно-воспитательным упражнениям, воспитывающим устойчивость внимания, наблюдательность, умение воспроизводить заданный ряд последовательных действий, способность переключаться с одного движения на другое, удерживать в памяти определенное количество движений.

Важнейшими элементами музыкально-ритмических занятий являются сигналы: слово, музыка, жест. Музыка как сигнал особенно широко используется в коррекционных целях. Смена музыкальных отрывков, темпов, ритмов, контрастность регистров, характер и сила звука, форма музыкального произведения позволяют регулировать смену движений, составляющих упражнение. Двигательные, музыкально-двигательные, музыкально-речевые, ритмические, речевые без музыкального сопровождения, двигательные-речевые упражнения и игры воспитывают статическую и динамическую координацию движений, способность управления мышечным тонусом, продолжительностью выдоха, мягкую атаку голоса и другие компоненты просодии. Нормализация двигательной сферы детей помогает ему перестроить отношение к общению, к окружающей среде и к своему речевому нарушению [5, с. 24].

Еще одной важной задачей, имеющей коррекционно-развивающее значение, является развитие музыкально-ритмических движений, синхронизированных с речью. В процессе движений под музыку и параллельным проговариванием определенных стихотворных фраз происходит совершенствование пространственно-временных представлений детей с нарушениями речи, что также активно влияет на развитие речевых процессов.

Особая роль в комплексе коррекционных мероприятий на музыкальных занятиях с детьми с нарушениями речи отводится развитию двигательных функций, так как по данным ряда авторов (Г. А. Волкова, Е. А. Медведева, Г. Р. Шашкина) ранняя стимуляция моторного развития и коррекция двигательных нарушений могут способствовать предупреждению общего недоразвития речи у детей с ранним органическим поражением центральной нервной системы. Большое значение имеют игры с пением и музыкальным

сопровождением. Поэтому важным разделом логопедической работы является логопедическая ритмика, которая представляет собой систему музыкально-двигательных, Рече двигательных, музыкально-речевых заданий и упражнений, осуществляемых в целях логопедической коррекции; способствует перевоспитанию личности ребенка с речевым нарушением, его социальной адаптации [2, с. 304].

Методика воспитания детей с нарушениями речи средствами логопедической ритмики вобрала в себя положения метода ритмического воспитания Жак-Далькроза, который отмечал важность ритмизирования себя на уровне подсознания, и в этом ведущую роль отдавал музыке. Музыкальное сопровождение помогает пространственно-временной организации движений, они приобретают плавность, большую точность, выразительность.

Художественно-образное восприятие носит эмоционально-насыщенный характер и тесно связано с речевым развитием дошкольника. Музыкальные элементы речи функционально подвижны и заложены главным образом в эмоциональных началах речи. Это более важная функция, чем произношение, поэтому музыкальное строение слова для ребенка, начинающего говорить, имеет большее значение, чем фонетическое строение. Когда ребенок еще не может правильно расчленять слово, он схватывает его музыкальный состав и подражает хотя и искаженно, но музыкально правильно. Слово в сочетании с музыкой организует и регулирует двигательную сферу ребенка, активизирует познавательную деятельность. В свою очередь, движения помогают глубже прочувствовать музыкально-эмоциональные характеристики слова, осмыслить его. Контрастность и повторяемость в музыке вызывают аналогичные свойства у движения, а обогащенное музыкой движение становится своеобразным средством выражения художественных образов [8, с. 103].

Музыкальные занятия с использованием лого ритмических упражнений следует проводить с учетом следующих условий: Взаимосвязь различных видов музыкальной деятельности, речи и движений. В раннем детстве пение, слушание музыки, музыкально -ритмические движения еще не выделяются в разделы музыкального воспитания со специальными задачами и программным содержанием. Происходит лишь возникновение этих видов деятельности, начинают формироваться предпосылки музыкальных способностей, певческие и моторные проявления.

Поэтому слушание музыки сопровождается подпеванием, подпевание – движениями; Не развёрнутость процесса обучения. Содержание музыкального занятия должно быть направлено на развитие эмоциональной отзывчивости на музыку, первоначального интереса к ней, на активизацию отдельных действий в связи с музыкой. Значительное место занимает развитие восприятия звучаний различной высоты, тембра, динамики. Уровень музыкально-ритмических навыков у детей характеризуется такими терминами, как «первоначальные певческие проявления», «элементарная ритмичность движений»; Повторяемость заданий. Например, воспитание смены движений, которые сопровождаются музыкальным произведением двух – трехчастной формы, осуществляется в течение всего логопедического курса (при этом используется разный музыкальный репертуар); Небольшой объем движений, речевого и музыкального материала; Музыкальное воспитание должно осуществляться в соответствии с содержанием этапов логопедической работы [5, с. 24].

Г. А. Волкова, развивая идеи В. А. Гринера и Н. С. Самойленко, рекомендует использовать в логопедической работе по коррекции неречевых и речевых функций следующие средства логопедической ритмики: вводные упражнения (ходьба и маршировка в различных направлениях); упражнения на развитие дыхания, голоса и артикуляции; упражнения, регулирующие мышечный тонус; упражнения, активизирующие внимание; счетные упражнения; речевые упражнения без музыкального сопровождения; упражнения, формирующие чувство музыкального размера или метра; упражнения, формирующие чувство музыкального темпа; ритмические упражнения; пение; игру на музыкальных инструментах; музыкальную самостоятельную деятельность; игровую деятельность; упражнения для развития творческой инициативы; заключительные упражнения.

Г. А. Волкова акцентирует внимание на необходимости подхода к средствам логопедической ритмики как к системе постепенно усложняющихся упражнений, заданий и разнообразных форм работы с ребенком дошкольного возраста с учетом структуры его речевого дефекта [7, с. 205].

Для развития творческого потенциала, эффективной коррекции многообразных речевых нарушений у детей на музыкальных занятиях рекомендуется использовать музицирование (вокальное и инструментальное), Рече двигательные игры и упражнения

(дыхательно-артикуляционный тренинг, игровой массаж и пальчиковую гимнастику, речевые игры и ролевые стихи), танцевально-ритмические игры и упражнения (игрогимнастику, игроритмику):

1 Музицирование: это выражение своего активного отношения к музыкальному искусству в реальном звучании. Вокальное музицирование предполагает приведение голосового аппарата в рабочее состояние, настройку слуха и внимания, знакомство с возможностями человеческого голоса. В этот раздел вошли игры по развитию голосового аппарата, звукоподражательные игры с пением, фонетические упражнения, песенный фольклор, пение с движением и тональным аккомпанементом. Инструментальное музицирование является основой формирования ритмических навыков игры на различных музыкальных инструментах и их заместителях. Это развивает умение использовать характерное звучание инструментов при создании музыкальных картин. В раздел включены игры с инструментами, звучащими предметами, ритмодекламации с инструментами, озвучивание текста по графическим знакам, партитуре, ритмическое и мелодическое сопровождение литературных текстов.

2 Рече-двигательные игры и упражнения: предполагают развитие координационно-регулирующих функций речи и движения. Они развивают дыхательную систему, все виды моторики, устанавливают ассоциации между выразительными движениями и персонажами сказок, стихов, драматизации. Характерным моментом в играх подобного рода является переход от общих, порой недостаточно управляемых движений к тонким, дифференцированным движениям, что, несомненно, свидетельствует о появлении выразительности и способностей к пластической интерпретации произведений.

3 Танцевально-ритмические упражнения. Являются основой для развития чувства ритма и двигательных способностей, позволяющих свободно и красиво выполнять согласованные с музыкой движения, задания и игры (в том числе подвижные). Осознание возможностей своего тела при выполнении тех или иных поз, движений, жестов означает вместе с тем и осознание своих чувств. Способность активно переживать музыку и тонко чувствовать эмоциональную выразительность временного хода (ритма) музыкального произведения понятие динамическое, следовательно, эта способность развивается при «стороннем» воздействии.

Таким образом, можно определить следующие особенности логопедической ритмики как основы коррекции речи дошкольников с нарушением звукопроизношения и лексики на музыкальных занятиях:

– создание благоприятных условий для тренировки процесса торможения или возбуждения у лиц с речевой патологией, у которых нарушены равновесие деятельности нервной системы и ритм процессов центральной нервной системы; создание благотворного влияния на детей за счет точной дозировки раздражителей: темпа, ритма, динамики музыки и слова. Музыка и словесные инструкции вызывают дифференцированные по времени, силе и форме двигательные реакции. Музыка и слово помогают или активно реализовать движение, или затормозить моторную реакцию; позволяет во всем многообразии мимико-двигательных проявлений, установить соответствие ритма индивида оптимальному биологическому ритму людей его пола и возраста; упорядочивает и совершенствует протекающие двигательные, ритмические процессы у ребенка, развивает способность к сосредоточению.

Итак, важным разделом логопедической работы на музыкальных занятиях является логопедическая ритмика, которая представляет собой систему музыкально-двигательных, Рече двигательных, музыкально-речевых заданий и упражнений, осуществляемых в целях логопедической коррекции; способствует перевоспитанию личности ребенка с речевым нарушением, его социальной адаптации. В ходе формирования музыкально-ритмических движений происходит эмоционально-эстетическое развитие детей и овладение качественно новыми формами коммуникации, в том числе речевыми [5, с. 30].

Коррекционное воздействие при речевых нарушениях у детей является комплексным, системным и поэтапным. На каждом этапе работы решаются свои конкретные задачи, позволяющие эффективно преодолевать нарушения произносительной стороны речи на всех уровнях.

Коррекционная работа проводится по нескольким основным направлениям: развитие моторики артикуляционного аппарата; развитие общего и речевого дыхания, формирование интонационной выразительности речи, развитие музыкально-сенсорных способностей и т.д.

Работа по указанным направлениям осуществляется в единстве и тесной взаимосвязи, с учетом поставленных целей и задач, и имеет свои специфические особенности.

В ходе работы подтверждается гипотеза о том, что активное использование Лого ритмических упражнений, пальчиковых игр, динамических упражнений и т.д. на музыкальных занятиях у дошкольников с речевыми нарушениями, окажет положительное влияние как на развитие музыкально-сенсорных способностей, так и на процесс обучения в целом. Нормализация речи у детей с тяжёлыми нарушениями речи будет проходить быстрее, если в коррекционную работу сочетать с музыкальным развитием детей, использовать комплекс мер: активная артикуляционная гимнастика, формирования общего и речевого дыхания, активизации голосовых модуляций, формирование просодических компонентов речи, развитие фонематического слуха, чувства ритма, темпа.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Бородулина С.Ю. Коррекционная педагогика. Ростов-на-Дону: Феникс, 2004-352с,
- 2 Мастюкова Е.М. лечебная педагогика-М.; Гуманист. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997-304с.
- 3 Захарова Н.Н., Авдеев В. М., Функциональные изменения центральной нервной системы при восприятии при восприятии музыки // Журн.высш.нerv.деят.-1982.- Т. 32.вып. 5.- С.915- 929.
- 4 Г.-Г.-Декер-Фойгт Введение в музыкотерапию- Спб.:Питер, 2003- 208с.
- 5 Ветлугина Н.А. Эстетическое воспитание в детском саду: Пособие для воспитателей детского сада- М.: Просвещение, 2007.
- 6 Шушарджан С. В. Здоровье по нотам. - М., 1994.
- 7 Магенович М.Р., Поляков В.Б. К физиологическому анализу влияния музыки на человека // Совещание по проблемам высшей нервной деятельности. 21-е: Тез. Докл. - М., 1966,- С.204-205с.
- 8 Полякова В.Б. О возможности применения музыки для стимуляции умственной работоспособности // Физиологические характеристики умственного и творческого труда.-М.,1969.- С. 103-104.
- 9 Полякова В.Б. К вопросу о влиянии музыки на мышечную и сердечную деятельность человека// Экспериментальные исследования по физиологии, биофизике и фармакологии. - Пермь. 1967.- Вып.7.- С. 111- 114.
- 10 Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. - М., 1947. - 4.2.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

САРДАРБЕКОВА А. Г

преподаватель спецдисциплин, Павлодарский колледж сферы обслуживания,
г. Павлодар

Требования к структуре образовательной программы, условиям их реализации и конечно же требования к результатам освоения дисциплин, устанавливают высокую планку в отношении их преподавания. Работая над анализом своей самостоятельной работы студенты указывают, что им нужен развернутый помощник всех сложностей, которые встречаются при выполнении заданий, и им немного сложновато без какой-либо поддержки ориентироваться в лекционных материалах по темам. Для самостоятельной работы студентам необходимо пособие, в котором были бы собраны все необходимые сведения и им бы не пришлось в поисках информации обращаться к преподавателю или к интернету. Отсюда и возникает необходимость в разработке специальных дидактических пособий, предназначенных для самостоятельной работы студентов.

Дидактический материал – это такой тип учебных пособий, который содержит материал, где наглядно дана дополнительная информация по темам урока: таблицы, наборы карточек с текстом, и т.д., и конечно же, материалы, созданные на базе информационных технологий, которые получают студенты для самостоятельной работы на лекционных занятиях и дома или те, которые преподаватель показывает перед всей группой.

Основные принципы обучения, которые должны быть учтены и соблюдены при разработке дидактических пособий и материалов, следующие:

- 1 принцип доступности (когда дидактические материалы подбираются преподавателем с учетом уровня знаний студентов);
- 2 принцип самостоятельной работы (работа с дидактическими материалами осуществляется студентами самостоятельно, без помощи преподавателя);
- 3 принцип индивидуальной направленности (работа студентов с дидактическими материалами проходит в индивидуальном режиме, материалы по сложности и по виду должны быть подобраны тоже индивидуально);
- 4 принципы наглядности и моделирования (когда материал иллюстрирован и показан в разнообразных вариантах)

5. принцип прочности (чем разнообразнее, интереснее и важнее материал, тем надежнее он закрепится и дольше сохранится, поэтому практическое использование полученных знаний и умений, в условиях игровой (моделирующей) среды является эффективным способом их усвоения и способствует их лучшему закреплению);

6. принцип проблемности (в ходе работы учащийся, используя свои знания, умения и навыки должен решить конкретную дидактическую проблему; находясь в другой ситуации, в новых практических условиях, активно развивая при этом свою интеллектуальную сферу, он осуществляет самостоятельную поисковую деятельность).

В основе любого учебного процесса лежит, прежде всего, самостоятельная деятельность учащихся, а главное назначение дидактических материалов – использование их при самостоятельной работе. Следует указать, что использование дидактического материала способствует активизации образовательной деятельности обучающихся, экономии учебного времени.

Основная цель применения дидактических материалов – формирование умений самостоятельно осмысливать и усваивать новый материал, самостоятельное овладение обучающимися материалом и формирование умений работать с различными источниками информации, активизацию познавательной деятельности обучающихся.

Использование дидактических материалов позволяют установить контроль с обратной связью, с диагностикой ошибок. Также дидактические материалы направлены на тренировку в процессе усвоения учебного материала, на самоконтроль и самокоррекцию. В процессе работы с дидактическими материалами у учащихся происходит развитие определенного вида мышления (наглядно-образного, теоретического, логического) усиливается мотивация к обучению. Если это материалы контролирующего характера, то они должны обязательно предусматривать возможность самопроверки и самоконтроля.

Система дидактических материалов в учебном процессе должна также предполагать использование заданий различного уровня (репродуктивного, преобразующего или творческого), а также, последовательное, поэтапное обучение учащихся различным приемам или способам учебной деятельности.

Дидактические материалы должны иметь направленность, связанную с формированием культуры учебной деятельности, а также

способствуют активизацию взаимодействия интеллектуальных и эмоциональных функций, в частности при совместном решении исследовательских (творческих) учебных задач.

При разработке дидактических материалов надо строго придерживаться поэтапности (плана):

1 определение целей обучения материала;

2 отбор содержания всего учебного материала и методики его преподавания;

3 определение цели использования области применения дидактических материалов;

4 разработка уроков, где планируется использование дидактических материалов; разработка заданий для этих уроков;

5 выбор способа более адекватного представления дидактического материала; выбор средств, которые планируем применить в разработке;

6 разработка дидактических заданий к каждому разделу;

7 разработка методических рекомендации и указаний на выполнение работы;

8 разработка критерия оценки результатов обучения;

9 создание средств контроля знаний и способов их применения;

10 включение в образовательный процесс дидактического материала в качестве дидактического средства

На сегодняшний день на своих уроках я использую дидактическое пособие, которое содержит учебный материал по предмету «Технология изготовления одежды» для организации коллективных учебных занятий (КСО) в организациях ТиПО. Учебное занятие предполагает способ «погружения» в учебный предмет с использованием методик по управлению развитием продуктивного мышления: методики ВПТ (взаимопередачи тем), методики обмена заданий (ВОЗ), методики «взаимопроверки индивидуальных занятий (ВИЗ), методики взаимотренажа (МТ). Следует отличать «методику обмена заданиями» от «методики передачи тем». Они существенно отличаются и по назначению и по организации работы.

Изучение нового материала происходит в парах сменного состава по определенному алгоритму методики ВОЗ: студенты «запускаются» преподавателем каждый в свой способ решения типовых заданий, затем в самостоятельной деятельности осваивают каждый свой способ, и затем по определенному алгоритму обучают

друг друга. Осмысление и усвоение учебного материала происходит по другим методикам.

Учебное пособие рассматривается как дополнение к учебнику. Учебное пособие охватывает лишь часть (несколько разделов) программы. Каждый раздел учебного пособия сопровождается контрольными вопросами или заданиями обучающего характера, призванными помочь в освоении знаний по дисциплине.

В отличие от учебника, пособие включает не только апробированные, общепризнанные знания и положения, но и разные мнения по той или иной проблеме.

Использую дидактические тексты для обучения учащихся работе с различными источниками информации (учебником, картами, справочниками, словарями, электронными ресурсами и т.д.); Применяем задания различного уровня сложности: репродуктивного, преобразующего, творческого характера, задания с проблемными вопросами, задания на развитие воображения и творчества, инструктивные карточки, отражающие логическую схему изучения нового материала и необходимые способы учебной работы, инструкции к лабораторным работам, листы самоподготовки учащихся к лабораторному занятию, справочные материалы и необходимую литературу. Также в конце дидактического пособия есть словарь терминов нового материала на трех языках.

Терминологический словарь
«МАШИННЫЕ РАБОТЫ»
«МАШИНАМЕН ІСТЕЛЕТІН ЖҰМЫСТАР
«MACHINE WORKS»

<i>Русский</i>	<i>Қазақ</i>	<i>English</i>
Стачивающая машина	Сырып тігу машинасы	Grinding machine
Обметочная машина	Торлау машинасы	Overstitching machine
Лапка	Табан	Pad
Машинная игла	Машина инесі	Machine needle

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Амирова Э.К., Труханова А.Т., Саккулина О.В., Саккулин Б.С. Технология швейных изделий.- М.: Академия, 2008
- 2 Крючкова Г.А. Технология и материалы швейного производства.- М.: Академия, 2004
- 3 Труханова А.Т.Технология мужской и верхней женской одежды. - М.: Высшая школа, 2003

4 Медведева, Л. Д. Традиционные и нетрадиционные методы обучения в профессиональном образовании [Текст] : [учебно-методическое пособие] / Медведева Л. Д., Елбаев Ю. А., Самброс Н. Б. ; Российский ун-т дружбы народов, Сибирская акад. финансов. - Изд. 2-е Москва : Изд-во Перо, 2016 - 57 с.

5 Голицынский, Ю.А. Дидактический материал как помощник в преподавании Ю.А. Голицынский. – СПб.: Сфера, 2003. – 89 с..

6 Силаева М.А. Пошив изделий по индивидуальным заказам.- М.: Академия, 2003

7 Труханова А.Т. Технология изготовления женской и детской легкой одежды.- М.: Академия, 2001

**МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В
ОБРАЗОВАНИИ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ
ПЕРЕХОДА НА НОВЫЕ СТАНДАРТЫ**

СЕМБАЕВА Г. М.

преподаватель, Павлодарский высший экономический колледж
Казпотребсоюза, г. Павлодар

В современном мире технологических изменений в производстве и усилении конкуренции, образование становится движущей силой развития общества в целом, только в том случае, если оно имеет возможность эффективно отвечать реальным нуждам этого общества.

В Казахстане, как и во многих странах мира, техническое и профессиональное образование (ТиПО) проходит через процесс изменений в результате фундаментальных политических, экономических и социальных переориентаций. Прилагаются усилия для поиска адекватных концепций и подходов для решения проблем, предлагаемых новыми условиями развития. Одной из целей, поставленных Государственной программой развития образования Республики Казахстан на 2020–2025 годы является «продолжение внедрения программ, основанных на модульно-компетентностном подходе, учитывающих международные требования WorldSkills» [1, с. 2]. Данные программы позволят обучающемуся получить несколько квалификаций в рамках одного срока обучения с возможностью выхода на рынок труда после получения каждой квалификации.

В настоящее время в системе технического и профессионального образования Казахстана происходят кардинальные изменения, связанные с внедрением в образовательную практику государственных образовательных стандартов, разработанных на компетентностной основе. В данных стандартах изменен предмет стандартизации - вместо требований к обязательному минимуму содержания основных образовательных программ устанавливаются требования к их структуре, условиям реализации и результатам образования, выраженным в компетенциях. Средством достижения результатов образования (компетенций), заданных государственными образовательными стандартами, выступает модульная организация обучения. Принцип модульности обучения обеспечивает возможность обновлять основную профессиональную образовательную программу с учетом запросов работодателей, особенностей развития региона, экономики, техники и технологий.

Модульное обучение - система обучения, состоящая из гибких законченных блоков, направленных на формирование структурных компонентов конкретных профессиональных компетенций. Модель модульного обучения, основанного на компетенциях, четко привязывает анализ профессиональных требований к образовательным программам [2, с. 25]. Формулировка компетенций, требуемых на рынке труда, должна быть разработана в учебном модуле.

Модернизация всех компонентов ТиПО и, в первую, очередь его содержания, включая стандарты и учебные программы, обусловлена требованиями работодателей, вынужденных принимать специалистов, подготовленных в колледжах в рамках учебных планов и программ, недостаточно учитывающих новые запросы развивающейся экономики и рынка труда. Необходимо акцентировать обучение на результаты при выпуске т.е. на результаты обучения, повышающие конкурентоспособность и трудоустройство выпускников на рынке труда.

Особенности модульно-компетентностного подхода к разработке образовательных программ технического и профессионального образования, по которым начат пересмотр традиционного подхода к проектированию типовых учебных планов и программ для учебных заведений ТиПО:

– модульная учебная программа – часть образовательной программы, направленная на освоение знаний, умений и

компетенций, необходимых для выполнения определенных видов профессиональной деятельности в рамках одной специальности;

– содержание модульной учебной программы представляется в виде завершенных этапов обучения;

– модульная учебная программа дает возможность освоения выпускниками колледжей нескольких квалификаций и быть более мобильными и востребованными на рынке труда;

– структура и содержание образовательных учебных программ и планов определяются в соответствии с требованиями профессиональных стандартов или квалификационных требований и пожеланиями заказчика-работодателя;

– согласно, Трудовому кодексу Республики Казахстан, только наличие документа об образовании и квалификации (специальных знаний и профессиональной подготовки) гарантирует конкурентоспособность и возможность выхода человека на рынок труда, именно поэтому внедрение модульно-компетентностного подхода к разработке образовательных программ в Казахстане является более востребованным и перспективным.

Модуль понимается, как логически завершенная и практико-ориентированная часть модульной программы профессионального обучения, включающая в себя содержание учебной информации, отобранной в соответствии с требованиями работодателей, сферы труда к знаниям, умениям, практическому опыту личности, являющимся достаточными для формирования профессиональной компетенции, что означает способность и готовность к успешному осуществлению конкретной профессиональной функции.

Перечислим требования к построению образовательных программ, которые диктует реализация модульного подхода.

Во-первых, построение образовательной программы на основе модульного подхода предполагает необходимость выстраивания четкой иерархии взаимосвязанных и взаимообусловленных целей: образовательной программы в целом; отдельных модулей; учебных дисциплин, составляющих модули. Главным ориентиром для проектирования целей, является Государственный образовательный стандарт.

Во-вторых, модульный подход обуславливает необходимость разработки новой структуры образовательно-профессиональной программы, новых форм учебных планов и требований к проектированию как образовательной программы в целом, так и отдельных ее составляющих.

В-третьих, большая роль самостоятельной работы обучающегося, предопределяющая изменение роли преподавателя, предполагает разработку новых методических разработок, в которых важнейшее место занимают разделы: характеристика самостоятельной работы студента (задания, рекомендации к ним и т.д.); описание роли преподавателя; четкая характеристика процедур измерения образовательных результатов и педагогические технологии.

Если процесс перехода к модульной организации образования будет происходить без учета перечисленных требований, то это может привести к формальному переходу к модульным образовательным программам, составленным из традиционных дисциплин учебного плана, сгруппированных «в некие тематические группы».

В Павлодарском высшем экономическом колледже Казпотребсоюза обучение по модульным образовательным программам начали вести в 2017–2018 учебном году по специальностям: 0513000 «Маркетинг» и 1304000 «Вычислительная техника и программное обеспечение». По образовательным программам специальности «Маркетинг» обучающиеся за время обучения получают две рабочие квалификации: «Продавец продовольственных товаров», «Контролер-кассир». И квалификацию среднего звена «Маркетолог». По образовательным программам специальности «Вычислительная техника и программное обеспечение» обучающиеся за время обучения получают рабочую квалификацию «Оператор электронно-вычислительных машин» и квалификацию среднего звена «Техник-программист». Образовательные программы содержат базовые модули, профессиональные модули. В профессиональные модули объединены дисциплины по компетенциям. В каждом профессиональном модуле выделяются часы на производственное обучение, что позволяет обучающимся закрепить теоретические знания на практике в организациях (на предприятиях). Все образовательные программы согласовываются с работодателями. С 2019–2020 учебного года в колледже на модульную образовательную программу перевели специальность 0518000 «Учет и аудит». Обучающиеся получают рабочую квалификацию «Бухгалтер» и квалификацию среднего звена «Экономист-бухгалтер».

Таким образом, новые образовательные программы, разработанные на основе модульно-компетентного подхода позволяют:

- сохранить базу существующих образовательных программ (общегуманитарные, социально-экономические и общепрофессиональные дисциплины);
- объединить блок специальных дисциплин в учебные модули для формирования профессиональных компетенций, указанных в профессиональных стандартах;
- интегрировать модульные программы для обучения студентов в колледжах по родственным квалификациям;
- некоторые модули можно использовать для курсовой подготовки, переподготовки и повышения квалификации слушателей;
- планировать в модулях практическую подготовку для внедрения технологии дуального обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы, утвержденная постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988.

2 Медведев. Компетентный подход к новым государственным образовательным стандартам. М., 2006.

INTERFERENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE AND WAYS OF ITS OVERCOMING

SULEIMENOV R. KH.

Teacher of English, School-lyceum №8 for gifted children, Pavlodar

Modern gradulators cannot successfully work and develop without knowledge of a foreign language in a higher educational institution. A foreign language is becoming the tool that allows you to successfully adapt to the labor market and educational services, in Russia, Kazakhstan and abroad. It is the fact that we classify the foreign language as a compulsory subject, which makes it possible to learn the achievements of world culture, science, engineering and technology and allocates a sufficient amount of study time, including class time, to this subject.

Teaching students a foreign language during the entire period of study – in school – 4 years in undergraduate and two years in master’s programs – foreign language teachers identified a sufficient number of problems. One of them is interference.

Interference in linguistics denotes the consequences of the influence of one language (native) on another (studying). The interference manifests itself as a foreign accent in the speech of the person who speaks two languages. This phenomenon can manifest itself in both oral and written language.

Language interference has attracted the attention of scientists for many years [2], [4], [5], [6], [8], [10], [11]. These problems are the subject of dissertations of many scientists. The importance of studying language interference is increasing due to the practical demand for this knowledge in the realities of the modern development of world science, culture, engineering and technology.

First of all, we turn to the definition of the phenomenon of «interference» given in the Linguistic Encyclopedic Dictionary. «Interference (from the Latin «inter» – between each other, mutually and «ferio» – touching, strike) – the interaction of language systems in the conditions of bilingualism, which develops either when contacts are in languages, or when an individual learns a foreign language; expressed in a deviation from the norm and system of the second language under the influence of the native...» [7].

Also there is definition in Macmillan Dictionary: «There are, of course, many other influences at play when we learn a foreign language, but the influence that the mother tongue has on the language we produce when we use a foreign language has become a very important area of study for people interested in second language acquisition, language teaching, ELT publishing, and language in general and is usually referred to as ‘Language Interference’, ‘Transfer’, or ‘Cross-linguistic influence’. It is suggested that the language produced by foreign learners is so unavoidably influenced, and even distorted, by the mother tongue of the learner that it should rather be termed an ‘Interlanguage’, since it will always be a blend of the foreign language and the mother tongue.»

Classical linguistic literature identifies various types of interference:

- 1 phonetic;
- 2 semantic;
- 3 lexical;
- 4 grammar;
- 5 spelling;

- 6 stylistic;
- 7 linguistic and regional studies;
- 8 sociolcultural

In the framework of this article, we did not set the task to consider all of the above types, so we will dwell only on some, as well as on ways to overcome them. Examples of phonetic interference can be found in English classes very often. First of all, they include the shift of emphasis in some foreign words under the influence of the mother tongue: industry, botany, influence, development, etc.

Secondly, as N. Fedorova mentions «There is a short and long vowel in the English language, which has a meaningful function, and leads to a communicative failure»: for example, incorrect replacement of a long vowel with a short ([i:] vs. [i] – seek – sick, ([a:] vs. [] dark – duck), semantically significant distinction between dental-labial and labial ([v] vs. [w]), sizzling and interdental ([s] vs. [ø/ð]). [10, 9-11 p.]

Interpeter’s «false» friends are a pair of words in two languages, similar in spelling and / or pronunciation, often with a common origin, but differing in meaning

Table 1

«False» friend	False translation	Right translation
actual	Актуальный	фактический
accurate	аккуратный	точный
complexion	комплексия	цвет лица
focus	фокус	внимание
criminal	криминал	преступник
original	оригинальный	первоначальный
technique	техника	метод
figure,	фигура	рисунок, цифра, число
mayor	майор	мэр

Of course, there are international words such as «globalization», «communication», «information», «management», «test», which are translated by association. That is why, as a way to overcome semantic interference, we see learning words – «interpreter’s false friends», attracting students’ attention to them, as well as teaching students how to use the dictionary correctly.

Another type of interference is grammatical interference. For example, the prepositions of the Russian language have an interfering effect on the use of prepositions of the English language; the high meaning of the Russian preposition «в» in English is represented by variously thematic prepositions of time, space, movement (at, on, in;

to, in; into, etc.). Of particular difficulty is teaching the correct use of articles in English, in particular definite (the) and indefinite (a, an), since this grammatical category is absent in Russian

In addition, a typical mistake of Russian students is confusion in the word order of the English sentence. Students forget that in the affirmative English sentence must be subject, and in the affirmative sentence it always faces the predicate. If the words order in Russian is free ««Явчераигралсдрузьями», «Сдрузьямиигралавчера», «Игралсдрузьямивчера»», then in English the word order is strictly fixed, and each member of the sentence has its own specific place: «I walked with my friends yesterday» - the subject always faces the predicate, and in impersonal sentences you can't just use a verb or an adjective, like in Russian language «Солнечно», «Тепло». The presence of an impersonal subject and predicate is necessary – «It's sunny », «It's warm», etc. It was the fixed word order in English and German that gave rise to the Sapir-Whorf theory of linguistic relativity.

Even in the simplest phrases like «I am a student» and «I am 18 years old», students make mistakes, because in Russian we almost always miss the link-verb «быть, являться»: I am a student. I am 18 years old. I'm from Krasnoyarsk. In English, the verb «to be» is present necessarily.

One of the main grammatical difficulties is, of course, the table of tenses of the English verb. In Russian, as you know, there are three tenses (present, past and future) and it can be very difficult for a student to understand why Present Perfect Tense belongs to the line of present and not past tenses, while in Russian the sentences «Я уже купил, я еще не купил» – past. Or how to explain the time of Past Perfect Tense – the so-called «pre-past»? From our point of view, it is important to explain the concept of «result» to students. If it is important to you now, then the completed action will relate to the present. If in the past, then to the past.

Sociocultural interference is generated by the culture itself, which this language reflects. This is due to differences in mentalities, value systems, ethical standards, etc. Interference appears when at least one of the participants in communication perceives similar realities, phenomena, norms of behavior in another culture through the prism of the acquired models of understanding of the world, for example, students, often answer «please» in response to the phrase «thank you» or begin to talk about problems in life in response to the phrase «How are you?», the standard answer for which is «I fine m fine thanks », Or they say« Good »to the phrase« How do you do? », Which is actually a greeting to a stranger

and is most often accompanied by the answer« How do you do?»(Nice to meet you).

The reduction of language interference in the study of a foreign language seems to us, of course, a difficult and complex task, but the use of authentic training materials, audio courses, newspapers, magazines, Internet materials, as well as the proper organization of work on the features of the language being studied, leads to its significant reduction.

REFERENCES

- 1 Akulenko V. V. Англо-русский и русско-английский словарь «ложных друзей переводчика» М.: «Сов. Энциклопедия», 1969.С. 384 <http://windjview.sourceforge.net/>
- 2 Desherieva U.U. Проблемы интерференции и языкового дефицита: Диссертация кандидата филологических наук. М., 1976.
- 3 International words and interpreter's «false»friends <http://sch-yuri.ru/transltn/false.htm>
- 4 Kalinina E.N. Проблемы интерференции и языкового дефицита (на материале русской речи носителей английского языка): Автореферат диссертации канд. филологических наук. М., 1976.
- 5 Karlinskiy A.E. Основы теории взаимодействия языков и проблема интерференции: Автореферат диссертации доктора филологических наук. Киев, 1980
- 6 Karlinskiy A.E. Типология языковой интерференции// Зарубежное языкознание и литература. Алма-Ата,1972.вып. 2 С. 9 – 16.
- 7 Linguistic Encyclopedic Dictionary. <http://slovar.cc/rus/lingvist/1465836.html>
- 8 Samuilova N.I. Фонетическая интерференция и обучение произношению // Психолингвистика и обучение иностранцев русскому языку. М., 1972.
- 9 Sapir E. Язык. /Избранные труды по языкознанию и культурологии. М., 2002.
- 10 Fedorova N. P. Преодоление лингвокультурной интерференции в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковых вузов (на материале английского языка). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Специальность 13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки; уровень высшего профессионального образования) Нижний Новгород – 2010.

11 Fomichenko L.G. Когнитивные основы просодической интерференции: Автореферат диссертации доктора филологических наук. М., 1998.

СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, КАК ПОТЕНЦИАЛ РЕАЛИЗАЦИИ СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

СУЛЕЙМЕНОВА Б. К.

магистр педагогических наук, педагог-исследователь, учитель начальных классов, Специальный комплекс детский сад- школа- интернат № 1,
г. Павлодар

В педагогике инклюзивное образование рассматривают как процесс развития общего образования, который подразумевает доступность обучения для всех, в плане приспособления к различным нуждам каждого ребенка, что обеспечивает доступ к образованию для детей с особыми образовательными потребностями.

Группы детей с ООП:

- дети с различными нарушениями психофизического развития;
- дети со специфическими трудностями в обучении, поведенческими и эмоциональными проблемами;
- дети у которых в силу социально-психологических, экономических, языковых, культурных причин возникают особые образовательные потребности.

Одна из групп детей с ООП – это дети, с разными нарушениями развития: нарушение слуха, зрения, речи, опорно-двигательного аппарата, интеллекта, с выраженными расстройствами эмоционально-волевой сферы, с задержкой и комплексными нарушениями развития.

На современном этапе коррекционной педагогики с целью совершенствования обучения в специальных общеобразовательных школах особенно важным представляется определение и правильный выбор путей и направлений, методов и средств коррекционной работы, реализуя которые педагог сможет вывести учащихся с особыми образовательными потребностями на нужный уровень развития.

Говоря о коррекции, мы часто употребляем слова: взаимодействие, сотрудничество, единство, взаимосвязь, преемственность, интеграция, все это подразумевает –

комплексность, что является одним из ведущих принципов коррекционно-развивающей деятельности – комплексность методов логопедического, психологического, педагогического воздействия.

Обучение детей с ООП является одним из основных и неотъемлемых условий их успешной социализации, обеспечения их полноценного участия в жизни общества, эффективной самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности. Достижение этой цели становится возможным благодаря формированию системы универсальных учебных действий

При обучении и воспитании детей с ООП педагогу необходимо:

- адаптировать требования государственного общеобразовательного стандарта образования (ГОСО) и программного содержания по учебным предметам для детей с ограниченными возможностями развития (сенсорные нарушения, нарушения речи, опорно-двигательного аппарата, задержка психического развития);

- знать, понимать и соотносить особенности психического развития «особых» детей с их возможностями и способностями, понимать их объективные затруднения в обучении;

- адекватно применять специальные методы организации индивидуализированного обучения;

- выстраивать позитивное, межличностное взаимодействие детей с особыми потребностями с нормально развивающимися детьми и др.

Основные направления в усвоении программного материала:

- проведение всех уроков с использованием специальных методов и приемов, направленных на восполнение пробелов в формировании полноценной познавательной деятельности;

- проведение специальных коррекционных (на развитие и коррекцию тех или иных нарушений) занятий;

- создания условий для полноценного образовательного процесса.

Содержание программы для детей с ООП имеет индивидуальный подход, где учитываются психо-физиологические возможности учащегося. Упор нужно делать на восполнение упущенного, на создание «базы» для освоения следующих знаний, умений и навыков

В работе с детьми с ООП я использую современные образовательные технологии, направленные на своевременную возможную коррекцию и развитие нарушений.

Такие как:

- технологии развивающего обучения;
- здоровьесберегающие технологии;
- информационно-коммуникативные технологии;
- арт-терапевтические технологии;
- технологии сенсорного восприятия;
- технология развития фонематического слуха

Одна из технологий развивающего обучения – это ТКМ [7, 631]

Для успешного достижения целей обучения в рамках обновлённого содержания образования на протяжении всего урока я использую активные методы обучения, которые побуждают учащихся с ООП к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Для формирования речевых звуков – фонем и коррекции нарушений звукопроизношения необходимо проводить артикуляционную, дыхательную, пальчиковую гимнастику. Положительные результаты приносит включение в коррекционно-развивающий процесс арттерапия. Для развития сенсорного восприятия, используя вербальные и невербальные средства, побуждая детей к активным действиям и концентрации внимания использую технологии сенсорного восприятия. В коррекционной работе активно использую игровые упражнения, направленные на формирование фонематического слуха и восприятия учащихся.

Инклюзивное образование может быть эффективным только в том случае, если педагог умеет работать в сотрудничестве с другими специалистами. Поэтому среди технологий инклюзивного образования мы выделяем технологию взаимодействия учителя и специалистов психолого-педагогического сопровождения. Специалисты, которые проводят углубленное обследование ребенка составляют предварительные рекомендации для его эффективного обучения. Представляем важные условия взаимодействия педагога с особенным ребенком в процессе учебной деятельности: Для ребенка важно чувствовать вашу помощь и поддержку. Вы должны относиться к ребёнку как к обычному. Найдите занятия, которые бы удавались ребенку и повышали его уверенность в себе. Подберите материал по теме урока и наглядные средства с учетом особенностей детей. Оберегайте ребёнка от переутомления. Тесно взаимодействуйте с родителями, давайте им рекомендации. Старайтесь выслушать то, что хочет сказать ребёнок.

В заключении хочется отметить, что образовательные технологии позволяют повысить интерес учащихся с ООП к

учебной деятельности, предусматривают разные формы подачи и усвоения программного материала, заключают в себе большой образовательный, развивающий и воспитательный потенциал

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Ахметова, Д. З. Все начиналось с идеи / Д. З. Ахметова // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 4 – С. 34–38
- 2 Захарова Н.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс. – Журнал «Начальная школа» - 2008.-№1.-с.320-321 Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Развитие критического мышления на уроке. М.: Просвещение. - 2010
- 3 Колюткин Ю.Н., Муштавинская И.В. Образовательные технологии и педагогическая рефлексия. СПб.: СПб ГУПМ. – 2002, 2003
- 4 Котова С.А., Прокопья Г.В. Система портфолио для новой начальной школы. // Народное образование. – № 5. – 2010. – с.185-191
- 5 Меттус Е.В. Живая оценка: Программа «Портфолио в школе» М.: Глобус, 2009. – 272с.
- 6 Муштавинская И.В. Технология развития критического мышления на уроке и в системе подготовки учителя. СПб.: КАРО. – 2008
- 9 Щербатова Н. Г. Использование образовательных технологий в работе с детьми с ОВЗ // Молодой ученый. – 2015. – №19. – с. 631-634.

ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ ПО МАТЕМАТИКЕ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ИНТЕРЕСА К ИЗУЧЕНИЮ ПРЕДМЕТА

ТИТЧЕНКО А. П.

учитель математики, педагог-мастер, ГУ «Школа-лицей № 8 для одарённых детей», г. Павлодара

Современная тенденция в образовании – поиск новых способов организации учебного процесса с целью формирования навыков эффективной работы в условиях информационно насыщенной динамически развивающейся среды, вследствие чего произошла смена традиционного подхода к обучению на информационно-коммуникативный.

Целью моего исследования стал поиск современных педагогических и информационных технологий, с помощью которых возможно реализовать информационно-коммуникативный подход во внеклассной работе при обучении математике. Обосновать теоретически разнообразные виды деятельности по организации внеклассной работы и разработать систему, с последующей апробацией организации внеклассной работы учителя по математике.

Одной из самых актуальных проблем преподавания математики в школе является проблема развития познавательных интересов у учеников. Педагогической наукой всегда выдвигалась необходимость теоретических разработок с практическим применением.

Внеклассная работа по математике формирует и развивает способности и личность ребёнка. Управлять этим процессом – значит не только развивать и совершенствовать заложенное в человеке природой, но формировать у него потребность в постоянном саморазвитии и самореализации,

Выдвинутая гипотеза моего исследования заключается в том, что проведение внеклассной работы по математике является прекрасным средством повышения квалификации учителей. Регулярное проведение внеклассной работы повышает качество знаний по предмету и интерес к математике.

Одной из целей является расширение изучаемого материала курса математики, иногда такое расширение выходит за рамки обязательной программы. Рассмотрение на дополнительных занятиях таких вопросов неизбежно приводит учителя к необходимости основательного знакомства с этим материалом и с методикой его изложения учащимся.

Так же это помогает выявить учащихся, имеющих интерес и склонности к занятиям математикой, что весьма важно для решения вопроса о подготовке большого числа новых математических и научно-методических кадров.

Исходя из актуальности проблемы, выбрана тема данного исследования: «Галактика внеклассной работы по математике».

Объектом данной работы является познавательный интерес школьников.

При проведении внеклассных занятий формируются творческие способности учащихся, элементы которых проявляются в выборе наиболее рациональных способов решения задач, в математической или логической смекалке. Некоторые виды внеклассной работы

позволяют детям глубже и больше понять роль математики в нашей жизни. Внеклассная работа содействует воспитанию товарищества, взаимовыручки и взаимопомощи.

Главное же значение внеклассной работы в том, что она развивает способности школьников, которые не были замечены ранее.

Основные особенности внеклассной работы заключаются в следующем:

- некоторая произвольность выбора тематики занятий, они же регламентированы по содержанию, но материал, который предоставляется детям, должен соответствовать их знаниям, умениям и навыкам;
- разнообразием форм и видов работы;
- широкое использование игровых форм, элементов соревнования;
- занятия не регламентированы по времени, на одну и ту же тему отводится сравнительно небольшое учебное время;
- занятия проводятся в группах, количество человек не регламентировано, так же, как и их возраст.

При проведении внеклассных занятий по математике, соблюдаю основные дидактические принципы:

- научности;
- сознательности и активности учащихся;
- наглядности;
- осуществление индивидуального подхода.

Одной из форм развития познавательной активности обучающихся при организации внеурочной деятельности по математике является математический кружок. Математический кружок обладает большими возможностями, в сравнении с обыкновенными уроками, и происходит знакомство учащихся с такими формами работы, как викторины, соревнования, лабораторные и практические работы, деловые и ролевые игры и т.д.

С помощью кружковой деятельностью с учениками развиваю их заинтересованность к математике, предоставляю увеличение уровня математического образования

Принципы организации моей деятельности в работе математического кружка:

- кружковая деятельность создается на базе особенностей, направленных на выполнение поставленного плана математического образования;

– план кружковой деятельности включает материал, равно как интересного характера, в частности и пополняющий программу в области математике, так и снабжена надлежащим методическим материалом;

– деятельность математического кружка выполняется по отношению личного подхода к учебе обучающихся с применением функциональных форм и технологий познавательной работы учеников.

Проблема: как разрешить противоречие между традиционным содержанием математического кружка и современными методами обучения для повышения познавательной активности учеников?

Выдвигаю гипотезу для решения поставленной перед собой проблемы: отсутствие системы методических средств проведения математического кружка, соответствующей требованиям современности, приводит к снижению познавательной активности обучающихся.

Исхожу из предположения о том, что может быть разработан комплекс методических рекомендаций по организации математического кружка, целенаправленное применение которого обеспечивает достижение высоких результатов обучения по предмету математики.

Как показала моя практика, уже при организации математического кружка, необходимо заинтересовать учащихся, показать им, что работа в кружке не является дублированием классных занятий, четко сформулировать цели и раскрыть характер предстоящей работы.

Интерес к математике поддерживается занимательностью самих задач, вопросов, заданий. Педагогически оправданная занимательность имеет целью привлечь внимание учеников, усилить его, активизировать их мыслительную деятельность. Занимательность служит основой для проникновения в сознание ребят чувства прекрасного в самой математике.

Формирование условий занимательности содержит в себе применение в кружковой работе интересных примеров, феноменальных фактов, фрагменты из литературы. Именно поэтому выбираю особые примеры, факты, иллюстрации, которые стимулируют заинтересованность.

Создание данной ситуации новизны и актуальности состоит в том, чтобы содержание, предложенных мною, решаемых задач были приближены:

– к важным открытиям в науке, технике;

– к достижениям культуры;

– к общественно-политической, внешней и внутренней жизни,

На основе прочитанных статей, мои ученики могут самостоятельно составлять задачи. И в последующем я их включаю в занятия математического кружка. А вот применение регионального компонента, и вообще сведения, которые раньше ученики не знали или слышали о родном городе Павлодаре, легли в основу научного проекта по краеведению моей ученицы «История города Павлодара в числах и фактах», который был высоко оценен и занял призовое место на конкурсе научных проектов.

Актуальность разработанной программы заключается её и в том, что учащиеся среднего звена должны иметь условия к побуждению желания в обучении математики, мотивирование учащихся к развитию интеллектуального и аналитического потенциала.

При реализации программы моя работа была направлена на развитие самостоятельной деятельности учащихся, а также содержала творческие задачи, решение которых развивает в учащихся умение аргументировано вступать друг с другом в дискуссию и отстаивать свою точку зрения.

Содержание программы дает возможность учащимся выполнять математические задания повышенного уровня сложности, что способствует повышению учебной мотивации, в тоже время содержание разработано в соответствии с возрастными возможностями школьников. Идея разработки занятий данной программы кружка представляет собой введение в мир элементарной математики, но и направлена на расширенный углубленный вариант решения творческих, логических вопросов базового предмета – математика.

В организованное обучение рекомендую включение исследовательской деятельности в рамках интегрированной программы общего и дополнительного образования. При этом исследовательская деятельность может быть включена: в курсы, входящие в базисный учебный план (инвариантный компонент – технология, элементы проектного исследования в рамках государственных программ по основным предметам); в часы школьного компонента (курсы по методологии и истории научного исследования, теоретические специализированные предметы); в блок дополнительного образования (групповые теоретические и

практические занятия по отдельным тематическим направлениям, индивидуальные занятия и консультации по темам выполняемых исследований), систему теоретической и практической подготовки, самостоятельных исследований при проведении выездных мероприятий в каникулярное время (экскурсии и экспедиции).

Материалы моего исследования могут служить основой для дальнейших теоретических разработок и опытно-экспериментальных исследований по вопросам теории и методики неурочной деятельности по математике; различные виды этой работы в их совокупности содействуют развитию познавательной деятельности учащихся: восприятия, представлений.

Предложенная система внеурочной работы по математике помогает формированию творческих способностей учащихся, развитию способностей ученика, показывающего высокие результаты в исследовательской деятельности, а также при участии в олимпиадах, интеллектуальных конкурсах различного уровня.

ЛИТЕРАТУРА

1 Айзенк Г.Ю. Проверьте свои способности / Пер. с англ. А. Лука и И. Хорола. СПб: Лань, Союз, 1996. 162 с.

2 Акопян Е.А. Пути развития творческой деятельности учащихся в процессе внеклассной работы по математике: Автореф. дис. . канд. пед. наук. М., 1973.-28 с.

3 Алексеев Н.А. Личностно-ориентированное обучение: Вопросы теории и практики. Тюмень: Изд-во ТОГИРРО, 1996. 218 с.

4 Алексеева И.Н. Вопросы усовершенствования внеклассной работы по математике и подготовки учителя к её проведению: Автореф. дис. . канд. пед. наук. Алма-Ата, 1969. 28 с.

5 Колмогоров А. Н. – о развитии математических способностей (письмо В.А. Крутецкому) // Вопросы психологии. 2001. № 3. С. 103-107.

6 Байрамукова П.У. Внеклассная работа как средство совершенствования математических знаний учащихся начальных классов общеобразовательной школы: Дис. . канд. пед. наук. Махачкала, 2000. – 193 с.

7 Балк М.Б., Балк Г.Д. Математика после уроков: Пособие для учителей. М.: Просвещение, 1971. 460 с.

8 Вилепкип Н.Я., Демман И.Я. За страницами учебника математики: Пособие для учащихся 5-6 классов средней школы. М.: Просвещение, 1989. 285 с.

9 Внеклассная работа по математике в 4-5-х классах / Под ред. С.И. Шварцбурда. М.: Просвещение, 1974.- 190 с.

10 Горев П.М. Развитие личности школьника в кружке по решению нестандартных математических задач // Проблемы теории и практики обучения математике: Сб. науч. работ / Под ред. В.В. Орлова. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2004. С. 151-153.

11 Гусев В.А., Орлов А.И., Розенталь А.Л. Внеклассная работа по математике в 6-8 классах: Книга для учителя. М.: Просвещение, 1984. 288 с.

12 Дорофеев Г.В. О принципах отбора содержания математического образования // Математика в школе. 1990. № 6. – С. 2-7.

13 Епишева О.Б., Крупич В.И. Учить школьников учиться математике: Формирование приёмов учебной деятельности: Кн. для учителя. М.: Просвещение, 1990. 126 с.

14 Кордемский Б.А. Увлечь школьников математикой. М.: Просвещение, 1982. - 198 с.

15 Мардахаева Е.Л. Математический кружок в системе дополнительного математического образования учащихся 5-7-х классов основной школы: Дис. . канд. пед. наук. М., 2001. 242 с.

ИСКУССТВО НАУЧНОГО МЫШЛЕНИЯ: ПОЧЕМУ НАУКА ВАЖНА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

ТКАЧЕНКО Н. В.

учитель начальных классов, Smart Technology School, г. Нур-Султан

Актуальность данной проблематики не вызывает сомнения, поскольку в современном мире наука представляет основу на которой перестраиваются и рационализируются многие сферы человеческой деятельности.

Уровень развитости науки служит одним из основных показателей развития общества, а также это – показатель современного развития государства. Все вокруг человека – это достижения науки.

Современная начальная школа, как важнейший социальный институт развивает у детей во время обучения способности с целью реализации интеллектуального и личностного потенциала,

формирования всесторонней развитой личности на основе правильной организации образовательного процесса.

Все мы используем научное мышление в своей повседневной жизни, например, когда мы выглядываем в окно, чтобы помочь нам решить, что надеть, когда мы экспериментируем со смешиванием ингредиентов, чтобы испечь идеально влажный торт, или когда мы пытаемся выяснить, почему томаты в этом сезоне не растут. В книге «Искусство научного исследования» ВИБ Беверидж писал: «Самым важным инструментом в исследовании всегда должен быть разум человека». Использование научного мышления помогает нам понять мир.

Навыки обучения для поддержки научного мышления – важная часть развития ребенка. По мере того как дети становятся взрослыми, научное мышление становится настоящим искусством. Когда вы сталкиваетесь с проблемой, знание того, какие навыки использовать, как их использовать и как работать в процессе логически, имеет важное значение для роста понимания. Навыки научного мышления включают наблюдение, задавать вопросы, делать прогнозы, проверять идеи, документировать данные и обмениваться мыслями.

Как родители и преподаватели, мы можем моделировать научное мышление и предоставлять возможность детям экспериментировать, исследовать и участвовать в научных играх и практиках, чтобы заложить прочную основу для будущего применения процесса научных исследований. Вот некоторые идеи для поощрения развития научного мышления у детей.

Задавайте открытые вопросы и поощряйте вопросы.

Задача вопросов во время научных исследований не в том, чтобы сосредоточиться на получении правильного ответа, а в том, чтобы побудить детей поделиться своими мыслями и идеями на основе их текущего уровня понимания. Со временем они будут постепенно расширять свои знания, продолжая понимать мир, в котором они живут. Дети от природы проявляют любопытство к науке. Задавать такие вопросы, как: «Что вы заметили в кастрюле с кипящей водой на плите?» или «Что вы знаете или удивляетесь об этой медоносной пчеле на цветке?» часто может привести к интересным выводам и обсуждениям, которые побуждают к дальнейшим исследованиям. Любой вопрос может перейти в исследовательскую деятельность.

Документальные открытия

Искусство может быть полезным методом вспомнить и вернуться к предыдущему опыту. Используйте камеру, чтобы запечатлеть открытия и создать книгу. Дайте ребенку вести дневник природы или, что еще лучше, каждый из вас ведет дневник, чтобы поделиться своим опытом. Сочетайте природные материалы с художественными материалами, чтобы создавать коллажи природы, картины или скульптуры, используя свои находки. Вернитесь к этим произведениям искусства и перескажите историю приключений, которые вы разделили вместе, создавая их.

Предоставлять материалы, которые побуждают к новым идеям и экспериментам.

Детские книги блестяще написанные и иллюстрированные могут вдохновить детей на создание проекта и одновременно продемонстрировать, что может случиться, если вы верите в себя и бросаете вызов себе.

Налаживайте связи в вашем местном сообществе.

Программы в вашем районе, которые предоставляют детям возможность сотрудничать со сверстниками, могут расширить знания о содержании, а также поддержать социальный и эмоциональный рост. Внешние программы могут дополнять и помогать детям налаживать связи с обучением, происходящим дома или в классе. Разнообразное знакомство с качественными научными программами и учреждениями помогает сформировать положительное отношение к этой области. Ищите связанные с наукой программы.

Не могу не сказать о *проектно-исследовательской деятельности и критическом мышлении*, которые напрямую формируют научное мышление учащихся.

Метод проекта – это инновационная технология обучения, при которой обучаемые приобретают новые знания в процессе поэтапного, самостоятельного или под руководством учителя, планирования, разработки, выполнения и продуцирования постоянно усложняющихся проектов-заданий. Любой проект направлен на получение конкретного, задуманного разработчиком – продукта предназначенного для определенного конкретного использования. Тогда как в ходе научного исследования, как правило, организуется поиск информации в какой-то определенной области, и при этом на начальном этапе лишь обозначается направление исследования. [Мыжевская В. А., Беркова В. Н., Шаталова Л. И. 2014: 4]

Метод проектов всегда предполагает решение какой-то проблемы, предусматривающей, с одной стороны, использование разнообразных методов, средств обучения, а с другой – интегрирование знаний, умений из различных областей науки, техники, технологии, творческих областей. В результате выполнения проектов должен быть конкретный результат, готовый к внедрению. Чтобы добиться такого результата, необходимо научить обучаемых самостоятельно мыслить, находить и решать проблемы, привлекая для этой цели знания из разных областей.

Результаты выполненных проектов должны быть, что называется, «осязаемыми»: если это теоретическая проблема – конкретное решение, если практическая – конкретный результат. [А. Елизаров, М. Бородин, Н. Самылкина 2019: с. 19–20].

В начальной школе введение младших школьников в проектную деятельность начинают с предусматривающих изготовление простых изделий индивидуальных проектов, которые постепенно заменяются групповыми. Дети выполняют проект пошагово. Необходимы постоянные консультации. В основной школе у детей множество своих идей – этот возраст самый активный в отношении проектной деятельности. Поэтому ребенку нужно помочь включиться в выполнение проектов разных видов [А. Елизаров, М. Бородин, Н. Самылкина 2019: с. 29].

В ходе педагогического процесса проектное обучение помогает сформировать проектировочный и научный стиль мышления учащихся, который соединяет в единую систему теоретические и практические составляющие деятельности человека [А. Елизаров, М. Бородин, Н. Самылкина 2019. с. 62].

Критическое мышление – способность человека ставить под сомнение поступающую информацию, включая собственные убеждения. Анализировать, синтезировать и приходить к умозаключению. Это разве не есть искусство науки? Ведь искусство – это умение, мастерство, знание дела.

Что преследуем мы в преподавании: чтобы дети заучили «концепции» или чтобы они знали, что делать с этими понятиями? Второе положение требует того, чтобы обучающиеся подвергали сомнению изложенное и ставили вопросы, чтобы затем заняться поиском ответов на них. В американской психологии считается, что умственные способности человека построены так, что познавательный процесс переходит от уровня к уровню – от простого к сложному.

При выполнении заданий, обсуждении в целом той или иной проблемы, учитель должен продумать деятельность учащихся так, чтобы у них была возможность пройти все уровни. Насколько привычны к этому учителя и обучающиеся можно определить на уроке по вопросам, которые звучат при обсуждении. Вопросы представляются как низкого, так и высокого порядка. Вопросы низкого порядка – это вопросы, предполагающие механический и незамедлительный ответ, потому что они находятся на поверхности изучаемого материала. Вопросы высокого порядка требуют анализа, прежде чем дать ответ [С. Мирсеитова 2011: с. 14–15].

Привлечение детей к научному мышлению может привести к росту и обучению не только целевой аудитории, но и тех, кто с ними работает. Обязательно воспользуйтесь преимуществами этих великих научных моментов по мере их возникновения или, что еще лучше, выходите на улицу и создавайте свои собственные!

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Мыжевская В.А., Беркова В.Н., Шаталова Л. И.
- 2 Я - исследователь Алматы «Атамұра» 2014: 4
- 3 А. Елизаров, М. Бородин, Н. Самылкина. Учебный проект в школе: высокий педагогический результат 2019 с. 19 -20
- 4 С. Мирсеитова. Обучение как поиск и поиск для обучения. Формы и методы развития критического мышления обучающихся 2011 с. 14-15
- 5 Учебные цели согласно таксономии Блумасборник заданий и упражнений NIS
- 6 Казахский национальный педагогический университет имени Абая/ Урок в современной начальной школе 2012 : 4

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРІН ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АЛҒЫШАРТТАР

ТУРМАНОВА Ж. Е.

әлеуметтік ғылымдар магистрі, аға оқытушы, «Педагогика» кафедрасы,
Еуразия гуманитарлық институты, Нұр-Сұлтан қ.

КӘМПИТ Е.

студент, 3 курс, Педагогика және психология мамандығы,
Еуразия гуманитарлық институты, Нұр-Сұлтан қ.

Мектепте оқушыларының адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу әлеуметтік-экономикалық бағыттағы оқу пәндері арқылы да жүзеге асырылады. Сыныптан тыс жұмыстарда қолданылатын негізгі педагогикалық технология – ынтымақтастық педагогикасы, оның ішінде оқыту технологиясы, жоба әдісі, ойын технологиялары және т.б. сыныптан тыс жұмыстарда қолданылатын ақпараттық технологиялар оқушылардың ынтасын едәуір арттырады. Мектеп оқушылары ұсынған компанияның жетістігі командада жұмыс істеу, шешімдер қабылдау және үйлестіру, әзірленген стратегияны ұстану, компанияның мүдделерін ескеру қабілетіне байланысты болғандықтан, бәсекелестік процесінде толеранттылық, эмпатия, жауапкершілік, борыш сезімі, өзара көмек сияқты адамгершілік қасиеттер тәрбиеленеді.

«Мектеп – отбасы – социум» жүйесінде тәрбие процесін ұйымдастыру педагогтардан тек оқыту ғана емес, сонымен қатар білім алушыларды тәрбиелеу қабілетін де талап етеді. Қоғам адамгершілігі жоғары, жауапты, шығармашыл, бастамашыл, құзыретті азаматты тәрбиелеуге мүдделі. Қоғамдық қатынастар саласында білім алушылардың адамгершілік тәрбиесіне жататындар:

- жалпы ұлттық моральдық құндылықтарды қабылдау негізінде сол елдің азаматы ретінде өзін-өзі тану;
- азаматтардың сыртқы және ішкі сын-сәттерге ортақ қарсы тұруға өзіндігі;
- патриоттық және азаматтық ынтымақтастық сезімінің дамуы;
- сол елдің көпұлтты халқының әл-ауқатына қамқорлық жасау, этносаралық бейбітшілік пен келісімді сақтау;
- отбасының сөзсіз құндылығын өз халқына, Отанға тиесілі екенін түсіну;

– махаббат, өзара көмек, ата-ананы құрметтеу, кіші және үлкенге қамқорлық, басқа адам үшін жауапкершілік сияқты отбасының адамгершілік қағидаларын түсіну және қолдау;

– адам өміріне ұқыпты қарау, ұрпақ жалғастыру туралы қамқорлық;

– заңға бағыну және азаматтар саналы түрде қолдайтын құқықтық тәртіп;

– ұрпақтардың рухани, мәдени және әлеуметтік сабақтастығы.

Әлеуметтік-экономикалық жағдайлар мен демографиялық дағдарыс отбасылық тәрбие мен өсіп келе жатқан адамды саналы ата-ана болуға дайындау, өз отбасын қалыптастыру саласында көптеген проблемалар туғызды, оның ішінде:

– неке мен отбасы туралы моральдық идеялар әлсіреді;

– жастар ата-ана мен баланы дәстүрлі қабылдауды айтарлықтай жоғалтты;

– қазіргі заманғы отбасы үшін рухани және балалардың туылуынан материалдық құндылықтар басымдылығытән.

Жалпы, отбасылық құндылықтардың девальвациясы, әке мен ананың әлеуметтік маңыздылығын төмендету процестері еңсерілмеген күйде қалуда. Оған мысал ретінде Ә.Т.Өтебаеваның «Рухани-адамгершілік тәрбие берудің қазіргі кездегі маңызы» атты мақаласында «баланың психикалық дамуындағы басты құндылық әлеуметтік пайдалы, әлеуметтік танылған және мақұлданған, ақы төленбейтін қызмет» - деп сипаттайды. Мұнда, әлеуметтік танылған деп, яғни «оқу-танымдық, өндірістік-еңбек, ұйымдастырушылық-әлеуметтік әрекеттер, көркемдік немесе спорттық түрінде ұсынылуы мүмкін, бірақ ең бастысы – баланың осы іс-әрекеттің нақты маңыздылығын сезінуі» [1, 45 б.].

Яғни, жасөспірім оқушы өзінің қабілеттерін жүзеге асыруы керек, өзін-өзі анықтауда жетекші рөл атқаратын белгілі бір әлеуметтік тәжірибені алуы керек. Әлеуметтік пайдалы қызметті қызметтің жетекші түрі ретінде мақсатты түрде қалыптастыру қажет.

Әлеуметтік пайдалы қызметті ұйымдастыру мотивацияның жоғары деңгейіне жетуге, оқушының «Мен және қоғам» жүйесіне деген көзқарасын жүзеге асыруға, қарым-қатынастың әртүрлі формаларын ашуға мүмкіндік береді. Мектеп оқушыларының әлеуметтік топта ол үшін маңызды орынға ие болуға деген ұмтылысы әлеуметтік топтың мінез-құлық нормаларына және құндылықтарына деген жоғары адалдықпен бірге жүреді, бұл заңсыз немесе әлеуметке жат қоғамдастықпен танылған жағдайда қауіпті.

Жоғары сынып оқушыларының психикасы баланың да, ересек адамның да бір мезгілде болуын болжайды. Орта мектеп жасында көбінесе бастауыш мектеп жасына тән мінез-құлыққа бейімділік байқалады. Мысалы мұны келесі сипаттағы реакциялардың негізінде байқауға болады:

1 Бас тарту реакциясы – әдеттегі мінез-құлықтан бас тарту арқылы көрінеді: қарым-қатынастарға түспеу, үй міндеттерін орындамау, оқу және т.б. Мұның себебі көбінесе әдеттегі өмір сүру жағдайларының күрт өзгеруі (отбасынан жырақта жүру, мектептегі өзгерістер және с.с.).

2 Жәсіптілік оппозицияның, наразылықтың реакциясы оның мінез-құлқына талап етілетін қарама-қайшылықта да көрінеді: демонстрациялық батылдықта, серуендеуде, әрекеттен қашуда, жасырынуда (немесе ұрлық жасауда, аддикцияда).

3 Имитация реакциясы қоғамға қарсы ортада жеке жетілмеген жасөспірімдерге тән. Жасөспірімдер үшін ересек адам оның мұраттарына еліктейтін еліктеу объектісіне айналады.

4 Өтемақы немесе компенсация реакциясы бір саладағы орын толтыру қабілетсіздігін басқа саладағы жетістіктермен толықтыруға деген ұмтылыста көрінеді. Егер асоциалды көріністер компенсаторлық реакция ретінде таңдалса, онда мінез-құлықтың бұзылуы пайда болады. Сонымен, жолы болмаған жасөспірім сыныптастарының беделіне өрескел, әдепсіздік көрсету арқылы қол жеткізуге тырысуы мүмкін.

5 Гиперкомпенсация реакциясы жасөспірімнің ең үлкен сәтсіздікті анықтайтын салада жетістікке жетуге деген ұмтылысынан туындайды, яғни физикалық әлсіздікпен – спорттық жетістіктерге деген ұмтылыс, ұялшақтық және осалдықпен – қоғамдық қызметке дейін баруы және т.б.

Жоғары сынып оқушы кезеңінде жасөспірім бөтенсу және ересектерден алыстау орын алады, ересек адамға қарсы тұру, өз ұстанымын және құқықтарын тәуелсіз субъект ретінде нақты белгілеу ниеті бар. Жасөспірім ересектермен құқықтардың толық теңдігін мойындауға тырысады, бірақ сонымен бірге оның көмегіне, қорғауына, қолдауына және оң бағасына мұқтаж екенін жоққа шығармайды [2, 8 б.].

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау барысында адамгершілік тәрбиенің жас ерекшеліктеріне, негізгі адамгершілік білімі мен идеяларына, адамгершілік сезімдері мен олардың мінез-

құлқындағы көрінісіне сәйкес оқушының қалыптасу дәрежесінің көрінісі ретінде қарастыруға негіз береді.

Адамның адамгершілігі туралы айта отырып, негізгі критерийлерді бөліп көрсетуге болады: сендіру; моральдық принциптер; құндылықтарға бағдарлану; басқаларға қатысты әрекеттер.

Осылайша, мораль нормалары, ережелері мен талаптары өзінің көзқарастары мен сенімдері (мотивтері), әдеттегі мінез-құлық формалары ретінде әрекет ететін тұлға адамгершілікті болып табылады.

Мораль – бұл нормалар жүйесін, мінез-құлық ережелеріне қойылатын талаптарды, адамзат қоғамында қалыптасқан ережелерді қабылдайтын немесе қабылдамайтын, осы ережелерді қабылдайтын немесе жоққа шығаратын және сол арқылы өзінің ішкі ұстанымын көрсететін адамның психологиялық сипаттамасы.

Ж. Баширова және А. Өтебаева сияқты қазақстандық зерттеушілер «Мектеп оқушыларын рухани-адамгершілікке тәрбиелеудегі отбасының ықпалын» сипаттай келе ата-аналармен қарым-қатынастағы проблемалар, мұғалімдермен дау-жанжал жағдайлары жасөспірімдер үшін жиі кездесетін құбылыс екенін жазады [1].

Бірақ көріністердің күші, жиілігі, айқындылығы көбінесе ересектердің қарым-қатынасына, отбасындағы тәрбие стиліне, қабілеттеріне байланысты жасөспірімнің мінез-құлқына қатысты құрметтілік тактиканы көрсету қабілетіне байланысты. Жоғары сынып оқушысы мен ересек адамның достық қарым-қатынасының маңызды шарты ынтымақтастық пен сенім аясын кеңейту болып табылады.

Ересек жасөспірімдерде ойлау процестері белсенді түрде жетіледі. Мысалы, психолог-ғалым Ж. Пиаже жасөспірім кезіндегі ақыл-ойдың дамуын оның құрылымын жақсарту, формальды-логикалық операцияларға көшу тұрғысынан қарастырған. Ал, Божович Л. И. жүйелік-функционалдық тәсіл аясында жасөспірімде негізгі процесс ойлау мен ұғымдарды қалыптастыру болып табылады деп болжайды [3, 26 б.].

Оқу, жаңа жалпыланған білім мен ғылым негіздерін игеру процесінде жоғары психикалық функциялар уақыт өте келе жақсы ұйымдастырылған, еркін басқарылатын процестерге айналады. Жасөспірімдерде онашалану және ересектерден алыстау орын алады, ересек адамға қарсы тұру, өз ұстанымын және құқықтарын тәуелсіз

субъект ретінде нақты белгілеу ниеті болып тұрады. Жасөспірім ересектермен құқықтардың толық тендігін мойындауға тырысады, бірақ сонымен бірге оның көмегіне, қорғауына, қолдауына және оң бағасына мұқтаж. Ата-аналармен қарым-қатынастағы проблемалар, мұғалімдермен жанжал жағдайлары жасөспірімдік үшін жиі кездеседі, бірақ көріністердің күші, жиілігі, айқындылығы көбінесе ересектердің қарым-қатынасына, отбасындағы тәрбие стиліне, жасөспірімнің мінез-құлқына құрметпен тактиканы көрсету қабілетіне байланысты. Жоғары сынып оқушы мен ересек адамның достық қарым-қатынасының маңызды шарты ынтымақтастық пен сенім аясын кеңейту болып табылады [4, 91 б.].

Жоғары сынып оқушысы жасөспірімдік жас ерекшеліктеріне байланысты (құрдастарына бағдарлау, конформизм) қарым-қатынас стилі мен әңгімелесушінің жеке басына байланысты сөйлеу мен мінез-құлқын өзгертеді [5, 59 б.].

Осы бағытта қойылған мақсат оқушылардың адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеуге ықпал ететін келесі міндеттер арқылы жүзеге асырылады:

1 Патриотизм; әлеуметтік ынтымақтастық; азаматтық; отбасы; денсаулық; еңбек және шығармашылық; өнер және әдебиет; табиғат; адамзат сияқты заманауи қоғамның негізгі ұлттық құндылықтары туралы идеяларды қалыптастыруға бағытталған тәрбиелік іс-шараларды ұйымдастыру.

2 Адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеуге бағытталған «Еркін қала» білім алушылардың өзін-өзі басқарудың ұжымдық шығармашылық қызметін ұйымдастыру.

3 Үйірме жұмысына, патриоттық бағыттағы конкурстарға, мектеп мұражайының жұмысына тарту арқылы оқушылардың шығармашылық бастамаларын дамыту, өзін-өзі таныту.

4 Мектеп экономикалық компанияларының қызметін ұйымдастыру арқылы адалдыққа, әдептілікке, жауапкершілікке тәрбиелеу үшін оқушылардың экономикалық мәдениетін қалыптастыру.

5 Оқушылардың адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу бойынша тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру үшін сынып жетекшілерінің кәсіби шеберлігін арттыру бойынша жұмысын жүйелеу.

Жоғарыда аталған міндеттерді іске асыру сынып жетекшілерінің әдістемелік бірлестігінің, қосымша білім беру жүйесінің, балалардың өзін-өзі басқару органдарының және мектептің әлеуметтік-психологиялық қызметінің жоспарлы жұмысы арқылы

басқаруға болады. Оған қоса, мектеп оқушылары қосымша білім беру мекемелеріндегі үйірмелерге өз бетінше бара алады. Сонымен, мектеп оқушысының өз бойына құндылықтарды игеру механизмі сол адамның өзін-өзі айқындау құндылығы арқылы жүзеге асатындығына көзі жетеді.

Осыдан келетін ой тұжырым, оқушы өз бойындағы және басқалардың адамгершілік құндылықтарын, адамгершілік құндылық бағдарлары негізінде іс-әрекеттері мен қарым-қатынасын ұйымдастыруын салыстырады, әрекеттер мен мінез-құлыққа талдау жасау барысында ол адамгершілік құндылықтарды анықтауды жүзеге асырады.

Демек, мектеп оқушысында рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру бұл тәрбиелеу мен ыждағаттылықты қажет ететін күрделі процестердің бірі.

Қорыта келгенде, мектеп оқушысында рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздерін топтастыра отырып келесі тұжырымдарды жасай аламыз.

– өзінің өмірлік адамгершілік құндылықтарына сай қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандыратын тәсілдерді тандайды;

– оқушы өзінің қажеттіліктерін де, өзінің сезімін де өзі басқарады;

– мектеп оқушысы егер өзінің білімдері мен өмірлік тәрбиесін тандауды дұрыс жасай алса, дұрыс жолдарды саралай алатын болады.

– мектеп оқушысының ерік-жігерлі өрісі – оның алдына қойған мақсатына жетуге қажетті табандылық, тәртіптілік, танымдық сияқты қасиеттердің алғышарты бола алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Өтебаева Ә.Т. Рухани-адамгершілік тәрбие берудің қазіргі кездегі маңызы // Білім. 2007, 44-47 беттер.

2 Рухани-адамгершілік және жалпыадамзаттық құндылықтарды тәрбиелеу // Жайлибаева Қ.М. / Академик Зұлқарнай Алдамжар атындағы Қостанай әлеуметтік-техникалық университеті ғылыми хабаршысы. 2011ж. №4. Б. -7-9.

3 Божович Л.И., Конникова Т.Е. Нравственное формирование личности школьника в коллективе. М.: Знание, 2000. 269 с.

4 Газман О.С. Воспитание и педагогическая поддержка детей в образовании. М.: Просвещение, 1996

5 Болдырев Н.И. Нравственное воспитание школьников: Вопросы теории. М.: Педагогика, 2000. 181 с.

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРЫ БАР ОТБАСЫНА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ

ТЫНЫСБЕК М. А.

студенті, 4 курс, «Педагогика» кафедрасы, Еуразия гуманитарлық институты

КУДАРОВА Н. А.

доцент, «Педагогика» кафедрасы, Еуразия гуманитарлық институты

Бұл мақалада мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасына психологиялық қолдау көрсетіп, кеңестер беру жайлы сонымен қатар ата-аналармен балалармен жүргізілетін жұмыс түрлері жайлы қарастырылады. Отбасында мүмкіндігі шектеулі баланың дүниеге келуі ата-аналар үшін өте ауыр психологиялық стресс болып табылады. Балалардың дамуындағы бұзылулардың қолайсыз динамикасы ата-аналардың психикасының қатты деформациялануына әсер етеді, себебі ата-аналар ұзақ уақыт бойы психотравмалық жағдайда болады. Нәтижесінде, ата-аналардың эмоциялық тұрақсыздығынан, түрлі эмоционалдық жағдайлар мен реакцияларда пайда болатын тұлғалық бұзылулар қалыптасуы мүмкін.

В. В. Ткачеваның пікірінше, психологтың мүмкіндігі шектеулі баланың отбасымен жасалатын жұмыстың негізгі мақсаты – бұл:

– үй жағдайында балаға түрлі көмек көрсету мақсатында, қажетті арнайы түзету және түрі әдістемелік тәсілдерімен баланың ата-анасын таныстыру;

– аномальды баланың жеке басын түзету үшін, қажетті арнайы тәрбиелеу тәсілдерімен ата-анарды ақпараттандыру;

– ата-ананың ішкі психологиялық жағдайын түзету;

– ата-анамен мен бала арасындағы қарым-қатынасты түзету.

Мүмкіндігі шектеулі баланы тәрбиелеп отырған отбасын қолдау және психологиялық көмек көрсетудің келесі негізгі бағыттарын атап өтуге болады:

– ата-аналарға педагогикалық көмек көрсетуге ғана емес, сонымен қатар жалпы отбасын психотерапиялық қолдауға деген сұранысын қалыптастыруға бағытталған ақпараттық-ағартушылық жұмыс;

– «ерекше» баланың тууымен байланысты психологиялық жарақатпен жұмыс істеуге бағытталған ананы (және отбасының басқа да мүшелерін) психологиялық және психотерапиялық қолдау;

– баланың әлеуметтік-эмоциялық дамуын қолдауға бағытталған ана мен ерте жастағы бала арасындағы өзара іс-қимылды онтайландыру бойынша психологиялық-педагогикалық жұмыс;

баланың психомоторлық дағдыларын дамытуға бағытталған балаға түзету және психологиялық-педагогикалық көмек көрсету қажет [1].

Әсіресе бастапқыда мүмкіндігі шектеулі баласы бар отбасы үшін ресурс қажет болып табылатындықтан, осындай баласы бар отбасы мүшелері үшін психологиялық денсаулығын сақтау және қолдау қажеттілігі туындайды.

Баланың отбасылық микроорталығын зерттеу үшін, ата-аналармен диагностика-аналитикалық жұмыс жүргізілгені дұрыс.

Мүмкіндігі шектеулі балалы отбасылармен топтық немесе ұжымдық жұмыс:

– ата-аналармен бірге дәрістер өткізу. Бұл ата-аналардың өз балаларымен жұмыс жасаудағы педагогикалық қабілеттерін қалыптастырудың бірден-бір жолы.

– ата-ана жиналыстары. Бала білім алатын орталық пен ата-ана арасындағы қарым-қатынасты жақсартудың ең әмбебап әрі негізгі формасы;

– біріккен іс-шаралар. Балалар мен олардың ата-аналарының белсенділігін арттыруға септігін көп тигізеді. Бұл іс-шара ойын-сауық түрінде не болмаса, туған күн кештері, мерекелер түрінде өтуі мүмкін. Мысалға: балаларға ата-аналарына деген қандай да бір бағдарламалар, әдеби-музыкалық кештер өткізуге болады. Мұндай іс-шаралардан балалардың да, ата-аналардың алатын әсері мол болары сөзсіз. Бала өзін жаңа қырынан көрсетіп, жаңа қабілеттері шындалса, ата-ана қоғамға еніп, өзгелермен қарым-қатынаста ашылып, баласы үшін бойын мақтаныш сезімі билейтін болады.

Индивидуалды жұмыс бойынша ата-аналармен мынадай түрлерін өткізуге болады:

– ата-аналарға сауалнама жүргізу әкімшілік, психолог, тәрбиешілер жоспары бойынша және қажеттілігіне қарай бала, отбасы туралы ақпарат алу, ата-аналардың балаларға қосымша білім беру туралы сұрауларын анықтау, мамандар мен тәрбиешілер жұмысының тиімділігін бағалауды анықтау мақсатында жүргізіледі;

– мамандардың кеңестері мен сұхбаттары. Ата-аналардың сұрауы бойынша және ата-аналармен жеке жұмыс жоспары бойынша ата-аналарға түзету, білім беру және тәрбиелеу мәселелері бойынша жеке көмек көрсету мақсатында өткізіледі.

– ата-аналардың ерекше баламен жұмыс істеу тәсілдері мен оны оқыту мақсатында жеке түзету сабақтарына қатысуы [2].

Мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасына психологиялық-педагогикалық кеңес беру және отбасылық кеңес беру бірыңғай кеңес беру рәсімі шеңберінде жиі жүзеге асырылады.

Кеңес берудің келесідей кезеңдерін атап көрсетуге болады:

– бірінші кезең: танысу, байланыс орнату, сенім мен өзара түсіністіктің қажетті деңгейі;

– екінші кезең: ата-аналардың немесе олардың орнындағы адамдардың сөздерінен отбасы мәселелерін анықтау;

– үшінші кезең: баланың психофизикалық ерекшеліктерін және психологиялық педагогикалық жағдайларын зерттеу;

– төртінші кезең: ата-аналар қолданатын тәрбие моделін анықтау және олардың тұлғалық қасиеттерін диагностикалау;

– бесінші кезең: психологтың отбасында бар нақты мәселелерді қалыптастыруы;

– алтыншы кезең: проблемалар шешілуі мүмкін тәсілдерді анықтау.

– жетінші кезең: қорытынды жасау, психологтың тұжырымдамасындағы мәселелерді талдау [3].

Мұндай отбасыларға көмек ретінде бірқатар авторлар мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналардың психологиялық клубын құруды ұсынады. Мұндай клуб құрудың өзектілігі:

1 Психологиялық деңгейде – ата-аналардың психикасының қатты деформациялануына әсер ететін, ұзартылған сипатқа ие стресстің алдын алу қажеттілігі.

2 Әлеуметтік деңгейде – ата-аналар арасындағы қарым-қатынаста сенімді қолдау көрсету қажеттілігі, себебі ауру баланың ата-аналары арасындағы өзара қарым-қатынаста деформация орын алады, соның салдарынан көбінесе мүмкіндігі шектеулі бала тәрбиеленетін отбасында шектеулі микросоциум қалыптасады.

3 Соматикалық деңгейде – баланың ауруынан анасының психогенді күйзеліске әкелетін патологиялық тізбекті үзу қажеттілігі [4].

Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналардың психологиялық клубының негізгі мақсаты: отбасылар өзара әлеуметтік-психологиялық қолдау болып табылады. Сонымен қатар, төмендегідей негізгі міндеттерді қамтиды:

– балалар мен ата-ана қатынастарын оңтайландыру;

– ата-аналардың психоэмоционалдық жағдайын жақсарту;

– неке қатынастарын үйлестіру;

– өзара іс-қимыл аясын кеңейту мақсатында денсаулығы шектеулі балалары бар отбасылар арасындағы қарым-қатынасты құру және нығайту.

Ата-аналардың психологиялық клубының жұмысы жеке, отбасылық және топтық жұмыс түрлерін де көздейді. Жұмыстың тиімділігі ата-аналардың денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың психикалық даму ерекшеліктері бойынша лекцияларды тыңдауға, эмоциялық жағдайларды, тұлғааралық және балалар – ата-ана қатынастарын түзетуге бағытталған тренингтерге қатысуына байланысты болып келеді.

Мүмкіндігі шектеулі баласы бар ата-анаға көмек ретінде елімізде арнаулы білім жүйесінде мүмкіндігі шектеулі балаларды сапалы біліммен қамту мәселесі шешілуде. Мәселелерді тұңғыш рет мемлекеттік деңгейде көтеріліп, ҚР білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған бағдарламасында инклюзивті білім беру жүйесін дамыту жан-жақты қарастырылған [5].

Инклюзивті мектепте, мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасылармен келесі міндеттер жүргізіледі:

– ата-аналардың жағымды өзіндік бағалауларын қалыптастыру, үрейлікті жою;

– өзіндік талдау іскерліктерін дамыту және психологиялық кедергілерді жеңу;

– бала мен ата-ана қарым-қатынасын дамыту;

– қоршаған ортамен жағымды, адекватты қарым-қатынасқа түсу дағдыларын қалыптастыру.

Американың психологиялық орталығы мүмкіндігі шектеулі балалары бар ата-аналарға келесі ұсыныстарды ұсынады:

1 Балаңыздың басқа балалар сияқты емес екеніне ешқашан өкінбеңіз.

2 Балаға өз махаббатыңызды және көңіл-күйіңізді сыйлаңыз, бірақ басқа да отбасы мүшелері бар екенін ұмытпаңыз.

3 Отбасында ешкім өзінің жеке өмірінен бас тарта отырып, «құрбандық» сезбейтіндей тұрмыс жағдайын ұйымдастырыңыз.

4 Баланы міндеттер мен мәселелерден қорғамаңыз. Барлық істерді онымен бірге шешіңіз.

5 Балаға әрекет және шешім қабылдауда дербестік беріңіз.

6 Өз келбетіңіз бен мінез-құлқыңызды қадағалаңыз. Бала сізді мақтан тұтуы керек.

7 Егер оның талаптарын шамадан тыс деп санасаңыз, баладан бас тартуға қорықпаңыз.

8 Баламен жиі сөйлесіңіз. Теледидар да, радио да сізді алмастырмайды.

9 Баланы құрдастарымен қарым-қатынаста шектемеңіз.

10 Достарыңызбен кездесуден бас тартпаңыз, оларды қонаққа шақырыңыз.

11 Педагогтар мен психологтардың кеңестеріне жиі жүгініңіз.

12 Көп оқыңыз, арнайы әдебиетті ғана емес, көркем әдебиетті де.

13 Мүмкіншілігі шектеулі балалары бар отбасылармен сөйлесіңіз. Барлығымен өз тәжірибеңізді айтып бөлісіңіз және басқаларды да қабылдаңыз.

14 Өзіңізді айыптамаңыз. Сізде ерекше бала болғанына, сіз кінәлі емес.

15 Есіңізде болсын, болашақта бала өседі және ол өз бетінше өмір сүруі керек. Оны болашақ өмірге дайындаңыз, ол туралы айтыңыз.

Мүмкіндігі шектеулі баланың отбасына психологиялық көмек көрсете отырып, қиын еңбекке дайын болу қажет. А. Васильев былай деп жазады: «Мүмкіндігі шектеулі баланың психологиясын ең алдымен оның ата-анасы анықтайды, сондықтан ата-аналармен психологиялықтың жұмыс өте маңызды. Басты міндет – мұндай ата-аналардың өз баласына қатысты ұстанымын өзгерту. Бұл тұрғыда психолог адамдардың психологиясын жақсы түсініп, ұзақ және тынымсыз жұмысқа дайын болу керек. Бұл жерде нәтижеге жылдам жету маңызды емес» [6].

Мүмкіндігі шектеулі баласы бар анаға кеңес:

– кінә сезімінен құтылыңыз;

– шынайы болыңыз;

– баланы түсінуде икемділік танытыңыз;

– дер кезінде мәселелерді шешуге тырысыңыз.

Қарым-қатынасқа мән беріңіз:

а) баланы сынамай, оның сезімдері мен мәселелерін тыңдаңыз;

б) кеңес беруден бұрын бала оларды тыңдауға дайын ба анықтап алыңыз;

в) баламен аландаушылық тудыратын сұрақтарды ашық талқылаңыз, бірақ талқылауға арналған тақырыптарды мұқият таңдаңыз;

г) мәселелерді уақытында талқылап, шешуге тырысыңыз, оларды жинақтап, өршітуге жол бермеңіз;

д) жақсы көңіл бөліңіз;

е) сабырлықпен ескерту жасаңыз;

ж) теріс пікірлерден гөрі оң пікір айтыңыз.

Қуаныш пен ауырсынуды бөліп қабылдай біліңіз [7].

Қорыта келе, психологиялық жұмыс нәтижесінде ата-аналар психологиялық стресстен арылып өздерін және балаларын дамытуға, сонымен қатар жағдайды дұрыс қабылдай білуге дағдыланады. Сонымен қатар, әлемде олардан басқа да мүмкіндігі шектеулі қаншама балалар бар екендігін көреді, түсінеді. Осындай білім беру жүйесі мен қолдау, көмек көрсету арқылы ата-аналар мен балалардың эмоциялық ерік-жігерін қалыптастырып, тұлғалық өсуіне қол жеткізе аламыз деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Ткачева В.В. К вопросу о создании системы психологопедагогической помощи семье, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии // Психология семьи и больной ребенок. Учебное пособие: Хрестоматия / Авторы-составители И.В. Добряков, О.В. Заширинская. – СПб.: Речь, 2007. – 310 с.

2 Загорская Е.А. «Тренинг общения для родителей, имеющих детей с ограниченными возможностями здоровья». // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития – Санкт-Петербург. 2004. – 178с.

3 Ключева Н.В. Психолог и семья: диагностика, консультации, тренинг. Ярославль, 2002 – 158с.

4 Боровая Л.П. Социально-психологическая помощь семьям, имеющих тяжело больных детей. // Социально-педагогическая работа. 1998. № 6. с. 59-63.

5 «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылға арналған Мемлекеттік бағдарламасы» Астана, 2010 ж.

6 Васильева А. Мой ребенок – инвалид... // Газета «Школьный психолог». с 7-8.

7 Горячева Т.Г., Солнцева И.А. Личностные особенности матери ребенка с отклонениями в развитии и их влияние на детско-родительские отношения // Психология семьи и больной

ребенок. Учебное пособие: Хрестоматия / Авторы-составители И.В. Добряков, О.В. Защиринская. – СПб.: Речь, 2007. – 279с.

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

УАХИТОВА Д. К.

учитель английского языка, Чернорецкая СОШ № 2, с. Набережное

На сегодняшний день, новая модель обучения соответствует всем требованиям современного общества, тем самым функция оценки приобретает новое уникальное значение, и цели оценки меняются. Теперь оценка является не только элементом, подчеркивающим недостатки, она должна быть устройством, предоставляющим постоянство в процессе повышения качества образования для каждого субъекта процесса обучения.

Условия к повышению качества образования, указанные в ежегодном Послании Президента Республики Казахстан народу, предопределили поиск новых форм и методов оценки [2, с. 15]. Эффективное внедрение новых образовательных стандартов общего среднего образования невозможно без системы оценки качества образования.

Сегодня оценка достижений учащегося должна найти доступ к уникальному уровню качественного обучения. Как же мы можем найти методы и формы оценивания соответствующим всем требованиям в соответствии с ГОСО РК?

На сегодняшний день система оценивания состоит в сравнении индивидуальных достижений ребенка с характерными критериями, основанными на компетентностном подходе. На основе этих подходов разработаны стандарты образования, выдвигающие требования для введения нового критерия в педагогическую практику образовательной системы оценки.

Критериальное оценивание – это подход, в рамках которого используются разные виды, формы и методы оценивания и самооценки. Изучим технологию критериально-ориентированного обучения (КОО). Данная технология заключается в том, что, варьирование видов заданий, формы их предъявления, видов помощи учащимся, позволяет достичь всеми учениками заданного

уровня, без усвоения которого невозможно дальнейшее полноценное обучение и развитие личности, вхождение в культуру современного общества.

Согласно модели КОО, различия в учебных результатах могут иметь место за пределами общего для всех образовательного результата, т.е. общеобразовательного минимума, над которым будут надстраиваться результаты последующего дифференцированного обучения [7, с. 14].

Модель КОО включает следующие элементы (этапы) [1, с.91]:

1 точно определяется эталон (критерии) усвоения темы (занятия), что выражается в перечне конкретных результатов обучения (целей обучения с определением уровней усвоения, требуемых программой);

2 подготавливаются проверочные работы – тесты;

3 учебный материал разбивается на отдельные фрагменты (учебные единицы).

Каждый фрагмент представляет собой целостный раздел учебного материала; помимо содержательной целостности ориентиром при разбивке на разделы может служить та или иная продолжительность изучения материала (2 – занятия, 2–3 недели). После выделения учебных единиц определяются результаты (критерии), которые должны быть достигнуты в ходе их изучения, и составляются текущие проверочные работы, позволяющие убедиться в достижении целей изучения каждой учебной единицы. Основное назначение текущих тестов – выявить необходимость коррекционных учебных процедур;

4 выбираются методы изучения материала, составляются обучающие задания;

5 разрабатываются альтернативные коррекционные и обогащающие материалы по каждому из тестовых вопросов. Описание технологии постановки целей урока было бы неполным без связи с возможными уровнями усвоения учащимися знаний, умений, навыков, развития опыта творческой деятельности. Можно выделить три уровня усвоения [5, с. 128].

1-й уровень – знакомство, различение. Это деятельность по узнаванию. Учащиеся могут выполнять ее только при повторном восприятии ранее усвоенной информации об объектах, процессах или действиях с ними.

2-й уровень – алгоритмический. Применение ранее усвоенного, репродуктивного, алгоритмического действия. Учащиеся

осуществляют его, самостоятельно воспроизводя и применяя информацию о ранее усвоенной ориентировочной основе выполнения данного действия.

3-й уровень – творческий. Применение ранее усвоенных знаний, умений для решения нетиповых задач. Это продуктивное действие, в процессе которого учащиеся добывают или субъективно новую информацию (новую только для себя), т.е. осуществляют эвристическую деятельность, или объективно новую, когда они действуют «без правил», но в известной им области, создавая иные правила действия, т.е. – исследовательскую деятельность.

Таким образом, под критериальным оцениванием понимается процесс оценивания, основанный на сравнении учебных достижений, учащихся с четко определенными, коллективно выработанными, заранее известными всем участникам образовательного процесса критериями, соответствующими целям и содержанию образования, способствующими формированию учебно-познавательной компетентности учащихся.

Подводя итог, можно отметить, что оценивание должно быть критериальным, оно не зависит от субъективной оценки учителя, а основными критериями выступают предполагаемые результаты, которые соответствуют учебным целям. Оценивается не учащийся, а результаты которых он добился. Критериальное оценивание делает оценку более прозрачной. Наличие критериев оценивания работ дает педагогу оперативную информацию для анализа и планирования своей учебной деятельности, возможность улучшить качество преподавания своего предмета и повысить результаты обучения. Ученики же осознанно подходят к выполнению различного рода заданий, принимают во внимание предложенные требования, прогнозируют собственный результат обучения и осознают успех и причины неудач, а, следовательно, повышается мотивация и интерес к изучению английского языка и, в целом, формируется и развивается навык учиться. Критериальное оценивание необходимо использовать в процессе обучения, за этим будущее.

ЛИТЕРАТУРА

1 Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языком. Лингводидактика и методика. - М.: Академия, 2004. – 336 с.

2 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы. Указ Президента Республики Казахстан от 7 декабря 2010 года № 1118

3 Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения. Дидактика и методика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., стер. – М.:Издательский центр «Академия», 2016. – 352 с.

4 Красноборова А. А. Критериальное оценивание как технология формирования учебно-познавательной компетентности учащихся // Автореф. канд. дисс Нижний Новгород – 2010 – 140 с.

5 Международные исследования PISA : Национальный отчет по итогам международного исследования PISA-2009 в Казахстане/ 2010 // Электронный ресурс. – Режим доступа: naric.kz/index-49.php.htm.

6 Национальный отчет НЦОКО МОН РК «Результаты международного исследования PISA-2009» // Электронный ресурс. – Режим доступа: rgento.edu-kost.kz/ru/component.

7 Система критериального оценивания учебных достижений учащихся. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 80 с

8 Система оценивания_знаний: качества освоения образовательных программ учащимся, важнейший элемент образовательного процесса // Электронный ресурс. – Режим доступа: wiki.ru.wikipedia.org/wiki.

9 Современные образовательные технологии в области обучения иностранным языкам и культуре: Курс лекций / И. А. Краева и др. – М.: ИПК МГЛУ «Рема», 2017. – 292 с.

ОСОБЕННОСТИ И ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ МОТИВАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ПОДРОСТКОВ

ХАСЕНОВА А. Т.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

ПИГОВАЕВА Н. Ю.

доктор PhD, ассоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

Мотивация является многогранным и сложным феноменом и по праву занимает важное место в психологической науке в силу своего влияния на развитие личности. Стоит отметить ведущую роль мотивации в педагогической сфере, так как мотивация является одним из условий успешного обучения и воспитания подрастающего поколения. Следовательно, знания в области формирования и особенностей мотивации могут в перспективе способствовать

эффективному выстраиванию педагогического процесса и развитию устойчивых и положительных качеств личности воспитуемого. «Отсюда следует, что существенно важным для воспитания является то, какие именно мотивы станут для человека ведущими. Именно они определяют направленность личности человека, наличие или отсутствие у него общественной активности, словом, все то, что характеризует целостный облик человека с его конкретно-историческими особенностями» [1, с. 4].

Мотивация и ее составляющие изучались многими учеными и на нынешний день мы имеем множество трактовок и теорий, описывающих ее понятие и структуру. «Мотивация», «мотив», «стимул», «мотивационная сфера» - все эти ключевые слова имеют синонимичное значение и рассматриваются в исследованиях как смежные явления. Под мотивацией, в целом, принято понимать ту силу, которая побуждает человека к определенному действию. В. Г. Асеев пишет о мотивации: «Понятие мотивации у человека, по всеобщему признанию, включает в себя все виды побуждений: мотивы, потребности, интересы, стремления, цели, влечения, мотивационные установки, или диспозиции, идеалы и т.д. В наиболее широком смысле мотивация иногда определяется как детерминация поведения вообще» [2, с. 7].

В психологии традиционно отмечают две разновидности мотивации - внутренняя и внешняя. Внешняя мотивация появляется у человека тогда, когда его побуждают к определенному действию условия извне. Внутренняя мотивация в свою очередь обусловлена внутренними осознанными побуждениями. «В отличие от внешних мотивов внутренние мотивы зависят от факторов, которые содержатся в самой учебной деятельности. Под внутренними мотивами мы понимаем познавательные мотивы, источником которых выступает осознанная познавательная потребность, удовлетворяемая в учебной деятельности. Познавательный мотив придает этой деятельности особый личностный смысл, благодаря чему изучение учебного предмета приобретает для учащегося самостоятельную ценность. Психологи подчеркивают, что для того чтобы учебная деятельность осуществлялась полноценно, одновременно должны действовать и внутренние, и внешние мотивы. В качестве последних при обучении иностранному языку могут быть использованы как широкие социальные, так и узколичностные положительные мотивы: «поурочный балл», контроль,

обеспечивающий знание результатов выполняемой деятельности, подкрепление успехом и т.д.» [3, с. 35].

Формирование мотивации в онтогенезе также можно назвать сложным и комплексным процессом, при котором личность в течение своего развития с самого рождения претерпевает изменения. В процессе этих изменений строение мотивации человека становится более сложным, обретая на каждом этапе новые элементы.

Рубинштейн С. Л. писал: «Мотивы человеческой деятельности чрезвычайно многообразны, проистекая из различных потребностей и интересов, которые формируются у человека в процессе общественной жизни. В своих вершинных формах они основываются на осознании человеком своих моральных обязанностей, задач, которые ставит перед ним общественная жизнь, так что в своих высших, наиболее сознательных проявлениях поведение человека регулируется осознанной необходимостью, в которой оно обретает истинно понятую свободу» [4, с. 624].

В. Г. Асеев описывал этот процесс так: «Среди основных тенденций онтогенетического развития мотивации необходимо отметить уже упоминавшийся выше переход от аморфной одноуровневой системы побуждений к иерархически построенной; от простого, однокомпонентного строения побуждений к сложному. Многокомпонентному и в частности двухмодальному, строению; переход от узкой временной сферы действия побуждений и соответствующей сферы функционально-энергетической и содержательно-смысловой интеграции побуждений ко все более широкой интеграции» [2, с. 70].

Иными словами, мотивационная сфера человека с рождения имеет упрощенную форму, которая с годами разветвляется в более сложные психические процессы. Изучение этих процессов у подростков и оказание должного влияния на него со стороны педагога может положительно сказаться на личностном развитии учащихся и их успеваемости в учебе. Как считает Л. И. Божович «Формирование потребностей и мотивов происходит не стихийно. Этим формированием надо управлять, а для этого необходимо знать законы развития потребностей и условия перехода примитивных потребностей в более высокие формы мотивации поведения» [1, с. 4].

Изучая особенности формирования мотивов у детей и подростков было обнаружено отличие в появлении мотивов в зависимости от возраста ребенка. Дети младшего школьного возраста находятся в основном под влиянием своих предпочтений,

которые и порождают мотив к действию. Например, при возможности выбора занятия, ребенок будет отталкиваться от своего отношения к действию, он маловероятно будет учитывать внешние обстоятельства, требования и ожидания. Подростки в свою очередь испытывают затруднения если перед ними стоит выбор между занятием желанным и тем занятием, которое должно быть сделано или которое имеет для подростка какую-либо практическую ценность.

Л. И. Божович пишет: «Все эти мотивы учения могут быть подразделены на две большие категории. Одни из них связаны с содержанием самой учебной деятельности и процессом ее выполнения; другие – с более широкими взаимоотношениями ребенка с окружающей средой. К первым относятся познавательные интересы детей, потребность в интеллектуальной активности и в овладении новыми умениями, навыками и знаниями; другие связаны с потребностями ребенка в общении с другими людьми, в их оценке и одобрении, с желанием ученика занять определенное место в системе доступных ему общественных отношений» [1, с. 24].

Таким образом можно сделать вывод, что на формирование мотивов к учебной деятельности у ребенка в первую очередь влияет значимость деятельности в его глазах и эмоции, которые возникают по отношению к этой деятельности. В. Г. Асеев считал, что: «Мотивация теснейшим образом связана с эмоциями. Эмоционально-ценностное отношение человека к миру, оценочные отношения выражают значимые для человека моменты и составляют ту общую обширнейшую сферу, в пределах которой развертываются не только пассивно-эмоциональные процессы, переживания, но и активно-действенные, актуальные мотивационные процессы. Мотивация поведения принципиально невозможна вне пределов эмоциональной, мотивационно-ценностной сферы» [2, с. 9.]

Зарубежный ученый Р. Перкун предлагает способы оказывающие положительный эффект на эмоциональный климат в классе. Он призывает педагогов прислушиваться к эмоциям учащихся, давать им право на их выражение, создавать благоприятный психологический климат во время урока и самому испытывать положительные эмоции от процесса обучения [5, с. 6–29].

Исходя из вышеизложенного, педагог должен быть способен организовать учебный процесс так, чтобы вызвать у учащихся положительный эмоциональный отклик и тем самым вызвать у них побуждение к учебной деятельности.

Говоря о обучающихся старшей школы, с возрастом на развитие их мотива помимо эмоционального аспекта и содержания учебной деятельности начинают оказывать влияние более обширные факторы. Л. И. Божович на этот счет пишет: «В отличие от подростков, у которых широкие социальные мотивы учения связаны прежде всего с условиями их школьной жизни и содержанием усваиваемых знаний, у школьников старшего возраста мотивы учения начинают воплощать их потребности и стремления, связанные с их будущей позицией в жизни и с их профессиональной трудовой деятельностью. Старшие школьники – это люди, обращенные в будущее, и все настоящее, в том числе и учение, выступает для них в свете этой основной направленности их личности. Выбор дальнейшего жизненного пути, самоопределение становятся для них тем мотивационным центром, который определяет их деятельность, поведение и их отношение к окружающему» [1, с. 27].

Старшие школьники больше опираются на мнение своих сверстников, им важно иметь свою позицию в том обществе, в котором они находятся – это начинает определять характер и направленность их поведения, и в частности мотивов. На этом этапе перед побуждением к тому или иному действию школьники могут переживать внутренний конфликт между противоречащими друг другу потребностями – между потребностью, сформированной за счет личного отношения и эмоций и потребностью обусловленной внешними объектами, такими как похвала учителя, оценка товарищей, перспективы будущего и т.д.

В. Г. Асеев описывает это явление так: «В процессе волевой борьбы побуждений, для которой характерно противоречие сознательной и импульсивной тенденций, формируются два мотивационных образования, которые в определенном смысле прямо противостоят друг другу. Причем 10 из них, которое представляет сознание, разум, совесть подростка, нередко не может удержаться на позиции объективной, беспристрастной оценки обстановки, а стремясь противостоять и динамически преодолеть импульсивную тенденцию, представляет собой как бы негативное ее отражение. Всякого рода нейтральные и смягчающие этот конфликт соображения нередко отбрасываются как могущие ослабить волевое побуждение и усилить Импульсивное влечение. Именно поэтому в напряженной волевой борьбе подросток нередко впадает в крайность, намеренно заостряя и поляризуя конфликт, пытаясь тем самым мобилизовать динамические возможности имеющихся

побуждений, доводы сознания, интеллекта на преодоление неразумного влечения» [2, с. 70].

В данной ситуации перед педагогом стоит задача в формировании правильных побуждений у воспитуемых путем информирования и предложения им норм поведения как в намеренноорганизованных, так и в стихийных ситуациях. Л. И. Божович подчеркивает необходимость контролировать этот процесс и пишет: «Умение образовывать намерения и действовать в соответствии с ними является сложным психологическим актом, меняющим характер мотивационной сферы человека, вносящим произвольность в управление своими потребностями и мотивами» [1, с. 47].

Одним из вариантов, способствующим усилить контроль над своими намерениями, является контакт с значимыми для учащегося людьми. Люди, играющие важную роль в жизни школьника, оказывают колоссальное влияние на его отношение к окружающему миру. Исследователь Жаклин Эклс провела параллель между отношением родителей к какой-либо деятельности и отношением к ней их детей. В результате была замечена тенденция на схожесть взглядов родителей и детей на одну и ту же деятельность. Таким образом, родители могут увеличивать значимость учебного процесса в глазах школьников, тем самым формируя их мотив к активному участию в нем.

Другой важной составляющей в формировании мотива является постановка цели. Еще Аристотель отмечал важность наличия цели: «Именно движет то, чего хочется, и благодаря этому приводит в движение рассудок, так как желаемое представляет исходную точку для (практического) ума» [6, с. 106].

«Мотив человеческих действий естественно связан с их целью, поскольку мотивом является побуждение или стремление её достигнуть. Но мотив может отделиться от цели и переместиться: 1) на саму деятельность, как это имеет место в игре, где мотив деятельности лежит в ней самой, или в тех случаях, когда человек делает что-нибудь «из любви к искусству», и 2) на один из результатов деятельности. В последнем случае побочный результат действий становится для действующего лица субъективно целью его действий. Так, выполняя то или иное дело, человек может видеть свою цель не в том, чтобы сделать именно данное дело, а в том, чтобы посредством этого проявить себя или выполнить свой общественный долг» [4, с. 623].

Л. И. Божович, проводя эксперимент с детьми отметила: «Постановка цели разительно меняет то настроение, с которым дети выполняют работу. Наличие цели как бы делает для многих детей всю деятельность эмоционально более приятной. Об этом можно судить и по выражению лица, и по поведению ребенка. Если до постановки цели дети производили впечатление вялых, унылых, скучающих, выполняющих тягостную для них работу, то теперь большинство детей оживлялись, делали все быстро, с улыбкой, весело, организованно. Некоторые дети даже сами говорили об этом: «сегодня было легко работать», «сегодня было приятно» и т. д.» [1, с. 61].

Делая вывод из вышеперечисленных утверждений, можно отметить, что педагогу необходимо четко ставить цель либо побуждать учащихся определить цель самим. Необходима цель как занятия, так и отдельных его этапов, что поможет учащимся лучше ориентироваться в процессе учебной деятельности и минимизировать возможность внутреннего конфликта побуждений. «Механизм действия ограничительной цели заключается в том, что она позволяет разрешить имеющийся у ребенка конфликт между стремлением выполнить важное дело (неудовлетворение которого вызывает у него неприятные переживания) и стремлением прекратить надоевшую деятельность» [1, с. 71].

Следующим фактором, участвующим в процессе формирования побуждения, является самооценка. Так ее важность описывает Л. И. Божович: «Усваивая требования окружающих, вырабатывая собственную оценку окружающего и самооценку, дети постепенно эмансипируются от непосредственного влияния ситуации. Главным стимулом их психического развития с возрастом становится не только стремление получить одобрение окружающих... но и потребность выполнить собственное требование к себе и быть на уровне тех задач, которые они сами перед собой ставят» [7, с. 15].

Беря во внимание влияние самооценки учащегося в мотивационной сфере, педагогу важно создать условия, при которых у школьников будет развиваться адекватная и положительная самооценка. Задача педагога заключается в том, чтобы побудить школьников к самоанализу, научить их выявлять свои сильные стороны, давать и принимать обратную связь по выполненной работе.

Делая вывод касательно мотивации и особенностей ее формирования у подростков стоит еще раз подчеркнуть, что контроль и участие педагога в этом процессе имеют большое

значение. Грамотно выстроенные мотивы оказывают влияние не только на успешность школьника в учебе, но и на его устойчивые черты характера, которые безусловно положительно скажутся на его дальнейшей жизни. Поэтому проблемы формирования положительной мотивации обучающихся требуют к себе детального внимания, обширного научного исследования и дальнейшего поиска новых путей решения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благоннадежиной. Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М.: «Педагогика», 1972. – 352 с.
- 2 Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М.: Издательство «Мысль!», 1976 – 158с.
- 3 Медведева Л.Г. Влияние эмоционального и мотивационного компонентов на процесс обучения иностранному языку (профессионально-ориентированное обучение).
- 4 Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии – Издательство: Питер, 2002 – 720 с.
- 5 Pekrun R. Emotions and Learning. EducationalPractices, 2014, no. 24.
- 6 Аристотель. О душе. –М.: Государственное социально-экономическое издательство – 1937.
- 7 Божович Л. И. О некоторых проблемах и методах изучения личности школьника. Сборник «Вопросы психологии личности школьника». – М.: Издательство АПН РСФСР, – 1961.

КАЗАХСКИЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ КАК ОТРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО КОДА

КСЕМБАЕВА С. К.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

ХАСЕНОВА Д.

магистрант, кафедра «Педагогика и психология», Торайгыров у.ниверситет,
г. Павлодар

Современное состояние развития образования и науки напрямую связано с возрождением национальных культур, духовных ценностей, сохранение национального кода граждан Казахстана.

Особое внимание приобретают проблемы воспитания и обучения. Согласно Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы (1) все уровни образования строятся на едином идеологическом и целостном подходах. Важную роль здесь играет нравственное наследие Ельбасы – программные статьи «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» и «Семь граней Великой степи». Будет продолжен проект «Ұлы дала мұрагерлері», включающий общереспубликанскую экспедицию «Туған елге тағзым», социальные проекты «Тарих тағылымы» (изучение истории городов и аулов улиц и личностей внесших вклад в развитие государства) и «Қазақ мәдениетінің антологиясы» (изучение национального фольклора через творчество акынов, жырау, күйші). Ельбасы убежден «у народа, который помнит, ценит, гордится своей историей, - великое будущее, гордость за прошлое, прагматичная оценка настоящего и позитивный взгляд в будущее – вот залог успеха нашей страны» [2].

В осмыслении исторического прошлого нравственных и воспитательных аспектов важное значение имеет творчество и богатое наследие казахских мыслителей, педагогов, философов таких как: Асан-Қайғы, Шалкииз-жырау, Бухар-жырау, Ақан-Сері, Шал-Ақын, Шакарим, Юсуф Баласагуни, Махмуд Кашгари, Ахмет Яссауи и многие другие. Их труды обогатили отечественную историю и просвещение.

Проведем небольшой анализ трудов казахских мыслителей. Для нас важно их отношение к проблемам воспитания и обучения. Именно с этой позиции и хотим провести небольшой анализ отобранных нами произведений.

В первую очередь хотелось бы обратить внимание на труды Юсуф Баласагуни. Образование он получил в признанных культурных центрах того времени - Фарабе, Кашгаре, Бухаре. Что очень важно, он в совершенстве владел арабским и персидским языками, проработал философские и научные сочинения по различным отраслям знания. Широко образованный, умудренный жизненным опытом, он прибыл в Кашгар и здесь в течение восемнадцати месяцев напряженной работы написал большое поэтическое произведение. По сведениям турецкого философа Р. Р. Арата, автору к моменту завершения поэмы было около 54 лет. Если верить этому, то Юсуф Баласагуни родился в 1015–1016 гг. По мнению другого исследователя тюркоязычной поэзии А. Дильчара дата его рождения определяется 1018 г. Свое знаменитое произведение он посвятил Табгач-Богра-Кара-Хакан-Али Хасану из династии Караханидов. Как показывает анализ литературы, в культурно-языковом отношении Юсуф Баласагуни является общим предком тюркоязычных народов. Его философско-дидактическая поэма на арабском языке «Кудатту билиг» («Благодатное знание»), в настоящее время становится объектом социально-педагогического осмысления, в поэме рассматривается смысл жизни, роль и место человека в мире, детали быта кочевников и охотничьего обихода. Выражение философии в поэтической форме было средневековой восточной традицией, произведение изобилует изречениями, пословицами, поговорками и фразеологическими оборотами. Основные положения произведения – Сила Разума, польза Знаний, значение науки в развитии человеческого общества [3].

Этнолог Махмуд Кашгари внес неоценимый вклад в культурное наследие Казахстана. Он много лет путешествовал по разным землям с целью записать легенды, красивые истории тюркских народов, особенности их языка. Энциклопедический труд «Словарь тюркских наречий» содержит топонимы, этнонимы, термины: родства, астрономические, военные, медицинские, религиозные и другие; названия блюд и напитков, животных, птиц, месяцев, дней недели; этические и эстетические нормы поведения того времени; исторические события и даты на территории Казахстана и Средней Азии. Сведения транслируются через пословицы, поговорки, устные наречия. Целью произведения было просветительство и разъяснение понятий сущности человеческого бытия.

Признанный мыслитель, поэт-мистик и религиозный проповедник Ходжа Ахмет Яссауи, чье произведение «Книга

мудрости», написанная на старотюркском языке с кыпчакским диалектом является духовным достоянием всех тюркских народов. Оригинал книги не сохранился, до нас дошли копии сделанные в 15-16 веках. Философская система, рассматриваемая Ахметом Яссауи, в духовном познании и мировоззрении тюркских народов стала играть главную роль. Тюркские народы с помощью суфизма познали восточную философию, философию мировой религии, и стали верить в аллаха, и уже не молились Тенгри [4].

Стремление к развитию искусства слова проявлял в своем творчестве «Улу жырши» («Великий жырау»), так прозвал народ Кетбуга-жырау за его знаменитый кюй «Аксақ – құлан – Жоши хан» («Хромой кулан – Джучи хан»). Его легендарная предистория по сегодняшний день живет в казахском народе [5].

Идея гуманизма, воспитания и образования, философско-дидактические жанры находят отражения в произведениях мыслителя – жырау, композитора, поэта-философа Асана Кайгы (6). Общественные условия всегда являются главным фактором формирования направленности личности. Психолого-педагогические идеи философа-утописта часто переплетаются с морально-этическими размышлениями. Его творчество передает сущность человека, характеризуется непреклонная воля, человечность.

Акыны, жырау, баксы, поэты, являясь носителями своего языка, закрепляя свои представления об окружающей действительности, использовали язык как основное средство письменно-языковой коммуникации, а также конвенциональной и концептуальной ориентации человека в обществе.

Огромная роль в развитии духовного наследия казахского народа принадлежит известным казахским просветителям и общественным деятелям. Идеи принципа народности проходят красной нитью во всех их произведениях.

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы. Постановление Правительства РК от 27 декабря 2019 года за № 988.

2 Назарбаев Н.А. Семь граней Великой степи.-Астана, Аккорда, 21 ноября 2018 года.

3 Актембеков К. Пути становления и развития казахской педагогической печати (1870-1941), дисс.на соиск.уч.степ.канд. пед.н.-Алма-Ата, 1987 год.-306.

4 Джунусбаев С.М. Развитие просвещения в Южном Казахстане в конце 19-начале 20 вв.- дисс.канд.пед.н.-Алматы, 2006 год, 147 с.

5 Тынышпаев М. История казахского народа. Алма-Ата, 1993 г. 23 с.

6 Дулатова Д.И., Нуртазина И.Д. К истории просвещения в Казахстане и Средней Азии в 19 начале 20 вв.//Казахстан в начале 20 века: методология, историография, источниковедение. Алма-Ата, 1991, 51 с.

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ В ШКОЛЕ

ХИТРИК Д. А., КУСАИНОВА У. Б.
студенты, Торайгыров университет, г. Павлодар

Вопрос о социализации школьников стоит неразрешенным не только в педагогике, но и в социологии и психологии. С развитием мира изменяются все его составляющие, в том числе и образование. В содержании обновленной системы образования главной задачей стоит развитие личностных качеств ребенка. Это подразумевает под собой процесс социализации путём их приобщения к культуре, нации [1].

Социализацией называют процесс развития человека во взаимодействии с окружающим его миром, процесс вхождения индивида в общество [2]. Современные дети охотно строят отношения со сверстниками, педагогами и родителями. В младшем школьном возрасте они становятся более активными и самостоятельными. Школьники уже имеют социальную уверенность, умеют отстаивать своё мнение и проявляют личностные качества. Образование помогает им развиваться в правильном направлении, проявляет к каждому ребенку индивидуальный подход и интерес. Начальное образование имеет исключительно важное значение в социальном развитии школьников, ведь они проводят большую часть времени в школе, со школьными друзьями.

Несмотря на то, что проблему социализации детей рассматривали многие учёные (Л. С. Выготский, Е. В. Рылеева, Р. С. Немов, Д. Б. Эльконин и др.), тема остаётся актуальной, ибо общество каждый год изменяется в значительной мере. Внесение

вклада в образование новыми методиками, тестированиями необходимы, ведь они помогут социализироваться школьникам в среде обучения.

В процессе социализации, особенно младшего школьника, существует необходимость включения педагога. В его задаче стоит понимание ребенка, оказание помощи, создание комфортной обстановки. Всё это поможет ребенку самореализоваться, он усвоит социокультурные нормы, обогатит свой опыт, и в итоге будет развит в социальном плане. Хотя ребенок и уже самостоятелен, его необходимо направлять, помогать, и в это время будет проще скорректировать его отклонения. Успешность социализации зависит от того, что он делает в процессе обучения. В идеале ученик должен уметь работать в разных видах деятельности, и деятельность должна быть разнообразна. Эта деятельность для ребенка должна быть интересна, увлекательна, когда ему самому комфортно участвовать. Если педагогу не хватает уроков для осуществления каких-то идей, то всегда есть внеурочная деятельность – это настоящая и наилучшая возможность социализировать ребенка.

Мы провели исследование, чтобы выявить уровень социализации первоклассников, ведь поступление в школу является переходом к новому образу жизни – у них появляется новый вид деятельности, круг общения, кругозор. В этот момент важно присутствие педагога, родителей и работа психолога, ведь по результатам многих исследований, в этом возрасте у детей появляются психологические трудности, эмоциональные трудности и нарушение поведения. Для нашего исследования, мы попросили о помощи коллег по первой специальности - учителей начальных классов, города Экибастуз. В нём приняли участие классы 1 «А», 1 «Б» и 1 «Г» школы № 5, всего учащихся было 68. Мы использовали тест «Выявление школьной тревожности Е. Р. Гореловой» [3] и методический тест А. Эткинда [4]. Помимо этого, мы в течение двух недель измеряли эмоциональный настрой учащихся и выявили у каждого ученика степень его адаптации.

Таблица 1 – Тест «Выявление школьной тревожности Е.Р. Гореловой»

Всего учащихся	Настроение	Идешь в школу	На уроках	Послеуроков
68	Веселое	56	28	60
	Нормальное	10	15	7
	Грустное	2	13	1

В результате теста, настроение перед школой и на уроках у большинства детей веселое, дети умеют распределять учебное время со свободным. Дети с таким же настроением покидают школу. Возможно, они всё ещё не привыкли к учебной деятельности и к новым требованиям. Учащиеся признаются, что они хотят расширить свой круг общения.

Таблица 2 – Эмоциональный настрой

Класс	Количество учеников	Положительный		Отрицательный		По-разному	
		Неделя 1	Неделя 2	Неделя 1	Неделя 2	Неделя 1	Неделя 2
1 «А»	25	21 %	79 %	39 %	11 %	40 %	10 %
1 «Б»	22	20 %	69 %	80 %	31 %	0	0
1 «Г»	21	14 %	50 %	81 %	23 %	5 %	22 %
Итого:	68	55 %	198 %	200 %	65 %	45 %	32 %

По таблице можно проследить улучшение настроения учащихся в течение второй недели. Это происходит в связи с тем, что в работу учителя входит помощь в социализации учащихся. И для этого они в первую половину учебного года используют следующие методики: «Лесенка», «Что такое хорошо и что такое плохо», также проводились внеклассные мероприятия «Урок толерантности» и т.д.

Таблица 3 – Степень адаптации

Класс	Приняло участие в тестировании	Лёгкая	Средняя	Тяжёлая
1 «А»	25	64 %	36 %	0
1 «Б»	22	30 %	70 %	0
1 «Г»	21	52,4 %	47,6 %	0
Итого:	68	48 %	52 %	0

В результате исследования, у первоклассников были выявлены два уровня адаптации:

48 % – лёгкая степень адаптации, 35 детей положительно относятся к школе, предъявляемые требования воспринимают адекватно; учебный материал усваивают легко; прилежны, внимательно слушают указания и объяснения учителя.

52 % – средняя степень адаптации, 33 ребенка также положительно относятся к школе, ее посещение не вызывает отрицательных переживаний; переживания связаны только с ссорами с одноклассниками. Они жалуются, что чаще не высыпаются перед школой и приходят с плохим настроением.

Детям нравится учиться, получать новые знания, они проявляют интерес ко всему новому. Негативных эмоций к школе дети не испытывают. Адаптация обучающихся проходила хорошо. В целом поставленные задачи выполнены.

ЛИТЕРАТУРА

1 Электронный ресурс: gpro2025ru.pdf (aktobecontrol.gov.kz) (дата обращения: 10.10.2021)

2 Электронный ресурс: Мудрик А.В. Социализация человека. pdf (yandex.kz) (дата обращения: 10.10.2021)

3 Электронный ресурс: skringovaja_diagnostika_1-kh_kl_v_period_adaptac.pdf (yandex.kz) (дата обращения: 13.10.21)

4 Электронный ресурс: 170.pdf (miu.by) (дата обращения: 13.10.21)

ЖАСӨПІРМДІК ШАҚТЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ЧУЖАЕВА А. А.

студент, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ТАЙБОЛАТОВ Қ. М.

оқытушы, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КАРМЕНОВА К. А.

оқытушы, Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, Семей қ.

«Жасөпірмдік шақ – бала дамуының ең қиын шағы», – деп ойлайтын адамдар өте көп. Алайда мен осы оймен толықтай келісе алмаймын. Себебі әрбір жаста өзіндік қиыншылықтар мен керісінше жақсылықтар бар. Меніңше әрбір жас өзінше ерекше. Ал енді жасөпірмдік шақты қарастырып көрейік.

Жасөпірмдік шақ – бала кезеңінен ересектік кезеңіне ауысатынын кез. Заманауи жасөпірмдер ата-аналары да жасөпірм болғандаөмір сүрген кезге қарағанда өте қиын әлемде өмір сүріп жатыр. Отандық ғалым М. Қ. Бапаева «Даму психологиясы» оқулығында жасөпірмдік кезеңді 11–12 жастан басталып 14–15

жаста аяқталады деп көрсеткен [1]. Егер жас шекарасын максималды кеңірек қарастырсақ онда ол 11–17 жасқа дейін созылады. Және өз ішіненен кіші жасөспірімдер (5–7 сыныптар) мен үлкен жасөспірімдер (8–9 сыныптар) болып бөлінеді. Жалпы адам өмірінің бұл кезеңінде физиологиялық жағынан көптеген өзгерістер болады. Олар жыныстық жетілуі мен дененің тез өсуіне байланысты. Қанмен қамтамасыз ету қиындайды, сондықтан жасөспірімдер жиі бас ауруына шағымданады және тез шаршайды. Қозу процесі тежелу үдерісінен басым, қозғалыстың жоғарылауы, жүрек пен қантамырларының өсуінің теңгерімсіздігі, эндокриндік өзгерістер, қозғалтқыш аппараттың қайта құрылымдануы және т.б. [2].

Осылардың барлығы жасөспірімдер психологиялық өзгерістерге алып келеді: көңіл күй мен реакциялардың күр өзгеруі, жасөспірім әлсіздікті, ашуды, ұялшақтықты, ыңғайсыздықты сезінеді. Көбінесе жасөспірім ебедейсіз болып көрінеді. Инстинкт пен эмоцияны бақылау күшейеді. Біздің ойымызша жасөспірімдер әлемді басқаша қабылдайды, өз дегенінен қайтпайды, қырсықтықтанытады, оларды бірденені жасауға итермелесе ашуға булығыады, басқаша ойлайды. Басқа жағынан қарасақ техникалық құралдарды жеңіл игереді, ақпаратты тез қағып алады, бірақ қазіргі жасөспірімдердің денсаулығы күрт төмендеп кеткен, ми аймақтарының дамуы тежелген яғни, еріктік саласы, зейіні бұзылған, гиперактивтілік синдромы бар. Жасөспірімнің ең негізгі қажеттілігі достарымен, құрдастарымен араласу. Себебі олармен қарым-қатынас жасау жасөспірім үшін өзін іздеу, өзін тану, жеке басын реттеу болып табылады. Яғни бұл өмір кезеңінде өзін-өзі тану қажеттілігі пайда болады. Бала «Мен кімін? Мен не қалаймын? Мен не істей аламын? Мені басқа адамдармен қалай салыстыруға болады?», – деген сұрақтарға жауап іздейді. Сөйтіп басқа адамдармен арласу арқылы жасөспірімнің өзін-өзі бағалауы қалыптасады. Демек достары, отабасы, жақындары баланың бойындағы қандай да бір қасиеттерді мадақтап жатса онда болашақта оның өзін-өзі бағалауы жеткілікті деңгейде болады. Ал егер керісінше осы бір дамудың ең нәзік кезеңінде балаға «сен ақымақсың», «сенінің қолыңнан ештеңе келмейді», «қандай баяусың» сынды сөздер айтылатын болса онда әрине ол осыған шынайы сеніп, өскенде бұл айтылғандарға сәйкес болуға тырысады және осындай адам өзін бағалай алмайды. Басқалардан кем санап, өмірді өзі қалағандай сүре алмайды. Осы жастың қарама-қайшылығы ретінде жасөспірімнің үлкендерден тәуелсіз болу үшін ересек болу ниеті мен нағыз ересектік сезімінің жетіспеуін айтуға болады. Бір жағынан

жасөспірімді бала мес, екінші жағынан әрдайым жауапкершілікті өз мойнына алуға дайын емес. Осы жаста балада көптеген қорқыныштар болуы мүмкін. Мысалы: максимализм нәтижесінде сәтсіздік пен айыптаудан қорқу, сыртқы келбетіне байланысты өзін басқалармен салыстыру, жалғыздықтан, болашақта не болатынын білмей содан қорқу. Психологтар бұл жасты «5 жоқ уақыты деп атайды». Өйткені балалар:

- кеңес тындағысы келмейді.
- үй шаруасын жасағысы келмейді.
- сабақ оқығысы келмейді.
- өзінен соң жинамайды.
- уақытылы үйге келмейді.

Біздің ойымызша жасөспірімнің тәрбиесіне аса мән беру керек. Алайда барлық отбасылар солай ойламайтын сияқты. Себебі қазіргі қоғамда баласын тастап кететін, ұрып соғатыннан бастап, жақсы көрседі айта алмайтын, баласын қолдамайтын ата-аналар баршылық. Балалар отбасындағы зорлық-зомбылық көріністерін көреді немесе оларды әкелер, әгей әкелер және басқа ересектер ренжітеді. Жасөспірімдердің көпшілігі мектептегі зорлық-зомбылық көріністерін жиі көретіндерін мойындайды. Кейбір жасөспірімдердің өздері зорлық-зомбылық, соның ішінде кісі өлтіру әрекеттерін жасайды. Кейбіреулері керісінше өз-өзіне қол жұмсайды. Көптеген мектептер зорлық-зомбылық толқыны болды. Бұның себебі, жасөспірімдердің сезімталдығының артуының салдары деген ойдамын және әрине бұл олардың ішкі рухани әлемін бұзады. Жасөспірімдік шақта жиі кездесетін ол – агрессивтілік. Агрессия деңгейін анықтау бойынша зерттеу жүргіздік. Зерттеуге 51 жасөспірім қатысты. Зерттеу әдістемесі: А. Басс пен А. Даркидың агрессивтілікті анықтау сауалнамасы .

Қойылған міндеттерді шешу үшін А. Басс пен А. Дарки ұсынған жасөспірімдердің девиантты мінез-құлқының көріну деңгейін диагностикалау әдісі қолданылды, бұл әдіс агрессиясының ауырлығын анықтауға мүмкіндік беретін мәлімдемелер тізімін қамтитын сауалнама болып табылады [3].

Нұсқаулық: «Сіздің назарыңызға мәлімдемелер тізімі ұсынылады, егер сіз осы мәлімдемемен келіссеңіз, «иә» немесе келіспесеңіз «жоқ» деп жауап беріңіз. Агрессияның көріністерін саралайтын әдістемесінде жауаптар бойынша келесі түрлері негізгі болып анықталады:

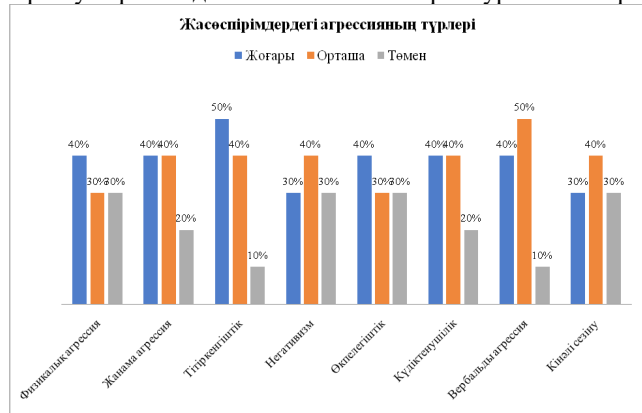
- 1) физикалық агрессия – басқа біреуге бағытталған физикалық күшті қолдану;
- 2) жанама агрессия – басқаға бұрмаланған жолмен бағытталған немесе ешкімге бағытталмаған агрессия түрі;
- 3) тітіркену – (дөрекілік, саңырау) жағымсыз сезімдер, кішкене тітіркенуге жауап беруге дайын;
- 4) негативизм – пассивті қарсылықтан белсенді күреске дейін тоқтатылған дәстүрлер мен заңдарға қарсы оппозициялық әдет (өз көзқарасын басқа көзқарасқа қарсы қою);
- 5) ашуланшақтық – жақындарының нақты және ойластырылған іс-әрекеттеріне қызғаныш пен жеккөрушілік;
- 6) күдік – басқалар жоспарлар жасайды және зиян келтіреді деген тұжырымдары бар адамдарға қатысты сенімсіздік пен сақтықты білдіру;
- 7) вербальды агрессия – теріс эмоцияларды ауызша жауаптар арқылы сыртқа шығару (айқайлау, шынғыру);
- 8) кінәні сезінуі – өзін нашар сезініп, өзіндік бағалауы төмендеп, оның өкінуі.

Нәтижелерді өңдеу баллмен жүргізіледі. Ережелермен келісулер саны есептеледі. Агрессивтілік нормасы – оның индексі 17-ден 25-ке дейінгі аралықта.

Тиімді талдау үшін трендтердің көріну деңгейлері әзірленді:

- төмен – 0-ден 17-ге дейін бекітулермен келісім;
- орташа – 17-ден 25-ке дейін келісім;
- жоғары – 25-тен 75-ке дейін мақұлдау.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер 1-суретте келтірілген.

Сурет 1 – Жасөспірімдердегі агрессияның түрлері

Ұсынылған нәтижелерден физикалық агрессияның жоғары деңгейі жасөспірімдерде 40 %-ды және орташа деңгейі 30 %-ды, төмен деңгейі 30 %-ды құрады. Жанама агрессивтіліктің жоғары деңгейі 40 %-ды, орташа деңгейі 40 %-ды, төмен деңгейі 20 %-ды құрады. Жасөспірімдерде тітіркенудің жоғары деңгейі 50 %-ды, орташа деңгейі 40 %-ды және төмен деңгейі 10 %-ды құрады. Негативизмнің жоғары деңгейі 30 %-ды, орташа деңгейі 40 %-ды және төмен деңгейі 30 %-ды құрады. Өкпелегіштіктің жоғары деңгейі 40 %, орташа деңгейі 30 % және төмен деңгейі 30 % құрады. Күдіктенушіліктің жоғары деңгейі 40 %, орташа деңгейі 40 % және төмен деңгейі 20 % құрады. Вербальды агрессияның жоғары деңгейі 40 %, орташа деңгейі 50 % және төмен деңгейі 10 % құрады. Кінәні сезінудің жоғары деңгейі 30 %, орташа деңгейі 40 % және төмен деңгейі 30 % құрады.

Осылайша, жүргізілген зерттеу жұмыстары жасөспірімдермен девиантты мінез-құлықтың алдын-алуға байланысты және түзетушілік жұмыстар жүргізу қажет екендігін айқындайды.

Бұл жасөспіріммен қарым-қатынаста қолдануға болатын бірнеше ережелер тізімі:

– Оның тандауын құрметтеңіз. Егер ол қымбат нәрсесені алса, содан кейін ақшасыз қалатынын біліп сонда да осындай шешім қабылдаса рұқсат етіңіз. Себебі ол өзінің тандауы. Егер ол күні бойы қыдырып, түнде ұйықтамай сабақ істегенді қаласа немесе қонаққа барғысы келмесе қыстамаңыз. Баланың өзі шешім қабылдауына мүмкіндік беріңіз.

– Оның ойы мен талғамын құрметтеңіз. Осы жаста баланың киім стилі мен музыкаға, киноға деген қызығушылығы қалыптасады.

– Балаңыз араласатын қарым-қатынас жасайтын компанияны, тіпті егер ол сізге ұнамаса да, сынға алмаңыз. Бұл жасөспірімнің олармен қарым-қатынасын жасыруына әкелуі мүмкін. Баланың өзі кіммен бірге болуды шешсін – оған сеніңіз, ол дұрыс тандау жасайды.

– Бала есейген сайын, айналасындағы жеке шекаралары көбиді. Оның бөлмесіндегі заттарға қол тигізудің қажеті жоқ. Бөлмеге кірген кезде есікті қағыңыз. Бұл шекараларды неғұрлым тез қабылдасаңыз, соғұрлым аз қақтығыстар болады.

Қорытындылай келе, қандай қиын болса да жасөспірімдік кезең ең керемет. Иә кейде бүкіл әлемді түсінбей кетесін, кейде өз-өзіңнің кім екенінді, не үшін өмір сүріп жатқаныңды білмей дал боласын, ашуланасын, ана-анады бұрын мінсіз деп санасан енді олардың теріс

жақтарын көре бастайсың, сені ешкім түсінбейді деп ойлайсың, тіпті көп жылайсың. Екінші жағынан қарасам бұрын сонды өткермеген сезімдерді сезінесің, бірінші рет ғашық боласың, ал егер сезімің жауапсыз болса жүрегін жараланады, көптеген қиындықтардан өтесің бірақ оларға қуансан болады. Себебі қиындық арқылы адамдар дамиды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Бапаева М.Қ. Даму психологиясы : Оқулық. / ҚР Білім және ғылым министрлігі, ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. – Алматы: Дәуір, 2014. - 440 б.

2 Эльконин Д. Б. Психическое развитие в детских возрастах : избранные психологические труды / под ред. Д. И. Фельдштейна. – Москва : Издательство «Институт практической психологии»: НПО «МОДЭК», 1995. – 414 с.

3 Немов Р.С. Книга 3 : Психодиагностика : учебник для студентов высших педагогических учебных заведений : в 3 книгах / Р.С. Немов. – 4-е издание. – Москва : Владос, 2007. – 631 с.

ОҚЫТУДАҒЫ БАСҚАРУ ЖӘНЕ КӨШБАСШЫЛЫҚ

ШАЛАНОВА Г. Т.

бастауыш сынып мұғалімі, № 25 қазақ қыздар гимназиясы, Екібастұз қ.

Оқыту сияқты көшбасшылық та адамның тұрақты дамуға жетелейтін негізгі қабілет болып табылады. Өзгеріс үдерісі өз даму жолында қолайсыздық пен келіспеушілік тудыруы ықтимал. Мұғалім – дамыту жұмысының көшбасшысы. Мұғалімдер дамыту жұмыстарын жүргізу барысында рефлексияны, жоспар құруды, кеңес беруді біртіндеп жүзеге асыру әдісі арқылы қолдау таба алады. Алғашқы қадам – әрбір ұстаз үшін маңызды шешімдерді талап ететін құндылықтар мен мәселелерді анықтау. Келесі қадам – өзгерістер бағдарламасы жөнінде әріптестерінің кеңестері. Егер бұл келісу мен кеңесу үдерісі тиімді болса, онда дамыту жұмысы да жоспар бойынша жүзеге асырылады (Нұсқаулық, 87 б.).

Тізбектелген сабақтар топтамасын жоспарладым. Сабақ жоспарларымды құрған уақытта жеті модульдің идеясын ықпалдастырып отыруға тырыстым. Сондықтан сабақтарымның

әр кезеңінде жаңа әдіс-тәсілдерді қолданып, түрлі тапсырмаларды пайдалану тиімді болады деген ой келді.

Тәжірибеге барғаннан кейін, мектепке барып, әріптестермен, оқушылармен, олардың ата-аналарымен сұхбат жүргіздім. Мектептегі тәжірибені өту үшін мен бірінші сыныпты тандадым. Мен осы сыныптың сынып жетекшісімін. Сыныпта жиырма бір оқушы, барлығы қыз бала. Осы сыныпта дүниетану сабағын өткіздім. Уақытша сынып жетекшісімен кездестім. Жалпы сынып бір-бірін жақсы білмейді, себебі даярлық топты әр жерден өтіп келген балалар. Жас ерекшеліктеріне байланысты қыздар арасында басқа сыныптарда сияқты келіспеушіліктер жиі болып тұрады. Сыныпта көшбасшы болған жоқ. Сабақ барысында бірлік, сыйластық сақтауға шақырдым. Сыныпта ұқсас оқушылар жоқ: әрқайсысы өзгеше, бірегей. Барлық оқушылар бір-бірін тыңдайды. Әлеуметтік жағдай орташа деңгейде, аз қамтылған отбасынан бір оқушы, жеті отбасы толық емес, бір оқушы көп балалы отбасынан. Ата-аналар тарапынан көмек сұрау, жиналыстарға жүйелі жинау, қандай да болмасын қолдау сұрауға болады.

Өткізілетін сабақтарымның жұмыс жоспарымен қысқаша таныстырып, оқушылардың ой-пікірлерін білгім келді. Тізбектелген төрт сабақ барысында топта жұмыс жүргізу үшін топқа бөлінетініміз туралы хабардар еттім. Оқушыларды туған айлары, түс, кима қағаз, сан бойынша топқа бөлдім. Сөйтіп, бірнеше топ құрылды. Әр топта төрт-бес оқушыдан отырды. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу модулі осы жерден көрініс алды және сабақтың өн бойы жүріп отырды. «Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу» модулі ынтымақтастық атмосфераны қалыптастыру барысында, тақырыпты білу, түсіну, қолдану, бағалау, жинақтау кезеңдерінде тиімді қолдандым.

Топта өзара келісім арқылы топ ережесі құрастырылып, әр топ өз жұмысын қорғай білді. Алғашқы кезде топ ережесін сақтамай, ортақ шешімге келмей, кедергі болған жағдайлар болды. Төрт сабақ барысында бірте-бірте бұл кедергілер жоюла бастады. Бұл кедергілерді жою үшін шешу жолдарын іздедім. Әріптестермен кеңес алдым. Теория мен практиканы байланыстырдым. Күтілетін нәтижеге бағыт алдым.

Мен сабақтың соңында күткен нәтижелер: ойларын ашық айтады, пікірлеседі, топтастырады, ортақ шешім қабылдайды, дәлелдей алады, сабақта ынтымақтастық туып, қызығушылығы артады. Сабақтарымның нәтижелі болуы үшін жеті модуль бір-

бірімен ықпалдастыра отыра, тиімді қолдануға мақсат қойдым. Оқытудағы басқару мен көшбасшылық модуліне тоқтасақ, менің тәжірибеге барғаннан жұмысымның дамуына, нәтижелі болуына қызмет етті. Бірінші сабақ кезінде әр оқушыны қадағалай отыра, мынадай қорытындыға келгенмін.

Үздік оқитын оқушым Амина: өз-өзіне сенімді, жауапкершілігі мол, берілген сұрақтарға нақты жауап беріп, дұрыс орындалғанын қадағалайды. Топ ішінде өз ойын ортаға салып, өз ойымен басқа топ мүшелерінің келісуіне итермелейді. Басқаның ойын қабылдағысы келмейді.

Орташа оқитын оқушым Сабина: өз ойын ашық айтуда қиналады, менің айтқаным дұрыс болмай қалса, басқалары пікірімді құптамаға деген сенімсіздікпен, басқа топ мүшелерінің ойын тыңдап барып, өз ойымен бөліседі.

Көмекті қажет ететін оқушым Айым өз пікірін білдіре алмайды, сөздік қоры аз болғандықтан, көп диалогқа түспейді. Бірақ жанындағы балаларға бөгет жасап, сабаққа қызығушылығы аз екенін байқадым.

Сол себепті келесі сабақтарымда осы оқушыларға баса назар аударып, тапсырмалар орындаған кезде бағыт-бағдар беріп, оқушыларды мадақтап, қолпаштап, өз бетімен іс-әрекетке араласуына ықпал еттім.

Тізбектелген төрт сабағымның бірінші сабағы «Құстар» тақырыбын өткіздім. Оқушылар сан арқылы бес топқа дыбыссыз қадаммен бөлініп отырды. Оқушылардың зейінін сабаққа аудару үшін ақпараттық-коммуникативті технологияны пайдаланып, «Құстар» туралы бейнефильм көруді ұсындым. Фильм арқылы оқушылардың қызығушылығын артырғым келді, сәтті болды. Балалар аса қызығушылықпен тақтадан көз алмастан таңғалып көрді. Бейнефильмде түрлі құстардың түрлері, олардың судағы, ормандағы, шөл даладағы тіршілік мекендері туралы көрсетілді. Фильмді көріп болған соң оқушылар сұрақтар қою арқылы құстардың түрлерін, тіршілік мекендерін айтып, білімдерін ортаға салды. Әңгімелей отыра оқушылар өздері жаңа тақырыпқа қалай шыққанын аңғармай да қалды.

Құстар туралы білімдерін шынықтыру мақсатында «Шындық па, әлде жалған ба?» әдісін қолдандым. Оқушылар қызыға түсті. Сұрақтарға қателесіп жауап беріп қалмау үшін мұқият тыңдап отырды. Әсіресе Амина, Данель, Зарина, Арай тапқырлықпен жауап беріп отырды. Аталған балалар осы сыныптың алға ұстарлары болып

саналады. Ішіндегі Амина-өте жақсы оқушымды бақылауға алдым. Ол бұл жерде тек «өзім айтсам болды» деген ойда екенін бақылап қалдым. Бұл тапсырманы орындау барысында оқушылардың бойынан топтық бәсекелестікті байқадым. Дегенмен, топтастар бірін-бірі қолпаштаумен баға берді. Бұл жерде оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау оқудағы жаңа тәсілдер, модулі орын алды.

Мен оқулықтан құстар туралы мәтінді түсініп оқуын, жұпта және топта мазмұндауын ұсындым. Оқушылар жеке түсініп оқып, жұпта және топта сұрақ-жауап арқылы талқылады. Бұл оқушылардың не біледі және не білгендерін, алған білімдерін ортаға салуға бағыт алды. Талқылаудан кейін берілген кестені толтыруға кірісті. Әр топта көшбасшылықты қолға алғандар болды. Олар: Еркежан, Амина, Сабина, Наргиз, Зарина. Керісінше топқа берілген жұмысқа кіріспей отырған Айым, Влада, Дана деген оқушылар болды. Сен қалай ойлайсың деп, әр оқушыны бірігіп жұмыс жасауға тырыстым. Мен жақындаған оқушының бойында бір сенімділік пайда болғанын байқадым.

Кестеге берілген түсті суреттерден дала құстарын, үй құстарын, жыл құстарын, қыстап қалатын құстарды жеке-жеке топтастыруға берілген. Әр топтан спикер шығып, толтырылған кестедегі құс атауларын атап берді. Келесі топтар қайталамай, өздерінікін ғана қосуды жөн көрді. Әр топтың жауабын бас бармақпен баға берілді. Оқушылар үй құстары мен дала құстарын тез ажыратқанымен, жыл құстары және қыстап қалатын құстарды айыруда сәл қиналды. Яғни, балалар құстардың түрлерін жетік білмейді. Бұл проблеманы шешу жолын келесі тапсырмадан іздеуді жөн көрдім. Оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға жетеледім.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану арқылы «Шөжелерім» биімен сергіту сәтін ұйымдастырдым. Оқушылар интерактивті тақтадан көрсетілген бейнеден қайталап, жеке және жұппен жаттығу жасап, мәз-мейрам болды.

Келесі тапсырма құстардың өсімдікке тигізетін пайдасы мен зиянын анықтап, жазу керек болды. Бұл тапсырма күрделірек болғандықтан мұғалім әр топқа жақындап, түрткі сұрақтар қою арқылы тығырықтан шығуға көмек көрсетті. Оқушылар құстардың өсімдікке зиян келтіретін бунақденелілерден қорғайтынын, олардың көбеюіне, яғни тұқымын шашуға көмегін тигізетінін, топырақты тұмсықтарымен шұқып, құнарлатынын анықтады. Ал зияны өсімдіктің жас өскінін жұлып тастайтынын, жапырағын, гүлдерін, тамырын шұқып тастап, өсуге кедергі жасайтынын

айтып берді. Бұл тапсырманы орындай отырып, жыл құстары мен қыстап қалатын құстарды ажыратты. Мысалы, тоқылдақ- орман емшісі, торғайлар қурап қалған жидектермен қоректенетінін, қарғалар ағаштың тамырына зиян келтіретін ұсақ жыртқыштарды аулайтынын айтты. Яғни, тоқылдақ, торғай, қарға –қыстап қалатын құстар. Оқушылар өз күштерімен алдыңғы проблеманы шешті. Мен бұл нәтижеге жеткеніме қуандым. Ендігі жинақтау кезеңіндегі тапсырманы оқушылар сүрінбей орындайтынын білдім. Білгендерін ортаға салып, постерге салып, әр топтан оқушы шығып дәлелдеп, қорғайды. Осы жолы әр топтан өте жақсы оқитын Амина, Зарина, Наргиз, Арай шықты. Бұл жұмысты орындай отыра талантты және дарынды балаларды оқыту модулі іске асты.

«Құстар» туралы не білетіндерін дайын тірек-сызба арқылы көрсетеді. Қорғауға әр топтан бір оқушыдан шығып, құстардың екі топқа бөлінетінін, мекендейтін ортасын, олардың түрлерін атап берді. Бұл жолы бір оқушы қайта-қайта шықпасын деген айтылды. Топтарда өте жақсы оқушыларым қызметтерін басқа балаларға артып жатқанын байқадым. Осы тапсырманы орындап болған соң, әр топтың спикері қорғап берді. Спикер болып шыққан оқушы бақылаудағы орташа оқитын Сабина еді. Жауабын толықтыру үшін көмекке Амина шықты. Оқушылардың бойынан сенімділік, сабаққа қызығушылығы арта түскені байқалды.

Көшбасшылықты дамыту бойынша жұмыс мектепте жаңа білімді қалыптастырады, дегенмен мектептен тыс жерде алынған жаңа білімдерді беру де мұғалімнің өз мектебіне орасан зор пайдасын тигізеді. Сапалы даму жұмысына: жаңа технологияларды сынақтан өткізу, бағалау, талқылау, және шолу жатады. Олардың барлығының әсері түрліше болады. Нәтижелері әрдайым практикалық бағытта болады, олар: тәжірибедегі өзгерістер немесе жақсартулар; оқыту мен оқудың жақсартылған әдістері. Олар сонымен бірге кәсіби өсуде маңызды бола алады, бұл- осы құжаттың басында келтіретін оқитудың көп деңгейлі моделінде бейнеленген сыртқы және ішкі өсу (Нұсқаулық, 88 б.).

Екінші сабағымда үй құстарының дауыстарын естірту арқылы оқушылардың қызуғышылықтарын ояттым. Қала балалары болғандықтан үй құстарының дауыстарын бірден ажырата алмады. Дегенмен тауық, үйрек, қаз – үй құстары екенін анықтап, жаңа тақырыпқа шықтық. Оқушылар шеңбер құрып, үй құстары туралы білетіндерін ортаға салып, бірін-бірі қостап жатты. Білімдерін толықтыру үшін оқулықтағы берілген мәтінді оқуға кірісті. Оқып

болған соң жұпта, топта мазмұндап түсінгендерін айтып берді. Дау көп болды, бір-бірімен келіспеушілік болды. Неге сен, неге мен айтпаймын деген сұрақтар туып, соңы шуға айналды. Топ ережесін сақтап еске түсірдік. Топ мүшелері өз міндеттерін орындауын қадағаладым. Әр топтан бір оқушы не түсінгендерін әңгімелеп берді. Бұл жолы бақылаудағы Аминаның көмекті қажет ететін Айымға қолдау көрсетіп жатқанын көрдім. Яғни, топта кенесу мен келісу үдерісіне бағыт алғанын көрдім.

Вен диаграммасы арқылы дала және үй құстарының ортақ қасиеті мен ерекшеліктерін айқындауға тапсырмалар берілді. Ортақ қасиеті: дене бітімдері, тұмсықтары, қанаттары барын айтты. Ерекшеліктері: ұшатынын-ұшпайтынын, орман, далада – үй қорада тіршілік ететінін айтты. Үндемей отырып қалғандар болды, мен-мен сәл басылды. Өйткені ойлану керек болды. Топтағы көшбасшылықты қолға алған Амина, Еркежан, Сабина жауаптарын нақты айтып отырып, басқалары мұқият тындап отырды.

Бұрын-соңды үй құстарын көрмеген балалар күнделікті өмірде не көріп жүргендерін еске түсіре отырып, үй құстарының пайдасы мен зияндарын анықтады. Яғни, таңғы аста жұмыртқа, құстың еті қайдан келетін білгілері келіп ой жүгіртті. Ал жастық-көрпе туралы не айта аласындар, деп мұғалім жетелеме сұрақ қойды. Ішіндегі құстың мамығы екенін Айым қуанышпен айғай салды. Бәрі аң-таң. Өйткені Айым сабаққа зейін салмай отырушы еді. Бүгін міне бәрін өзінің жауабымен таң қалдырды. Мұғалім және оқушылар Айымды қолпаштады. Әр кезең сайын қолпаштау, бас бармақ, жұлдызша арқылы баға беріліп отырылды. Қорытынды бағаны бес сұрақты тест арқылы білімдерін тексеріп, баға қойылды.

Бірінші сабағымда уақыт үнемсіз болған, бүгін ол кедергіден шықтым. Уақытты дұрыс пайдаландым, барлық тапсырма орындалды, баға қойылды. Сабақтың мақсатына жеттім. Келесі сабақта топ мүшелерін сайлап алуды жөн көрдім.

Оптимистік көзқарас, бірақ оптимизмге ынталандыру – мұғалім көшбасшылығының міндетті қыры болып табылады (Нұсқаулық, 89 б.).

Төртінші сабағымда оқушылардың қызығушылығын оятып, ынтымақтастық атмосфера құру үшін бірінші сынып болғандықтан, үш минуттық «Бунақденелілер» туралы мультфильмін көруге ұсындым. Мақсатым оқушылардың жәндіктер туралы ойларын еске түсіріп, сабаққа қызықтырғым келді. Нәтижесінде: олар мультфильмнен не көргенін, олардың түрлерін және пайдасы

мен зиянын анықтады. Сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияны пайдалану арқылы оқушылардың бойында сабаққа қызығушылығы артты. Сыни тұрғыдан ойлау модулі төмен деңгейлі сұрақ қоюдан, жоғары деңгейлі сұрақ қою арқылы дамыды. Мысалы: қалай ойлайсындар, нәліктен, неге деген сұрақтарға оқушылар шамасы келгенше жауап берді.

Оқушылар жәндіктердің түрлерін атап шықты. Олардың мекенін, тіршілігін әңгімелеп берді. Талдай отыра, жаңа тақырыпқа шыққанымызды хабарладым.

– Неге бунақденелілер, қалай ойлайсындар?–деп сұрадым. Балалар әртүрлі жауап айтты. Амина қол көтеріп, өйткені оның денесі буыннан тұрады–деп жауап берді. Бәрі таң қалды. Аминаның жауабы дұрыс екенін айтып, қолпаштадық.

Оқушылардың жауаптарының толық, нақты болуын қадағаладым және бір-бірлерінің жауаптарын толықтырып отыруға мүмкіндік бердім.

Мерсер мен Литлтон (2007) өз еңбектерінде диалог сабақта оқушылардың қызығушылығын арттырумен қатар, олардың білім деңгейінің өсуіне үлес қосатындығын атап көрсетеді. (Нұсқаулық, 39 бет). Осы еңбектердің нәтижесіне сүйене отыра, сабақта ең алдымен ауызекі тілді дамыту сабақтың әр кезеңінде диалогтік оқытуға баса назар аудардым.

Мерсердің зерттеуіне сәйкес, әңгімелесу-оқушылардың оқуының ажырамас бөлшегі болып табылады және әңгімелесудің үш түрі бар: әңгіме-дебат, топтық әңгіме немесе кумулятивтік әңгіме, зерттеушілік әңгіме (Нұсқаулық, 40 б.).

Төртінші сабағымның түсіну кезеңінде оқушылар мәтінді оқып, берілген тапсырмаларды орындады. Әр топ мәтінді жеке оқып, жұбымен ақылдасып, диалогқа түсті, топта дене құрылымының бірнеше буыннан тұратынын анықтады. Ортақ шешім қабылдады. Бұрын жұппен жұмыс жасағанда оқушылар бір-бірін тыңдап, бағалап қана қоятын. Ал бұл сабағымда жұптар бір-біріне сұрақ қойып, білмегенін бір-бірінен сұрап, пікірлесіп отырғанын көрдім. Бірінші топ ішінде басында дау-дамайболғанымен Амина өз түсінгенін айтып, басқалары оны тыңдап ойларын толықтырды. Басқа әр топтарда да талқылап болған соң бунақденелілерді екі буынды және үш буындыларды кестеге салып, «топтастыру» әдісін қолдандым. Бұл әдіс мәтіннен не туралы білгендерін ортаға салу және іріктеп алуға көмегін көрсетті. Сыныптағы диалогтың маңызын осы кезеңнен байқадым. Кейін топта талқылау кезінде сабаққа

қызықпай, қатыспай отыратын Айым қолына көшбасшылықты алғанын байқадым. Айым ұлмінезді оқушы. Ол бунақденелілер туралы көп білгісі келетіні туралы айтты. Топтың жұмысын, постерді қорғауға да Айым шықты. Нәтижесінде: бунақденелілердің дене бітімін сипаттай алды; қозғалысын салыстырды; екі-үш буынды жәндіктерді анықтады; ортақ шешім қабылдай алды; өзін және өзгені бағалауға үйренді.

Сабақтың басынан бастап сыныпта ынтымақтастық атмосфера құрылып, сабақтың соңына дейін сақталды. Егер алғашқы сабақтарымда топ ережесі сақталмаған болса, төртінші сабағымда оқушылар өзара реттелді. Оқушылар сабақта өздерін еркін сезінді. Жұмыс барысында белсенділік танытты. Уақыт ұтымды пайдаланды. Оқушылар жеке, жұппен, топпен жұмыс жасауға қалыптасты. Өз ойларын ашық, ортақ шешім қабылдай алды. Дәлелдеп, қорғауға өз қалауымен шыққан балалар болды. Бағалау кезінде критерийлерге сүйеніп, әділ бағалауға тырысты. Оқушылардың бойларынан ізденімпаздық, шығармашылық қасиеттерді байқадым.

Кедергілер:

- топ ережесін сақтамау;
- ойларын ашық айтпау;
- бойларында сенімсіздіктің болуы;
- менмендік болуы;
- топта бірлік, ынтымақтастық болмауы;

Шешу жолдары:

- топ ережесін оқушылардың естеріне түсіру;
- жұппен, топпен жұмыс арқылы;
- жүйелі мадақтау, қолдау;
- сыныптастарына көмек көрсету;
- түрлі тренинг, ойындар ұйымдастыру;

Нәтиже:

- топ ережесі сақталып отырды;
- диалог арқылы ойларын ашық айтып, дәлелдеп үйренді;
- ынтымақтастық, сенімділік туды;

Оқытудағы басқару мен көшбасшылық жүзеге асты.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012

2 Бағдарлама. Үшінші (негізгі) деңгей. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012

3 «Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар» Ф.Б.Бөрібекова

4 «Ойын арқылы оқыту технологиясы» Ш.А.Амонашвили

5 «Басқарып оза оқыту технологиясы» С.И.Лысенко

БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨНЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯСЫ

ШАНКОТОВА Б. К.

бастауыш сынып мұғалімі, М. Әуезов атындағы № 42 ЖОББМ, Павлодар қ.

Педагогика ғылымының дербес бөлігі ретінде білім теориясы 19 ғасырда қалыптасты, оның басында неміс педагогі мен психологы Иоганн Фридрих Гербарт білім беру теориясын педагогиканың бір бөлігі ретінде екіншісі ретінде бөліп көрсетті. 1806 жылы оның негізгі жұмысы «Білім беру мақсатынан туындаған жалпы педагогика» деген елеулі атаумен жарық көрді. Бұл кітапты білім теориясының ғылыми құрылысының алғашқы тәжірибесі деп санауға болады. Ербаның этикалық идеялармен үйлесімділігі ретінде анықталған Гербартты тәрбиелеудің негізгі мақсаты осыған байланысты оның баланың «жабайы ойыншылығын» басу туралы мәлімдемесі қызықты.

Тәрбие мақсаттарына жетудің әдістемесі ретінде Гербарт «тәрбиелік білім беру» тезисін алға тартты, оның барысында баланың қоршаған әлемге жан-жақты қызығушылығы дамуы керек. Қызығушылықтың алты формасы негізгі ретінде ажыратылды: нақты оқиғалар мен құбылыстарға эмпирикалық қызығушылық, заттар мен құбылыстардың себептеріне алыпсатарлық (немесе алыпсатарлық) қызығушылық, әдеміге жанашырлыққа эстетикалық қызығушылық – жақын адамдарда, әлеуметтік – адамдарда, жалпы және діни. Өз кезегінде, Гербарт зейінді қызығушылықтың негізі деп санады, оны қызығушылық құралы ретінде қарастырды және осының нәтижесінде ерікті және еріксіз зейінді ынталандыруды тәрбиенің маңызды дидактикалық міндеті деп санады.

Моральдық тәрбие мәселесін шешу бес негізгі моральдық идеяға (немесе принциптерге) негізделген. Бұл, біріншіден, ішкі бостандық идеясы, оның жүзеге асуы адам бойында іс пен үкімдегі тұтастық пен тәуелсіздік қасиеттерін дамытады. Екіншіден, адамға

жүйелілік пен «ішкі үйлесімділік» беретін кемелдік идеясы. Этика мен адамгершілікке тәрбиелеудің үшінші идеясы – адамның қалауын басқа адамдардың қажеттіліктері мен тілектерімен сәйкестендіруден тұратын қайырымдылық идеясы. Төртінші идея – адамдардың қактығыстық мінез-құлқын реттеудің негізінде жатқан құқық идеясы. Ақырында, адамдар арасындағы қарым-қатынаста және адам мен қоғам арасындағы қарым-қатынаста басшылыққа алатын әділеттілік идеясы. Әділдік принципіне сүйене отырып, қоғамға пайда әкелген адамға награда беру керек немесе заңды бұзған адамға жаза қолдану керек [1].

Қазіргі педагогика тұрғысынан алғанда, тәрбиелеу – бұл балалардың (тек балаларда ғана емес) әлеуметтік жағымды қасиеттерінің жүйесін, моральдық-этикалық нормалар мен сенімдерді қалыптастыруға бағытталған мақсатты іс-әрекетті білдіреді. Бұл анықтамада екі аспектіні ажыратуға болады. Бірінші аспект – жеке тұлғаның әр түрлі әлеуметтік институттармен қарым-қатынасының қалыптасу процесінде туындайтын тұтас қоғамның ықпалымен жеке адамды әлеуметтендіру процесі ретінде кең мағынада қарауды қарастыру. отбасы, мектеп, еңбек ұжымдары, БАҚ, мәдениет құбылыстары мен құралдары ретінде. қоғамдық ұйымдар және т.б. Екінші аспект бойынша, білім беру педагогикалық және педагогикалық мағынада мұғалімдер мен ата-аналармен мақсатты түрде жүзеге асырылатын, жеке ұйымдастырылған, басқарылатын жеке тұлға ретінде қалыптасатын процесс ретінде қарастырылады.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, тәрбие процесінің мақсаты – үйлесімді, рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру. Тәрбие нәтижесінде адам шығармашылық және интеллектуалды даралыққа, мәдениеттің жоғары деңгейіне, моральдық-этикалық нормаларға ие болуы керек, әлеуметтік сауатты және сұранысқа ие болуы керек, өзін және сыртқы әлемді жетілдіре алады.

Осылайша, тәрбиенің кез келген формасы тікелей жеке адамның әлеуметтену процесінің барысында жүзеге асады, яғни адамның қоғамға тән нормаларды, көзқарастарды, құндылықтарды, мінез-құлық үлгілерін игеру процесінде, берілген әлеуметтік топ, адамдар тобы. Әлеуметтену мен тәрбиелеу процесі өздігінен және мақсатты түрде жүзеге асуы мүмкін, ал бірінші нұсқада адамға әлеуметтік өмірдің көптеген, көбінесе қарама-қайшы факторлары әсер етеді. Атап айтқанда, қоғам нормалары мен

белгілі бір әлеуметтік топтың немесе адамдар тобының нормалары жиі қарама-қайшы келеді. Тәрбие процесінің күрделілігі көбінесе басымдықтарды белгілеудің күрделілігімен анықталады, адамның санасына жалпы қоғамның, отбасының, өзі жататын әлеуметтік топтың, әлеуметтік топтың моральдық-этикалық нормаларын реттейді. ол іздеген екіншісін енгізіңіз [2].

Мысал ретінде, өз бетінше жұмыстың нәтижесін алдауына қатысты оқушының мінез -құлық нормалары, құрдастар арасында қабылданған нормалар мен тәрбиешілер, мұғалімдер мен ата -аналар құптайтын нормалар арасындағы айырмашылықты қарастыруға болады. Әділдіктің айырмашылығы мен достарының теріс қылықтарын жасыра білу - тағы бір қарапайым мысал. Бұл нормалар көбінесе әр түрлі және бір -біріне қарама-қайшы келеді, мысалы, құқық тұрғысынан және белгілі бір адам үшін маңызды бар белгілі бір әлеуметтік қабат ережелері тұрғысынан. Мәселе мынада: білімді адамға заттарға дұрыс көзқарас қалыптастыру үшін тәрбиеші мұндай жағдайда қалай әрекет етуі керек, әсіресе, көп жағдайда дұрыс көзқарас деген сұрақ өте даулы болып қала береді?

Дәл осы іргелі қиындықтар тәрбие процесінің әр кезеңінде пайда болады: тәрбиеге деген көзқарас ғылымға немесе қолөнерге қарағанда өнерге ұқсайды.

Тәрбие түрлерінің жіктелуін бірнеше принцип бойынша жүргізуге болады. Мазмұны бойынша неғұрлым жалпыланған жіктеу білім беруді ақыл-ой, адамгершілік, физикалық және еңбекке бөледі. Бұл түрдің неғұрлым егжей-тегжейлі жіктелуіне патриоттық тәрбиенің әртүрлі түрлері, халықаралық, құқықтық, экологиялық, экономикалық, азаматтық және басқа да түрлері сияқты білім түрлері кіруі мүмкін. Тағы бір түрі – институционалдық принцип бойынша жіктеу, егер тәрбиені отбасы, мектеп, сыныптан тыс, діни, балалар мен жасөспірімдер ұйымдарында қосымша білім беру (мысалы, әуесқойлық топтар, спорт клубтары) және т.б.

XX ғасырдың басында. педагогика мен психологияның түйіскен жерінде жаңа бағыт дүниеге келді, ол кейіннен педология атауын алды (país – бала мен логос – ғылым). Жалпы айтқанда, педагогтар мен психологтардан басқа, әр түрлі ғылым салаларының жетекші ғалымдары педологияның негізін құруға белсенді қатысты: психиатрлар, дефектологтар, физиологтар. Педологияның негізгі ережелерінің бірі – баланың тұтастық принципі ретінде қысқаша анықтауға болатын интегралды жүйе ретіндегі идеясы болды. Нәтижесінде педология баланы оқымау керек, тіпті одан да аз «бағыт бойынша» тәрбиелеу керек деп есептеді, тек

оның қызметінің барлық аспектілерін ескере отырып, кешенді түрде. Қазіргі ұстанымдардан бұл принципті антропологиялық ғылымдардың әр түрлі салаларының педагогикалық практикаға тығыз араласу қажеттілігі туралы идея ретінде түсіндіруге болады. Бұл принцип, 1867 жылы өзінің «Адам тәрбиенің субъектісі ретінде» атты еңбегінде «егер педагогика адамды барлық жағынан тәрбиелегісі келсе, онда ол алдымен оны білуі керек» деп жазған К. Д. Ушинскийдің тезисін іске асырды. барлық жағынан» [3].

Педагогикалық процеске кешенді көзқарас педологияның басқа принциптерін айқындады. Генетикалық принцип баланы үнемі оның даму факторын ескере отырып түсінуге болатынын көрсетеді. Даму тенденциясын тұрақты талдауға негізделмеген «қатып қалған» педагогика мүмкін емес. Виготскийдің ересек адамның ішкі сөйлеуінің баланың эгоцентрлік сөйлеуінен шығуы туралы тұжырымы бұл принциптің классикалық үлгісі бола алады. Виготскийдің айтуы бойынша, баланың эгоцентрлік сөйлеуі - бұл «өзі үшін сөйлеу», бұл жас кезеңінде ізсіз жоғалып кетпейтін, бірақ ересек адамның ішкі сөйлеуіне айналатын дайындық кезеңі. ұзақ ішкі монологтар мен диалогтар.

Педологияның үшінші принципі – дамудың әлеуметтік контекст принципі. Жасырын түрде толыққанды тұлғаның дамуы мен қалыптасуы білім алуының әлеуметтік контекстінің маңыздылығы ұзақ уақыт бойы анық болды, атап айтқанда, оның классикалық дәлелі психикалық даму деңгейін сипаттау болып табылады. балалардың Маугли тағдырымен салыстырғанда. Соған қарамастан, бұл ережені педагогикалық теория мен практикаға нақты енгізу олардың дамуының маңызды кезеңі болды. Мұның себептері көбінесе осы уақытқа дейін педагогикада, психологияда және психогенетика сияқты ілеспе ғылымдарда тұқым қуалайтын (генетикалық) және сатып алынған (экологиялық) тұлғалық компоненттердің нақты, сандық қатынасы мәселесі белсенді түрде талқыланатындығымен байланысты [4].

Мысалы, баланың ақыл-ойының дамуына қандай үлес қосады деген сұрақ максималды емес (мұнда бәрі түсінікті), бірақ әлеуметтік контексттегі кішкене өзгеріс маңызды болып табылады, мысалы. Сонымен қатар, психогенетикалық мәліметтерге сәйкес, баланың дамуының әр түрлі кезеңдерінде қоршаған ортаның бір ғана өзгеруі әр түрлі әсер ететінін атап өткен жөн. Әлеуметтік орта мен тұқым қуалайтын факторлардың әсерін зерттеудің тиімді әдістерінің бірі – бөлінген монозиготалы егіздердің мінез -құлқын салыстыру

әдісі. Монозиготалы егіздердің гендік материалының (гендердің) жиынтығы дәл осындай. Мұндай егіздердің шығу тегі бірдей, себебі олар ұрықтандырылған ананың бір жұмыртқасы (зигота) бөлінгеннен кейін дамиды. (Кәдімгі егіздер, барлық бауырлар сияқты, дизиготикалық және орта есеппен бір геннің 50 % ғана. Мұндай егіздер өкенің әр түрлі сперматозоидтарымен ұрықтанған әр түрлі жұмыртқалардан дамиды.) Нәтижесінде монозиготалардың мінез-құлқы зерттеледі. егіздер әр түрлі кезеңдерде бөлініп, әр түрлі әлеуметтік ортаның бір биологиялық ағзаға әсері туралы айтатын «таза» тәжірибелік материал береді.

Әр түрлі психогенетикалық зерттеулердің деректері әлеуметтік контекстің педологиялық принципін растайды және әлеуметтік орта интеллект дамуының деңгейіне ғана әсер етпейтінін көрсетеді, мысалы IQ критерийі бойынша, сонымен қатар жас дамуының антропологиялық көрсеткіштеріне айтарлықтай әсер етеді, осылайша биіктік, бұлшықет массасы, қаңқаның қалыптасуы және т.б. Осыған сүйене отырып, педологияның төртінші принципі негізделген, ол педагогика ғылымы тек теориялық ғана емес, сонымен қатар практикалық болуы керек дейді (практикалық бағдар принципі). Осыған байланысты педологтар 306 мектепте, балабақшада, түрлі арнайы балалар мекемелерінде жұмыс жасады, оның ішінде қиын жасөспірімдер бар. Тәжірибеде олар педологияның барлық төрт қағидасына сәйкес жұмыс жүргізді, белсенді кеңес берді, психодиагностикамен айналысты, ата-аналармен жұмыс жасады. Педологтардың практикалық қызметінде психодиагностика мен психологиялық тестілеу маңызды орындардың бірін иеленді.

30-шы жылдардың ортасында КСРО-да белсенді даму, педологияның өрлеуі үзілді, ел коммунистік жетекшілерінің шешімдерімен педология іс жүзінде жойылды, көптеген ғалымдар репрессияға ұшырады, басқалардың тағдыры мүгедек болды. В. П. Зинченконың дәл диагнозы бойынша, педология мен педологтардың кінәсі «интеллект онда жетекші орындардың бірін иеленді. Олар ең алдымен еңбекті, ар-ұжданды, ақылдылықты, бастамашылықты, тектілікті бағалады».

Бүгінгі таңда әлеуметтік ортаның баланың жеке басының дамуына әсерін практикалық зерттеу жалпы отбасы мен жеке типтегі факторларды бөлуге әкелді. Жалпы отбасылық фактордың әсері бір отбасы мүшелерінің бірге тұратын мінез-құлқының ұқсастығын арттырады, мысалы, олар отбасылық қатынастардың демократиялық, либералды немесе авторитарлық стилінде көрінуі

мүмкін. Жеке орта, керісінше, отбасы мүшелерінің арасындағы айырмашылықты күшейтеді. Жеке ортаның факторларына, біріншіден, жүйелік емес факторлар, мысалы, апаттар мен аурулар сияқты күшті әсерлер жатады. Әлеуметтік факторлардың екінші тобына баланың жынысы, туу тәртібі, отбасы ішіндегі және сыртындағы қарым-қатынас сияқты жүйелі әсерлер жатады [5].

Жасы ұлғайған сайын бала дами бастайды, бұл процеске әр түрлі факторлардың әсер ету дәрежесі өзгереді. Балалық шақта тұқым қуалаушылық, отбасылық және жеке факторлардың рөлі шамамен тең.

Жыныстық жетілу жасынан бастап отбасындағы факторлардың рөлі күрт төмендейді, тұқым қуалаушылық пен жеке ортаның әсері артады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Вульф В. З. Основы педагогики. / В. З. Вульф, Д. В. Иванов. – М.: Колос, 1997. – 156 с.
- 2 Реан А., Бордовская Н., Розум С. Психология и педагогика. / А. Реан, Н. Бордовская, С. Розум – Питер: Пособие, 2003. – 432 с.
- 3 Крель В. М. Психология и педагогика. / В. М. Крель. – М.: Колос, 2003. – 325 с.
- 4 Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика : Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2011. – 320 с.
- 5 Сигел Д. Дж. Ақылды бала. / Д. Дж. Сигел, Т. П. Брайсон. – Алматы : Мазмұндама, 2020. – 148 б.

ИННОВАЦИОННАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА

ШОКЕЛЬ Л. И.

учитель начальных классов, высшая категория, Школа-лицей № 8 для одарённых детей, г. Павлодар

Образование бесспорно является основным двигателем общественного прогресса. Инновационная деятельность в образовании обеспечивает преобразования во всех сферах жизни государства и общества. Главной целью инновационной деятельности в школе является качественное изменение личности ученика, максимальное раскрытие и развитие его природных способностей и дарований, а также интеллектуального и

творческого потенциала. Достижение этой цели возможно только путем внедрения в образовательную практику новых эффективных способов и методов обучения и воспитания. Других путей преодоления педагогического кризиса и противоречий между требованиями к образованию и его возможностями в условиях массовой школы просто нет.

Для образовательных инноваций характерны: эффективность, качественность, массовость и объективность.

Школьное производство, как главное производство страны, формирующее основу всех будущих профессий учащихся и их отношения к общественно полезной деятельности, особенно остро нуждается в современной учебной технологии. Не научим мы теперешних школьников успешно учиться и трудиться – не будет никакого инновационного развития. А будет все тот же непрерывный рост проблем. Можно еще годы потратить на попытки изучения и применения обширного и многообразного «передового педагогического опыта», то есть достижений отдельных талантливых педагогов-новаторов. Как правило, индивидуальное мастерство неповторимо и его массовое применение невозможно. Использование частных научных концепций, разработок и методик, направленных на решение узких педагогических проблем без учета других подходов и направлений, так же неэффективно.

Педагогическая технология – это совокупность способов и средств организации учебной деятельности, ведущих к качественным изменениям в личности обучаемых и гарантированному достижению заданных результатов. Как в любом производстве, так и в сфере образования, только обязательное соблюдение технологии даст ожидаемые и планируемые результаты, а ее нарушение ведет к снижению качества или полному провалу.

Учебная технология творческого развития учащихся синтезирует в себе лучшие научные и практические достижения обучения и воспитания. Она разработана на основе передовых знаний, накопленных психологией, философией и педагогикой. Это действительно инновационная технология, так как она применяет новые способы и методы обучения и воспитания, принципиально отличающиеся от традиционных. Данная технология создана на основе новейших научных теорий содержательного обобщения, учебной деятельности и развивающего обучения, где процесс познания опирается на законы логики. Технологический подход к учебно-воспитательному процессу – это принципиально новая

форма взаимодействия и сотрудничества педагогов и учащихся. Результатом такого взаимодействия становится устойчивое интеллектуальное и психическое развитие учащихся, их желание и умение учиться.

Именно и только в процессе собственной учебной и общественной деятельности происходит формирование и развитие личности учащихся. Технология творческого развития направлена на формирование познавательных потребностей, интересов и мотивов учащихся, а также умение контролировать и оценивать свои действия. В связи с этим значительное место в технологии занимает нравственное воспитание. Данная технология обеспечивает преемственность обучения в начальной, средней и старшей школе, так как опирается на периодизацию ведущих типов деятельности и максимально учитывает психологические особенности и потребности учащихся на каждом возрастном этапе развития.

По технологии творческого развития основными функциями учителя на уроке становятся организационная и коммуникативная. Организаторская деятельность педагога направляется не на создание в классе условий для своей работы, чтобы дети не мешали, как это принято в традиционном обучении, а на создание условий для успешной деятельности учащихся. При общении с учащимися от учителя требуется, в первую очередь, внимание и уважение, умение стимулировать и поощрять их активную самостоятельную работу. При строгом соблюдении педагогом технологии проведения урока учащиеся сами сформулируют тему и учебную задачу, получат промежуточные выводы, приведут примеры, построят и обсудят модель, сконструируют определение, выведут общий способ, сами себя проконтролируют и выставят оценки. Учащиеся сидят и работают в группах по 4-5 человек, активно взаимодействуют и помогают друг другу, успех одного становится успехом других членов группы. Направленность технологии на организацию и развитие совместной или коллективно-распределенной учебной деятельности учащихся является основой формирования позитивных межличностных отношений и основных навыков для будущей учебной деятельности. От качества сформированности учебной деятельности, в конечном счете, будет зависеть эффективность и качество производительной, профессиональной деятельности.

Чтобы оказать всестороннюю поддержку ученику, необходимо умело использовать различные техники постановки вопросов высокого порядка. Это побуждение, апробирование

и переориентация. Умелая постановка вопросов стимулирует ученика к конструктивному и предметному выражению своих мыслей, развитию любознательности, креативному и критическому мышлению, умению учиться друг у друга, уважать и ценить различные мнения, умению преодолевать затруднения в процессе обучения. Для успешности обучения ученикам необходимы хорошо развитые коммуникативные навыки.

Постановка вопросов высокого порядка – это тот тип взаимодействия, при котором как учителя, так и ученики вносят в обучение существенный и значимый вклад.

Мир стремительно меняется, и современный учащийся должен быть готов применять знания, умения и навыки, а не только формально обладать ими. Он должен научиться сотрудничеству, потому что общество нуждается не только в образованных и высококвалифицированных специалистах, но и в специалистах, обладающих коммуникативными умениями и навыками. Учителю необходимо строить процесс обучения.

Диалогическое обучение является неотъемлемой частью процесса обучения. Умелая постановка вопросов способствует развитию учеников, создает исследовательскую среду, активизирует процесс обучения и преподавания. Учитель должен использовать вопросы не только для того, чтобы протестировать знания учеников, но и для того, чтобы предоставить возможность ученикам для размышления, развития и совершенствования своего мышления, как этого требуют современные подходы в обучении и преподавании.

Критериями готовности к профессиональному развитию являются:

- осознанная потребность в знаниях, умениях и навыках;
- интерес к учебному процессу и деятельности учащихся;
- наличие самостоятельного, творческого мышления;

Инновационная технология развития предполагает готовность образовательных центров и школ.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Лазарев В.С. Понятие педагогической и инновационной системы школы/ В.С. Лазарев - 2003. - № 1.
- 2 Ожегов С.И. Словарь русского языка/ С.И. Ожегов. - М.: 1978.
- 3 Рапацевич, Е.С. Педагогика. Большая современная энциклопедия/Е.С. Рапацевич. - Минск: Современное слово. - 2005.

4 Слостёнин В.А. Педагогика / В.А. Слостёнин. - М.: Школа-Пресс, 2000

5 Тюнников Ю.С. Анализ инновационной деятельности общеобразовательного учреждения: сценарий, подход / Ю.С. Тюнников // Стандарты и мониторинг в образовании. - 2004. - № 5

ШЫҒАРМАНЫ ТАҢУ АРҚЫЛЫ МАМАНДЫҚҚА БЕЙІМДЕП ОҚЫТУ (СҰЛТАНМАХМҰТ АҚЫННЫҢ «ТАНЫСТЫРУ» ТУЫНДЫСЫ НЕГІЗІНДЕ)

ЫСҚАҚ Б. Ә.
ф.ғ.к., Торайғыров университеті, Павлодар қ.
ЫСҚАҚ С. Ә.
з.ғ.м., Нұр-Сұлтан қ.

Сұлтанмахмұттанушы ғалым Бейсембай Кенжебаев Максим Горькийдің пікірін келтіріп, орыс әдебиетінің шығаршы тұлғаларында сұрау қою, сол арқылы жауап табу көркемдік әдісін ерекшелеген еді. Сұрау түрінде болатын әдебиет:

Не істеу керек?
Қайда жақсы?
Кім жазықты?

– деп жазылғанын және бұл қазақ ақынында: «Сұлтанмахмұт орыс халқы классикалық әдебиетінің осы қасиетін, дәстүрін ұқты, творчестволықпен үйренді. Қазақ халқының Абай, Ыбырай негізін салған жаңа, сыншыл-реалистік әдебиетін ілгері дамытты, жаңа биікке көтерді», – [1, 29 б.] деп әдеби тәсілді шебер қолданғанын нақтылаған болатын.

Сұлтанмахмұт тұлғалық даму жолын өзі жасаған ақын, қайраткер десек те болады. Ақын өмір сүрген ғасырдың өзі осыны талап етті емес пе?! Жан-жағын дұрыс бағамдау үшін саяси-әлеуметтік, философиялық кітаптарды көп оқыған, социализм жайында, соғыс, революция жайында утопист-социалистердің (Жан-Жак Руссоны, Шарль Фурьені) К. Маркс, Ф. Энгельс, Г. В. Плеханов, Н. Г. Чернышевский, В. И. Лениннің шығармаларын оқығанын ғалым Б. Кенжебаевтың [1, 29 б.] талдауынан білдік. Нәтижесінде шығармашылығы арқылы осы білімін халық игілігіне, оның «Не істеу керек?», «қайда жақсы?», «Кім жазықты?», «Кім боламын?» «сен қандайсың?» өмірлік сауалдарына ізденгені байқалды. Бұл сауалдар

бүгінгі күні де өзектілігін жоғалтқан жоқ және мұның практикалық сабақтарда болашақ заңгерлердің күнделікті қызметінде тірек сөздері болып табылатыны да қоса талқыланғаны жөн. Сондықтан, қазақтың ғажап ақынын, қайраткерін оның шығармаларын тану арқылы мамандыққа бейімдеп оқыту тиімділігін ұсынамыз. Біз бұл мақаламызда ақынның сөз кестесін оқу бағдарламаларында, оның ішінде юриспруденция саласында кейс ретінде пайдалану мүмкіндігін қарастырдық.

Сұлтанмахмұт ақынның «Таныстыру» туындысын мамандық бойынша арнайы пәндер немесе академиялық Қазақ тілі мақсатына сәйкес кейс дайындауға болады:

«Күн не?» десе *«пристав»*, «уезд» дедік,
«Жер не?» – десе – *«болыстық»* демеп пе едік?
«Саясат, ілім, өнер не?» дегенде,
«Соларға үйір бол» деп жауап бердік.

Шығармамен танысып, рухани біліктілігін, ел тарихын, сол заманның дәуір тынысын бағамдауымен қатар студенттер жаңа сөздер үйреніп, оның актив, пассив қатарын танып өздігінше «пристав», «болыстық» ұғымдарын болашақ заңгер ретінде қазіргі қолданыспен салыстырып қарап, кейс шешімін табуына әрекеттенеді.

Осы туындыдан ары қарай мына жолдарды оқып, кейіпкер мінездемесінен болашақ кәсіп иесі мінездемесін құруына талпыныс жасату кейсін құруға болады:

Өзі юрист, жас жігіт жаңа талап,
Шықпайды деуге бола ма мұнан өнер?

Жастардың қатарында жүр ғой бірге,
Тап ондай болмаса да сөзге шебер.
Ашық дәлел, айқын сөз көрмесек те.
Кей-кейде *сыбырымен жүріп жеңер.*

Әр студенттің осы өлең жолдарынан талдаған жұмысын өзіндік ой-пікір ретінде қалыптастырып, кейс жинақтамасын бөлісуге, TEDx форматында сөйлетуге тірек етуге жоспарлаған дұрыс деп санаймыз (межелік бақылаулар негізінде).

Айтпақшы Марсекеңнің баласы бар,
Адвокат, қырма сақал Райымжан шал.
Ұмытқан оқуларын былай қойсақ,
Саяз жүрек, ұсақ ой, тынысы тар.

Сөз қоспай, құр дауыстап, тығылып қап,
Болады топ алдында аяныш жан.
Сонда да *басты бұлғап, аузын созып,*
Келтірем деп ойлайды сөзіне дәм.

Планы жоқ тоқтаудан және ұялып,
Талай жерде қызартып, ұят қылған.
Сөйлегенде «затем» деп тұрып алып,
«Затемге» бір сөз қоспай мысы құрыған.

«адвокаттың» өлеңдегі кейпі студенттерге қалай әсер етті, практикалық тапсырманы аудитория алдында еркін сөйлеу, кәсіби менеджментпен қатар талдау өте орнықты. Себебі, поэзиялық шығарманың ықпалы зор. Ары қарай өлеңді толық оқып, өз ассоциациясын MindMap сызбасына толтыруына уақыт бөлген дұрыс:

«Исходящий» жазатын нөмірге ұста,
Одан әрі өмірге оны қыспа.
Рекенше мақұрымсың адамдықтан,
Бір нөмір қоймай қойсаң қапылыста.

«Исходящий», «Входящий» әдемі жазу,
Кәмілдіктен саналар ол байғұсқа.
Онан соңғы бір жақсы көретіні,
Мырза-еке, шығып кет деп шақыр тысқа.
Немесе сыра ашытып үйге әкеліп,
Бірігіп іш те отыр бір бұрышта.

Ойбай мен ұмытыппын: сыншы екен ғой,
Сын дегенде таланты әм бөтен ғой.
«Қуанышты», «шаттық» деп түзей алар,
Рекеннің таланты ірі екен ғой.

Сұлтанмахмұттың ақынның саяси лирикасының уытты сатирасын тек әдеби талдау үшін ғана емес, оның көркемдік тәсілін студенттерге «төңкерілген класс» технологиясымен аудиторияда немесе онлайн жүздесу практикалық сабақтарында «юрист портреті» т.б. талдамаларын талқылауға негіз етуге болады:

Бір жолға жазып қойсаң «а» дыбысын,
Қалған жолдың «а»-сыз жазба әрбір ісін.
Әйтпесе, «повторение» жарамайды,
Рекең сызып тастар қайрап тісін.
Жастар оны таниды *«не как юрист»*,
Таниды *«как мелочный канцелярист»*,
Обломовтың бірінің «типі» жақын.

Ақын қолданысындағы талдамаларды толық талдау үшін орыс әдебиетіндегі Обломовты бір топқа арнайы тапсырмалаған жөн. Әр топтың мақсатты жұмыстарын тыңдағаннан соң бұндай талдаулар толыққанды болады.

Сұлтанмахмұт ақынның қазіргі жастарға тұлғалық даму жағынан, өмір сүру дәуірінің өзгерісі тұрғысынан аздап ұқсастығына назар аударту керек. Себебі, ақын екі ғасырдың тоғысында қазақ даласындағы ескіні де, жаңаны да шынайы көрді, сезінді. Қамарсұлу тағдырымен қатар Аппақай сияқты әйел бейнесін сомдай білді. «Таныстыру» туындысында ақын бейнелеген мамандық алған оқығандар мен кара қазақ бейнесі біраз мағлұматты көркем тұрғыда жеткізеді. Студент жастардың немесе олардың ата-аналарының да екі ғасырдың тоғысында түрлі өзгерістерді, соған қатысты жаңарулар мен жаңғырулар орын алғанын салыстырып қарауға тапсырма құру, студенттердің сыни ойлау машығын жетілдіреді.

Ақынның басқа да туындылары мақсатқа сәйкес кейс жасауға сұранып тұр. Мысалы, «Кедей» поэмасындағы жалшы бейнесі. Студенттер шығармамен таныса келе, сөз саптауды ғана үйреніп рухани жетілмейді, сонымен қатар өз кәсібіне қатысты кейс түрін жасап, талдайды: кедейдің ауылдағы жалшылығы мен оның «бүтін киім кимеген, тойып ас ішпегенінен» пайымдап қандай заңсыздық туындағанын табады. Кедейдің қалаға барып жұмысқа жалданып капиталистің темір жолда, завод-фабрикада, шахтада күніне 14–15 сағат істеткенінен «алған ақысы пәтер үйіне, тамағына, киім-кешегіне жетпегенін, сондықтан ол саудагерден, алып-сатардан, өсімқордан несиеге мал, азық-түлік алып, қарызға белшесінен

батқанынынан» бүгінгі күннің салыстырмалы жағдаяттарын тану жұмысын жалғастырып, қорытындылайды.

Ақынның:
Жеңуге жігеріме сенем деген...
Менде жоқ *қажу деген, ашу деген,*
Тарығып, болымсызға сасу деген, –

өлең жолдары да студенттерге тұлғалық даму үлгісі болатын кейстік мысалдың оқытушы қоржынындағы бірер үзгі ғана.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Дәуір ақыны: Ұлы ақын Сұлтанмахмұт Торайғыровқа арналады / Құраст. Ф.Қ. Бектұрбекова. – Алматы: Орталық ғылыми кітапхана, 2002. – 255 бет. – «Ұлы тұлғалар» ғылыми-ғұмырнаамалық сериясы.

2.7 Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдардың заманауи мәселелері

2.7 Современные проблемы социально-гуманитарных наук

КИІМ ТӘРБИЕСІ – МӘДЕНИЕТ БАСТАУЫ

АЙБЕНОВА З. А.

бастауыш сынып мұғалімі, № 2 Чернорецк ЖОББМ, Павлодар ауданы,
Павлодар облысы

КАБИРИНА П. Б.

даярлық сынып мұғалімі, Қошкө Кеменгеров атындағы ЖОББМ,
Баянауыл ауданы, Павлодар облысы

Жыл сайын оқу жылы басталарда жұртшылық білім саласы басшылығына құлақ түріп, мектеп формасына қатысты үндеуін күтеді. Себебі киім кию мәдениетін бала мектеп қабырғасынан үйренуі керек. Тазалық ұқыптылық, тәртіп – осы қасиеттер балаға киім мәдениеті арқылы да дариды.

Бала балабақша және бастауыш сынып қабырғасында жүргеннен-ақ әр киімнің өзінің киілетін орны болатынын білуге тиіс. Мысалы, спорт киімімен театрға баруға болмайды, мектеп формасымен спорттық ойындарға қатысуға болмайды.

Мектеп формасының болуы баланың ашық-ашық жүрмеуіне де ықпал етеді.

Әдетте біз киім дегенде ұл мен қыздың киіну мәдениетін бөле-жара мән бере бермейміз. Негізі, бастауыш сыныптан бастап бұл мәселені баланың дүниетанымына сіңіре берген артық болмайды.

Қазіргі кеде «Ер адамның киімін баспа», – деп, жоғары қойғызатын үлкен адамдар қатары азайды.

Ойлап қарасақ, ер адамның киімін әйел адамға киюге болмайды екен.

Негізі, қазақтың киім туралы өз пәлсапасы бар. Халқымыз ертеден киім-кешектің қасиетін білген. Бірақ қазақтың киім пәлсапасы – жете зерттеле қоймаған тақырып. Әдетте киім-кешек туралы сөз қылғанда, көбінесе ашық-шашық жүрмеу тақырыбы қозғалады да, киімнің қасиеті туралы айтыла бермейді [1].

Ер адамның киімін әйелге киюге болмайтыны жайлы қазіргі жастар біле де бермейді. Неге киюге болмайды? Себебі одан ер адамның жолы байланып, басындағы бағы ұшады деген ырым бар екен. Ер-азаматтың меселі қайтады екен. Ел аузында айтылып жүрген әңгімелерге қарасақ, әйел адам ердің киімінен аттаса, тіпті ол жорықта жеңіліп, жолы болмаған екен. Әрі-беріден соң бүгінгі таңда кір жуғыш машинаға ер адам мен әйел адамның киімін араластырып салып жудың өзі – өрескел қателік. Қазақтың рухының өсуіне, қасиетіміздің артуына тосқауыл!

«Фейсбук» әлеуметтік желісінде Өмірзақ Ақжігіт атты автор жариялаған бір жазбадан үзінді келтіріп өтейік:

«80-ші жылдардың ортасында мен Бетпақдалада геоэкспедицияда жұмыс істедім. Арамызда қырғыз Албан дейтін күйеу бала болды. Өзі аңшы еді. Киікке шыққанды күрт қойып кетті. Себебін бір күні сұрап едім: «Әдеттегідей олардың Шолақеспедегі артезиан құдыққа суға келетін кезін күтіп, қамыстың ішінде жатқанмын. Келді. Бұл жақтамын. Бәрі суға бас қойды. Енді біреуін атайын деп оқтала бергенімде текесі басын көтеріп, тура сезгендей, мен жаққа бұрылып қарады. Маңдайында жалғыз көзі бар екен. Мылтығым қолымнан түсіп кетті. Содан бері шыққан жоқпын» деді...

Жақсы. Сол Албан бір күні қасқыр тым», – дедім. «Кім айтты?». «Мен айттым. Қазақ айтады. Қырықтан аспай қасқыртымақ киюге болмайды!». «Қазақ айта береді», – деп, күлді де қойды. Екі-үш ай өтпей, ауырмай-сырқамай өлді де қалды... Сөзге жоқ, біртоға, жақсы жігіт еді. Сонда неге көзін жеткізіп айтпадым деп, өліміне өзім кінәлідей әлі күнге дейін өкінемін» [2].

Ғаламтордағы тағы бір дерек Пайғамбарымыздың (с.ғ.с.) киім кию әдебі туралы сыр шертеді: «Алланы есіне ала отырып, киімді он жағынан, ал шалбарды сол жағынан бастап кигенде: «Менің не күшім, не қуатым жетпейтін осы киімді маған беріп, кигізген Аллаға шүкір», -деп дұға қылатын. Ал жаңа киімді алғаш кигенде Алладан оның қайырын және жамандықтан қорғауды сұраған» [3].

Ислам діні қағидаларына жүгінсек, киім туралы аят та бар:

«Аллаһумма ләкәл-хамду! Әнтә кәсәутә-ни-һи, әс-әлю-кә мин-хайри-һи уә хайри мә суннә'ә ләһу, уә ә'узу бикә мин шәрри-һи уә шәрри мә суннә'ә ләһу. Мағынасы:

Я, Аллах! Саған мақтау-мадақтар болсын! Сен маған (осы киімді) кигіздің. Мен Сенен оның игілігін және ол қандай (жақсылыққа) арналған болса, соның игілігін сұраймын, әрі оның жамандығынан және ол қандай (жамандыққа) арналған болса, соның жамандығынан Өзіңе сыйынамын».

Қазақ қоғамында үлкендердің жаңа киім алғанда бір-біріне: «Өзің киіп, өзің тоздыр!» – дейтінін жиі естідік. Бірақ ол сөз әдеттегі жаттанды дүниедей көрініп келгені рас. «Жақсы сөз – жарым ырыс» демей ме қазақ. «Өзің киіп, өзің тоздыр» деген сөз – адам баласына айтылған ақ бата. Бұқар бабамыздың өзі «Бірінші тілек тілеңіз, Бір Аллаға жазбасқа, Екінші тілек тілеңіз, Ер шұғыл пасық залымның Тіліне еріп азбасқа, Үшінші тілек тілеңіз, Үшкілсіз көйлек кимеске», – дейді. Яғни, абыздың айтуынша, біз жақсы тілекпен өмір кешуіміз керек, оны өмірлік салтқа айналдыруымыз керек. Алланың жаңа киіміміздің өзін тойға, игілікке киюді бұйыртуын сұрауымыз қажет. Мұндағы «үшкілсіз көйлек» дегеніміздің өзі – жеке зерттеуге тұрарлық тақырып. Үшкілсіз көйлек – мойны үшбұрышталып пішілмеген көйлек, яғни, кебін [4].

Киім пәлсапасын психология ілімімен де байланыстыруға болар еді [5]. Жаңа киім, мәселен, адамға көтеріңкі көңіл күй сыйлайтыны анық. Егер ол киім басқа адамдардың жақсы тілегімен «суарылса», таза, мөлдір энергия, позитивті бойына сіңіріп, иесінің өн бойына шуақ сіңіретіні анық.

Ер-азаматтың киімін әрдайым жоғарыда ұстап, аяқасты етпеу – біздің ұлтымыздың абыройын асқақтатуға, ұрпағымыздың ұлағатының кемімеуіне алғышарт.

Қазақта қасиет, кие деген бар. Киім атаулы, соның ішінде ер адамның киімі (бас киімі де кіреді) киелі дүниеге кіреді. Осыны естен шығармауымыз керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Мақашева А. Эстетикалық тәрбие туралы // Қазақстан мектебі. – 1998. – № 1. – 35–38 б.
- 2 Нұрмұхамбетова Р.А. Эстетикалық тәрбие беру туралы // Қазақстан мектебі. – 2001. – № 1. – 14-17.
- 3 Ұзақбева С. Тамыры терең тәрбие / Алматы: Білім, 1995. – 232 б.
- 4 Тілеуханова Н. Эстетикалық тәрбиені қалыптастыру // Бастауыш мектеп. – 1999. – № 7. – 5–7 б.
- 6 Уахитова Э. Эстетикалық тәрбие беру құралдары // Сыныптағы тәрбие. – 2003. – № 11. – 27–28 б.

КОГНИТИВНЫЕ ПРОЦЕССЫ В СФЕРЕ ЛОКАЛИЗАЦИИ

ЕГОРОВ А. В.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

ЖУМАБЕКОВА Б. К.

профессор, кафедра «Иностранная филология»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

Современный мир переводоведения, а если быть точнее, сам подход к переводческому процессу, претерпел кардинальные изменения за последние 20 лет. В 30-ых годах XIX века «переводоведение» лишь начинало свой длительный путь формирования, тем самым основывая теорию перевода. А. В. Федоров и Я. И. Рецкер стали первопроходцами в данной области. Огромный вклад в теорию перевода внес В. Н. Комиссаров. В 90-е годы прошлого столетия он издал научный труд, который стал базовым пособием для начинающих переводчиков того времени, под скромным названием «Общая теория перевода». Примерно в это же время произошло официальное «рождение» когнитивной лингвистики, которая исследует проблемы ментального характера, рассматривая и соотнося язык и сознание, но уже на совершенно ином уровне. В XX в. ученые проводили грань между науками, оперируя тем, что их нельзя разделять и разграничивать. Таким образом, психология и социология, по их суждениям, никак не могла быть связана с тем же языкознанием, в частности, с лингвистикой и ее составляющими. Э. Сепир достаточно точно высказался о том, что: «Чрезвычайно важно, чтобы лингвисты, которых часто обвиняют... в отказе выйти за пределы своего исследования,

наконец, поняли, что может означать их наука для интерпретации человеческого поведения вообще <...> они должны будут все больше и больше заниматься различными антропологическими и социологическими и психологическими проблемами, которые вторгаются в область языка» [1, с. 47].

Современные открытия позволили обособить эти высказывания и убрали грань между данными научными явлениями. Таким образом, теория перевода и когнитивная лингвистика нашли общий путь развития. Теория перевода, по своей базовой структуре, представляла собой лишь разработку технологий перевода и действовала в рамках конечного результата – эквивалентности. Это означало лишь одно – передача информации с языка оригинала на переводимый язык с стопроцентным сходством. С приходом когнитивной лингвистики теория перевода заиграла новыми красками. Таким образом, адекватный перевод постепенно стал доминировать над эквивалентным. Адекватный перевод – это перевод, который обеспечивает прагматические задачи переводческого акта [2]. В. Н. Комиссаров высказался по этому вопросу, ... «эквивалентный перевод» и «адекватный перевод» это хоть и косвенно связанные понятия, но при этом идентичными их назвать нельзя. Адекватность – это то, что называют «хорошим» переводом, он имеет конкретику, обеспечивает текст полностью, выражая межъязыковую коммуникацию, а эквивалентность – это близость оригинала и перевода [3, с. 287].

Переводческие исследования последних трех десятилетий успешно показали, что перевод можно, а даже скорее нужно рассматривать как речевую деятельность, но только со своими отличительными чертами, спецификой и контекстуальными особенностями. А.Д. Швейцер берет во внимание, что: «Перевод – это не только взаимодействие языков, но и взаимодействие культур... Процесс перевода «пересекает» не только границы языков, но и границы культур» [4, с. 37]. А ведь это действительно было подтверждено рядом исследований. Когда переводчик осуществляет технический перевод, то учета культурных особенностей в нем и вовсе нет, но когда он переходит к художественной литературе, то его подход меняется кардинально. Одно дело, когда ты прекрасно владеешь одним или несколькими языками, но, когда встает вопрос об анализе культур, эпохи и жизненной линии автора – это совершенно другие процессы.

Рассмотрим процесс перевода с позиции когнитивной лингвистики. Каким главным аспектом должен обладать компетентный перевод? С позиции когнитивного подхода, он должен обладать сущностью. В чем же заключается сущность когнитивного подхода к переводу? При когнитивном подходе доминирующим фактором является извлечение смысла текста, написанного на языке-оригинала. Смысл текста переводчик передает благодаря фреймовому подходу. Фрейм – инструмент создания высказывания, позволяющий символизировать мысленный образ. На этапе понимания происходит восприятие иноязычного текста и постижение его смысла на основе поиска фреймовых соответствий знаний, заложенных в тексте, знаниями переводчика. Здесь же возможен процесс антиципации, прогнозирующий итоговое развертывание текста на языке перевода путем экспликации динамических фреймов. На этапе перевода осуществляется мысленное создание динамических фреймов (ситуативных и классификационных) на основе текста оригинала и их соотнесение с эквивалентными им фреймовыми структурами в языке перевода. Здесь же вычлняются прототипические соответствия с помощью прототипических фрейм-структур, а также решается проблема их отсутствия. В данном случае происходит выбор необходимой переводческой стратегии. На заключительном этапе переводчик порождает текст на иностранном языке с учетом его синтагматических и синтаксических особенностей. Это и есть сущность когнитивного подхода к переводу. На первых этапах работы над текстом, переводчик должен проанализировать данную ему информацию и понять значения новых для него слов и выражений. Тем самым, всплывает такое понятие, как «концепт». «Концепт» – это главное понятие, на котором основана терминологическая база когнитивной лингвистики. Концепты – это ментальные сущности, которые включают в себя знания об окружающем мире. В качестве определения концепта можно взять трактовку, данную С. А. Аскольдовым, который подразумевает под термином концепт мыслительное образование, замещающее множество предметов одного и того же рода [5, с. 267].

Учитывая все сказанное выше, вполне можно сделать вывод, что переводоведение в лингвокогнитивном русле очень тесно связано с такой разновидностью перевода, как «локализация».

«Локализация – это перевод и культурная адаптация продукта к особенностям определенной страны, региона или

группы населения» [6]. Умение читать между строк – успешный показатель компетентного специалиста в области перевода. К когнитивным процессам обычно относят память, внимание, восприятие, понимание, мышление, принятие решений, действия и воздействия. Как правило, переводческая деятельность включает в себя все указанные выше этапы. Когнитивные процессы помогают переводчику во всех аспектах, ибо возникают совершенно иные перспективы для достижения конечного результата, вырабатываются новые стратегии и оценки, так как язык рассматривается как единство ментальных структур, со своими лингвистическими особенностями. Переводчик-локализатор выходит на новый уровень адаптации информации. Любой современный фильм, сериал, компьютерная игра, или же приложение для смартфонов и компьютеров выходят под руководством переводчиков-локализаторов.

Такое явление в киноиндустрии, как вольный перевод названия при выпуске в прокат любого фильма, довольно часто практикуют дистрибьюторы, – и это лишь самое безобидное, что может произойти с любой кинолентой, попадающей на экраны. Изменениям подвергаются не только названия, но, в некоторых случаях, имена героев, плакаты, песни, а хронометраж вполне могут либо сократить, или же, наоборот, увеличить.

Существует ряд стран, в которых отношение к переводу проходит этап чрезмерной цензуры: проводится жесткий контроль качества перевода. Например, над фильмом Мартина Скорсезе «Волк с Уолл-стрит» переводчики-локализаторы в ОАЭ трудились не один день. Данная картина до сих пор является рекордсменом по количеству употребления слова «fuck». Данное слово не нуждается в представлении, оно относится к числу самых часто используемых бранных слов в английском языке. В итоге, из-за жесткой цензуры в ОАЭ из фильма вырезали 45 минут экранного времени. Казалось бы, переводчики воспользовались обычными приемами перевода, укоротив хронометраж, но при этом оставляя контекст неизменным. Рассматривая этот случай в аспекте когнитивных процессов, из данного примера можно сделать вывод, что переводчики решили одну из основных проблем когнитивной лингвистики – категоризацию человеческого восприятия, воссоединив моменты фильма, но уже без использования ненормативной лексики. Переводчики изменили содержание и контент исходного текста на переводной язык. По сюжету фильма, главные герои являются отвратительными персонажами, которые почти в любой сцене

используют бранные слова. Переводчики, основываясь на своих фоновых знаниях и ментальных моделях понимания перевода, проделали долгий и упорный труд для того, чтобы картина увидела свет. Таким образом, фильм получился полноценным, не потерял смысл, а с точки зрения переводческих решений – компетентным.

Казалось бы, такой обычный процесс, как интерпретацию, можно осуществить и без участия обученных этому лиц. Зачастую многие продюсеры, создатели собственных творческих проектов, экономят средства на перевод. Такие продукты, обычно, обречены на провал. Переводчик-локализатор выступает в роли так называемого моста. Он – посредник, компетентный поставщик детально проработанной информации. Диалоги, локальные шутки, речевые обороты, да даже сам смысл готового продукта – это лишь малая часть того, что должно быть адаптировано верно и преподнесено как «изысканное блюдо». Переводчик-локализатор рассматривает абсолютно все аспекты культуры и языка оригинала, думая об эпохе, времени действия. В целом, переводоведение основано не только на языковых проблемах, но и на культурных контекстах различных народов. С позиции антропологии, переводчик должен принимать во внимание проблемы взаимодействия культур исходного и целевого языка, то есть он должен уважать как точку зрения культурного источника, так и целевую культуру. Он, по сути своей, изобретает произведение заново, а передача культурной специфики при переводе связана с этикой и объясняет новый образ мышления. Такой перевод должен показывать контекст и личный образ мышления через переведенные тексты, учитывая традиции, обряды, обычаи и специфику переводящего языка.

Помимо достойной и грамотной интерпретации и локализации, существуют и такие моменты, когда переводчики искажают оригинальные версии самых разных кинолент в иностранном прокате, а уж если фильм попал на зарубежные экраны в том виде, в котором был задуман и снят, значит, его создателям и зрителям необыкновенно повезло. Разберем некоторые примеры, связанные с плохой локализацией и культурной адаптацией. Как известно, Голливуд любит привлечь широкую публику к своим фильмам, что приводит к возникновению расхождений между оригинальной работой и адаптацией. Очевидный тому пример – фильм «Первый мститель: Другая война». Знаменитый переводческий конфуз, связанный с сценой с записной книжкой Капитана Америки – это уже классический пример странных решений локализаторов. Стив

Роджерс, он же Капитан Америка, по сюжету фильма записал план своих дел в записную книжку. Специально для этой сцены авторам фильма пришлось адаптировать список желаний Стива для 10-ти разных стран мира. Первым пунктом в его записной книжке была тайская еда, затем, просмотр таких фильмов, как «Звездный путь» и «Звездные войны», «Нирвана» и «Рокки» («Рокки 2» под вопросом), а дальше идут те самые переводческие конфузы. У британцев, в адаптированном списке желаний вдруг появляется сериал «Шерлок», а в российской адаптации – такие личности, как Гагарин, Высоцкий, а также кинолента «Москва слезам не верит». Для зрителей упомянутые вещи будут казаться более обыденными, однако с точки зрения здравого смысла, сложно представить, что Капитан Америка стал бы смотреть фильмы и слушать песни советского времени. В данном фрагменте рассматривается одна из проблем когнитивной лингвистики. Попытки угодить тому или иному зрителю, учитывая лишь поверхностные аспекты той или иной культуры – это явный пример того, что переводчик не обладает достаточными фоновыми знаниями. Фоновые знания – это знания, присутствующие в сознании человека и той общности людей, к которой данный индивид принадлежит. Фоновые знания являются основой языкового общения и необходимым условием адекватного перевода, в случае если коммуниканты принадлежат к различным лингвокультурным общностям [7]. Понятие «фоновые знания» является одним из основных терминов, в частности, которым оперируют при обсуждении экстралингвистических аспектов коммуникации. Зачастую создатели фильмов нанимают так называемых «локальных» переводчиков, которые не знают культурологических особенностей другой страны.

Процесс перевода тесно связан с когнитивными процессами. Обзор некоторых из них, позволяет сделать вывод, что когнитивное направление в переводоведении, интенсивно развивающееся в современной науке, дает новые импульсы для научного сопоставления локализации и лингвистики и позволяет обнаружить важные детали переводческой техники. Вопросы изучения процесса локализации являются актуальными. Перспективным в плане выявления переводческих ошибок и установления типологических закономерностей в переводе может стать исследование данной проблемы на материалах фильмов, сериалов и др.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М.: Прогресс, 2002. – 656 с.
- 2 Ю.В. Зангирова Понятие эквивалентности перевода и ее типы. 2010. [Электронный ресурс]. – URL: <https://study-english.info/equivalence.php> [дата обращения 15.09.21]
- 3 Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. - М., 1999. – 421 с.
- 4 Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. М.: Наука, 1988г. – 280 с.
- 5 Аскольдов С.А. Концепт и слово / С.А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / Под общей редакцией доктора филологических наук, профессора В.П. Нерознака. М.: Academia, 1997. – 267-279 с.
- 6 Языковая локализация [Электронный ресурс]. – URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F_%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F [дата обращения 10.10.2021].
- 7 Фоменок Е. Г. фоновые знания – необходимое условие адекватного перевода «скрытой информации» подлинника [Электронный ресурс]. – URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/184662/1/%D0%A4%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%BA%20%D0%A4%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%AB%D0%95%20%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%AF.pdf> [дата обращения 18.09.21]

ҚАЗІРГІ ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ДІНИ ҚОЗҒАЛЫСТАР МЕН БІРЛЕСТІКТЕР

ЗЕКЕБАЙ З. А.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

Қазақстандағы қазіргі заманғы діни ахуал Қазақстан тарихының кеңестік кезеңінде орын алған ұзақ діни-рухани вакуумның салдарынан дәстүрлі діндер ықпалының әлсіреуімен сипатталады. Коммунистік идеологияның құлдырауынан және КСРО-ның ыдырауынан туындаған жаңа қоғамдық-саяси және әлеуметтік-мәдени шындықтардың қалыптасуы посткеңестік қоғамдағы ұлттық

сана-сезімнің өсуіне және рухани бағдарлардың өзгеруіне әкелді, бұл ТМД азаматтарының діни құндылықтар мен дәстүрлерге жаппай жүгінуінің мысалымен айқын көрінеді. Бұл процесс Қазақстанға да әсер етті. Коммунистік идеология мен атеистік қағидаттардың жойылуымен қазақстандық қоғам адамгершілік және рухани вакуумда қалды. Басталды қайта бағалау құндылықтарды көтеру, этникалық сана-сезім. Осыған орай, қысқа мерзімде мәдениет пен өмір салтының маңызды элементіне айналған діни идеологияның жандануы орын алды.

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін республиканың діни бірлестіктері өзінің дамуы үшін қуатты серпін алды. Бұл уақытта дін жүздеген адамдардың тірегіне айналған мәңгілік моральдық құндылықтарды алып жүретін әлеуметтік құбылыс ретінде болды. XX ғасырдың 80–90-шы жылдары басталған Қазақстан Республикасындағы саяси және қоғамдық жүйені демократияландыру процесі қоғам өмірінің діни саласын да толық көлемде жаулап алып, түбегейлі жаңа діни ахуалдың туындауына алып келді.

Соңғы уақытта Қазақстан аумағына дәстүрлі емес исламдық және протестанттық діни бірлестіктердің, сондай-ақ деструктивті сипаттағы жаңа культтердің мақсатты түрде енуі байқалуда. Өз мақсаттарын толық «исламдандыруды» жариялайтын осындай бірлестіктердің көпшілігінің қызметі немесе Қазақстанның «евангелизациясын» шетел орталықтары үйлестіреді және қаржыландырады. Деструктивті діни бірлестіктер қызметінің ауқымы соңғы уақытта ұлғаюда [1, 162 б.].

1990 жылы ел тарихында тұңғыш рет Қазақстан мұсылмандары жеке діни басқармасы (мүфтиат) құрылды. Қазақстан Мұсылмандарының діни басқармасы қолдаған исламның жетекші бағыты-ханафи мазхабының сүнниттік бағыты болып айқындалды.

Жалпы, қазіргі діни жағдай және халықтың діни құрылымы келесідей. Жоғарыда айтылғандай, республиканың көптеген конфессияларына сүнниттік ислам (ханафи мазхабы) және христиан (православие) жатады. 70 %-дан 30 %-ға қатынасы кезінде оларды халықтың 90 %-дан астамы ұстанады. Осы екі конфессиядағы басшылықты ең ірі діни орталықтар жүзеге асырады: Қазақстан Мұсылмандарының діни басқармасы және Орыс Православие шіркеуінің үш епархиялық басқармасы.

Елдегі діни қызметті реттейтін Негізгі заңнамалық актілер Қазақстан Республикасының Конституциясы және «Діни сенім

бостандығы және діни бірлестіктер туралы» Заң (2011 ж.) болып табылады, олар азаматтардың діни бостандыққа құқықтарының сақталуын реттейді және дінді мемлекеттік институттардан заңды түрде бөледі.

ҚР Конституциясында мемлекеттің азаматтардың сөз, ой және өзін-өзі білдіру бостандығына құқықтарын айқындайтын және оған кепілдік беретін зайырлы сипаты бекітілген. Негізгі заңда қандай да бір дінге патронаж немесе ерекше көзқарас туралы ереже жоқ. Сондай-ақ барлық конфессияларға тең және толерантты көзқарас жарияланған [2].

Егемендік жылдары Қазақстанның конфессиялық кеңістігінің құрылымы айтарлықтай өзгерді. Жаппай атеизм мен діни руханияттан бас тарту конфессиялық қайта түлеумен, діни сананың толеранттылық пен сенім жағына қарай өзгеруімен алмастырылды. Дін саласындағы пікірлердің плюрализмі және бүкіл Орталық Азияда діни культтер туралы неғұрлым демократиялық заңнаманың қабыдануы жаңа, бұрын белгісіз діни ағымдардың пайда болуына әкелді. Конфессиялық плюрализм Қазақстан Республикасындағы қазіргі діни ахуалдың маңызды белгісі болды.

ҚР Үкіметінің 2006 жылғы бағдарламасын әзірлеушілердің деректері бойынша Тәуелсіздіктің 20 жылында Қазақстанда конфессиялық топтардың сандық және сапалық құрамы айтарлықтай өзгерді: «2011 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 40-тан астам конфессиялар мен деноминацияларды білдіретін діни бірлестіктердің жалпы саны 4479-ды құрайды. Діни бірлестіктердің жалпы саны: Ислам – 2756, Орыс Православ шіркеуі – 303, Рим-Католик шіркеуі – 90, Протестантизм – 1301 [3].

Қазақстандағы Исламның қазіргі даму үрдістері негізінен сыртқы факторлардың ықпалына байланысты.

Қазақстанда исламның ішінде бір-бірінен идеологиялық жағынан ерекшеленетін көптеген қауымдар пайда болды. Исламда қалыптасқан алуан түрлілік көбінесе ислам діни догмалары мен өмір салтын түсіндіруді насихаттайтын шетелдік мұсылман ұйымдарының іс-әрекеттерімен байланысты. Бұл жағдайда жекелеген ағымдарды құрайтын топтардың оқшаулануы белгілі бір дәрежеде діни қатынастардың бірыңғай қоғамдық институтының құрылуына кедергі келтіреді.

Әр түрлі елдерде таралған көптеген ағымдар өз идеяларын экспорттайды және Орталық Азия республикаларында өздерінің жақтастарын табады. Қазақстан территориясында қалыптасқан

исламның сан алуандығы, көп жағдайда шетелдік мұсылман ұйымдарының іс-қимылдарымен байланысты. Олардың діни догмаларды және өмір салтын түсіндіруі қазақстандық қоғамның сипатына әрдайым сәйкес келмейді және өзінің рухани көшбасшылары мен ұйымдық құрылымы бар оқшауланған топтардың құрылуына ықпал етеді, бұл мұсылман қауымының бірлігіне кедергі келтіреді.

Қазақстандағы қазіргі діни ахуалға радикалды діни қоғамдастықтардың пайда болуы мен күшеюі, дәстүрлі емес нанымдар орталықтарының қызметін жандандыру, шетелдік миссионерлік қозғалыстың ықпалын арттыру және сектанттық ұйымдардың әлеуметтік базасын, әсіресе жастар есебінен кеңейту тән. Сонымен қатар, деструктивті секталар мен жаңа буын культтарының қызметін күшейту алаңдаушылық тудырады. Дін әлеуметтік мінез-құлықты, қарым-қатынас психологиясын және өмірге философиялық қатынасты реттейтін құндылық бағдарына айналып келе жатқан қазақстандық жастардың дәстүрлі дін мен жалған дін арасындағы сызықтың қайда өтетінін көрсетуінде қауіп бар.

Деструктивті секталар мен культтер, әсіресе жастардың нәзік санасына әсер етіп, олардың әдеттегі діни бағдарын өзгертіп, өскелең ұрпақтың бойында орныққан этникалық және діни құндылықтар жүйесін бұзып, психологиялық зиян келтіретіні белгілі.

Қазіргі кезеңде Қазақстанның дамуына тән ерекшеліктердің бірі қоғам өмірінде дін рөлінің ұдайы өсуі болып табылады. Оның беделі мен мәртебесі артып, әлеуметтік функциялары кеңейіп, діндарлар мен діни бірлестіктердің саны артып келеді. Сонымен бірге, рухани жаңғырудың бұл процесі бұрынғы Қазақстан таппаған белгілі бір проблемаларды анықтады. Қазақстанға діни экстремизмнің енуіне ықпал ететін жалған діни білім пайда болды.

Дәстүрлі емес ислам бағыттары мен ағымдарының пайда болуына келетін болсақ, әсіресе 90-шы жылдардың басында біздің көптеген жастар шиит немесе ваххабит бағытындағы дәстүрлі емес ислам ұлттық идеология ретінде орналастырылған елдерге білім алу үшін шетелге кетті. Нәтижесінде, бұл жастар басқа мемлекеттің идеологиясының ықпалына түсіп, оны қабылдады, содан кейін сол ілімдерді қабылдады және Қазақстан үшін дәстүрлі емес әртүрлі исламдық ағымдар мен секталардың қалыптасуына ықпал етті.

Бүгінгі таңда терроризм мен экстремизм жедел әрекетті қажет ететін жаһандық проблема болып табылады. Өйткені, жыл сайын әлемнің әртүрлі аймақтарында жасалған шабуылдар санының едәуір

өсуі байқалады. Осы уақытқа дейін қайғылы оқиғалар Қазақстанды айналып өткен жоқ.

Діни, әсіресе ислам экстремизмі Орталық Азия өңіріндегі нақты саяси күшке айналуға. Қазақстанның оңтүстігі де ерекшелік емес, оның үстіне исламның терең тарихи тамыры бар, кең таралған және айқын көрінеді. Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы басшылығының мәлімдеуі бойынша, Оңтүстікте ислам тек дәстүрлі ағымдар - суннизм мен шиизммен ғана емес, сондай-ақ ҚМДБ бағынбайтын бірнеше ондаған ислам ағымдары мен бір-бірінен тәуелсіз діни қауымдар да бар.

Соңғы 4 жыл ішінде Бас Прокурордың мәлімдемесі бойынша сот органдары 13 террористік және 1 экстремистік ұйымның қызметіне тыйым салды. Сондай-ақ, бұл шетелдік ұйымдар Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына қатысушы басқа мемлекеттер террористік деп танылды және олардың көпшілігі БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің, Еуропалық Одақтың шешімдеріне немесе АҚШ Президентінің Жарлықтарына сәйкес халықаралық террористік ұйымдар тізіміне енгізілді [4].

Үшінші мыңжылдықтың басталуы АҚШ-тағы лаңкестік әрекеттермен байланысты және оларға діни түс беру конфессиялық салада болып жатқан процестерді жаңаша түсінуге мәжбүр етеді. Діни экстремизм және оның алдын алу мәселесі барлық мемлекеттердің алдында тұр. Қазақстан Республикасының бірінші басшысы Н. Ә. Назарбаевтың 2000 жылы айтқан пікірі бойынша, «көзге көрінетін қауіптерден – экстремизм, терроризм, есірткі, босқындардың жаппай кетуінен басқа да көзге көрінбейтін қатерлер бар. Соғыс шынымен де адамдардың басында басталады. Күн сайын және сағат сайын біздің адамдардың санасы үшін күрес жүріп жатыр. Діни экстремизм Қазақстанға қатысы жоқ, бізде басқа тарихи дәстүрлер бар, бізде ешқашан фанатизм болған емес деп ойлаудың қажеті жоқ. Мұның бәрі солай, бірақ уақыт өз түзетулерін жасайды» [5].

Діни бірлестіктер санының күрт өсуі, Қазақстан үшін «жаңа» діндер үлесінің ұлғаюы жағына конфессиялық ықпал ету салаларының қайта бөлінуі, оларға байырғы халықты тарту, өңірдегі шетелдік державалардың мүдделері – осының бәрі жанжалды жағдайлардың объективті алғышарттарын жасайды. Ел халқының ұлттық (130 ұлт пен ұлыс) және сандық құрамын (15 миллионнан астам адам) ескере отырып, ықтимал қақтығыстың салдары Қазақстан Республикасының тұтастығына тікелей әсер етуі мүмкін.

Шынында да, соңғы уақытта конфессиялық қауіпсіздік мәселесі өзекті бола түсуде. Бұл объективті де, субъективті де себептердің болуына байланысты: географиялық орналасуы, халықтың этникалық құрамы, өңірдің тарихи даму ерекшеліктері, қарқынды конфессиялық қайта өрлеу, ішкі және сыртқы қауіпсіздік проблемалары. Егер Ислам әлемі Қазақстанға өзінің ажырамас бөлігі ретінде қарайтын болса, онда басқа конфессиялардың көшбасшылары да Орталық Азиядағы өңірдің стратегиялық маңызын жақсы түсінеді.

Қазақстандық саясаттың басты міндеті этносаралық келісімді сақтау мен нығайту ғана емес, сонымен бірге, ең алдымен, діни төзімділікті, конфессияаралық келісімді сақтау мен нығайту болып табылады.

Толеранттылық ежелден Ұлы даланың негізгі қағидасы болған. Қазақстан бүгінде мұсылман әлеміндегі соңғы жылдары ондаған жаңа синагогалардың іргетасы қаланған, христиан, оның ішінде католик шіркеулері салынып жатқан жалғыз мемлекет болып табылады. Қазақстан жерінің толеранттылығы, атап айтқанда, әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының халықаралық съезін өткізуімен расталды, оның барысында әртүрлі елдер мен халықтардың діни көшбасшылары толеранттылық пен еркіндіктің жалпы қабылданған құндылықтарына, түрлі мәдениеттер мен діндердің диалогына негізделетін бірыңғай өркениетке ұмтылысын растады.

Қысқа мерзім ішінде Қазақстанда біздің халқымыз үшін дәстүрлі емес жаңа толқынның көптеген протестанттық шіркеулері пайда болғаны кездейсоқ емес. Олардың саны республикада 500-ден асады. Дінге сенушілердің 70 %-дан астамы тиесілі ең ірі шіркеулер еліміздің Алматы, Қарағанды, Шымкент сияқты ірі қалаларында орналасқан. Онда олардың басты республикалық және өңірлік басқармалары, үйлестіру орталықтары, конфессияаралық миссиялары шоғырланған. Мәселен, евангелиялық баптист христиандардың орталығының мәліметтері бойынша, 269 қауымдастық пен 124 топқа біріктірілген. Кейбір мәліметтер бойынша, бүгінде республиканың әр қаласында кемінде бір баптист және адвентист шіркеуі бар екен. Елуінші күн мейрамдарының қауымдастықтары мен «елшілер рухының» евангелиялық христиандарының қауымдастықтары кеңінен таралған [6]. Қазақстандық жастар арасында әртүрлі деструктивті және жалған діни ұйымдар – секталар мен культтердің ықпалын күшейту үдерісі айрықша белең алып барады. Бұл процестің қауіптілігі, ең

алдымен, жастар үшін өмірдің рухани саласы әлеуметтік мінез-кұлықты, қарым-қатынас психологиясын, өмірге деген көзқарас философиясын реттейтін құндылық бағдарына айналуға.

«Саентология» шіркеуі. Әлемде «Дианетика орталығы» деп аталатын «Саентология шіркеуі» діни ұйымының негізгі догмасы - бұл әлемді жоюға тыйым салу және құтқарудың бір ғана мүмкіндігі бар – бұл дианетиканы зерттеу (адам ойлауы туралы жалған ғылым).

Иегова куәгерлері. «Иегова куәгерлері» қазіргі уақытта республикадағы ең ірі конфессиялардың бірі болып табылады. Олардың сенімінің қайнар көзі – киелі кітап, бірақ өз аудармасында, сонымен қатар Бруклин орталығы басшыларының еңбектері мен түрлі-түсті журналдары. Иегова куәгерлері діни-насихаттық әдебиеттің таралуына көп көңіл бөледі. Қазіргі уақытта олардың «Күзет мұнарасы» әдебиеті 37 миллионнан астам данамен 160-тан астам тілде, «Ояну» журналы – 34 миллионға жуық данамен 81 тілде шығарылады. Иегова куәгерлері ұйымының мүшелері сектаға жаңа адамдарды тарту үшін үлкен жұмыс атқаруда. Олардың сенімге тарту жұмыстары белсенді прозелитизммен сипатталады: олар көшеде, көлікте, аялдамаларда өтіп бара жатқан адамдармен жеке жұмыс жасайды, пәтерлерді аралайды. Адамдармен сөйлесуге бөлінген уақыттың есебін жүргізеді. Шамамен 60 сағаттық әңгімелесуді көмекші пионер, 90 сағатты жалпы пионер, 140 сағатты миссионер өткізуі керек. Ұйым қайырымдылық арқылы үлкен ақша табады, ерікті құрбандықтар ақшамен, зергерлік бұйымдармен, әшекейлермен. Кейде бай адамдар өте үлкен қайырымдылық жасайды. Сонымен қатар, баспа өнімдерін шығару және тарату жөніндегі қызметті иеговистердің өздері тегін жүзеге асырады. Иегова куәгерлерінің сектасы өз діндарларының санасына тоталитарлық қысым жасайды.

«Благодать» РО «Благодать» РО негізгі мақсаты – адаптердің қатарына құтқару түрімен белсенді түрде тарту және жаңа ашық пен жабық ұяшықтар құру арқылы Қазақстанды евангелизациялау. Діни ағым діни рәсімдер кезінде адамдардың санасына гипноздық әсер ету әдістерін белсенді қолданады [3].

«Хизб-ут-Тахрир» радикалды ислам бірлестігі Орталық Азия мемлекеттерінің аумағында халифат құру партиясының идеологиясын мақсат етеді. Қарағанды қаласында аталмыш деструктивті ағымның қазақстандық құрылымының өзіндік ақпараттық орталығы болған қызметтің жолы кесілді. Интернет арқылы мұнда басқа облыстарда және шетелде жасырынған

көшбасшылардың ақпараты жиналды. Алматыда астыртын баспаханада көшбасшыларының нақты нысанды үндеу хаттары және кітаптары басылып тұрған. Содан кейін бұл курьерлер мен дистрибьюторлар арқылы таратылған. 1 айда ұйымның елшілері 20 мың парақшаны, 177 журналды, 176 кітапты басып шығарды. «Хизб-ут-Тахрир» ұяшықтарын Алматы, Шымкент, Павлодар, Тараз, Қызылорда қалаларында таратумен айналысты,

Ваххабизм (тек осы ағымның қарсыластары қолданады (оның жақтастары өзін-өзі салафиттер деп атайды). Ваххабиттер исламды белгілі бір мұсылман халықтарының мәдени, этникалық немесе басқа да ерекшеліктеріне негізделген әртүрлі бөтен ағымдардан тазарту үшін күресті өздерінің негізгі міндеті деп санайды. Ваххабиттер ислам рұқсат етпеген түрлі жаңалықтарды қабылдамайды.

«Ата Жолы» қызметінің мақсаты басқа әлемге кеткен аталар, әжелер мен жақын туыстарды, яғни ата-бабаларға табынуды құрметтеу болып табылады. Сонымен қатар, ағымның мақсаты ретінде Қазақстанның қасиетті жерлеріне қажылық жасау; сатып алынған және зиянды әдеттерден арылу бойынша акциялар өткізу: жаман сөз, темекі шегу, спирттік ішімдіктерді, есірткіні теріс пайдалану. Белгілі бір мәртебеге ие болған адамдар («Аққу», «Сұңқар») төменгі құрылымды («Орда» деп аталатын) ұйымдастырады. Ол жақтаушылар санын кеңейтумен және қасиетті орындарға, атап айтқанда Түркістан қаласына қажылықты ұйымдастырумен дербес айналысады. Ата жолы қызметінің бағыттары арасында Халық емшілігі кең таралған.

«Алля аят» дәстүрлі емес медицинаны қамтитын оккульті-мистикалық секта. Негізін қалаушы – өзін құдай және «Жаратушы» деп жариялаған Алматы облысы Шонжы кентінің тұрғыны Фархат Абдуллаев. Бұл ағымның өкілдері дәстүрлі діндерді мойындамайды, Құран мен Киелі кітапты өртейді. «Алля аят» сеанстары адамның психикалық және физикалық денсаулығына зиян келтіреді, психикада деструктивті өзгерістер тудырады. Қозғалыстың негізін қалаушы және ізбасарлары (студенттер) NLP әдістерін (нейролингвистикалық бағдарламалау) қолданады [7].

Осылайша, соңғы жылдары Қазақстанда дәстүрлі емес діни-мистикалық ағымдар, секталар мен культтер санының айтарлықтай өсуі байқалады. Егер 90-жылдардың басында республикада 7–8 бағытқа жататын 700-ге жуық қауым болса, қазіргі уақытта олардың саны 3000-ға дейін өсті [8]. Іс жүзінде біздің елімізде тоталитарлық

және деструктивті секталар мен діндерді қоса алғанда, барлық белгілі дәстүрлі және дәстүрлі емес діни, дінге жақын, жалған діни және діни-мистикалық ағымдардың жақтаушылары тұрады. Бүгінгі таңда қоғам өміріндегі көптеген маңызды әлеуметтік және саяси проблемалардың тамыры рухани әлемде, олардың рухани дүниетанымындағы айырмашылықтар негізінде пайда болатын адамдар арасындағы келіспеушіліктер саяси, ұлттық, экономикалық және әлеуметтік қайшылықтарға байланысты болған кезде руханият саласында жатыр.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Из выступления заместителя Председателя Комитета по делам религий Министерства юстиции республики Казахстан А. М. Мухашеван Сессии БДБИЧ/ОБСЕ по человеческому измерению г.Варшава 26 сентября 2007 г./ Религия и право: Информационный бюллетень Комитета по делам религий Министерства юстиции Республики Казахстан, 4/2007 - Астана: Комитет по делам религий МЮ РК, 2007. - 162с.

2 Конституция РК. Статья 19. Сведения о количестве религиозных объединений, малочисленных религиозных групп и культовых сооружений в Республике Казахстан в разрезе областей и конфессий по состоянию на 1 января 2011 года // kdr.gov.kz

3 Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. Октябрь 2000 г. К свободному, эффективному и безопасному обществу // dvpvko.gov.kz

4 В Казахстане деятельность около 2 тыс. религиозных сект угрожает нацбезопасности и общественной стабильности. Астана. 10 апреля. 2008. ИНТЕРФАКС-КАЗАХСТАН //procuror.kz

5 Закон Республики Казахстан от 15 января 1992 года 1128 - XII О свободе вероисповедания и религиозных объединениях (с изменениями, внесенными Указами Президента РК от 05.10.95г.248 8; от 05.10.95г.2489; Законами РК от 11.07.97 г. 154 - I; от 20.12.04 г. 13-III; от 23.02.05 г. 33-III; от 08.07.05 г. 67-III)

6 «Религия и СМИ», О социальной концепции русского православия. Под. общ.ред. М.П. Мчедлова; ИЦ »Религия в современном обществе» Республика, 2002.-41-67с.

7 Даниленко Л. М. Роль религиоведческой экспертизы в профилактике распространения идей религиозного экстремизма. / Религия и право: Информационный бюллетень Комитета по делам

религий Министерства юстиции Республики Казахстан, 2(10)/2009, -Астана :Комитет по делам религий МЮРК, 2009. -148 с.

8 Жетписов С. К. О религиозной ситуации и некоторых проблемах взаимоотношений государства и религиозных организаций в Республики Казахстан. /Религия и право: Информационный бюллетень Комитета по делам религий Министерства юстиции Республики Казахстан, 1(9)/2009 - Астана: Комитет по делам религий МЮРК, 2009. – 148 с.

ИННОВАЦИОННЫЕ И ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ РАБОТЫ С ПОСЕТИТЕЛЯМИ МУЗЕЕВ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

КАСАТКИНА Т. Н.

магистрант, 2 курс, Торайгыров университет, г. Павлодар
ЕЛЬМУРАТОВА Б. Ж.

к.и.н., ассоц. профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар
КАБИДЕНОВА Ж. Д.

доктор PhD, ассоц. профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

В условиях современной мировой глобализации, музей остается той «культурной формой, которая способствует сохранению, актуализации и трансляции последующим поколениям наиболее ценной части культурного и природного наследия» Именно музей способен формировать духовные ценности и ориентиры современного человека, так как информативные значения музейных предметов удовлетворяют не только культурным, но и познавательным запросам общества. Музейные экспозиции, атрибуты истории человеческой жизни, Определенная ценность музейных экспозиций, атрибутов человеческой жизни, влияет на формирование взглядов, навыков, оценки, и здесь особая роль принадлежит музейной педагогике, которая сформировалась в научную дисциплину на стыке музееведения, педагогики и психологии.

Важной задачей музейного педагога является подбор наиболее оптимальной формы работы с музейной аудиторией и проработка методов педагогического воздействия, с учетом возрастных и психологических особенности посетителей. Создание интерактивной среды одна из приоритетных задач

продуктивной работы с аудиторией. Интерактивность представляет собой определенное взаимодействие, коммуникацию, диалог педагога и посетителя через музейный предмет.

Сегодня модернизируются и совершенствуются традиционные музеи, используются новые принципы организации музейной среды, создаются новые формы работы с посетителями. Касательно информационных технологий нужно учесть опыт зарубежных музеев, которые на протяжении многих лет применяют различные формы познавательной деятельности. Большинство зарубежных музеев и архивов применяют в работе с детьми документальные источники, которые позволяют персонифицировать учебный материал и наглядно с помощью иллюстрации показать, как отразились те или иные события, даты, личности на судьбе других людей. Согласно источникам, в г. Лейре (Дания) при Историко-археологическом исследовательском центре имеется Центр просветительской работы. Интересный эксперимент они ввели в музейное дело, реконструировав поселение железного века, в котором дети и взрослые могут в настоящем времени познакомиться с тем, как жили наши предки 1,5 тыс. лет назад. Учтено все, даже жилища, насквозь продуваются ветром, от очага идет постоянный дым. В течение недели участники живут в таких условиях, что позволяет проникнуться тем временем и получить представление о том, каково приходилось людям без современных, облегчающих труд приспособлений. Ощущая связь с природой, ученики отчетливее осознают свою принадлежность к современному обществу [1, с. 4–11]. Жан-Пьер ВанденБранден считает, что нужно, чтобы люди в музее учились восхищаться. Поэтому надо апеллировать к их чувствам [2, с. 62–63]. Такой же точки зрения придерживается и КоллетБанэг, говоря об опыте работы в художественном музее. Она предлагает использовать интерактивные технологии. На занятии в музее посетителям выдают необходимые предметы: бумагу, вопросник, карандаши, клей и т.п. На экспозиции, в залах, они отвечают на вопросы, выполняют несложные задания-игры такие как: найти в картине определенную деталь, цветовое пятно, предмет; подписать выразительное слово для определения своих эмоций; нарисовать что-нибудь и т.д. Вернувшись в мастерскую, посетители продолжают выполнять задания вопросника, создавая индивидуальные или коллективные произведения. КоллетБанэг приводит несколько примеров заданий. Необходимо самому создать произведение, взяв за основу зарисованную в экспозиционных

залах тень, отбрасываемую скульптурой. Можно нарисовать по памяти картину, которая больше всего понравилась. Используя воображение и ассоциативное мышление можно изобразить средствами живописи фантастическую сцену, часть которой должна быть перевернута вверх ногами (как у М. Шагала в «Мечте»), затем описать это. Данные занятия особенно хороши для школьников, они учат ребят более свободно выражать свои мысли, способствуют самовыражению ребенка и обогащают его, позволяя не ограничиваться обычным для детского рисунка изображением домов, деревьев, а найти иные формы и символы, новый язык [3, с. 18–22]. В случае музейной экскурсии взаимодействие происходит между музейным сотрудником, посетителем и музейной экспозицией. Интерактивные экскурсии позволяют привлечь посетителей в активное взаимодействие с экскурсоводом, подтолкнуть их к «самостоятельному» исследованию экспонатов музея. Такая подача материала значительно усиливает остроту восприятия. В современной мировой музейной теории и практике просветительская функция на сегодняшний день определяет образ современного музея. Сегодня, на смену традиционным музеям, приходят инновационные музейные учреждения и комплексы нового типа. Такие как музейные кварталы и города, музеи транснациональных культур, виртуальные музеи, экомuzeи, маргинальных культур, музеи современного искусства, примитивного искусства, непрофессиональных форм художественного творчества и др.

На развитие музеев существенно влияют внедрение инновационных технологий экспозиционного дизайна; внедрение инновационных технологий менеджмента и маркетинга, направленных на расширение музейной аудитории; реклама музейного продукта, а также изучение и формирование спроса на него; осуществление партнерских проектов с другими организациями [5, с. 49]. Использование музеями компьютерных технологий способствует: модернизации музейного учета; расширению возможностей доступа публики в музейные фонды; продаже и проверке билетов, что позволяет музеям расширять список постоянных посетителей и привлекать новых; проведению маркетинговых исследований. Создание web-сайта музея позволяет: уменьшить расходы на публикацию своих материалов; создать принципиально новую музейную экспозицию (интерактивные экспонаты благодаря аудиоэлементам и визуальным эффектам

становятся доступными для просмотра людьми с заболеваниями органов зрения и слуха); представить в виртуальной экспозиции произведения, находящиеся в фондах музея и недоступные в реальном музее; посетить музей людям, которые за ограниченный бюджет не имеют возможности путешествовать по миру; обеспечить систематизацию информации и облегчить поиск нужных данных; улучшить имидж музея. Виртуальное пространство музея используется для просмотра цифровых изображений и текстовых документов с различной информацией, а также является площадкой для общения между посетителями. Варианты виртуальных музеев довольно разнообразны: web-сайты музеев, тематических выставок и галерей; музеи виртуального искусства; виртуальные музеи «2-го поколения» (например, проект международной художественной он-лайн выставки ArtProject по инициативе поисковой сети Google объединил 17 музеев мира и позволяет посетителям «прогуляться» их залами, с помощью функции динамического масштабирования обнаружить на картинах мельчайшие детали, которые невозможно увидеть в реальном музее, а также «создать» свою собственную коллекцию произведений искусства с собственными комментариями к каждому из них). Опыт европейских стран показывает, что одним из весьма удачных решений для города может быть внедрение в городское пространство «креативных индустрий» (арт-центров, лофт-проектов, музейных кварталов, музейных городков и др.).

Музейные кварталы как культурно-досуговые музейные районы являются внутригородскими структурами и могут иметь достаточно большое влияние на развитие культуры городов в целом. Они могут включать как исторические здания, так и новую архитектуру, объединять культурные институты различных типов и представлять различные виды искусства, являясь наиболее эффективным средством организации музейного пространства. Предоставляя жителям и туристам разнообразные возможности отдыха и культурного досуга в едином пространстве улицы, квартала, района города, а также являются одним из лучших вариантов для комплексного развития музеев. Примеры таких решений можно видеть в Вене (Музейный квартал), Мюнхене (Ареал искусства), Берлине (Музейный остров), Санкт-Петербурге (Невский проспект, набережная Европы, проекты «Музейный квартал», «Почтовый городок» и «Поселок Художников»), Калининграде (рыбный поселок). Такие проекты, как правило, сразу становятся визитными карточками для региона при позиционировании его на туристических

и начинают привлекать новые категории туристов. К музейным комплексам нового типа также можно отнести города-музеи, которые представляют собой единый архитектурный и художественный комплекс, являются определенной целостностью, где все объекты существуют в неразрывной связи друг с другом. К таким городам-музеям прежде всего можно отнести: Дубровник-Антверпен, Флоренцию, Львов, Несебр, Переяслав-Хмельницкий и др.

Одним из первых пунктов в туристических программах становятся музеи современного искусства. Подобные структуры не просто коллекционируют и пропагандируют современное искусство, но и развивают его с помощью различных проектов. Они объединяют вокруг себя художников, искусствоведов, галеристов, занимаются научно-исследовательской деятельностью. Их образно называют «музеями постоянно текущих художественных выставок». Лидерами по количеству посетителей являются такие музеи и галереи современного искусства: Лондонская галерея Тейт Модерн (около 5,2 млн. посетителей в год), Нью-йоркский Metropolitan Museum, Центр Помпиду (около 5,5 млн. посетителей в год).

Среди современных форм организации экскурсий следует отметить такие: Прогулки по городу на бегу или вприпрыжку с гаджетом, под рассказ о достопримечательностях. Экскурсии с гидами-бездомными, которые позволяют туристу увидеть другую, не нарядную и «причесанную», а часто неприглядную сторону жизни города. Такие экскурсии успешно проводятся в Лондоне, Праге, Амстердаме, Сан-Франциско, Львове. Посещение действующих предприятий или заброшенных индустриальных объектов и экскурсии по индустриальным пейзажам, на крышах зданий, по станциям метро. Виртуальные туры для мобильных платформ, которые содержат подробные рассказы о городе в описаниях к интерактивным обзорным панорамам и видеосоюжеты с рассказом диктора. «Экскурсии в кресле» – тематические краеведческие лекции, которые проводятся в так называемых «креативных пространствах», которые являются площадками для подобных встреч [6, с. 237]. Квест-экскурсии, которые популярны среди молодежи и как корпоративные мероприятия и дают возможность участникам в интересной форме познать город и ознакомиться с интересными фактами его истории. Экскурсии на скутерах-сигвей (Segway – это первое электрическое средство передвижения с системой самобалансировки) – как правило, проводятся в парковых зонах городов. Экскурсии на ретро-автомобилях, ретро-трамваях и

т. п. Экскурсии в сочетании с мастер-классами, которые являются очень популярными среди молодежи и экскурсантов с детьми. Использование анимации в экскурсиях. Экскурсии от местных жителей, экспертов и знатоков своего города – журналистов, культурологов, архитекторов, дизайнеров, музыкантов и других творческих людей. Примеры таких экскурсий: «Мир парижской фотографии», «Джазовое звучание Франкфурта», «Современное искусство в Лондоне», «Танцы на набережной Барселоны», «Флорентийская мода», «Вкусные прогулки Тель-Авивом», «Все о еде в Рейкьявике» и другие. Музей дизайна Купер-Хьюит в Нью-Йорке предлагает своим посетителям гаджет в форме черной ручки, благодаря которой любой желающий сможет ощутить себя настоящим дизайнером. В специальном «зале погружения» это устройство следует поднести к образцу обоев на витрине, и на стене сразу появится проекция интерьера, а посетитель, таким образом, окажется в виртуальном интерьере выбранной им эпохи. А если попробовать нарисовать цветок на интерактивном столе, появится возможность услышать историю использования цветочных мотивов в дизайне помещений. Согласитесь, что самое обидное в музеях – это запрет трогать экспонаты. Национальная портретная галерея Вашингтона решила эту проблему при помощи 3D-технологии. Музейщики оцифровали несколько объектов: скелет мамонта, посмертную маску Авраама Линкольна, самолет братьев Райт. Теперь каждый желающий сможет погладить мамонта или постучать по фюзеляжу первого в мире аэроплана. «Стена коллекций» В музее искусств большой, во всю стену, сенсорный экран позволяет одновременно ознакомиться с собранием музея нескольким людям. Более 3500 экспонатов можно детально рассмотреть благодаря максимальному увеличению, кроме того, программа позволяет сформировать собственную виртуальную коллекцию и добавить ее в личный маршрут по экспозиции.

Национальный музей сланца в Уэльсе начал использовать новый сервис на базе технологии iVeason, позволяющий местным жителям выкладывать информацию о культурных достопримечательностях родного края. Если эксперимент пройдет удачно, то карта Уэльса заблестит новыми «маячками» с уникальными сведениями старожилов. Британский музей в Лондоне превратил ежегодную акцию «Ночь в музее» в увлекательную виртуальную игру. В 2014 году любой желающий мог загрузить на GooglePlay или AppleStore специальное приложение «Секрет гробницы» и постараться

пройти заданный маршрут, ответив на ряд вопросов. Победителю выпадает уникальный шанс провести реальную ночь среди мумий в Египетском зале музея. Шведский Музей Средиземноморья в Стокгольме использовал 3D-технологии для «оживления» тех же египетских мумий, которые были подвергнуты томографическому сканированию и отображены на специальном интерактивном столе. Детализованная цифровая модель позволяет посетителям послойно изучать содержимое саркофага и анатомию мумии.

Музей естественных наук MUSE в итальянском городе Тренто обзавелся специальным мультимедиа-тоннелем с видеопроекциями и объемным звуком. Тоннель создает посетителям иллюзию полета над Альпами и спуска по снежной трассе. Еще одна новинка – интерактивный глобус – копия Земли, какой она выглядит из космоса. Специальная программа в режиме онлайн воспроизводит движение атмосферных масс, океанов и континентов, изменение климата и многое другое. Еще один, финансируемый Европейским союзом проект meSch дарит посетителям музеев возможность взаимодействия с экспонатами посредством «умных» предметов. Например, «умная» лупа позволяет максимально приблизить произведение искусства и рассмотреть его в мельчайших подробностях. «Умная» книга пригодится для похода в парк-усадьбу или по местам боевой славы: при помощи специальной закладки, которую необходимо разместить на значке достопримечательности, посетитель услышит рассказ о ней из подвешенного рядом репродуктора, замаскированного под обычный фонарь. В Национальном музее Австралии интерактивные экскурсии проводит пара роботов-шахматистов – Каспаров и Честер. Причем эта экскурсия доступна из любой точки земного шара. Все, что нужно пользователю, – выход в Интернет, веб-камера и микрофон. В музее города Стелленбос посетители буквально за несколько секунд могут оказаться в машине времени. Если повернуть круглую ручку по часовой стрелке, окажешься в будущем, если против – в прошлом. На 4-метровом экране появится изображение выбранной посетителем эпохи с рассказом на африкаанс, кхоса или английском языке. Музей истории Екатеринбурга предлагает своим гостям полистать интерактивную книгу, на страницах которой буквально оживает история города. Музей-заповедник «Сталинградская битва» к 70-летию Победы тоже модернизировали. Благодаря современным технологиям, события героической обороны города на Волге буквально оживают на глазах

посетителей. Анимированный макет города позволяет увидеть на гипсовом полотне подробную историю битвы за Сталинград: полномасштабные картины мирной довоенной жизни сменяются сценами боев, перемещений Красной армии, высадкой десанта и варварской бомбардировкой 23 августа 1942 года. Еврейский музей и центр толерантности в Москве, наверное, самый интерактивный музей в столице. В нем все продумано так, чтобы посетитель смог не просто узнать историю российского еврейства, но и прочувствовать трагические страницы его истории. Постоянная экспозиция поделена на несколько тематических пространств. Посетитель может подслушать кухонные разговоры диссидентов, полистать интерактивный вариант древней торы и даже виртуально примерить кипу [4].

Итак, внедрение нововведений в музеях позволяет отойти от традиционных экспозиционных форм показа коллекций, разнообразит формы работы музея, способствует повышению конкурентоспособности и уровня обслуживания посетителей. Использование новых подходов в экскурсионном обслуживании позволяет экскурсантам проникнуть в самое сердце локальной культуры, колорит городских районов, познакомиться с уличным искусством, субкультурами и историческими деталями, открыть гастрономические секреты и городские легенды, превратить свою поездку в незабываемое знакомство с городом изнутри, окунуться в его увлекательные культурные особенности, которые бывает сложно понять самостоятельно.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Хансен Т.Х. Музей как просветительное учреждение // Museum. 1984. № 144.
- 2 Бранден Ж.-П.В. Мой опыт работы с посетителями // Museum, 1984. № 144.
- 3 Банэг К. Приобщение к современному искусству: совместные усилия сотрудников музея, учителей и школьников // Museum. 1984. № 144.
- 4 «Культура. РФ» Публикации раздела Музеи <https://www.culture.ru/>
- 5 Гиль А. Ю. Изменения в деятельности музеев с учетом тенденций развития современного общества, Вестник Томского государственного университета. – 2012. – № 364. – С.49–53.

6 Биксалеев А. А. Интерактивные формы взаимодействия с посетителями как современные тенденции развития музея // Молодой ученый. – 2016. – № 22. – С. 236–238.

7 Необычные экскурсии от местных жителей // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://experience.tripster.ru>

8 Харченко А. Между офисом и домом: 7 коворкингов и креативных пространств Киева // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ain.ua/2013/01/22/108929>

9 Алексеева Н. Д., Рябова Е. В. Квест-экскурсия как инновационная форма экскурсионной деятельности // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. – 2015. – № 1 (20). – С.14–17.

10 Беззубова О. В. Музейная коммуникация: модели, технологии, практика / О. В. Беззубова // Коммуникация и образование. – М., 2010. – 425 с.

BOOKTRAILER – ОЖИВШАЯ КНИГА В КРУГУ СЕМЬИ

ЛАНГ Т. Ф.

научный руководитель, учитель начальных классов, Школа-лицей № 8 для одаренных детей, г. Павлодар

ФРЕДИНА А. В.

ученик, 6 «А» класс, Школа-лицей №8 для одаренных детей, г. Павлодар

В жизни каждого человека семья занимает особое место. В семье родители и дети связаны духовно. Слово «семья» неотделимо от слова «дом». Это место, где собирается родные люди, объединенные общими интересами, традициями, занятиями. Одним из средств гармонизации внутрисемейных отношений является семейное чтение. Совместное прочтение книги, общение по поводу прочитанного сближает членов семьи, объединяет их духовно, воспитывает у детей потребность читать самостоятельно и развивает навыки читательской грамотности.

Сегодняшние дети самые счастливые. Ведь в библиотеках, на прилавках торговых центров каких только книг нет! Нужно лишь иметь желание читать...

В мире современных технологий, чтение книг среди подрастающего поколения стало «немодно», а, следовательно, и развитие навыков читательской грамотности на низком уровне [1].

Видя эту проблему, президент Касым-Жомарт Токаев поднял вопрос о развитии читательской грамотности в наших школах:

«...У наших школьников не на должном уровне развиты навыки читательской грамотности. Поэтому привитие высокой культуры чтения, развитие читательской грамотности должно стать одним из приоритетных направлений образовательного процесса в казахстанских школах...» – считает президент РК [2].

Чтобы побудить читать подрастающее поколение и тем самым повысить читательскую активность, прежде всего ребёнку необходимо прививать любовь к книге с раннего детства, с его семьи.

Мы задумались над вопросом: «Что именно читать и как из огромного разнообразия предлагаемых книг выбрать именно ту самую, которую будет интересно читать и детям, и родителям» [1]?

Для создания современных и эффективных способов повышения и привлечения читательской активности, для возрождения традиций семейного чтения действенным инструментом можно считать появление буктрейлеров. Они могут служить помощником не только для родителей в прочтении книг в кругу семьи, но и использоваться учителями литературы, библиотеками и другими культурно-просветительскими центрами для популяризации современной художественной литературы для начального звена [3].

Но что, же такое буктрейлер?

Буктрейлер (англ. Booktrailer) – это короткий видеоролик, рассказывающий в произвольной художественной форме о какой-либо книге. Цель таких роликов - пропаганда чтения, привлечение внимания к книгам при помощи визуальных средств, характерных для трейлеров к кинофильмам. Как правило, продолжительность буктрейлера составляет не более 3 минут. Такие ролики снимают как к современным книгам, так и к книгам, ставшим литературной классикой. Большинство буктрейлеров выкладывается на популярные видеохостинги (веб-сервисы, позволяющие загружать и просматривать видео в браузере, например, через специальный проигрыватель), что способствует их активному распространению в сети Интернет. Главная задача буктрейлера – заинтересовать и удивить будущего читателя, привлечь внимание к сюжетной линии и героям художественного произведения. При создании буктрейлера можно использовать видео, иллюстрации, фотографии, обложки книг [4].

Изучив различные источники информации, мы решили создать свой собственный буктрейлер, работа над которым проходила по следующим этапам [5].

1) Выбор книги. Для создания буктрейлера мы выбрали свою любимую книгу Льюиса Кэрролла «Алиса в стране чудес». Сюжет этого произведения очень интересен, необычен и захватывающий.

Рисунок 1

2) Примеры буктрейлеров. Для того чтобы иметь представление о том, как выглядят буктрейлеры в различной технике исполнения, мы посмотрели в Интернете примеры уже готовых буктрейлеров [6].

3) Идея и сценарий. Нужно четко продумать сюжет, то из чего будет состоять наш видеоролик. Мы использовали советский мультфильм «Алиса в стране чудес». Он то и лёг в основу сюжета нашего буктрейлера. Важно внести интригу и выстроить сюжетную линию таким образом, чтобы непременно читателю захотелось узнать, что будет дальше. А узнать это, можно, если прочтешь книгу. Поэтому к написанию текста сценария мы подошли продуманно, взвешивая каждое предложение.

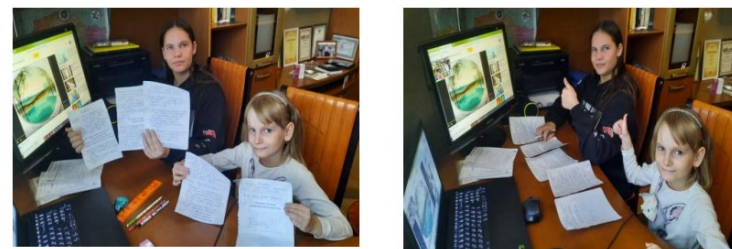

Рисунок 2

4) Подбор материалов для видеоролика. Подобрали картинки, отредактировали их в программе Adobe Photoshop CC 2019 v20.0.7 [7].

Так как мы решили, что сюжет будет на основе мультфильма, мы сделали с него записи посекундных отрывков, которые будут входить в наш буктрейлер.

Рисунок 3

5) Запись аудиоматериала. Мы хотели, чтобы в буктрейлере присутствовал наш голос. Поэтому мы написали текст, продуманный по сценарию и озвучили его, записав на диктофон телефона. Также мы подобрали необходимую музыку.

Рисунок 4

6) Создание единого ролика. С помощью современного и качественного редактора MovaviVideoSuite 21.0.1-2020 мы свели полученную последовательность картинок и отрывков с мультфильма в единый видеоролик, наложили озвученный текст и музыку.

MovaviVideoSuite 21.0.1-2020 – это качественный видео редактор, предназначенный как профессионалам видео монтажа, так и новичкам, желающим впервые создать свой первый ролик.

С помощью данного инструмента даже неопытный пользователь, потратив минимальное количество усилий, сможет профессионально смонтировать качественный клип [8].

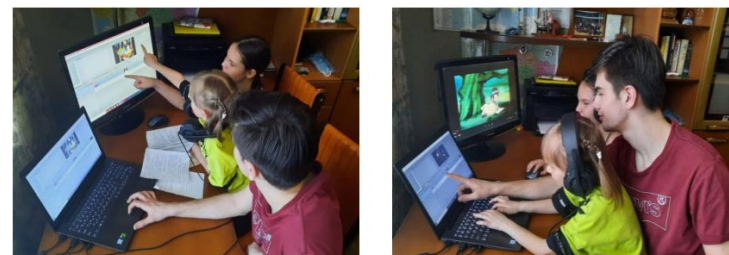

Рисунок 5

7) Экспертиза. Получившийся видеоролик мы показали небольшой аудитории, чтобы проанализировать правильность восприятия идеи ролика. Что нужно отредактировали и вот, наш буктрейлер по произведению Л.Кэрролла «Алиса в стране чудес», продолжительностью 3 минуты готов [ссылка на буктрейлер: <https://www.youtube.com/watch?v=VMOr0v5shUE>].

Рисунок 6

Чтобы привлечь внимание к книгам, мы предложили первоклассникам, совместно с родителями, создать свой собственный буктрейлер по тому произведению, которое оставило особенный, неизгладимый след в душе юного читателя, и которую они могли бы посоветовать прочитать своим одноклассникам. Созданные буктрейлеры, смогли поучаствовать в конкурсе «Буктрейлер всей семьёй», который мы сами и организовали. Благодаря этому мы попытались заинтересовать учащихся не только как к средству творческого самовыражения при создании своего

видеоролика к любимому произведению, но и способствовали к сближению всех членов семьи, расширить совместные знания в области буктрейлеров и успешно освоить технологию их создания. В итоге у нас получился 21 уникальный видеоролик к самым разным произведениям: от народных сказок, прочитанных в раннем детстве, до классики вроде «Маленького принца» или «Ромео и Джульетта».

Из лучших работ была сформирована ТОП – 10 любимых книг для семейного чтения с целью пропаганды чтения и развития читательской грамотности школьников, которая имеет практическое применение. Она может служить помощником не только для родителей в прочтении книг в кругу семьи, прививая с ранних лет ребенку вкус и интерес к чтению, но и использоваться учителями литературы, библиотеками и другими культурно-просветительскими центрами для популяризации современной художественной литературы для начального звена [Рисунок 1].

Рисунок 7 – ТОП – 10 любимых книг для семейного чтения

При работе над проектом «Booktrailer – ожившая книга в кругу семьи» мы изучили в Интернете информацию об истории и традициях семейного чтения, узнали о пользе и значимости совместного прочтения книг в кругу семьи. Выявили, что современным и эффективным способом повышения и привлечения

читательской активности, действенным инструментом можно считать появление буктрейлеров.

В ходе выполнения проектной работы разобрались, что такое буктрейлер, изучили историю появления, познакомились с видами буктрейлеров. Изучили и попробовали технологию создания собственного буктрейлера в семейном кругу по любимому произведению Л. Кэрролла «Алиса в стране чудес», который у нас получился продолжительностью 3 минуты. Узнали основы редактирования картинок и рисунков в программе Adobe Photoshop и познакомились с видео редактором MovaviVideoSuite, который предназначен для монтажа и создания видеороликов. С огромным удовольствием подбирали фото и видеоматериал, выбирали подходящее музыкальное сопровождение, озвучивали необходимый текст, подбирали мелкие запоминающиеся цитаты из советского мультфильма «Алиса в стране чудес», который был основой сюжета к нашему буктрейлеру. Эта работа помогла расширить знания в области буктрейлеров, поэтому считаем данный проект не только творческим, но и научно-исследовательским.

После просмотра и обсуждения всех буктрейлеров, которые участвовали в конкурсе «Буктрейлер всей семьей» с первоклассниками, мы выявили, что просмотр буктрейлера побуждает к читательской активности и повышает интерес детей к чтению художественной литературы.

Размещение в Instagram (lyceum.8.activity) наших буктрейлеров привлекло внимание большей аудитории: стали создаваться буктрейлеры по своим любимым произведениям учащимися разных возрастов.

Проделанной нами работой заинтересовались также и сотрудники центра детского чтения имени Сулеймена Баязитова, предложившие провести совместное мероприятие для юных читателей нашей области: «Марафон буктрейлеров» в Instagram (balalar_kitap) и в facebook, который проходил с 8 февраля по 2 апреля 2021г.

Результат нашего научного проекта: сформированную серию буктрейлеров ТОП – 10 любимых книг для семейного чтения, мы также разместили на своей страничке Angel'sProductionYouTube канала [ссылки на буктрейлеры: <https://www.youtube.com/watch?v=FyzEtBfotlo>; <https://www.youtube.com/watch?v=EemwTM9su90>; <https://www.youtube.com/watch?v=iR2-CcafBxA>].

В дальнейшем, мы планируем продолжить работу над проектом и создать электронную библиотеку буктрейлеров на трех языках по художественным произведениям школьной программы для начального, среднего и старшего звеньев.

ЛИТЕРАТУРА

1 Статья «Семейное чтение как источник формирования интереса к книге и духовного обогащения семьи». 20 марта 2017г. [Электронный ресурс]. - <https://www.maam.ru/detskijsad/semeynoe-chenie-kak-istochnik-formirovaniya-interesa-k-knige-i-duhovnogo-obogascheniya-semi.html> [дата обращения 20.09.2020г.].

2 Журнал «ForbesKazakhstan». 22 октября 2020г. [Электронный ресурс]. - https://forbes.kz/process/o_chem_govoril_tokaev_na_zasedanii_nsod [дата обращения 25.09.2020г.].

3 Статья «Буктрейлер как средство повышения читательской активности». [Электронный ресурс]. - <https://infourok.ru/buktrejler-kak-sredstvo-povysheniya-chitatelskoj-aktivnosti-shkolnikov-4416486.html> [дата обращения 13.10.2020г.].

4 Буктрейлер. - Википедия. [Электронный ресурс]. - <https://ru.wikipedia.org/wiki/Буктрейлер> [дата обращения 17.10.2020г.].

5 Статья «Памятка для создания буктрейлера». [Электронный ресурс]. - <http://school-of-inspiration.ru/pamyatka-dlya-sozdaniya-buktrejlera> [дата обращения 20.11.2020г.].

6 Статья «Буктрейлер своими руками: примеры». [Электронный ресурс]. - <http://school-of-inspiration.ru/buktrejler-svoimi-rukami-primery> [дата обращения 09.12.2020г.].

7 Программа Adobe Photoshop CC 2019 v20.0.7. [Электронный ресурс]. - <https://prog-top.net/grafik/12766-fotoshop-adobe-photoshop-cc-2019-v200728362-x64-gerack-by-sanlex.html> [дата обращения 05.01.2021г.].

8 Программа Movavi Video Suite 21.0.1-2020. [Электронный ресурс]. - <https://torrent-soft.net/multimedia/torrent-video-soft/torrent-video-edit/20900-movavi-video-suite-2101-2020-pc-gerack-by-dodakaedr.html> [дата обращения 17.01.2021г.].

ПРАВОВОЙ МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

МУНДУИНОВА Д. Т.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

В современном мире существует множество различных политических режимов с собственными моделями взаимоотношений государства и личности, своими стандартами соблюдения прав и свобод человека. Демократические режимы соседствуют с авторитарными, либеральные с коммунистическими. Изъятия отдельных прав сочетаются с массовыми нарушениями прав человека.

С другой стороны, в определенных условиях государство, в зависимости от своих реальных возможностей, может менять содержание экономических или социальных прав. Так, в чрезвычайных условиях, для защиты конституционного строя оно может даже приостанавливать реализацию определенных гражданских прав, ограничивать свободы, поражать в правах тех или иных лиц (например, лишать лиц, обвиняемых в уголовных преступлениях, права быть избранными в органы власти) или группы (запрещая экстремистские партии и движения). Однако и здесь существуют четкие границы возможностей для государства, ориентированного на соблюдение прав и свобод личности.

Например, даже при чрезвычайных обстоятельствах законодательно устанавливаются пределы и сроки действия таких ограничений. И при этом ряд основополагающих прав, к примеру, право на жизнь, свобода совести, свобода вероисповеданий, право на жилище или право на судебную защиту, вообще не подлежат отмене. Но есть и такие способы действий режимов, которые направлены на ограничение прав как фундаментальных начал в отношениях государства и человека.

К таким способам относятся, например, введение неоправданных (возрастных, материальных, территориальных) цензов, ограничивающих возможности граждан на формирование органов власти и на участие в их работе; или закрепление разрешительного вместо регистрационного порядка регулирования политической активности населения, при котором власть берет на себя правоустанавливающие функции, что, в конечном счете, отрицает фундаментальный характер политических прав.

В целом, с учетом мирового опыта, можно выделить следующие четыре группы нарушений прав человека со стороны государства и отдельных политических сил (в порядке значимости):

- геноцид и этнические «чистки», гражданские войны, политический терроризм;
- апартеид, расовая дискриминация, сегрегация (лат. *segregatio* – отделение) – политика принудительного отделения какой-либо группы населения; одна из форм религиозной и расовой дискриминации;
- ограничение политических прав гражданина;
- уничтожение окружающей природы, введение ограничений на получение информации, сокращение доступа к культурным ценностям.

Предотвратить нарушения прав человека можно только при должной политической воле правящего режима, а в более широком плане – при установлении в конкретных странах гарантий взаимной ответственности государства и гражданина.

Главной задачей развития Казахстана как демократического и правового государства должно стать дальнейшее наполнение реальным содержанием провозглашенных законодательством экономических, социальных, гражданских, политических, культурных и личных прав, создание эффективного механизма их реализации.

Права человека без создания реального механизма их защиты останутся пустым звуком, поэтому важно, чтобы в каждой стране были не только провозглашены приоритетными права человека, но и созданы реальные способы и органы их защиты. Решение проблемы защиты прав и свобод личности человека в Казахстане заключается сегодня в том, что власть и все государственные органы должны быть жестко ориентированы на их реализацию и охрану. В этой связи важнейшим элементом конституционного механизма защиты прав и свобод граждан является защита прав человека государством посредством различных государственных органов. Для реализации решения проблемы защиты прав и свобод человека создаются необходимые государственные органы власти и управления.

Республика Казахстан приняла на себя обязанность признавать и гарантировать права и свободы человека, ограждать их от любого незаконного вмешательства или ограничения. Признание государством прав и свобод человека означает обязанность государства утвердить эти права в Конституции, законодательстве

и в процессе правоприменения. Конституция РК инкорпорирует в национальную правовую систему подавляющее большинство положений ВДПЧ прав человека, других основных международных источников прав и свобод человека и гражданина. Признание прав и свобод гражданина означает, что человек может осуществлять свои права и свободы, а также защищать их в случае нарушения, руководствуясь Конституцией. Признавая принятые международным сообществом права и свободы человека, Республика Казахстан одновременно гарантирует их осуществление. Гарантом прав и свобод человека и гражданина является Президент Республики.

В целях усиления защиты конституционных прав и свобод граждан, в соответствии с Законом РК от 10 марта 2017 года, Президент Республики п.п. 10-1) ст. 44 Основного Закона наделен полномочием в интересах защиты прав и свобод человека и гражданина, обеспечения национальной безопасности, суверенитета и целостности государства обращаться в Конституционный Совет о рассмотрении вступившего в силу закона или иного правового акта на соответствие Конституции РК.

Принимая на себя гарантию обеспечения конституционных прав и свобод, государство устанавливает юридические механизмы их осуществления (реализации). К ним относятся: законодательные акты (законодательная база), принимаемые в соответствии с Конституцией РК, и направленные на развитие ее положений, а также система государственных, судебных и правоохранительных органов, специальные институты (Комиссия по правам человека при Президенте Республики, Уполномоченный по правам человека в Республике Казахстан).

Вместе с тем, механизмы реализации прав и свобод человека и гражданина могут иметь более сложную природу, интегрируя в себя как государственные органы, так и неправительственные объединения. В этом контексте весьма интересным примером является Национальный превентивный механизм против пыток, созданный Законом РК от 2 июля 2013 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам создания национального превентивного механизма, направленного на предупреждение пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания».

В рамках вышеназванного закона, принятого во исполнение Факультативного протокола к Конвенции ООН против пыток, в

Казахстане учреждена система мониторинга за соблюдением прав человека в учреждениях закрытого типа, объединившая в себя представителей гражданского общества под координирующей ролью Уполномоченного по правам человека, что является примером консолидации деятельности государства и негосударственных объединений в рамках реализации конституционных гарантий прав личности.

Государственная защита прав человека не исключает и самостоятельных действий каждого по их защите всеми способами, не запрещенными законом, в том числе и возможностью обратиться к неправительственным правозащитным организациям и в международные инстанции (в Комитет ООН по правам человека, Комитет ООН против пыток, Комитет ООН по 116 Конституция РК. Научно-практический комментарий ликвидации расовой дискриминации, Комитет ООН по ликвидации дискриминации в отношении женщин). Признание и гарантия прав и свобод человека являются существенными признаками правового государства, подчеркивающими значение прав и свобод человека как высшей ценности.

В настоящее время в механизме защиты прав человека и гражданина признание получила деятельность Уполномоченного по правам человека в Республике Казахстан, должность которого установлена в стране впервые в 2002 году соответствующим Указом Президента Республики Казахстан. Данный институт призван защищать права человека от посягательств должностных лиц, обеспечивать развитие законодательства и правоприменительной практики.

Омбудсмен наделен широкими полномочиями по защите и обеспечению прав человека. Вся деятельность Омбудсмена строится в соответствии с международными обязательствами Республики Казахстан по ратифицированным конвенциям ООН и со ссылкой на мировую практику работы подобных учреждений. Кроме внутрисударственного механизма защиты и обеспечения прав человека, существует международный, который включает универсальный механизм, существующий в рамках системы ООН и региональный механизм, созданный в рамках Совета Европы.

На современном этапе развития проблема прав человека является в современном мире сложной и многоплановой. Для мирового сообщества права человека и их защита выступают в качестве универсального идеала, фактора стабильности, а также основы прогрессивного развития и процветания государства. По

мнению А.Б. Шамгуновой, сегодня объем прав и свобод личности определяется не только конкретными особенностями того или иного общества, но и развитием общечеловеческих ценностей и культуры, уровнем и степенью интегрированности международного сообщества. Современный мир невозможно представить без прав человека, которые основаны на принципах свободы, равенства, справедливости и носят универсальный характер [4, с.39].

Совершенствование гражданского общества как совокупности негосударственных институтов основано на свободе личности, причем свобода личности может рассматриваться как дихотомия духовно-нравственных возможностей личности и возможностей в сфере материальных (экономических, политических, юридических) отношений. Эти два направления призваны обозначить гражданское общество как совокупность духовных институтов и организационных институтов, которые можно рассматривать как содержание и форму. Соответственно, сущностью гражданского общества является идея, объединяющая людей, на основе которой формируются государственные институты и определяется мера свободы личности.

Идея, объединяющая гражданское общество, носит конкретно-исторический характер и определяется культурой этого общества. На сегодняшний день при решении вопроса о соотношении понятий «защита» и «охрана» как в общей теории права, так и в отраслевых юридических науках используют два принципиально различных подхода. Большинство исследователей понятия и термины правовой охраны и правовой защиты, правоохранительной и правозащитной деятельности рассматривают как синонимичные.

Однако в литературе неоднократно предпринимались попытки разграничить понятия «охрана прав» и «защита прав». При этом предлагались разнообразные варианты такого разграничения.

Защита прав человека носит многоуровневый характер и связана с природой этих прав, каждое из которых и есть проявление сохранения человеком своих естественных качеств и свойств. Именно поэтому защита прав человека – это, в сущности, главная цель правовой системы любого современного демократического государства. Охрана прав представляет собой, так же как и обеспечение, перманентно постоянно длящийся процесс, направленный непосредственно на ограждение осуществления субъективных прав и законных интересов граждан от возможных нарушений. При этом охрана прав и интересов граждан осуществляется вне конкретных правоотношений, тогда

как защита уже нарушенных прав всегда происходит в рамках конкретных деликтных правоотношений, возникновение которых нежелательно с точки зрения интересов как человека, так и государства. В современных условиях защита и обеспечение прав человека в Республике Казахстан осуществляется всеми органами государственной власти и местного самоуправления, что нашло закрепление в Основном законе Республики Казахстан.

Вместе с тем мысль о том, что защита и обеспечение прав человека – обязанность современного государства, многократно признавалась важной в юридической литературе. Однако предполагается, что связанные с решением этой задачи конституционно-правовые нормы и положения могут эффективно реализовываться только в том случае, когда уточнены приоритеты развития страны, лежащая в их основе система ценностей, определены концептуальные подходы для обеспечения развития жизни общества, основанные на программах, вытекающих из этих приоритетов.

Современное гражданское общество развивается в условиях реальных внешних и внутренних угроз – международного терроризма, распространения оружия массового поражения, региональных конфликтов, организованной преступности, коррупции органов власти. Как следствие, Республика Казахстан вынуждена поддерживать необходимый уровень государственной безопасности для адекватного ответа вызовам указанных и других опасностей и угроз.

ЛИТЕРАТУРА

1 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 10.01.2021 г.) – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://online.zakon.kz/Document>

2 Всеобщая декларация прав человека, принятая 10 декабря 1948 г. Генеральной ассамблеей Организации Объединенных Наций Электронный ресурс. Режим доступа: <http://online.zakon.kz/Document>

3 Рахметова А. К. Понятие прав, интересов и правового статуса ребенка// Действующее право Республики Казахстан: проблемы тенденции перспективы: сборник материалов конференции.–Астана, 2010

4 Шамгунова А. Б. Ситуация в области защиты прав человека в Казахстане: проблемы и решения [Текст] / А. Б. Шамгунова // Казахстан Спектр. - 2014. - №1. - с.39-40.

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

НУРКИНА Н. А.

педагогикалық ғылымдар магистрі, аға оқытушы, Торайғыров университеті,
Павлодар қ.

НУРГАЛИЕВА А. А.

қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі, № 43 ЖОББМ, Павлодар қ.

Қашықтықтан оқыту қазіргі кезде білім беру элементтерінің біріне айналды. Жоғары оқу орнының әрбір студенті – тек қана білімді тұтынушы ғана емес, сонымен қатар өз бетімен оқып, өздігінен меңгере алатындай бәсекеге қабілетті жеке тұлға болуы тиіс. Сондықтан, қашықтықтан оқыту форматында мұғалімдер қол жетімді ресурстарды барынша пайдаланады, олар: бейнесабақтар, оқыту мәтіндері, интерактивті жаттығулар, анықтамалық материалдар, электрондық оқулықтар, сөздіктер және т.б.

Қазіргі кезде мектеп оқушыларының және студенттердің білім алуға және өзін-өзі тәрбиелеуге деген қызығушылығы артып, қоғамның мәдени, әлеуметтік және технологиялық деңгейі жоғарылады. Интернет желісіне қол жеткізу білім алушыларға ақпараттық жүйелер арқылы базалық білімін қайталауға немесе басқа пәндер бойынша өздігінен білім алуға мүмкіндік береді. Компьютерлердің көмегімен олар жеке түрде баға алу немесе тестілеуден өту үшін өздерінің білім деңгейлерін тексере алады. Сонымен қатар, қосымша тапсырмалар, кеңестер алу және оқу процесін ұйымдастыруды жақсарту мақсатында оқытушылар мен студенттер, мұғалімдер мен оқушылар арасында кез-келген ыңғайлы уақытта тікелей байланыстарды кеңейтуге мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту – адамның білім алуға және ақпарат алуға деген құқықтарын іске асырады. Қашықтықтан оқыту арқылы жұмыс істейтін педагог оқытудың жаңа технологияларын, оқытудың компьютерлік жүйелерін еркін меңгеріп, олармен жұмыс жасай алуы қажет. Қазіргі кезде білім беру саласында қашықтықтан оқыту мәселесі өте маңызды, себебі бұл жүйе арқылы білім алушылар мен ұстаздар әлемдік ақпараттармен байланысуға, білімдерін онлайн жалғасыруға, ғылыми және шығармашылық жұмыстарын

жетілдіруге, әлемдік ақпарат кеңістігінде өздерінің білімдерін жетілдіруге мүмкіндіктер алып отыр. Қазіргі технологиялар дамыған заманда ешқандай қашықтыққа қарамастан, білім алушы мен мұғалім еш кедергісіз бірлесіп жұмыс жасай алады. Оқыту интернет желісінде, электрондық пошта арқылы, корпоративтік желіде және басқа да түрлі заманауи байланыс құралдарын пайдалану арқылы жүргізіледі. Интернет желісіне қосылсаңыз, кез-келген уақытта және кез-келген жерде білім алуға мүмкіндігіңіз бар. Бір артықшылығы – білім алушы өзіне керекті материалдарды, оқу құралдарын осы жерден ала алады, барлық қажетті оқу материалдарының жиынтығына қол жеткізе алады.

2020 жылдан бастап еліміздегі барлық жоғары оқу орындары, оның ішінде біздің университет те білім беруді қашықтықтан оқыту формасына көшіруге мәжбүр болды. Университетіміздің профессор-оқытушылар құрамы жаңа ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерінің арқасында онлайн режимінде өз сабақтарын, бейнеконференциялар мен вебинарлар өткізіп, өз пәндері бойынша бейне-сабақтарды дайындап, classroom, youtube желісіне жүктеп, сонымен қатар zoom платформасында сабақтарын өткізе бастады. Қазақ тілі пәні бойынша да барлық материалдар жүктелді. Бейне сабақ, слайд, арнайы даярланған тапсырмалар, тест тапсырмалары т.б. білім алушы үйде, оқытушының бейнесабақ барысында түсіндіруі арқылы өз бетімен оқып-үйреніп, практикалық тапсырмаларды орындап, оқытушыларға тапсырып отырды.

Осы ретте Қазақстан үшін жоғары сапалы қашықтықтан білім беру технологияларын енгізу маңызды әлеуметтік мәселе болып табылады. Қазіргі жағдайда біз қашықтықтан білім беруді спутниктік теледидар, радио, компьютерлік байланыс және т.б. сияқты қашықтықтан ақпарат алмасу құралдарына негізделген мамандандырылған ақпараттық білім беру ортасын қолдана отырып, білім алушыларға ұсынылатын білім беру қызметтерінің жиынтығы ретінде қарастырамыз. Қашықтықтан оқыту жүйесі қашықтықтан білім алу мүмкіндігін, сонымен қатар оқытудың икемділігін қамтамасыз етуі керек. Бірақ, бұл ретте де әлі түйіні шешілмеген күрделі мәселелер көп болып отыр.

Қашықтықтан оқыту тек оқытушылар үшін ғана емес, сонымен қатар студенттер үшін де оқытудың жаңа түрі. Егер бұл жаңа, тәуелсіз жүйе болса, онда оқу процесінде тиімді жұмыс істеу үшін сәйкесінше оның ерекшеліктерін зерттеу қажет. Қашықтықтан білім беру мәселесі отандық арнайы әдебиеттерде және интернет

беттерінде көп талқыланып келеді. Мысалы, сабақ өткізудің әдеттегі жүйесінің өзгеруі де онай болмады.

Жалпы, бұл тәжірибе педагогтердің де, білім алушылардың да онлайн оқытуға дайын еместігін көрсетті. Осыған байланысты педагогтердің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламаларын өзгерту және қашықтықтан жұмыс істеу бойынша әдістемелік нұсқаулықтар әзірлеу қажет.

Қашықтықтан оқытудың тиімді жақтары да болды, мысалы: жеке қарқынмен оқу мүмкіндігі, пәндерді оқу уақыты мен жылдамдығын өз бетінше анықтау; қол жетімділік, яғни уақыт пен орналасқан жеріне қарамастан оқу мүмкіндігі, білім беру процесінде заманауи және өзекті технологияларды қолдану, білім алуға тең мүмкіндіктер беруді көздейтін әлеуметтік тең құқылық,

Сонымен қатар, бірқатар жағымсыз жақтары да бар: барлық студенттер өздігінен білім алу дағдыларын игере бермейді, бұл білім беру ұйымы тарапынан қосымша бақылауды талап етеді, оқу жұмысын және оқу уақыты мен зерттелетін материалды бөлу жұмысын дұрыс ұйымдастыра алмау, қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға арналған жабдықтардың болмай қалуы немесе қымбаттығы (ДК, ноутбук, интернетке шығу және т.б.), студенттердің кез-келген уақытта байланысқа шығу мүмкіндіктері болмай қалады. Мысалы, межелік бақылау жазған кезде кейбір студенттердің интернетке шығуға мүмкіндіктері болмай, олар басқа уақытта жазу үшін рұқсат алады.

Әрине, жаңа технологиялар әдеттегі сабақтарды толық алмастыра алмайды. Бірақ дәстүрлі әдістерді толықтыра отырып, қашықтықтан білім беру технологиялары әр білім алушының ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне жеке көзқараспен қарауға көбірек мүмкіндік береді. Сонымен қатар, заманауи технологиялар оқу процесін ұйымдастыруда да пайдалы, контентке, соның ішінде мультимедиялық кең таңдауларға қол жеткізуге болады. Қашықтықтан оқыту қазіргі заман талабы болып отыр, сондықтан оны ұйымдастыру барысында ұстаздардың кәсіби біліктілігі жоғары, зияткерлік деңгейі биік, компьютерлік техниканы меңгеру деңгейі де дамыған болуы қажет. Осылайша оқушылардың өз бетінше білім алу қабілетін дамыта аламыз.

Осы қашықтықтан оқыту барысында тілдік пәндерді қашықтықтан оқытудың бір ерекшелігі – үй тапсырмаларын суреттер, PDF файлдары, Word немесе Google құжаттары, электрондық кестелер немесе бейнелер түрінде тапсыруға болады.

Егер студенттер үшін қолжазба жұмыстарын, мысалы, эссе, грамматикалық тапсырмалар немесе жеке жұмыстарды сканерлеу қажет болса, онда смартфонда PDF форматында файлдарды алуға арналған көптеген тегін қосымшалар бар. Студенттер осы құралдарды барынша пайдалана алады. Сонымен қатар Zoom арқылы сабақ өткізіледі. Бұл – хабар алмасу және нақты уақыттағы мазмұнды беру үшін арналған бейнеконференцбайланыс құралы. Бейнеконференцбайланысқа арналған осы онлайн-платформа тек орта және жоғары білім беру ұйымдарында ғана емес, сондай-ақ конференцияларды (халықаралық және жергілікті), семинарларды, жұмыс кездесулерін өткізуде, сондай-ақ қызметкерлер қашықтықтан оқыту режимінде жұмыс істейтін басқа да салалардың жұмысында кеңінен қолданылады. Осы платформаны пайдаланудың қол жетімділігі мен ыңғайлылығы оны коронавирустық инфекцияның пандемиясына байланысты шектеу шаралары кезінде Қазақстанның барлық аумағында кеңінен таратты.

Осы платформаны пайдалана отырып онлайн сабақтар өткізу қашықтықтан оқыту режиміне көшу кезінде оқыту сапасын жоғалтпауға мүмкіндік береді. Мысалы, қашықтықтан оқыту үдерісінде мессенджерлерді немесе электрондық пошталарды пайдалану кезінде оқытушының білім алушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға мүмкіндіктері жоқ. Ал осы бейнеконференцбайланыс арқылы сабақ өткізу онлайн және оффлайн оқыту арасындағы алшақтықты жоюға мүмкіндік береді. Бейнеконференцбайланыс кезінде білім алушылар жаңа тақырыптың түсіндірмесін тыңдай алады, сұрақтар қоя алады және талқылау арқылы мәселелерді шеше алады. Бұл оларға көп мүмкіндіктер береді.

Қашықтықтан оқыту жүйесіне көшу кезінде ЖОО мен мектептер үшін Білім және ғылым министрлігі тарапынан жоғарыда аталған құралдар мен білім беру платформаларын ғана емес, сонымен қатар «Күнделік» сияқты электрондық журналдарды, электрондық пошталарды, WhatsApp және телеграмм сияқты мессенджерлердің әртүрлі түрлерін, сондай-ақ orik.kz, Daryn.online және т.б. қолдану ұсынылды. Қашықтықтан оқыту кезінде оқулықтардың электронды форматтары да үлкен сұранысқа ие болды. Электрондық ресурстардан айырмашылығы – мұнда мұғалім оқу үшін материалдарды өз бетінше тауып, таңдауы керек, жаңа оқу тақырыптарына тапсырмалар әзірлеуі керек, оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді пайдалану сабаққа дайындық уақытын

едәуір қысқартады. Оқу-әдістемелік кешендердегі тақырыптар мен міндеттердің жүйелі орналасуы, мысалы, қарапайым лексикадан немесе грамматикадан күрделіге дейін, өз кезегінде студенттерге пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар ағылшын тілін меңгеру дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Білім алушылар жаңа материалды игеру, сабаққа дайындық немесе үй тапсырмасын орындау кезінде қосымша ақпарат іздеу сияқты оқу процесінде дербестікке ие болды. Қашықтықтан оқыту түрі оқу процесін дұрыс ұйымдастыруға, білім алушылар мен педагогтердің уақытын үнемдеуге көмектеседі. Мысалы, оқытуды ұйымдастыру орнына барудың қажеті жоқ, т.б.

Жалпы, қашықтықтан оқыту түрі туралы айтар болсақ, осы жоғарыда келтірілген ақпараттарға байланысты қашықтықтан оқыту нысанын болашақтағы білім беру процесінің ажырамас бөлігі болатын оқыту нысандарының бірі ретінде қарастыруға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Хасанұлы Б. Тілдік қатынас негіздері, А, 2008 ж.
- 2 Садуова Ж. Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру
- 3 Нұрғазин Т. Сөз күдіреті-Астана: Ер-дәулет, 2007
- 4 Абдиева Ш. Д. Жобалау әдісін қолдану арқылы студенттердің тіл үйренуге деген белсенділігі мен қызығушылығын арттыру // Қазақ тілі мен әдебиеті. №3, 2010, 39-43 б.

ASPECTS OF LANGUAGE TEACHING IN BILINGUAL EDUCATION

SAKHARIYEVA A. ZH.

master of philology, senior lecturer, Toraighyrov University, Pavlodar
KALIYEVA A. A.

Master of Pedagogy and Psychology, lecturer, Toraighyrov University, Pavlodar

Bilingual education, that is the practice of using two or more languages for the teaching of subject-matter content, is concerned with the acquisition and development of two languages at the same time and learning new skills that young people are expected to develop in society. All models of bilingual education have specific language acquisition and language development goals. Conceptualizations of language (i.e., perspectives on what language is and is not), therefore, as well as theories

about how language is acquired and perspectives about the role of instruction in the process of acquisition and development are necessarily essential to both its design and its practice [1, p. 56].

It is important to stress, that bilingual education programs are embedded in particular national settings and are influenced by societal language and governed by policies that define its progress. In the United States, for example, the No Child Left Behind Act of 2001 established a test-based accountability system to monitor the progress in societal language of non-English speaking students. Such policy and practice systems draw from deep beliefs and ideologies about how languages are developed and acquired that are deeply established among policy makers, educators, and the general public, including both proponents and opponents of bilingual education.

Constantly new educational reform movement is in progress as number of immigrants in the world increases. Usually new reform movement involves different content standards, new language-proficiency standards, novel assessments, and ambitious views about twenty-first-century skills needed by all students. Simultaneously, across the world, understandings and perspectives about language use are rapidly shifting as plurilingual individuals engage in daily communication via the internet and as groups of people migrate across continents and remain in touch with their loved ones continuing to use their home languages on a daily basis. The development of new perspectives is not limited to the arena of language, but is evident in the shifting of traditional notions about transnationalism and identity as well. All of these changes directly influence views of bilingualism and multilingualism and ideas about language itself [1, p. 57].

This article offers a brief overview of two important shifts that directly impact the teaching and learning of language in bilingual programs: (a) changing perspectives on language and (b) changing theoretical positions in the field of second language acquisition (SLA). Firstly, we examine new views about the nature of language in a globalized world and bilingual (rather than monolingual) perspectives on bilingualism. Secondly, we summarize current shifts and existing debates about the process of second language acquisition. Thirdly, we focus specifically on language acquisition theories as they have influenced language teaching and learning in bilingual education.

Changing perspectives about the language.

Language and communication in a globalized world.

In the last two decades many works reveal a paradigm shift in the study of language and society that have emerged from the challenges brought by globalization. Scholars are now engaged in examining and questioning about concepts both language and language communities and argue that the very notion of languages as discrete, bounded entities is the product of historical and social processes and now this concept of language is understood as a social construct. Notions of “proper” language that is “pure and composed of structured sounds, grammar and vocabulary referring to things” become more and more challenged by scholars.

These theoretical discussions offer important insights about how languages are learnt in educational settings. García, for example, provides a brief account of histories of efforts in European, Asian states to impose standard lexicons and grammars through language academies, dictionaries, and grammar guides, and clearly connects these actions to imperialist ambitions and efforts at administrative centralization. Garcia points out that understanding fluid ways in which languages are used in the twenty-first century is essential to educators’ ability to support children in classroom settings. She is concerned that language is too often reduced in contemporary contexts to the objectified subject of study, a marker of national identity, and gatekeeper to academic success. She further points to globalization as evidence of now questionable conceptualization of language as static and bound to particular countries. Noting the emergence of regional economic blocs, large waves of migration and transnationalism, and increased availability of inexpensive communication technology, Garcia describes the increased communication across borders in different languages and modalities, wrapping visual, spatial, and audio semiotic systems into language practices [2, p. 29].

Second language acquisition theories.

There is also change in the field of second language acquisition (SLA). Starting in the late 1990s, SLA, the field that studies the process by which people learn a second language, has also been transformed by important and far-reaching shifts. Views about what it is that needs to be acquired as well as perspectives on the process of acquisition itself have changed significantly. The cognitivist approaches are currently being critiqued by socially oriented scholars [6, p. 45].

The dominant cognitivist perspective in SLA is defined by two major positions: (i) what is to be acquired is the abstract linguistic system of the target language, and (ii) language acquisition is an individual

cognitive process that results in a change in a learner's mental state. Whether in naturalistic or instructed settings, the ultimate goal of L2 (second-language) acquisition for cognitivist-oriented scholars is the "native-like" internalization of the target language system in its entirety. Research on L2 acquisition from this perspective, therefore, has focused on describing the expected native-like ultimate attainment of this abstract system by learners and on understanding both internal and external factors that might account for that attainment or lack thereof [5, p. 97].

By comparison, the various socially oriented and other alternative perspectives to SLA (including sociocultural theory, language socialization approaches, identity approaches, complexity theory, and conversational analytic approaches) draw to some degree on Hymes' (1972) notion of *communicative competence* and focus not on the ultimate attainment of the abstract linguistic system, but on «language development as a mediated, social semiotic activity» [3, p. 78]. Socially oriented approaches to SLA view learners not as information processing entities, but as negotiators of meanings, stances, and identities. Work from this perspective examines the social contexts of second language acquisition, aspects of situated acquisition including learners' interactional competence (learners strategic ability to construct utterances with more competent speakers), and learners' participation in communicative settings. Most importantly, all of these approaches reject the essential notion of the cognitivist orientation: language as an individual process, the goal of which is the acquisition of the grammatical system.

One of the important trends in the development of SLA theories can also be considered the recognition of the need to expand the range of sciences that should cooperate in the study of the complex and multifaceted object under consideration. Thus, D. Larsen – Freeman believes that a combination of an ecological approach and sociocognitive approaches would be promising for the development of the SLA theory, which would allow avoiding the "mastery-use" dichotomy and answering the questions that concern the proponents of both cognitive and socially oriented approaches. As K. Kilborn believes, there is a need for closer cooperation between three areas of science: functional linguistics (especially with the comparative study of different languages to identify similarities and differences), sociolinguistics (to study the social and affective factors that interact with language and cognitive factors to reveal a complex picture of what an individual faces in cross - linguistic and cross – cultural contacts), and neuroscience (to determine the features of the neuropsychological substrate learning a language, get a clearer

picture – the brain's processing of language information, including how two or more languages are represented simultaneously).

The language-teaching theories informing subject-language instruction in school settings (e.g., ESL, foreign languages, and bilingual education) have been drawn primarily from cognitivist theories of SLA. Nevertheless, there is still little agreement about the precise approach that needs to be followed in order to "teach" the linguistic system to students. Beginning in the 1960s the rejection of approaches organized exclusively around drilling and practicing grammatical forms and structures out of context led to an increasing interest in what are known as "communicative approaches" to language instruction. Stern H. characterizes these two types of approaches as analytic versus experiential. Analytic approaches focus on grammatical elements of L2 (phonology, morphosyntax, specific functions), study rules and regularities, practice and rehearse items or skills, and pay much attention to accuracy and error avoidance [4, p. 121]. Experiential approaches are organized around topics or themes, engage students in purposeful activities (tasks or products), use language that has characteristics of real talk, and focus on meaning rather than error avoidance. Socialization theories in which participation and use are seen as primary in L2 acquisition are tempered with a view that there must be curricula, supports, and teaching strategies that foster authentic communication connected to relevant academic content, make it accessible to those in more foundational stages of development, and encourage students' linguistic participation and risk-taking. By presenting the contested nature of SLA in this article, we are suggesting that, for the field of bilingual education, engaging in the examination of conceptualizations of language and implicit theories about the ways that language is acquired is essential.

REFERENCES

- 1 The Handbook of Bilingual and Multilingual Education. Editor(s): Wayne E. Wright,
- 2 Sovicheth Boun, Ofelia García. John Wiley & Sons, Inc., 2015.
- 3 García O. Bilingual education in the 21st century: A global perspective. Malden, MA: Wiley-Blackwell. 2009.
- 4 Hymes, D. H. (1972). On communicative competence. In J. B. pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics: Selected readings. Harmondsworth, UK: Penguin Books.

5 Stern, H. H. (1983). Fundamental concepts of language teaching: Historical and interdisciplinary perspectives on applied linguistic research. oxford: oxford University press.

6 Larsen-Freeman D. The standards and second language development: A complexity theory perspective paper presented at the TESOL, Dallas, Texas. 2013.

7 Ortega L. SLA after the social turn. In D. Atkinson (Ed.), Alternative approaches to second language acquisition (pp. 167–180). New York: Routledge. 2011.

ИНТЕРАКТИВТІ ЖАТТЫҒУЛАР ЖИЫНТЫҒЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖАСАУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

СЕРІК М. С.

студент- магистрі, Гуманитарлы ғылымдар жоғарғы мектебі, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

БАЙҒОЖИНА Ж. М.

п.ғ.к., профессор, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде ағылшын тілін білу бұл өте маңызды болып келеді. Шет тілін үйренуге деген ұмтылысы болмаса біреуді сендіру еш қажет емес, өмірдің өзі бұл туралы куәландырады. Телебағдарламалар ағылшын тілінде жүргізіледі, ғылыми әдебиеттер шығарылады, заманауи әндер шырқалып, шетелдік фильмдер көрсетіледі ағылшын тілінде әр түрлі тұрмыстық нұсқауға арналған нұсқаулар жазылған борам және т.б. көп жағдайда, егер аударма болса, онда ол әрдайым бола бермейді дұрыс, сондықтан ағылшын тілін үйрену өте маңызды ным. Бірақ тілді меңгеру процесін тиімдірек ету үшін сізге оқытудың интерактивті әдістерін қолдану қажет. Оқытудың интерактивті түрлерін енгізу ең маңыздыларының бірі болып табылады қазіргі мектептің жоғарғы сынып оқушыларының дайындығын жақсартудың негізгі бағыттары. Қазіргі заманғы оқытушы үшін оның өз мамандық саласында күзиретті болуы жеткіліксіз, ол білім алу процессінде қазіргі таңда интерактивті әдістерді қолдану әдістемесімен байланысты методикалық инновацияларды қолдануы тиіс. Интерактивті оқыту білім алушы мен мен оның достарының тәжірибесімен тікелей байланысты [2, 102 б.].

Интерактивті оқытудың ең басты мақсаты – барлық білім алушылар жоғары нәтижелерге қол жеткізетін оқытуда тиімділігін арттыру.

Бұл мәселені мектептің жоғарғы сынып оқушыларын ағылшын тілін оқыту мысалында қарастырып көрейік.

Интерактивті оқыту болашақ маманның қажетті қасиеттерін дамыту мақсатында мәселелерді шешу үшін жоғары сынып оқушыларын іскерлік ынтымақтастықтың нақты ортасына батыруды қамтиды. Оқу процесінің барлық қатысушылары бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ақпарат алмасады, мәселелерді бірлесіп шешеді және жағдайды модельдейді.

Жоғары сынып оқушыларымен жұмыс жасау кезінде оқытудың интерактивті формаларын қолданудың бірқатар артықшылықтары бар, атап айтқанда:

* оқушыларды оқу процесіне тарту енді пассивті тыңдау сияқты емес белсенді қатысушылар ретінде;

* білім алушылардың осы санатының оқуға деген ынтымақын арттыру;

* оқытудың заманауи техникалық құралдарын игеру;

* ақпаратты іздеу және алған білімдерін тәжірибеде нәтижелі пайдалану бойынша өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыру және дамыту.

Интерактивті технологияларды қолдануға негізделген жоғары сынып оқушыларымен жүргізілетін білім беру процесі барлық білім алушыларды тіл бойынша дайындық деңгейіне қарамастан, оқу процесіне тартудың мақсаты бар екенін атап өткен жөн. Бірлескен іс-шаралар барлық қатысушылардың ақпарат пен идеялармен алмасатындығын білдіреді. Мұндай сабақта еркін қарым-қатынас атмосферасы құрылады, ол білім беру процесіне қатысушылар арасындағы ынтымақтастықпен, дәлелдердің теңдігімен, жалпы білімнің жинақталуымен, әділ бағалаумен және өзара бақылаумен сипатталады.

Оқытудың бірқатар интерактивті әдістерін қарастырыңыз, оларды енгізу осы мақсатқа қол жеткізуге көмектеседі – білім беру процесінің тиімділігін арттыру және барлық студенттердің нәтижелеріне қол жеткізу.

1 Топтарда талқылау

Топтарда талқылау, әдетте, белгілі бір тақырыпта өткізіледі және дұрыс шешім табуға және жақсы өзара түсіністікке

кол жеткізуге бағытталған. Топтық пікірталастар зерттелетін материалды жақсы игеруге ықпал етеді.

Топтық талқылаудың бірінші кезеңінде жоғары сынып оқушыларына белгілі бір уақытқа тапсырма беріледі, оның барысында олар негізделген, егжей-тегжейлі жауап дайындауы керек. Мұғалім топтық пікірталастардың нақты ережелерін белгілей алады:

- * бірыңғай пікірді анықтау алгоритмін енгізу;

- * топтық талқылауды басқаруды жүзеге асыру үшін көшбасшыны тағайындау.

Екінші кезеңде мұғаліммен мұндай пікірталастар топтық шешімдерге әкеледі. Топтық талқылаудың бір түрі – «Дөңгелек үстел», оның мақсаты-осы саладағы тәжірибе мен жетістіктермен танысу үшін проблемалар туралы және осы мәселені өз түсінуімен ақпарат алмасу.

2 Тренинг

Тренинг – интерактивті оқытудың бір түрі, оның мақсаты тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларын және қарым-қатынаста кәсіби қарым-қатынасты дамыту болып табылады. Тренингтің артықшылығы-барлық қатысушылар оқу процесіне белсенді қатысады.

Оқуға қойылатын талаптар:

- * қатысушылардың оңтайлы саны – аудиториядағы қатысушылар саны бойынша 15–20 адам, бұл оның мүшелерінің белсенді ынтымақтастығына ықпал етеді;

- * қатысушыларды тренинг басында осы сабақтың мақсаттарымен таныстыру;

- * бірінші сабақта «танысу» жаттығу-жаттығуын өткізу және «келісімді», яғни топтың жұмыс ережесін қабылдау;

- * достық сенім атмосферасын құру және оны бүкіл оқу барысында сақтау;

- * тренинг барысында барлық қатысушыларды белсенді жұмысқа қосу;

- * әр қатысушының пікірі мен сезімін сыйлау;

- * оқу процесін техникалық қамтамасыз ету;

- * теория мен интерактивті жаттығулардың тиімді үйлесімі;

- * тренинг аяқталғаннан кейін оқуды міндетті түрде қорытындылау.

Тренингті өткізетін мұғалім психологиялық-педагогикалық білімге ие болуы керек және оларды оқу процесінде шебер қолдана

білуі, ақпарат алу әдістерін білуі, оны жинап, қатысушыларға ұсынуы, олардың мінез-құлқы мен қарым-қатынасына әсер етуі керек.

3 Пікірталас.

Талқылау барысында қатысушылар мәселелерді ашық талқылауы керек немесе даулы мәселелер бойынша білім, пікір, идеялармен еркін алмасуы керек. Оның маңызды ерекшелігі-диалог-талқылау мен даудың үйлесуі-әртүрлі көзқарастар мен позициялардың қақтығысы. Пікірталас-бұл жеке тұлғаға бағытталған оқыту. Ол студенттердің бір-бірімен белсенді өзара әрекеттесуімен және мұғалімнің қарқынды, жеке тұлғаға бағытталған оқытуымен сипатталады. Талқылаудың артықшылығы-бұл топтың осы мәселені қаншалықты жақсы түсінетіндігін көрсетеді.

Кез келген талқылау, әдетте, үш кезеңде өтеді:

- 1 Мәселені белгілеу;

- 2 Бұл проблеманы шешу;

- 3 Қорытындылау.

Бірінші кезең-қатысушылардың бір-біріне бейімделуі, ол арқылы мәселені, кездесудің мақсаттарын, пікірсайыс ережелері мен ережелерін тұжырымдауға болады. Екінші кезең қатысушылардың сөйлеген сөздерін, олардың сұрақтарға жауаптарын, мүмкіндігінше көптеген идеялар, ұсыныстар жинауды, мұғалімнің пікірталасқа қатысушылардың жеке амбицияларын және тақырыптарды талқылаудан ауытқуларын басуын қамтиды. Үшінші кезең-талқылау нәтижелерін талдау, пікірлер мен көзқарастарды үйлестіру, шешімдерді бірлесіп тұжырымдау және оларды қабылдау. Талқылау барысында студенттер бір-бірін толықтыра алады немесе бір-біріне қарсы тұра алады [1, 10 б.].

Мұғалім таңдаған талқылау түрі, қойылған міндетке байланысты әр түрлі пікірталастардың жиынтығы болуы мүмкін (классикалық пікірталас, экспресс-пікірталас, мәтіндік пікірталас, мәселені талқылау, рөлдік ойын, «дөңгелек үстел»). Пікірталастың артықшылығы-қысқа уақыт ішінде талқылау (және сырттай оқушылардағы сағат саны шектеулі) мұғалімге нақты мәселелерді модельдеуге, студенттердің өз ойларын тыңдау және басқа қатысушылармен бөлісу, нақты жағдайды өзара әрекеттесу және талдау, маңыздылығын маңызды емес нәрседен бөлуге мүмкіндік береді.

Осылайша, пікірталас қандай да бір мәселеге қатысты көзқарастардың алуан түрлілігін түсінуге және бағалауға, осы

тақырып бойынша пікірталасқа әрбір қатысушының жеке пікірін тыңдай отырып, олардың әрқайсысына жан-жақты талдау жүргізуге мүмкіндік береді. Жоғары сынып оқушыларымен жұмыс істеудің бұл түрі өте маңызды және нәтижелі, өйткені талқылау барысында олар одан әрі кәсіби қалыптасу үшін қажетті қарым-қатынас дағдыларын игереді.

4 «Миға шабуыл» әдісі.

Бұл шығармашылық белсенділікті ынталандыру арқылы проблемаларды шешудің өте танымал әдісі. Осы Әдістемеге сәйкес мұғалім студенттер тобына сұраққа мүмкіндігінше көп жауап беруді ұсынады. «Миға шабуыл» «үш кезеңде өтеді [1, 16 б.].

Бірінші кезеңде топ алдында проблема туындайды. Қатысушылар бір-бірінің артынан болжамдарды дәл және қысқа түрде жасайды, мұғалім өз идеяларын тақтаға немесе плакатқа ешқандай түсініктеме бермейді. Екінші кезеңде осы идеялар талқыланып, көзқарастар алмасады. Бұл кезеңде топ өз идеяларын пайдалану немесе жақсарту жолын табуы керек.

Үшінші кезеңде топ ра нәтижелерінің презентациясын ұсынады-

«Миға шабуыл» әдісі үшін қатысушыларды бірнеше топқа бөлуге болады

Топтар:

* үшін әртүрлі ұсыныстарды тұжырымдайтын идея генераторлары;

* ұсынылған идеялардан теріс табуға тырысатын сыншылар;

* әзірленген ұсыныстарды нақты шарттармен байланыстыратын талдаушылар.

5. Проблемалық оқыту

Проблемалық оқыту жағдайында тек қана білім беру мәселесі маңызды емес- немесе проблемалық тапсырма, сонымен қатар мұғалімнің сұрақтарын шебер баяндау. Студенттердің қызметін ұйымдастыру барысындағы сұрақтар көмектеседі:

– оларды алынған ақпаратты жадынан шығаруға үйрету-репродуктивті әрекеттер. Нәтижесінде бұл шығармашылықты ынталандырады-

– білім алушылардың ойлау қабілеті, оларға жаңа білім, Дағдылар мен біліктерді ашуға және алуға мүмкіндік береді.

Сұрақтар келесідей болуы мүмкін:

* Нақты идея қандай? Мұның мәні неде? Анықтама бер... Суретте... Түсіндір... Қандай айырмашылық бар? Мысалдар келтіріңіз... Қорытындылаңыз... Классификациялаңыз.

* Қалай басқаша шешуге болады? Мұның себептері қандай? Мұнымен келісесіз бе? Кемшіліктері қандай? Сізде не туралы?

Интерактивті сабақтағы жұмыстың негізгі принциптері:

* барлық қатысушылар жасына, әлеуметтік мәртебесіне қарамастан бірдей, тәжірибесі мен жұмыс орны;

* әрбір қатысушы әрбір қатысушы бойынша өз пікірін білдіруге құқылы;

* жеке тұлғаны тікелей сынауға орын жоқ (тек өзін сынауға болады)

Осылайша, қарастырылған әдістер оқушылар оқыған материалды игерудің тиімділігін арттыруға және оларды жаңа білімді үйренуге және игеруге ынталандыруға бағытталған. Бұл әдістерді шет тілі (ағылшын тілі) сабақтарында сырттай оқитын оқушылармен ғана емес, сонымен қатар әртүрлі білім деңгейі бар кез-келген оқу орнында басқа пәндерді оқу үшін де қолдануға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Сафонова Л. Ю. Применение интерактивных форм обучения. Методические указания. Великие Луки, 2015. – 39 б.

2 Шайдарова О. Г. Использование интерактивных методов и приемов при обучении групповому общению на английском языке // Иностранные языки: лингвистические и методические аспекты : межвуз. сб. науч. трудов. Вып. 33. Тверь : Твер. гос. ун-т, 2015.– 101–107 бб.

3 Бейсенбаева А. Интегративті пәндер, олардың мазмұны мен қызметтері // Білім әлемінде. – 2011. – № 4. – 7–8 бб.

4 Тайтелиева Л. Р., Турдиматова Т. А. Тіл дамыту ұйымдастырылған оқу іс-әрекетін интеграциялық-дифференциалды сипатта ұйымдастыру мүмкіндіктері // Қазақстан мектептеріндегі шетел тілдері. – 2018. – № 5. – 7–12 бб.

5 Борщева О. В. Структура интегративного подхода к обучению иностранному языку // Педагогика и психология образования. – 2011. – № 1. – 5–8 бб.

2.8 Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдардың заманауи мәселелері

2.8 Тенденции развития СМИ и современные медиатехнологии в журналистике

ВЛИЯНИЕ ПАВЛОДАРСКОГО ТЕЛЕВИДЕНИЯ НА ОБЩЕСТВО И ЕГО РОЛЬ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РЕГИОНА (НА ПРИМЕРЕ ТЕЛЕКАНАЛА ERTIS)

СТЕПЧУК В. В.

магистрант, кафедра «Социальные науки, журналистики и информации»,
Торайгыров университет, г. Павлодар

КАДЫРОВА Б. К.

к.ф.н., профессор, кафедра «Социальные науки, журналистики и информации», Торайгыров университет, г. Павлодар

Развитие любого государства и благополучие населения напрямую зависит от процессов социальной коммуникации в обществе. Так, Р. Б. Абсаттаров, Д. В. Мен и И. А. Соловьева пишут, что «Без коммуникации невозможно функционирование и развитие всех социальных систем» [1, с. 67]. В настоящее время средства массовой информации играют большую роль в развитии различных аспектов, в том числе социальных и культурных, не только региона, но и страны в целом. Одним из инструментов в развитии общественного сознания, отношений внутри общества, охватывающим практически все слои населения является телевидение. Его влияние на социокультурное пространство региона весомо: во-первых происходит формирование набора жизненных ценностей, во-вторых телевидение имеет возможность благоприятного воздействия на развитие населения, в-третьих привлекает внимание к обсуждению социальных проблем.

Рассматривая Павлодарское телевидение, а именно телеканал ERTIS, следует отметить, что его история берет начало в 1965 году. 6 ноября в Павлодаре был сдан в эксплуатацию телевизионный центр. Уже 7 ноября того же года в эфир вышел первый новостной выпуск. Интерес населения к новому информационному каналу возрастал, так как здесь и аудио и визуальная передача данных, что привлекало внимание аудитории. Каждый зритель чувствовал себя причастным к жизни страны, к политическим событиям, большому

спорту, к науке и видам искусства. В статье Людмилы Баюшевой о Павлодарском телецентре сказано: «Все местные передачи в то время записывались вживую, то есть без предварительной записи» [2]. Связано это было с отсутствием видеозаписывающей аппаратуры, но, возможно, именно это и притягивало аудиторию. Живые эмоции журналистов имеют важное значение при передаче информации. Так, у телезрителей формируется положительное отношение к воспринимаемым данным, в особенности, касающихся аспектов жизни региона. Таким образом, телеканал стал одним из главных проводников культурных образцов, идеалов и институтом познания происходящего.

Сейчас телеканал не ограничивается новостными выпусками. В своей деятельности «ERTIS», в основном, стремится доводить информационную политику государства и разъяснять реализуемые государственные программы. Несмотря на выбранную тематику, канал удовлетворяет все информационные потребности аудитории. Благодаря различного рода программ, выстраивается качественная обратная связь, а также, что немаловажно, диалог между властями и населением. Эфирная сетка включает в себя основной контент: информационно-аналитические программы, новостные выпуски, документальные фильмы, познавательные программы, фильмы, развлекательные передачи. Цель осталась, как и прежде – содействие формированию у граждан Казахстана чувства сопричастности к общественно-политическим, социальным, культурно-значимым процессам, происходящим как в регионе, так и в стране. Телеканал имеет ряд ценностей, на которые он ориентируется: доверие зрителя; качественный контент; оперативность и объективность информации; социальная ответственность; уважение к аудитории и партнерам. Среди задач, которые ориентируются на телезрителя, можно выделить следующие:

- 1 Помочь гражданам в поиске верного ориентира в потоке информации
- 2 Давать уверенность в завтрашнем дне
- 3 Воспитывать у населения гражданскую позицию

Основными направлениями вещательной политики регионального канала «ERTIS» являются информационность, просветительство, развлекательность. Тематическая направленность выходящих в эфир телепередач: информационные передачи; информационно-аналитические передачи; общественные, социально-общественные; правовые; экономические; культурно-

просветительские, познавательные; музыкальные, музыкально-поэтические; кинопродукция; реклама; социальные ролики, межпрограммное пространство.

В нашем развитом веке технологий, телевизионному каналу нелегко соперничать с новыми медиа, но представитель традиционных средств массовой информации не сдает свои позиции. Оценка его влияния на общество остается такой же высокой. Связано это с тем, что телевидение вызывает большее доверие у аудитории, нежели социальные сети и информационные порталы, о чем говорят результаты, проведенного анкетирования среди разных групп населения. В опросе участвовали 32 представителя разных профессий (врачи, педагоги, государственные служащие и студенты) в возрасте от 21 до 45 лет. Выбор возрастной категории связан с тем, что в 21 год, в основном приступают к работе выпускники высших учебных заведений, имеющие свои свежие взгляды на жизнь и на общественно-политические процессы, а, начиная от 30 лет и выше – это та категория людей, у кого уже сформировалось определённое отношение к происходящим событиям.

Анкета-опросник состояла из 8 открытых вопросов: «Укажите Ваш возраст», «Как часто Вы обращаетесь к средствам массовой информации?», «Какой вид средств массовой информации вызывает больше доверия, чем другие?», «Какие темы наиболее волнуют Вас?», «Какой формат выбранного СМИ вас интересует в большей степени, чем остальные?», «Как часто Вы смотрите телевизор или заходите на сайт/страницы в соц.сетях телевидения?», «Насколько часто вы анализируете и обсуждаете темы, затронутые в новостях?», «На Ваш взгляд, чего не хватает Павлодарскому телевидению?». Анализ результатов показал, что все опрошенные, то есть 1005, имеют положительное отношение к телевидению региона, и интересуются новостями Павлодарской области. Статистические данные позволили определить уровень доверия к средству массовой информации и выявить интересующие потенциальную аудиторию темы и форматы. (см. таблица 1. Результаты анкетирования).

Таблица 1 – Результаты анкетирования

1. Укажите Ваш возраст				
От 21 до 25 лет	От 26 до 30 лет	От 31 года до 40 лет	От 41 года до 45 лет	
30%	35%	20%	15%	
2. Как часто Вы обращаетесь к средствам массовой информации?				
Несколько раз в месяц	Несколько раз в неделю	Каждый день	Не обращаюсь	
30%	40%	30%	0%	
3. Какой вид средств массовой информации вызывает больше доверия, чем другие?				
Газеты	Информационные сайты	Социальные сети (информационные страницы)	Радио	Телевидение
20%	20%	10%	15%	35%
4. Какие темы наиболее волнуют Вас?				
Социальные	Политические	Спортивные	Научные	Экономические
50%	25%	5%	5%	15%
5. Какой формат выбранного СМИ вас интересует в большей степени, чем остальные?				
Информационные (факты и события из жизни общества)	Развлекательные (способствующие отдыху, развлечению и др.)	Аналитические (способствующие осмыслению, анализу тех или иных общественных процессов)	Информационно-развлекательные (факты события представлены в лёгкой непринуждённой форме, позволяющей не только узнать новое, но и получить разгрузку)	
30%	25%	15%	30%	
6. Как часто Вы смотрите телевизор или заходите на сайт/страницы в соц.сетях телевидения?				
Каждый день	Несколько раз в неделю	Несколько раз в месяц	Несколько раз в год	
30%	50%	20%	0%	
7. Насколько часто вы анализируете и обсуждаете темы, затронутые в новостях?				
Всегда	Часто	Редко	Никогда	
50%	30%	20%	0%	
8. На Ваш взгляд, чего не хватает Павлодарскому телевидению?				
Свой вариант				

Таким образом, исходя из проведенного опроса, можно сделать вывод, что большая часть респондентов смотрит телевизоры или сайты телевидения, и заинтересована в получении информации, касающейся региона. Наиболее интересующими темами стали социальные, политические, экономические, а наиболее оптимальными форматами предоставления информации являются информационный и информационно-развлекательный форматы. Данные анкетирования, позволили определить уровень доверия к телевидению и уровень влияния на выбранную аудиторию. Так, у основной части анкетированных, доверительное отношение к телевизионному каналу, поэтому каждая новость воспринимается близко. Об этом свидетельствуют ответы на вопрос «Насколько часто вы анализируете и обсуждаете темы, затронутые в новостях?», где половина опрошенных ответили «Всегда». Стоит отметить и то, что у аудитории есть свое видение

о развитии телевидения в Павлодарской области. На последний вопрос были даны такие варианты ответов: «журналистов в кадре», «тем о саморазвитии населения», «музыкальных программ», «отдельных передач про достижения и успехи земляков», «побольше мнения телезрителя». Отсюда следует вывод, что Павлодарское телевидение имеет возможность влияния на общество, а также формирует благоприятные условия для развития социокультурного пространства региона.

ЛИТЕРАТУРА

1 Абсатаров Р.Б., Мен Д.В., Соловьева И.А. Социология массовой коммуникации // Вестник КазНПУ. – Алматы, 2010. №1. С. 65-89

2 Баюшева Л., Павлодарский телецентр: начало // [Электронный ресурс]. – URL: режим доступа: <https://umihelp.com/news/pavlodarskii-telecentr-nachalo>

2.9 Саясаттың теориясымен тәжірибесі 2.9 Теория и практика политики

ЕҚЫҰ-НЫҢ БІТІМГЕРШІЛІК САЛАСЫНДАҒЫ ҚЫЗМЕТІНІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

АКИШЕВ А. А.

с.ғ.д., профессор, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті,
Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КАЛИЕВ И. А.

с.ғ.к., профессор, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті,
Торайғыров университеті, Павлодар қ.

АМЕТАЕВ Д. Б.

магистрант, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті,
Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қырғи қабақ соғыс аяқталғаннан кейін ЕҚЫҰ-ға қатысушы Батыс мемлекеттерінің бірінші кезектегі міндеті бұрынғы социалистік достастық елдері қатарынан мемлекеттердің саяси және экономикалық жүйелерінің ішкі қайта құрылуына жәрдемдесу және НАТО-Еуропалық қауіпсіздіктің Орталық жүйесін құру болды.

1975 жылғы 1 тамызда Хельсинкиде (Финляндия) Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі Кеңестің қорытынды

актісіне – осы уақытқа дейін Еуропа мемлекеттерінің өзара іс-қимылы үшін нормативтік-құқықтық база болып табылатын Хельсинки актісіне қолқойылды. Оның негізінде еуропалық қауіпсіздік проблемалары жөніндегі тұрақты консультативтік тетік – Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі Кеңес (ЕҚЫК) жұмыс істей бастады. 1990 жылы Париж саммитінде қатысушы елдер екі негізгі құжатқа қол қойды: Жаңа Еуропаға арналған Париж хартиясы және Еуропадағы қарапайым қарулы күштер туралы шарт. Бірлесе отырып, олар еуропалық қауіпсіздік жүйесінің саяси және әскери компоненттерін құрады. Оның соңғы дизайны 1995 жылы, ЕҚЫК Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық Ұйымына (ЕҚЫҰ) айналған кезде болды.

ЕҚЫҰ тетігі Бірыңғай «Атлантикадан Оралға дейінгі Еуропа» тұжырымдамасын іске асыру ретінде құрылды [1]. Ол әскери күш қолдану мүмкіндігін жоққа шығаратын, егемендікке және оның барлық қатысушылары үшін бірдей құқықтарға кепілдік беретін және болашақта блоктық қақтығысты жеңуге қызмет ететін Еуропалық қауіпсіздік жүйесін құруды ұсынды. Ортақ құндылықтар мен институттарға негізделген бірыңғай еуропалық қауіпсіздік кеңістігін қалыптастыру неғұрлым алыс міндет болуға тиіс еді.

«Еуропаны Атлантикадан Оралға дейін» біріктіру тұжырымдамасының негізін қалаушы Франция президенті Шарль де Голль болды. Екінші Берлин (1961) және Кариб (1962) дағдарыстарынан кейін Батыс Еуропа саясаткерлері Кеңес Одағымен АҚШ әскери қақтығысының құрбаны болудан қорықты. Мұндай сценарийдің алдын алу үшін Шарль де Голль 1964 жылы Еуропалық қауіпсіздік мәселелері бойынша НАТО мен ВШҰ (Варшава шарты ұйымы) Еуропалық елдері арасында тікелей диалогты бастауды ұсынды. Бұл ұсыныс Л. И. Брежнев бастаған жаңа кеңес басшылығының көңіл-күйіне сәйкес келді [2]. Кеңес басшылығы НАТО-дағы американдық үстемдікті шектеуге тырысқан Батыс Еуропа елдерінің саясаткерлерімен «еуроатлантистермен» жақындасуға тырысты. 1966 жылы 5 шілдеде ВШҰ елдерінің саяси консультативтік комитеті (СКК) бухаресте өткен отырыста Еуропадағы бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайту туралы Декларация қабылдады. Ол барлық қолданыстағы еуропалық шекараларды тануға және неміс мәселесін шешуге (соның ішінде Германияның ядролық қаруға жол бермеуге), сондай-ақ НАТО мен ВШҰ арасындағы диалогты кенейтуге шақырды.

Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі кеңес Хельсинки мен Венада 1972-1975 жылдар бойы өтті және еуропалық қауіпсіздік жүйесінің жаңа негіздерін бекітті:

- Екінші дүниежүзілік соғыс нәтижесінде қалыптасқан мемлекеттік шекаралардың мызғымастығын мойындау (дәлірек айтқанда, 1975 жылдың 1 тамызына қарай);
- күш көмегімен шекараны өзгертуден бас тарту;
- барлық қатысушылардың бір-бірінің шекаралары мен аумақтық тұтастығын өзара құрметтеуге келісімі;
- жол беру принципінің құқық ұлттар шешілетініне, яғни күштік емес әдістерімен шекараларын өзгерту мүмкіндігі;
- НАТО елдері мен ВШҰ арасында тұрақты жұмыс істейтін консультативтік тетік құру-Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі кеңес (ЕҚЫК) [3].

ЕҚЫК-нің сәтті басталуына қарамастан, 20-ғасырдың 70-шы жылдарының екінші жартысында босату саясатының аяқталуы еуропалық қауіпсіздіктің «Хельсинки» тетіктерінің құлдырауына әкелді. Белград (1977-1978) және Мадрид (1980-1983) ЕҚЫК саммиттері адам құқықтары мәселесі бойынша қарама-қайшылықтардың артуына байланысты нәтижесіз аяқталды. 1983 жылғы әскери-саяси дағдарыс КСРО мен АҚШ-ты тікелей әскери қақтығыс шегіне шығарды.

ЕҚЫК-нің жандануы кеңестік «жаңа ойлау» саясатының аясында өтті. КСРО басшысы М. С. Горбачев АҚШ-тың Еуропадағы ықпалын шектеу құралын көріп, жалпы еуропалық қауіпсіздік тетіктерін жандандыруға тырысты. 1986 жылы 19 қыркүйекте ЕҚЫК Стокгольм сессиясында Еуропадағы сенім шаралары туралы қорытынды құжатқа қол қойылды. Онда тараптар әскери қауіп пен кездейсоқ қақтығыстардың қаупін азайту үшін бір-біріне қатысты жүзеге асыруға келіскен әрекеттердің сипаттамасы болды. Мұндай шараларға әскери қызмет туралы алдын ала хабарлау, тізімі конференцияда келісуге қол жеткізілген әскери іс-шараларға шетелдік байқаушыларды шақыру; әскери сипаттағы тұрақты өзара ақпарат алмасу; келісілген ауқымнан асатын әскери іс-шараларды өткізуге шектеулер енгізу; сенім шаралары қолданылатын аймақтардағы жергілікті жерлерде тексерулер ұйымдастыру жатады.

Қазіргі уақытта ЕҚЫҰ-ға 57 ел кіреді. Ұйымның басымдықтары ерте алдын алу, жанжалдардың алдын алу, дағдарыстарды реттеу және елдерді жанжалдан кейінгі қалпына келтіру болып табылады. ЕҚЫҰ өзі құрылған сәттен бастап үш өлшемді – әскери-саяси,

экономикалық-экологиялық және гуманитарлық (адами) өлшемді біріктіретін тұтастай қамтитын және бөлінбейтін қауіпсіздік тұжырымдамасына сүйенеді.

ЕҚЫҰ қызметінің әскери-саяси саласы. Ұйым қақтығыстардың алдын алу және реттеу тетіктерін қамтитын қауіпсіздікке кешенді тәсілді қолданады.

ЕҚЫҰ қызметінің экономикалық-экологиялық саласы. Бұл сала мемлекеттердің экономикалық және экологиялық қауіпсіздігіне қауіп төндіруі мүмкін оқиғаларды бақылауды қамтиды.

ЕҚЫҰ-ның гуманитарлық саладағы қызметі. Бұл қызмет адамның құқықтары мен негізгі бостандықтарын құрметтеуді қамтамасыз етуге және кемсітушіліктің барлық түрлерімен күресуге бағытталған.

1990 жылы ЕҚЫК аясында еркін сайлау бюросы құрылды, кейіннен Орталық және Шығыс Еуропа мемлекеттері мен бұрынғы кеңестік республикаларды демократияландыруға көмектесетін демократиялық институттар мен адам құқықтары жөніндегі бюроға (ДИАҚБ) айналды. Нәтижесінде ЕҚЫҰ-дағы гуманитарлық өлшем бірінші орынға шықты. ЕҚЫҰ-ның батысында көптеген сарапшылар мен саясаткерлер еуропалық интеграциялық кеңістікті кеңейту құралы ретінде қарастырылды.

Осы мақсаттарға қол жеткізудің негізгі құралы – жергілікті жерде жұмыс істеу. ЕҚЫҰ-ның ұйымдық құрылымына сүйене отырып, бұл жұмысты әр түрлі топтар жүргізеді, олардың әрқайсысында олардың қызмет саласына қатысты мәселелерге сәйкес берілетін арнайы мандат бар.

ЕҚЫҰ өз қызметін Оңтүстік-Шығыс және Шығыс Еуропаның, Кавказ бен Орталық Азияның 19 нүктесінде жүзеге асырады. ЕҚЫҰ-ның мәртебесін көтеру немесе оған барабар ауыстыру жөніндегі күш-жігердің сәтсіздігі Ресей мен НАТО арасындағы сақтандыру тетігі ретінде осы ұйымның дәстүрлі рөлін жандандырды. Бұл жағдайда біз ЕҚЫҰ-ның Ресей мен АҚШ-тың тікелей араласуымен қарулы қақтығыстардың дамуын бақылау мүмкіндігі туралы айтып отырмыз. Алайда, осыған байланысты ұйымның тәжірибесі, әсіресе посткеңестік кеңістікте, қайшылықты болып қала береді [4].

Тәжікстанда ЕҚЫҰ миссиясы БҰҰ-ның елде бейбітшілік пен тұрақтылықты орнатудағы күш-жігерін қолдау үшін 1994 жылы 17 ақпанда құрылды. Тәжікстан Республикасындағы Бюро ЕҚЫҰ-ның Орталық Азиядағы бірінші миссиясы болды және Біріккен Ұлттар Ұйымының Тәжікстандағы байқаушылар миссиясымен (БҰҰТБМ)

бірге бейбітшілікке қол жеткізуге жәрдем көрсетті және тәжік бейбіт келісімінің кепілі болды. Ауғанстанда Талибан билігінің күшеюі аясында 1997 жылы 27 маусымда Эмомали Рахмонов Үкіметі мен Біріккен тәжік оппозициясы арасында бейбіт келісім жасалды. Исламистер мемлекеттік құрылымдарға, соның ішінде парламент пен әскерге қосылды, босқындар Ауғанстаннан орала бастады. Осылайша, исламдық қайта өрлеу партиясы 1997 жылы азаматтық соғысты тоқтату туралы қол жеткізілген келісімдер арқылы заңдастырылды. ЕҚЫҰ-ның Тәжікстандағы миссиясы Орталық Азиядағы барлық миссиялардың ішінде ең көп болып табылады. Азаматтық соғыс аяқталғаннан бері оның мандаты қақтығыстың алдын алуды емес, жанжалдан кейінгі мемлекеттік құрылысты қарастырады. Алайда, іс жүзінде миссия негізінен «адам өлшеміне» бағытталған.

ЕҚЫҰ-ны Оңтүстік Осетия қақтығысына тарту оның алғашқы кезеңдерінде басталды: ЕҚЫҰ миссиясы 1992 жылы 3 желтоқсанда Тбилисиде орналастырылды. 1992 жылы 13 желтоқсанда қабылданған бастапқы мандатына сәйкес, ол саяси реттеуге қол жеткізу үшін Грузияда қақтығысушы тараптар арасындағы келіссөздер процесін алға жылжыту керек еді. 1994 жылғы 29 наурызда ЕҚЫҰ Тұрақты кеңесі миссияны одан әрі кеңейту туралы шешім қабылдады. Оның міндеттерінің бірі Оңтүстік Осетияда бейбіт реттеу процесін бастаған 1992 жылғы 21 маусымдағы Дагомыс келісіміне жәрдемдесу болды. 22 сәуір 1997 ж. Цхинвалда ЕҚЫҰ-ның «далалық кеңесі» ашылды.

Миссия Грузия, Оңтүстік Осетия және Солтүстік Осетия өкілдері арасында тікелей келіссөздердің басталуына ықпал етті. 1994 жылы 14 маусымда Владикавказда өткен кездесуде ЕҚЫҰ миссиясы жетекшісінің төрағалығымен декларацияға қол қойылды, оның мақсаты ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес, экономиканы, теміржол және автокөлік қатынастарын қалпына келтіру, сондай-ақ тұрғын үй мәселесі мен босқындар мәселесін шешу бойынша практикалық іс-әрекеттерде ынтымақтастық орнату болды.

2008 жылғы тамыздағы «Бес күндік соғыс» ЕҚЫҰ-ның осы аймақтағы жұмысын уақытша тоқтата тұруға әкелді. 2008 жылдың желтоқсан айында Ресей ұзарту мандат миссиясын ұйымдастыруды тоқтатты. Өз кезегінде ЕҚЫҰ Грузиядан тәуелсіз субъектілер ретінде Абхазия мен Оңтүстік Осетия басшылығымен келіссөздер жүргізуден бас тартты. 2008 жылғы қазан-2010 жылғы маусым аралығындағы кезеңде Женевада келіссөздердің бірнеше раунды

өтті, бірақ Франция, ЕО, ЕҚЫҰ және БҰҰ-ның Абхазия мен Оңтүстік Осетияның мәртебесін анықтауды талап етуге тырысқанына қарамастан, Ресей мен жарияланған республикалардың өкілдері мұндай талқылаудан бас тартты.

Осындай қиын жағдайда ЕҚЫҰ Грузия өкілдері мен жарияланған республикалар арасындағы тікелей диалогты қалпына келтіруге тырысты. 2009 жылғы сәуірде осы ұйымның делдалдығымен Эргнети шекаралық елді мекенінде Оңтүстік Осетия мен Грузия делегацияларының кездесуі өтті. Келіссөздер айтарлықтай нәтижесіз аяқталды. 2010 жылғы қазанда сол жерде жаңа кездесу өтті, онда келіссөздер процесіне сыртқы делдалдар – Ресей, ЕО және ЕҚЫҰ қосылды. Талқылау нәтижелері бойынша ЕҚЫҰ Бас хатшысы Марк Перрен де Бришамбо ұйымның делдалдық рөлін қайта бастағанын мәлімдеді.

«Украин дағдарысының» ерекшелігі оған ЕҚЫҰ-ның бастапқы қатысуы арқылы анықталды. 1994 жылы ЕҚЫҰ Будапешт саммиті барысында Ресей, АҚШ және Ұлыбритания көшбасшылары Украинаның ядролық қаруды таратпау туралы шартқа (Будапешт меморандумы) қосылуына байланысты қауіпсіздік кепілдіктері туралы Меморандумға қол қойды [5]. Киевтің ядролық қарудан бас тартуына айырбас ретінде Будапешт меморандумына қатысушы елдер:

- Украинаның тәуелсіздігін, егемендігін және қазіргі шекараларын құрметтеу;
- Украинаның аумақтық тұтастығына және саяси тәуелсіздігіне қарсы күш қолдану және оны қолдану қаупінен аулақ болу;
- Украинаға экономикалық қысымнан бас тарту;
- БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің Украинаға, егер ол агрессия актісінің құрбаны немесе ядролық қаруды қолдану арқылы агрессия қаупінің объектісі болса, көмек көрсету жөніндегі дереу әрекеттеріне қол жеткізу;
- Украинаға қарсы ядролық қаруды қолданбау, оларға және олардың қарамағындағы аумақтарға, Қарулы Күштерге, одақтасарға шабуыл жасау жағдайынан басқа;
- осы міндеттемелерге қатысты мәселені қозғайтын жағдай туындаған жағдайда консультациялар өткізу.

ЕҚЫҰ кепілдіктерінің белсіздігі 2014 жылдың көктемінде Қырымдағы оқиғалар кезінде көрінді, Жоғарғы Рада 1994 жылы Будапешт меморандумына қол қойған елдің тұтастығына кепілдік

беретін елдерге жүгініп, олардан «меморандумда бекітілген міндеттемелерді практикалық әрекеттермен растауды» талап етті [6].

21 наурызда Украинада ЕҚЫҰ-ның арнайы бақылау миссиясы жұмыс істей бастады [7]. ЕҚЫҰ қызметкерлерінің қызметі Украинаның барлық аймақтарын қамтиды, олардың негізгі міндеті елдегі жағдайды бейтарап және объективті бақылау және қақтығыстың барлық қатысушылары арасындағы диалогты алға жылжыту ретінде анықталған. Сонымен бірге, ЕҚЫҰ бастапқыда Донбастағы жағдайды реттеу процесінен тыс қалды.

ЕҚЫҰ-ны қақтығысқа тарту тетігі «Минск-1» келісімдерімен құрылды. 2014 жылдың қыркүйегінде Минскідегі кездесуде делегаттар Украина президенті П.Порошенконың бейбітшілік жоспарын және Ресей президенті В. Путиннің бастамаларын жүзеге асыруға бағытталған бірлескен қадамдарға қатысты үшжақты байланыс тобының консультацияларының нәтижелері бойынша Хаттамаға қол қойды (Минск хаттамасы деп аталады). Ресей тарапынан оған Ресей Федерациясының Украинадағы өкілетті елшісі М. Зурабов, Украина тарапынан – бұрынғы президент Л. Кучма, ЕҚЫҰ тарапынан – швейцариялық дипломат Х. Тальявини қол қойды. Кейін ДХР және ЛХР өкілдері үшжақты байланыс тобының (Минск меморандумы деп аталатын) консультацияларының қорытындылары бойынша Хаттама ережелерін орындау туралы меморандумға қол қойды. Құжат Минск хаттамасында белгіленген атысты тоқтату режимін растады, майданнан 15 шақырым жерде ауыр қару-жарақты алып тастауды, сондай-ақ әскери авиацияның ұшуына және мина-жарылғыш қоршауларды орнатуға тыйым салуды енгізді. Келісімнің кепілі ЕҚЫҰ болды.

Қақтығыстардың жалғасуына қарамастан, тараптар белгіленген кестеге сәйкес ауыр қаруды алып тастауды бастады. Олардың әрекеттерін ЕҚЫҰ бақылаған. Минск-2 келісімдеріне қол қою ұйым қызметіндегі үш жаңа өзгерісті тіркеді. Біріншіден, «Украина дағдарысы» АҚШ пен Германия арасындағы өзара түсіністіктің жоғары дәрежесін көрсетті: Вашингтон іс жүзінде келіссөздер өкілеттіктерінің бір бөлігін Берлинге берді. Екіншіден, Ресей дипломатиясы континенталды Батыс Еуропа елдерін диалог режимінде сақтай алды. Үшіншіден, ымыраға келу мүмкіндігі 5–7 жыл бұрынғыға қарағанда аз болды. Ресей 2000-шы жылдармен салыстырғанда біртекті Солтүстік Атлантикалық Альянспен қарым-қатынас құру проблемасына тап болды.

Жалпы, Сарапшылар Еуропадағы қазіргі ахуал ұйымға дағдарыстарды басқару және оларды кейіннен реттеу міндеттерін тиімді шешуге мүмкіндік беретін ЕҚЫҰ-ның дағдарысқа қарсы мүмкіндіктерін елеулі жаңғыртуды талап ететінін атап өтті.

Бұл тұрғыда ЕҚЫҰ-да өзінің негізгі элементтері ретінде полицейлер мен әскери құрамдастарға ие болатын дағдарыс аймақтарындағы күрделі бітімгершілік миссиялардың ықтимал модельдерін пысықтау туралы мәселе қойылып отыр. Шын мәнінде, бұл БҰҰ тәжірибесін кешенді жедел алдын алу тұрғысынан қарыз алу. Алайда, мұндай модельге көшу Еуропа континентіндегі жағдайдың ерекшелігімен және осындай операцияларды жүргізуде ЕҚЫҰ-ның нақты тәжірибесінің болмауымен күрделене түседі.

Қорытындылай келе, 1964 жылы Франция президенті Ш. де Голль ұсынған «Атлантикадан Оралға дейінгі Еуропа» тұжырымдамасы еуропалық қауіпсіздіктің заманауи жүйесінің негізі болды. 20-ғасырдың 90-жылдарының басында–бұл ұғым «еуротлантикалық қауіпсіздікке» дейін кеңейтілді. Оның практикалық іске асырылуы ЕҚЫК/ЕҚЫҰ тетігін құру болды. Алайда, НАТО-ны шығысқа қарай кеңейту саясаты осы модельдің маңызды құрамдас бөлігі–блоксыз Еуропаны құруға мүмкіндік бермеді. Қазіргі уақытта ЕҚЫҰ-ны бірегей келіссөздер форматы ретінде сақтау перспективалары НАТО елдері мен Ресей арасындағы еуропалық қауіпсіздікке қатысты бөлінудің сақталуына байланысты сарапшылар қоғамдастығында елеулі алаңдаушылық туғызады.

Осы күндері, дүниежүзін бір дүрсілдеткен Ауғанстандағы оқиғалар, «Талибан» қозғалысының жеңісі, олардың Орталық Азияға, Қиыр және Орта Шығыс, Оңтүстік Азияға, онан әрі Еуропа елдеріне тигізетін әсерлеріне, ЕҚЫҰ дегенде, ұлы державалардың көбінесі әлсіздік білдіруде. Бірақ, осындай кең қайшылықтар заманында, бар тәжірибеге негізделіп, ЕҚЫҰ басқа дүниежүзілік ұйымдармен бірегей өз ролін көтеруге және дамуының жаңа сәтіне өтуіне, мүмкіндіктерді пайдалануға жол тауып, әрине, шешу болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Ресей vs Еуропа. Қарсыласу немесе одақ? /С. А. Караганов пен И. Ю. Юргенс ред. –М.: Астрель; Ресей-Олимп, 2010.

2 Kerr J.G. The road to Helsinki: an analysis of European International relations leading to the Conference on Security and Cooperation in Europe. University of Virginia, 1977.

3 Загорский А.В. Хельсинки процесі. Еуропадағы СБСЕ аясындағы келіссөздер (1972-1991). – М., 2005.

4 Прякин В.Ф. Посткеңестік кеңістіктегі аймақтық қақтығыстар (Абхазия, Оңтүстік Осетия, Таулы Қарабақ, Приднестровье, Тәжікстан). – М.:ГНОМ және Д, 2002.

5 БҰҰ. Украинаның ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қосылуына байланысты қауіпсіздік кепілдіктері туралы Меморандум /Official Documents System of the United Nations
Доступ: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G94/652/94/PDF/G9465294.pdf?OpenElement>

6 Жоғарғы рада Будапешт меморандумына қол қоюшылардан көмек сұрады // Интерфакс. 28.02.2014 ж. кіру: <http://www.interfax.ru/world/361826>

7 ЕҚЫҰ-ның Украинадағы арнайы бақылау миссиясы // Еуропадағы қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымы. Кіру: <http://www.osce.org/ru/ukraine-smm>

РИСК ЗАХВАТА ДВИЖЕНИЕМ «ТАЛИБАН» ВЛАСТИ В АФГАНИСТАНЕ – КАК ФАКТОР ДЕСТАБИЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ В ЦЕНТРАЛЬНОАЗИАТСКОМ РЕГИОНЕ

АЛИМХАНОВ Д. С.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

АЛТЫБАСАРОВА М. А.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Афганский кризис обостряет террористическую угрозу и проблему нелегального оборота наркотиков, который достиг беспрецедентного уровня. Очевидно, что в нынешних условиях существуют реальные риски «перетока» нестабильности в сопредельные государства

После ухода американцев из Афганистана талибы будут снова стремиться получить то, к чему они шли еще в 90-х годах – международное признание и политическую легитимность. Именно для этого движение «Талибан» (*запрещено в Казахстане*), как и некоторые другие радикальные организации в мире, создали два крыла: политическое и боевое. Первое должно было демонстрировать готовность к переговорам, а второе делало доводы талибов в переговорах более весомыми. Как в свое время любил

говорить Аль Капоне, «вежливостью и оружием можно добиться большего, чем одной вежливостью».

Для США и России талибы вдруг оказались меньшим злом, чем то же ИГИЛ (*запрещено в Казахстане*), члены которого довольно активно стали перебираться в Афганистан после поражений в Сирии и Ираке. При этом талибы сами понимают, что ИГИЛ – это не Аль-Каида, которая хоть и тоже базировалась на территории Афганистана, но с разрешения и под покровительством самого движения «Талибан». Деятельность же ИГИЛ в Сирии и Ираке показала, что эта организация, обосновавшись в Афганистане и пытаясь объединить под своей крышей международный террористический интернационал (в том числе состоящий из граждан стран Центральной Азии), будет вести себя не как гость, а как новый хозяин, который пришел в чужой монастырь со своим уставом, что уже приводило к военным столкновениям с талибами.

На поддержку России в первую очередь рассчитывает Таджикистан, по данным которого на приграничных территориях находится примерно 16 700 боевиков, из которых 6370 являются иностранными наемниками, входящими не только в ИГИЛ, но также в «Джамаат Ансарулла», «Союз исламского джихада», «Исламское движение Узбекистана» и другие организации (*запрещены в Казахстане*).

Китай тоже пытается принять участие в афганской политике, даже предлагая себя в роли посредника в переговорах между талибами и Кабулом. При этом Пекин серьезно беспокоит дестабилизация в Афганистане после ухода американцев. Главным партнером Китая в афганской политике является Пакистан, который давно уже относится к государствам - получателям крупных китайских кредитов. Поэтому неудивительно появление китайско-пакистанского экономического коридора, через который китайцы, по мнению экспертов, хотят получить доступ в том числе на рынок центральной и южной частей Афганистана.

Из всех стран Центральной Азии Узбекистан еще со времен Ислама Каримова имел свое игровое поле в афганской политике: являлся заложником географии, находясь по соседству с Афганистаном. Сначала в 90-х годах Ташкент активно поддерживал военный потенциал Северного альянса и генерала Абдул-Рашида Дустума в войне с талибами. Затем в начале 2000-х годов Узбекистан предоставил американцам авиабазу «Карши-Ханабад», которая функционировала до 2005 года, а немцам – авиабазу в узбекском

Термезе. При этом постоянная угроза со стороны Афганистана со временем превратила Узбекистан в государство с довольно сильной армией. В 2021 году Узбекистан улучшил свои позиции в международном рейтинге вооруженных сил GlobalFirepower, заняв 51 место, и до сих пор остается сильнейшей армией в Центральной Азии. Для сравнения, Казахстан отстал от Узбекистана в данном рейтинге на 11 пунктов, разместившись на 62-м месте.

Но с приходом на пост президента Узбекистана Шавката Мирзиёева политические контакты Ташкента и талибов активизировались. В марте 2018 года в Ташкенте на конференции по урегулированию ситуации в Афганистане Шавкат Мирзиёев заявил, что узбекская сторона готова предоставить афганским властям и талибам все условия для проведения прямых переговоров. Впоследствии власти Узбекистана предложили провести переговоры афганского правительства и движения «Талибан» в Самарканде. Для этой цели был даже учрежден институт спецпредставителя президента Узбекистана по Афганистану, в обязанности которого входило взаимодействие с США, Россией, Китаем, Ираном, ООН и Евросоюзом. Кстати, на церемонии заключения мирного соглашения между США и представителями движения «Талибан» также присутствовал министр иностранных дел Узбекистана Абдулазиз Камиллов, что говорило об активном участии Ташкента в переговорах с талибами.

В результате весной 2021 года представители руководства движения «Талибан» заявили, что со своей стороны не допустят того, чтобы с территории Афганистана исходила угроза безопасности Узбекистану. При этом, как и США и Россия, Узбекистан также исходит из принципа «враг моего врага – мой друг», видя в талибах один из инструментов сдерживания более радикальных групп, в том числе «Исламского движения Узбекистана», которое до 2014 года было на стороне талибов, пока в том же году лидер ИДУ Усман Гази не заявил о присоединении этой организации к ИГИЛ. Хотя военные успехи талибов на севере Афганистана неожиданно создали проблемы для Узбекистана и Таджикистана, на территорию которых, после боев с движением «Талибан», стали переходить военнотружущие афганской армии, а также вооруженные бойцы местного ополчения, пытаясь найти там убежище. В частности, в конце июня текущего года талибы взяли под контроль ключевой район Имам Сахиб в провинции Кундуз рядом с границей Таджикистана.

Но кроме политического диалога с талибами Ташкент интересуют вполне конкретные экономические цели в Афганистане. Уже разработана дорожная карта по развитию сотрудничества в политической, торгово-экономической, финансовой, энергетической, транспортной и культурной сферах. Договоренность об этом была достигнута в ходе встречи президента Афганистана Ашрафа Гани с главой Министерства инвестиций и внешней торговли Узбекистана Сардором Мурзаковым, которая прошла в Кабуле. Азиатский банк развития уже выделил Афганистану \$110 млн на строительство линии электропередач Сурхан – Пули-Хумри из Узбекистана протяженностью 260 км. Кроме этого Ташкент приступил к реализации нового проекта по строительству железной дороги Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар через Афганистан в Пакистан.

Для Таджикистана особенно опасен выход талибов к Горному Бадахшану (Памиру), где местное население не считает себя таджиками и относится к исмаилитскому толку ислама. Высокогорная часть Горно-Бадахшанской АО (далее – ГБАО) малоприспособлена для жизни, однако через перевалы идет единственная дорога из Афганистана в Таджикистан. Здесь сходятся границы Таджикистана, Афганистана и Китая. Местное население фактически не признает власти Душанбе. Через Горный Бадахшан также проходит один из основных путей наркотрафика из Афганистана в Россию и далее в Европу.

В 2012 году в ГБАО имело место вооруженное восстание, когда местное население потребовало вывода правительственных войск и предоставления региону большей автономии. Активную роль в этих событиях сыграли представители Фонда Ага Хана – организации, созданной главой мировой общины исмаилитов и подконтрольной британской разведке МИ-6. В итоге из административного центра ГБАО, города Хорог, были выведены правительственные войска, а всем участникам протестов и боевикам власти гарантировали неприкосновенность.

Участие многих внешних акторов в афганском наркочизнесе делает ситуацию в Афганистане и в соседних с ним странах малоуправляемой.

Поскольку движение «Талибан» далеко не однородно, у его радикальных фракций будет весомая мотивация выйти за пределы собственно афганской территории не только с чисто джихадистскими целями, но и ради увеличения своей доли в высокоприбыльном бизнесе. Захват приграничных районов по всему

периметру страны обеспечит талибам контроль над наркотрафиком и усилит их позиции на переговорах со всеми региональными и внешними акторами.

Отпор талибам сегодня возрос. Так, правительственные вооружённые силы очистили от талибов район Шехх Али в провинции Парван, отбросили их от столицы северной провинции Джауздан города Шибирган. Успешно отражают атаки талибов ополченцы из числа местных тюрок в провинции Саманган.

Однако к талибам постоянно прибывают подкрепления. Так, президент Афганистана Ашраф Гани сообщил, что из Пакистана в Афганистан переброшено 10 тысяч боевиков различных джихадистских террористических групп.

Наиболее вероятный сценарий развития военной конъюнктуры в Афганистане – это максимальное ужесточение боестолкновений между талибами и террористическими группировками разных направлений – с одной стороны, и правительственными войсками и этническими ополчениями – с другой.

Есть все основания доверять сообщениям о том, что американские эмиссары подписали с талибами ряд «секретных протоколов», согласно которым экспансия радикалов на север не встретит жесткого сопротивления со стороны США. Здесь всё логично, ибо стратеги «Большой игры» не без оснований полагают, что выход джихадистов за Аму-Дарью и Пяндж сделает правительства центральноазиатских стран более сговорчивыми на переговорах об открытии в регионе военных баз США.

Превращение Центральной Азии в бандитское «Гуляй-поле» отвечает глубинным интересам Америки, ибо оно хаотизирует и делает непригодными для инфраструктурного развития обширные территории, исключительно важные с точки зрения реализации китайской инициативы «Пояса и Пути».

Существуют ли военные возможности остановить и повернуть вспять гипотетическое наступление радикалов в Центральную Азию, исполненной в духе диверсионно-партизанских рейдов? При этом нужно учитывать, что регион вполне насыщен вернувшимися с Ближнего Востока боевиками-салафитами, в то время как с тысячами беженцев из Афганистана в Центральную Азию неизбежно проникнут и агенты западных спецслужб и те же джихадисты.

Принципиально важна идеологическая составляющая социального, религиозного и этнического противостояния в

макрорегионе так называемой «Большой Центральной Азии». На сегодняшний день России и её союзникам по ОДКБ нечего противопоставить идее социальной справедливости, начертанной на знаменах талибов и иных исламистских группировок. Идеология «Красного проекта» не поддерживается на официальном уровне ни в России, ни в Центральной Азии, поэтому наиболее выигрышным сценарием стабилизации региона может стать ставка на национальное самосознание населяющих его народов, которые могут спастись от бедствий гражданской войны, только сплотившись под лозунгами «здорового» национализма. Успешные действия в боях против талибов ряда этнических ополчений показывает, что этот сценарий может стать единственным вариантом спасения Центральной Азии от участи Сирии, Ирака и Ливии.

ЛИТЕРАТУРА

1 Владимир Прохвятилов, старший научный сотрудник Академии военных наук «Центральная Азия: как остановить экспансию талибов?».

2 ДосымСатпаев - о «Талибане», Центральной Азии и афганских беженцах в Казахстане.

3 Рахмон Ю.А. Борьба с терроризмом в Таджикистане // Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. - 2017. - № 1. - С. 133-137.

4 Мамырайымов Т. Терроризм в Казахстане: факторы и природа // Пути к миру и безопасности. - 2013. - № 2(45). -С.81-92.

5 Ионова Е. Внутриполитические проблемы Казахстана // Россия и новые государства Евразии. - 2016. - № 3. - С. 20-32.

6 Рудов Г.А. Ферганская долина: причины кризисных явлений и пути их нейтрализации // Обозреватель-Observer.- 2014. - №11. - сс. 16-28.

7 Рудов Г.А., Пономарева Е.Г. Края дуги нестабильности: Балканы - Центральная Азия: монография. - М.: Восток-Запад, 2010. - С.240.

8 Мальшева Д.Б. Центральноазиатский узел мировой политики. - М.: ИМЭМО РАН, 2010. - С.100. ; Мальшева Д.Б. (и др.) Запад - Восток - Россия. - М.: ИМЭМО РАН, 2017.- с.144.

9 Степанова Е.А. Терроризм в асимметричном конфликте: идеологические и структурные аспекты. — М.: Научная книга, 2010. -С.288. // Степанова Е.А. Роль наркобизнеса в политэкономии конфликтов и терроризма. — М.: Весь мир, 2005. -С.312.

10 Пономарева Е.Г., Рудов, Г.А. Афганский фактор в политике стран Центральной Азии // Обозреватель Observer. -2011(11). - сс. 109-120.

11 Пономарева Е.Г. Почему цветная революция не революция? // Революции в отечественной и мировой истории. К 100-летию российских революций 1917 года: межд. науч. конференция. - СПб.: ФГБОУВО «СПбГУПТД», 2017 - С. 289-294.

2.10 Дене тәрбиесі және спорт: жағдайы және даму болашағы
2.10 Физическая культура и спорт: состояние
и перспективы развития

РАЗВИТИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ
В ИГРОВЫХ ВИДАХ СПОРТА

БЕРКИНОВ Н. Р.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

БУРДИНА Е. И.

д.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

ЖИЛЬГЕЛЬДИНОВ С. Е.

ст. преподаватель, Торайгыров университет, г. Павлодар

Большая часть жизни человека протекает в малых группах: в семье, игровых компаниях сверстников, учебных и трудовых коллективах, соседских, приятельских и дружеских общностях.

Проблема межличностного взаимодействия относится к числу важнейших сфер жизнедеятельности, особенно для подростка, поскольку это самый трудный и сложный из всех возрастов, представляющий собой период становления личности. Все стороны развития подвергаются качественной перестройке, возникают и формируются новообразования, закладываются основы сознательного поведения, формируются социальные установки. Этот процесс преобразования и определяет все основные особенности личности детей подросткового возраста. От того, как будет складываться межличностное взаимодействие подростков, зависит формирование будущей личности. Все это и происходит в коллективе.

Основным источником и условием коллективообразования является социально обусловленная различная совместная предметная

деятельность. Наиболее ярким процессом в педагогической деятельности, в условиях которого возможна совместная деятельность, является процесс физического воспитания. Именно в процессе спортивной деятельности возможно эффективное коллективообразование подростков.

Поиск социально-педагогических и психологических резервов активизации «человеческого фактора» в спортивной деятельности определил направление данной работы. Постоянный рост спортивных результатов во всех видах спорта свидетельствует о том, что во всех странах мира идет интенсивный поиск средств и методов совершенствования подготовки спортсменов. Важным резервом в решении этой проблемы является теоретическое и методическое осмысление организации и сплочения коллектива в процессе спортивной деятельности.

Нижним уровнем формирования коллектива является группакангломерат, т.е. группа ранее непосредственно незнакомых детей, оказавшихся (или собранных) на одном пространстве и в одно время. Если группе приписываются какие-то цели, деятельность, происходит взаимодействие с другими группами, то она переходит на следующий уровень и становится группой-ассоциацией. На этом уровне начинается единая жизнедеятельность группы, формируется её структура как коллектива.

Следующая ступень – группа-кооперация отличается реальной и успешно действующей организационной структурой, высоким уровнем групповой подготовленности и сотрудничества. Ее межличностные отношения направлены на достижение высокого результата в том или ином виде деятельности.

Последняя ступень – группа-автономия характеризуется высоким внутренним единством.

Образовательное значение имеют игры, родственные по двигательной структуре отдельным видам спорта (лёгкой атлетике, гимнастике, борьбе, плаванию и др.). Такие игры направлены на закрепление и совершенствование разученных предварительно технических и тактических приёмов и навыков того или другого вида спорта. Образовательная сторона игры будет стоять на должной высоте, если педагог, воспитатель будут обращать на это должное внимание.

Значение спортивных игр:

- укрепление крупных групп мышц;
- развитие психо-физических качеств у детей;

- повышение умственной активности, развитие мышления;
- обогащение сенсомоторного опыта, развитие творчества детей;
- воспитание сдержанности, самообладания, ответственности, воли и решительности.

Мотивация – это желание заниматься данным видом спорта, преодолевать трудности тренировочных занятий, участвовать в соревнованиях для достижения поставленной цели, быть преданным своему виду спорта. Выделяют два типа мотивации:

1. Внутреннюю – спортсмены любят эту игру, хотят стать чемпионами, получают искреннюю радость и удовольствие от процесса тренировки и участия в соревнованиях.

2. Внешнюю – когда спортсмены хотят материального вознаграждения (призы, деньги) или не материального (признания, похвалы). Внутренняя мотивация – лучший стимул повышения мастерства, тогда как внешняя мотивация помогает изначально заинтересовать человека заниматься. Концентрация внимания – это способность фокусироваться на нужных моментах матча или тренировки на протяжении длительного времени. Хорошая концентрация – это фокусирование на тех аспектах сферы внимания, которые относятся к исполнению, тогда как плохая концентрация – это фокусирование на ненужных аспектах. Поэтому игроку необходимо знать, какие аспекты являются важными в каждой ситуации матча. Методические рекомендации для улучшения концентрации внимания: – часто самое сложное время для концентрации во время матча – паузы между розыгрышами. Поэтому в это время игрок должен следовать какому-то выработанному ранее ритуалу (смотреть на ракетку, выполнять имитационные технические действия, визуализировать игровую ситуацию); – необходимо фокусироваться на вещах, которые находятся под контролем и которые полезны для спортсмена (например, следить за подбрасыванием мяча соперником, расположением корпуса и ног при выполнении подачи); – придерживаться поставленной цели тактического характера при определенных технических действиях соперника; – уметь расслабляться (глубокое дыхание, встряхивание рук, легкие прыжки); – уметь «включать – выключать» внимание, (после розыгрыша отвлекаться от игровой ситуации, а когда начинаете следующий розыгрыш, включиться в игру).

Важно отметить, что каждый игрок имеет свою оптимальную «зону» или «состояние», которое зависит от различных факторов,

таких как индивидуальные особенности нервной системы и стрессоустойчивость. Каждый игрок должен знать свой идеальный уровень возбуждения, и что надо делать, чтобы достичь его. Игрокам будет проще поверить в себя, если окружающие (особенно, тренер, родители) верят в них. Уверенность возбуждает позитивные эмоции и мысли, облегчает концентрацию, увеличивает настойчивость и прикладываемые усилия, влияет на выбор удара, делает игрока более оптимистичным. При этом естественно существует сильное взаимодействие между техническим умением и уверенностью. В спортивной практике рекомендуют использовать позитивный разговор с собой для повышения уверенности. Разговор с собой – внутренний мысленный процесс. Есть два вида разговоров с собой: позитивный и негативный. Позитивный разговор с собой имеет огромное влияние на реакцию игрока в неблагоприятных ситуациях и прямо влияет на будущие действия или ощущения. Реакция игрока на результат матча зависит от того, как он интерпретирует этот матч. Существуют различные способы разговора с собой:

- для приобретения навыков;
- для избавления от вредных привычек;
- чтобы инициировать действие;
- чтобы поддержать усилия. Позитивный разговор с собой имеет две формы: эмоциональную (например, «отлично», «классный удар») и относящуюся к конкретному действию (например, «сгибай колени!», «бей сильнее»). Соревнование – это серия проблем и вызовов, которые влияют на уверенность в себе спортсмена. Ключ к ментальной стороне в том, как игрок встречает трудности и их преодолевает.

Задачей нашего исследования было теоретически обосновать понятие коллектив как объект психолого-педагогического исследования, его сущность, структуру, функции. В процессе её решения мы получили следующие результаты - в коллективных отношениях человек реализует себя, отдавая обществу воспринятое в нем. Именно активность личности, её деяния являются важнейшим звеном таких отношений.

В подростковых группах складываются межличностные отношения, отражающие взаимосвязи участников этих групп в конкретно-исторической ситуации развития общества. Несмотря на то, что проявления межличностных отношений в каждой конкретной группе имеют свою неповторимую историю, на разных возрастных этапах действуют общие закономерности их становления и развития.

Коллективность заключается в том, что, объединяя людей общими социальными и производственными интересами, она ставит высшей своей целью создание условий для раскрытия индивидуальности каждого члена общества и отвечает за реализацию полноценного развития личности. В результате развития своих членов развивается и сам коллектив: чем ярче и богаче индивидуальность, выше уровень развития каждого члена коллектива, тем более дееспособным, человечным в общественном своем качестве является и коллектив в целом.

Занятия спортом разворачиваются на фоне общения, в коллективе, под руководством учителя. Именно общение является самым могучим фактором формирования нравственных качеств занимающихся, с самого начала занятий спортом они начинают сознавать причастность к коллективу и в соответствии с правилами и распоряжениями, учатся управлять своими действиями, соотносить их с действиями других. В играх и спортивных соревнованиях заключены богатые возможности для формирования норм коллективного поведения.

Можно с уверенностью утверждать, что акцентированные занятия, направленные на развитие сплоченности и коллективизма, положительно влияют непосредственно на динамику формирования коллектива и взаимоотношения и взаимодействия членов подросткового коллектива. Выдвинутая нами гипотеза нашла свое подтверждение за счет проведенного нами исследования. Таким образом, развитие навыков коллективного взаимодействия в игровых видах спорта имеют немаловажное значение не только в формировании навыков коллективного взаимодействия, но и воспитывают характер, личностные качества, формирует навыки работы в команде.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 НАО им. И. Алтынсарина. Физическая культура. Учебная программа для 5-9 классов уровня основного среднего образования. — Астана, 2015. 34 с.
2. Сборник научных трудов. Физическая работоспособность спортсменов и ее восстановление в процессе спортивного совершенствования. — Омск, 1979.
- 3 Малкин В. Р., Рогалева Л. Н. Психология физического воспитания: учеб. пособие/ В.Р.Малкин. Екатеринбург, 2007. 258 с.

4 Коломейцев Ю. А. Взаимоотношения в спортивной команде/ Ю. А. Коломейцев М.: Физкультура и спорт, 1984. 128 с.

5 Кузьмин Е. С. Коллектив. Личность. Общение: Словарь социально-психологических понятий/ Е.С. Кузьмин; под ред. Е. С. Кузьмина,

6 Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии/ С. Л. Рубинштейн, СПб.: Питер, 2007. 713 с.

7 Донцов А.И. Психология коллектива/ А. И. Донцов. М.: Физкультура и спорт, 1984. 244 с.

8 Барчукова Г. В., Романина Е. В. Психологическая подготовка спортсменов индивидуально-игровых видов спорта: учеб. пособие. М.: ИКЦ «Колос-с», 2018. 134 с.

МАЗМҰНЫ

2 Секция. Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар 2 Секция. Гуманитарные и социальные науки

2.6 Қазіргі білім беру процесі 2.6 Современный образовательный процесс

Адилбаева Д. С.	
Методы и приемы развития учебных компетенций студентов неязыковых специальностей на занятиях по русскому языку.....	3
Айтмагамбетова А. С., Адилова В. Х.	
Организационно-педагогическое сопровождение процесса развития культуры интеллектуального труда в школе	7
Акишева Н. М.	
Баланы мектепке психологиялық-педагогикалық даярлау.....	14
Алина Д. К., Сапабеков Д. Қ.	
Сыни ойлау технологиясының мазмұны, мақсаттары мен міндеттері.....	19
Алинова М. Ш., Арынгалина Э. К.	
Проблемы формирования активности личности в творческой деятельности учащихся в образовании.....	24
Алинова М. Ш., Школьников В. А.	
Пути и средства развития творческой самостоятельности учащихся на уроках художественного труда	33
Апушева Д., Заиргельдинова Д., Анишева Г. М.	
Мүмкіндігі шектеулі балалардың музыка сабақтарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануы	42
Аубакирова Р. Ж., Молдақимова Г. А.	
IT-технологии в обучении английскому языку (Learning Apps)	45
Аукенова А. Е., Ахметбекова А. М.	
Сущность и основные понятия критического мышления.....	52
Балгабаева А. Е.	
Қашықтан оқытуда өзіндік жұмысты ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері ..	58
Барановская В. А.	
Особенности коммуникации детей с ЗПР	62
Boyarova R. Y., Mukanova B. T.	
The use of information and communication technologies in English lesson..	68
Герасимова И. В., Лысенко С. А.	
Experience on multilingualism implementation at chemistry lessons in 7 grades of secondary schools	72
Досымханов А. А., Адилова В. Х.	
Развитие компетенций интеллектуального труда в процессе обучения будущих специалистов гуманитарно-педагогического колледжа	79

Дутбаева Н. К., Шейерман Т. В.	
Особенности игровой деятельности у детей с расстройством аутистического спектра.....	85
Дьякова Е. А.	
Методы обучения на уроках русского языка и литературы в общеобразовательной школе в контексте повышения качества образования	91
Женгулова Д. А., Адилова В. Х.	
Интеллектуальное мастерство педагога как основа его профессионально-речевой деятельности	95
Земан Н. С., Касенова З. З.	
Проектирование предметно-пространственной развивающей среды в специальном дошкольном учреждении по критериям комплексной оценки шкалы ECERS-R.....	102
Искакова А. Е.	
Қазіргі білім беру процесі	108
Исыпқали А. С.	
Оқушының зерттеу әрекеті, зерттеу тәртібі, зерттеу әдебі – күрделі кіріктірілген білім.....	113
Каербекова А. М., Кукушева А. Н.	
Анализ удовлетворенности учащихся вузов дистанционным форматом обучения и разработка рекомендаций по его совершенствованию	120
Kairbai O. T., Sakhariyeva A. Zh.	
Trilingualism in Kazakhstan: pros and cons.....	125
Каирова А. К.	
Современный образовательный процесс	130
Калыкова Т. Ж.	
Актуальные проблемы совершенствования методики обучения языкам	133
Қасымжанова Г. Б.	
Қазіргі білім беру процесі	141
Клименко А. А.	
Перспективные тенденции в профессиональной подготовке студентов в условиях дуального обучения	147
Кудайбергенова Н. Е., Ныгметова Б. Д.	
Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру үшін бейматериалдарды пайдалану	151
Кульжанова К. Д.	
Проблемы и перспективы дистанционного обучения младших школьников	155
Лапина М. Н.	
Развитие ассоциативных представлений в процессе воспитания дирижёра	159
Мақулова А. Д.	
Білім беру жүйесіндегі отан тарихын оқытудың өзекті мәселелері.....	164

Маусумбаев Р. С., Толжубекова Р. К. Әлеуметтік педагогтің зерттеушілік әлеуетін дамытудың мүмкіндіктері	167
Мусина Ж. А. Теоретические основы организации самостоятельной работы обучающихся в современных условиях.....	176
Мұхамбетова З. К. Здоровьесберегающие технологии в коррекционно-образовательном процессе.....	181
Мұхаметқали А., Жумабекова Б. Б. Заманауи оқу процесі	185
Нұрқатова Л. Т., Сәбижанов Е. С. Әлеуметтік жұмыс Рухани Жанғыру негізі ретінде	188
Осипенко А. М. Проектный менеджмент как инструмент достижения успеха в специализированной школе	193
Оспанова Н. Е., Алыбаева Г. М. Дамуында психикалық кешеуілдеуі бар балалардың сөйлеу тілін ертегі терапиясы арқылы дамыту	199
Оспанова Н. Н., Кеңес Д. Қ., Кабенов Д. И. Қашықтан оқыту жағдайында оқыту үрдісінде цифрлық білім беру технологияларын қолданудың ерекшеліктері	205
Өнерхан А. Әбіш Кекілбаев шығармаларыдағы қаһарманның рухани әлемі	209
Рахимов Е. К., Зауат Р. «Қазақстан тарихы» мен «Қазақ әдебиеті»: мектептегі пәнаралық байланысы.....	215
Rakhimova S. A., Kappazov A. S. How changes in the educational process affect the teachers' well-being.....	223
Рсаева А. Д. Саралап оқытудың тиімділігі.....	226
Рүстемова К. М. Инклюзивті оқыту – мүмкіндігі шектеулі тұлғаның тең құқылы болу мүмкіндігі	232
Рядных О. В. Внедрение дуальной модели обучения в аксуский колледж черной металлургии в рамках программы развития продуктивной занятости массового предпринимательства.....	237
Сағинаева Г. К., Жетпісбай Ә. Қ. Шет тілі сабақтарында оқылым арқылы оқушылардың тілдік құзыреттіліктерін қалыптастыру әдістері	243
Сагитова Ж. С. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары	250

Сағинаева Г. К. Рефлексивті оқыту инновациялық іс-әрекет ретінде	257
Саден Н. Ж. Роль проектно-исследовательской деятельности обучающихся в формировании метапредметных компетенций	262
Сайботалова Т. А., Ақулина Т. И. Использование кругов Эйлера-Венна для развития связной речи дошкольников, имеющих задержку психического развития.....	266
Самойлова И. В. Средства логопедической ритмики как основа коррекции речи дошкольников с нарушением звукопроизношения на музыкальных занятиях	272
Сардарбекова А. Г. Использование дидактического материала в учебном процессе	279
Сембаева Г. М. Модульно-компетентностный подход в образовании как необходимое условие перехода на новые стандарты	283
Suleimenov R. Kh. Interference in teaching foreign language and ways of its overcoming	287
Сүлейменова Б. К. Современные образовательные технологии, как потенциал реализации специального и инклюзивного образования.....	292
Титченко А. П. Организации внеклассной работы по математике как средство повышения интереса к изучению предмета.....	295
Ткаченко Н. В. Искусство научного мышления: почему наука важна для развития детей младшего школьного возраста	301
Турманова Ж. Е., Кэмпит Е. Мектеп оқушыларының адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеудегі психологиялық алғышарттар.....	306
Тынысбек М. А., Кударова Н. А. Мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасына психологиялық қолдау көрсету	312
Уахитова Д. К. Критериальное оценивание учебных достижений учащихся на уроках английского языка	318
Хасенова А. Т., Пиговаева Н. Ю. Особенности и подходы к формированию мотивации учебной деятельности у подростков	321
Ксембаева С. К., Хасенова Д. Казахские просветители как отражение национального кода.....	329
Хитрик Д. А., Кусаинова У. Б. Проблемы социализации детей в школе.....	332

Чужаева А. А., Тайболатов Қ. М., Карменова К. А. Жасөпірімдік шақтың психологиялық ерекшеліктері.....	335
Шаланова Г. Т. Оқытудағы басқару және көшбасшылық.....	340
Шанкотова Б. К. Білім берудің өнері мен технологиясы	348
Шокель Л. И. Инновационная педагогическая технология творческого развития личности ученика.....	353
Ысқақ Б. Ә., Ысқақ С. Ә. Шығарманы тану арқылы мамандыққа бейімдеп оқыту (Сұлтанмахмұт ақынның «Таныстыру» туындысы негізінде)	357
2.7 Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдардың заманауи мәселелері	
2.7 Современные проблемы социально-гуманитарных наук	
Айбенова З. А., Кабирова П. Б. Киім тәрбиесі – мәдениет бастауы.....	361
Егоров А. В., Жумабекова Б. К. Когнитивные процессы в сфере локализации.....	364
Зекебай З. А. Қазіргі дәстүрлі емес діни қозғалыстар мен бірлестіктер	370
Касаткина Т. Н., Ельмуратова Б. Ж., Кабиденнова Ж. Д. Инновационные и интерактивные методы работы с посетителями музеев в цифровую эпоху	379
Ланг Т. Ф., Фредина А. В. Booktrailer – ожившая книга в кругу семьи.....	387
Мундуинова Д. Т. Правовой механизм обеспечения прав и свобод человека и гражданина в Республике Казахстан	395
Нуркина Н. А., Нургалиева А. А. Қашықтықтан білім берудің ерекшеліктері	401
Sakhariyeva A. Zh., Kaliyeva A. A. Aspects of language teaching in bilingual education.....	405
Серік М. С., Байгожина Ж. М. Интерактивті жаттығулар жиынтығы ағылшын тілінде қарым-қатынас жасауға үйретудің құралы ретінде.....	410

2.8 Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдардың заманауи мәселелері

2.8 Тенденции развития СМИ и современные медиа-технологии в журналистике

Степчук В. В., Кадырова Б. К. Влияние павлодарского телевидения на общество и его роль в социокультурном пространстве региона (на примере телеканала Ertis)	416
---	-----

2.9 Саясаттың теориясымен тәжірибесі 2.9 Теория и практика политики

Акишев А. А., Калиев И. А., Аметаев Д. Б. ЕҚЫҰ-ның бітімгершілік саласындағы қызметінің кейбір мәселелері	420
Алимханов Д. С., Алтыбасарова М. А. Риск захвата движением «талибан» власти в афганистане – как фактор дестабилизации общественно-политической ситуации в Центральноазиатском регионе.....	428

2.10 Дене тәрбиесі және спорт: жағдайы және даму болашағы 2.10 Физическая культура и спорт: состояние и перспективы развития

Беркинов Н. Р., Бурдина Е. И., Жильгельдинов С. Е. Развитие коллективного взаимодействия в игровых видах спорта	434
---	-----

**«XIII ТОРАЙҒЫРОВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК
КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

ТОМ 3

Техникалық редактор З. Ж. Шокубаева

Корректор: А. Р. Омарова

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Басуға 29.10.2021 ж.

Өріп түрі Times.

Пішім $29,7 \times 42 \frac{1}{4}$, офсеттік қағаз.

Шартты баспа табағы 25,7. Таралымы 500 дана.

Тапсырыс № 3834

«Toraighyrov University» баспасы

«Торайғыров университет» ҚЕАҚ

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.